LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

Aurelijus Gutauskas

ORGANIZUOTAS NUSIKALSTAMUMAS IR JO BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai: teisė (01 S)

Vilnius 2002

Darbas parengtas 1998 – 2002 m. Lietuvos teisės universiteto Baudžiamosios teisės katedroje.

Doktorantūros teisė suteikta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 17 d. nutarimu Nr. 175 ir pratęsta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 14 d. nutarimu Nr. 457.

Doktorantūros komitetas:

Pirmininkas ir darbo vadovas:

Prof. habil. dr. ***Vytautas PIESLIAKAS*** (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

Nariai:

Prof. dr. ***Eugenijus PALSKYS*** (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S), komiteto narys 1998-2001 m.;

Prof. habil. dr. ***Viktoras JUSTICKIS*** (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

Prof. habil. dr. ***Česlovas MANČINSKAS*** (Lietuvos teisės universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05 H);

Prof. dr. ***Justinas Sigitas PEČKAITIS*** (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

Doc. dr. ***Algimantas PIVORIŪNAS*** (Vilniaus apygardos teismas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

OPONENTAI:

Habil. dr. ***Jūratė GALINAITYTĖ*** (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

Doc. dr. ***Egidijus BIELIŪNAS*** (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

TURINYS

Įvadas 4

1. Organizuotas nusikalstamumas kaip šiuolaikinio pasaulio problema. Organizuoto nusikalstamumo samprata 11

1.1. Organizuotas nusikalstamumas kaip šiuolaikinio pasaulio problema 11

1.2. Organizuoto nusikalstamumo samprata ir požymiai 26

2. Organizuoto nusikalstamumo Lietuvoje kilmė ir raida (faktinė padėtis ir teisėsaugos institucijų praktika) 47

3. Baudžiamoji teisinė organizuoto nusikalstamumo charakteristika 63

3.1. Organizuotas nusikalstamumas ir bendrininkavimo formos baudžiamosios teisės teorijoje ir Baudžiamajame kodekse 63

3.2. Baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, raida 72

3.3. Užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai kovojant su organizuotu nusikalstamumu 82

4 . Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas 95

5. Nusikalstamas susivienijimas kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas 130

5.1. Nusikalstamo susivienijimo požymiai: 130

5.1.1. Trijų ar daugiau asmenų dalyvavimas 131

5.1.2. Tikslas - daryti sunkius nusikaltimus 132

5.1.3. (Išankstinis) susitarimas dėl bendros nusikalstamos veiklos 137

5.2. Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą susivienijimą sąlygos: 153

5.2.1. Nusikalstamo susivienijimo kūrimas 153

5.2.2. Dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje 168

Išvados bei pasiūlymai 181

Literatūra 194

Priedai 210

Autoriaus moksliniai straipsniai disertacijos tema 218

Įvadas

Bendroji temos charakteristika ir aktualumas. Organizuotas nusikalstamumas - tai naujas socialinis fenomenas, kurio ištakos - nelegali ekonominė veikla. Jis tampa neatidėliotina ir vis labiau didėjančia pasaulio problema. Organizuotas nusikalstamumas kelia kur kas didesnį pavojų nei tradicinės nusikalstamo elgesio formos. VIII Jungtinių Tautų Organizacijos kongrese[1], skirtame nusikalstamumo užkardymo ir teisės pažeidimų problemoms, buvo pažymėta, kad organizuotas nusikalstamumas stengiasi giliai įsiskverbti į valstybės administravimą bei politines struktūras. Jis ardo demokratinius procesus, neigia etnines normas, jo padariniai smelkiasi į visas visuomenės gyvenimo sritis. Organizuotas nusikalstamumas atsirado Italijoje, vėliau JAV, o dabar jis paplitęs daugelyje pasaulio valstybių. Jis nepaiso valstybių nacionalinių sienų, todėl tampa tarptautine globaline problema. Sparti organizuotų kriminalinių susivienijimų tarptautinių ryšių plėtra lemia tarptautinio nusikalstamumo augimą, o kartu turi įtakos ir kriminogeninei šalies padėčiai.

Ši problema tampa aktuali ir Lietuvai. Po Nepriklausomybės atkūrimo, besiformuojant Lietuvoje rinkos santykiams, vis labiau stiprėjant legaliai ekonomikai, organizuotas nusikalstamumas įgauna šių struktūrų veikimui daugelyje valstybių būdingų bruožų, užimdamas nelegalias rinkas, tenkindamas draudžiamų prekių ir paslaugų paklausą bei ją kurdamas. Lietuvoje veikiančių organizuotų grupuočių veikla yra įvairiapusė - pradedant grynai kriminaliniu reketu ir baigiant tokiais ekonominiais nusikaltimais kaip kontrabanda, nelegali ekonominė veikla, pinigų plovimas, pareigūnų papirkinėjimas ir kt. Organizuotas nusikalstamumas - tai tas pats kriminalinis pasaulis, tik įgavęs daug organizuotesnes formas. Organizuotas nusikalstamumas - tai įvairių lygių nusikalstamos grupuotės su jau parengtais kadrais, patikrintais nelegalios apyvartos kanalais bei ištobulinta korupcijos sistema. Tai reiškinys, apimantis beveik visų rūšių nusikaltimus.

Šio reiškinio mastą pabrėžia tai, kad bendroje atskleistų nusikaltimų struktūroje organizuoti ir ekonominiai nusikaltimai sudaro tik apie 3-5 %, tačiau žala padaroma dėl tų nusikaltimų daug didesnė nei kriminalinių nusikaltimų padaryti nuostoliai žmonėms ir valstybei. Be to, organizuotas nusikalstamumas dažniausiai veikia keliose valstybėse, daro įtaką ne tik ekonominei, bet ir valstybės valdymo tvarkai.

Užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui trukdo tai, jog tai yra itin latentiškas, struktūriškai sudėtingas, patikimai užmaskuotas ir savisaugos sistemą turintis socialinis reiškinys. Be to, tebėra diskutuotina organizuoto nusikalstamumo samprata, šiam socialiniam reiškiniui būdingi požymiai.

Autorius ne tik tyrinėja organizuotą nusikalstamumą kaip socialinį reiškinį, bet ir pateikia jo baudžiamąjį teisinį vertinimą. Konkrečios organizuoto nusikalstamumo veiklos formos numatytos Baudžiamajame kodekse (BK 227-1 str. ir kituose straipsniuose). Įstatymų leidėjas bando įveikti organizuotą nusikalstamumą, ir baudžiamoji teisė yra kaip priemonė kovojant su šiuo neigiamu socialiniu reiškiniu. Tačiau lieka neaišku, kuo organizuotas nusikalstamumas skiriasi nuo tradicinio nusikalstamo bendrininkavimo, kokios bendrininkavimo formos atspindi organizuoto nusikalstamumo reiškinį. Bendrininkavimo formos pasižymi identifikacinių požymių sudėtingumu, jie nevienodai suprantami, dėl to kyla daugybė jų teisinio vertinimo ir atribojimo problemų.

Svarbiu žingsniu, formuojant vienodesnę teismų praktiką šioje srityje, tapo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr.16 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose"[2]. Tačiau, neatlikus išsamių tyrimų, išlieka daugybė bendrininkavimo formų teisinio vertinimo problemų ir neaiškumų. Detaliai atskleisti, kokios bendrininkavimo formos atspindi organizuoto nusikalstamumo reiškinį, ir tiksliai nustatyti kiekvienos iš jų požymius - aktuali teorinė ir praktinė problema. Šias problemas iš dalies lemia ir tai, kad Lietuvos baudžiamojoje teisėje vyrauja kai kurios iš tarybinės teisės paveldėtos, pasenusios koncepcijos.

Lietuvai, kaip ir kitoms valstybėms, kurios atkuria demokratinę visuomenę ir rinkos ekonomiką, labai svarbu parengti ir įgyvendinti priemones, padėsiančias veiksmingiau kovoti su organizuotu nusikalstamumu.

Organizuotas nusikalstamumas yra kelių sričių mokslinio tyrinėjimo dalykas: kriminologijos, operatyvinės veiklos, baudžiamosios teisės. Šia problema domisi daugelio valstybių mokslininkai: *J.Albanese, E.Johanson, E.Rebscher, P.Arlacchi, H.Abadinsky, G.Turone, S.Adamoli, B.DeRuyver, J.Finckenauer, W.Reckless, E.U.Savona, P.Zoffi, A.I.Gurovas, V.V.Lunejevas, I.I.Baseckis, L.D.Gauhmanas, N.G.Ivanovas, I.I.Karpecas, A.I.Dolgova, O.A.Bezliudovas, V.S.Ustinovas, N.P.Vodko, R.R.Galiakbarovas* ir daugelis kitų mokslininkų.

Organizuoto nusikalstamumo reiškinį vienu ar kitu kriminologiniu aspektu Lietuvoje tyrinėjo prof. *G.Babachinaitė*, prof. *V.Justickis*, prof. *J.Bluvšteinas*, doc. *I.Bazylevas*, *A.Dapšys*. Operatyvinės veiklos požiūriu organizuotą nusikalstamumą nagrinėjo doc. *K.Šimkus*. Baudžiamąsias teisines priemones, siekiant užkirsti kelią organizuotam

---

[1] Kongresas vyko 1990 m. Kubos sostinėje Havanoje.

[2] Svarbūs ir kiti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimai: 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas"; 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 1 "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose";

nusikalstamumui, vienu ar kitu aspektu analizavo prof. *V.Piesliakas*, prof. *J.Pečkaitis*, doc. *O.Fedosiukas*, doc. *J.Prapiestis*, dr. *K.Jovaišas.*

Nors problema tyrinėta, tačiau lieka daug spragų ir kriminologiniu, ir baudžiamuoju teisiniu aspektu. Tai pirmas bandymas disertaciniu lygiu iš kriminologinių ir baudžiamųjų teisinių pozicijų išnagrinėti organizuoto nusikalstamumo reiškinį Lietuvoje.

Tyrimo objektas - organizuotas nusikalstamumas kaip socialinis ir teisinis reiškinys, jo požymiai ir baudžiamojo teisinio vertinimo problemos pagal galiojantį ir naują Baudžiamąjį kodeksą.

Tyrimo uždaviniai:

- pateikti kriminologinę organizuoto nusikalstamumo sampratą bei išskirti pagrindinius jo bruožus;

- apibendrinti kriminologinius tyrimus ir parodyti esamą organizuoto nusikalstamumo kaip šiuolaikinio pasaulio problemą. Taip pat išanalizuoti organizuoto nusikalstamumo kaip socialinio reiškinio faktinę padėtį bei teisėsaugos institucijų praktiką Lietuvoje;

- išanalizuoti bendrininkavimo formų klasifikaciją baudžiamosios teisės teorijoje ir baudžiamajame įstatyme;

- išanalizuoti baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, raidą;

- apžvelgti užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus kovojant su organizuotu nusikalstamumu;

- išaiškinti reikšmingus organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo kaip organizuoto nusikalstamumo formų požymius, aptarti šių bendrininkavimo formų teisinio vertinimo ir atribojimo problemas;

- išryškinti teisinės reglamentacijos trūkumus, įvertinti teisinę praktiką tiriant ir vertinant organizuotą nusikalstamumą;

- suformuluoti pasiūlymus, kaip tobulinti įstatymus;

Tyrimo šaltiniai. Tyrimo šaltiniais yra Lietuvos ir užsienio šalių įstatymai, susiję su organizuoto nusikalstamumo problema, jų oficialūs aiškinimai, tarptautiniai dokumentai, rekomendacijos, tarptautinės sutartys, liečiančios organizuotą nusikalstamumą ir kovą su juo, baudžiamosios bylos, baudžiamosios teisės ir kitų teisės šakų mokslinė literatūra, statistikos duomenys.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas taikant lyginamosios teisėtyros, istorinį-genetinį, loginį, sisteminės analizės ir kitus metodus. Apibendrinta virš 100 baudžiamųjų bylų, susijusių su organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo kaip organizuoto nusikalstamumo reiškinį atspindinčių bendrininkavimo formų inkriminavimu, aprašyta per 70 pavyzdžių iš teisminės praktikos. Remtasi Vilniaus bei Klaipėdos miestų ONTT pareigūnų

anketinės apklausos duomenimis.[3] Darbo pabaigoje pateikiami priedai apie faktinę organizuoto nusikalstamumo padėtį bei teisėsaugos institucijų praktiką Lietuvoje.

Darbo mokslinis naujumas pasireiškia tuo, kad tai pirmasis bandymas Lietuvoje iš kriminologinių ir baudžiamosios teisės pozicijų išnagrinėti organizuoto nusikalstamumo reiškinį Lietuvoje. Organizuotas nusikalstamumas analizuojamas remiantis kitų valstybių moksliniais tyrimais bei tarptautiniais aktais. Pateikiamas organizuoto nusikalstamumo statistikos bei baudžiamųjų bylų apibendrinimas. Taip pat pateikiami pasiūlymai, kaip tobulinti baudžiamuosius įstatymus, kad būtų sudarytos sąlygos efektyviau kovoti su organizuotu nusikalstamumu (pasiūlymai įstatymų leidėjui aiškinant įstatymą bei atskiras sąvokas).

Praktinė darbo reikšmė. Darbe pateikti moksliškai pagrįsti ir praktine medžiaga iliustruoti organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo kaip bendrininkavimo formų vertinimo problemų sprendimai.

Remdamasis Lietuvos teisinės praktikos analizės duomenimis, užsienio šalių sukaupta patirtimi, autorius pateikia pasiūlymus, kaip tobulinti galiojantį ir priimtą naująjį Baudžiamąjį kodeksą.

Tyrimo rezultatai gali būti panaudoti tolesniems šios problemos tyrimams, taip pat dėstant baudžiamąją teisę teisės specialybės studentams, keliant teisėsaugos ir teisingumo darbuotojų kvalifikaciją.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Darbas apsvarstytas Lietuvos teisės universiteto Baudžiamosios teisės katedroje.

Kai kurie autoriaus tyrimai atlikti remiantis Vokietijos kriminalinės policijos organizuotų nusikaltimų tyrimo tarnybos patirtimi.[4] Parengtas ir išleistas mokslinis-mokomasis leidinys "Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje".

Tyrimo rezultatais remiamasi dėstant baudžiamosios teisės kursą Lietuvos teisės universiteto studentams.

Darbo struktūra. Disertacija susideda iš įvado, 5 skyrių, išvadų bei pasiūlymų ir priedų. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros ir autoriaus skelbtų mokslinių darbų sąrašas.

Pirmąjį darbo skyrių "Organizuotas nusikalstamumas kaip šiuolaikinio pasaulio problema. Organizuoto nusikalstamumo samprata" sudaro du skirsniai. Pirmajame skirsnyje "Organizuotas nusikalstamumas kaip šiuolaikinio pasaulio problema" nagrinėjamas

---

[3] Disertacijos autorius, pasiremdamas Jungtinių Tautų parengta tarpvalstybinio organizuoto nusikalstamumo įvertinimo forma (anketa), tyrė 5 žinomas Lietuvos tarptautinio pobūdžio organizuotas nusikalstamas grupuotes.

[4] 1999 m. autorius pagal Tempus Phare projektą stažavosi Šlėzvigo - Holšteino žemės (Vokietija) kriminalinės policijos organizuotų nusikaltimų tyrimo tarnyboje.

organizuotas nusikalstamumas kaip šiuolaikinio pasaulio problema. Autorius, pasiremdamas kriminologiniais tyrimais bei Europos Tarybai pateiktomis ataskaitomis apie organizuoto nusikalstamumo būklę, analizuoja organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formas, raidos tendencijas atskirose Europos valstybėse. Taip pat analizuojamas tarptautinių organizacijų vaidmuo užkertant kelią organizuotam nusikalstamumui (autorius aptiko net 129 tarptautines organizacijas, vienaip ar kitaip užkertant kelią organizuotam nusikalstamumui). Darbe analizuojama tik pagrindinių tarptautinių organizacijų (Jungtinių Tautų Organizacijos, Europos Tarybos, grupės G7/P8, Europos Sąjungos) veikla kovojant su organizuotu nusikalstamumu.

Antrame darbo skirsnyje "Organizuoto nusikalstamumo samprata ir požymiai" analizuojama kriminologinė organizuoto nusikalstamumo samprata, pasireiškimo formos ir pagrindiniai požymiai. Autorius išstudijavo daugybę įvairių organizuoto nusikalstamumo sampratų bei šiam reiškiniui būdingų bruožų (buvo aptikti net 29 skirtingi organizuotam nusikalstamumui priskiriami požymiai). Šiame darbo skirsnyje pateikta analizė remiasi Lietuvos mokslininkų (prof. *V.Piesliako*, prof. *V.Justickio*, doc. *K.Šimkaus*, *A.Dapšio*), taip pat užsienio mokslininkų (*J.Albanese, E.Johnson, E.Rebscher, P.Arlacchi, H.Abadinsky, L.D.Gauhmano, V.Lunejevo*) ir kitų autorių darbais.

Konstruojant organizuoto nusikalstamumo sampratą autorius remiasi ir tarptautinių organizacijų (Jungtinių Tautų Organizacijos, Europos Tarybos) rekomendacijomis bei kitais tarptautiniais aktais (Neapolio politine deklaracija, Pasaulinio veiksmo planu ir kt.).

Antrame skyriuje "Organizuoto nusikalstamumo kilmė ir raida Lietuvoje (faktinė padėtis ir teisėsaugos institucijų praktika)" autorius, pasiremdamas kriminologiniais tyrimais, praktine baudžiamųjų bylų medžiaga, statistikos duomenimis analizuoja organizuoto nusikalstamumo atsiradimą Lietuvoje, jo faktinę padėtį bei teisėsaugos institucijų praktiką. Autorius skiria du pagrindinius organizuoto nusikalstamumo plėtros Lietuvoje etapus ir detaliai juos nagrinėja. Pirmasis etapas siejamas su 1990 m. pradžia iki 1995 m., o po 1995 m. organizuotas nusikalstamumas išgyveno naują savo raidos etapą.

Trečią skyrių "Baudžiamoji teisinė organizuoto nusikalstamumo charakteristika" sudaro trys skirsniai. Pirmame skirsnyje "Organizuotas nusikalstamumas ir bendrininkavimo formos baudžiamosios teisės teorijoje ir Baudžiamajame kodekse" autorius išsamiai analizuoja bendrininkavimo formų klasifikaciją baudžiamosios teisės teorijoje ir baudžiamajame kodekse. Pateikiamos įvairių mokslininkų (prof. *V.Piesliako,* doc. *J.Prapiesčio,* doc.*V.Pavilonio, F.G.Burčako, A.N.Trainino, A.A.Piontkovskio, L.D.Gauhmano* ir kt.) bendrininkavimo formų klasifikacijos pagal įvairius jų klasifikavimo kriterijus. Autorius pritaria bendrininkavimo formų skirstymui pagal objektyvius ir subjektyvius

kriterijus. Taip pat autorius laikosi nuomonės, jog galiojančiame Baudžiamajame kodekse ir naujame Baudžiamajame kodekse yra dvi bendrininkavimo formos, atspindinčios organizuoto nusikalstamumo reiškinį. Tai - organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas.

Antrame skirsnyje "Baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, raida" analizuojamas baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu raida Lietuvoje nuo 1903 m. iki šių dienų. Pateikiami, remiantis tarpukario Lietuvos teisininkų *M.Kavolio, S.Bieliackino, V.Stankevičiaus* ir kitų mokslininkų darbais, šių įstatymų aiškinimo ypatumai.

Trečiame skirsnyje "Užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai kovojant su organizuotu nusikalstamumu" pateikiama užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų apžvalga ir raida. Analizuojami šiuolaikiniai Vakarų Europos valstybių (Prancūzijos, Vokietijos, Šveicarijos, Austrijos, Italijos, Ispanijos, Portugalijos, Suomijos, Danijos, Olandijos), taip pat Rytų Europos valstybių (Čekijos, Vengrijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Moldovos, Estijos, Latvijos) baudžiamieji kodeksai, o taip pat apžvelgiami JAV, Kanados, Kinijos, Anglijos baudžiamieji įstatymai.

Ketvirtame skyriuje "Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas", remiantis teisine literatūra, oficialiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato aiškinimais bei baudžiamųjų bylų praktine medžiaga, nagrinėjama organizuota grupė kaip bendrininkavimo forma. Daug dėmesio skiriama organizuotos grupės sampratos atskleidimui bei pagrindinių jos požymių nustatymui. Pateikiamas naujas požiūris į organizuotos grupės kaip bendrininkavimo formos vietą bendrininkavimo formų sistemoje. Šiame skyriuje autorius nagrinėja organizuotą grupę trimis aspektais. Kaip vieną iš šio skyriaus problemų, autorius analizuoja organizuotos grupės santykį su grupe iš anksto susitarusių asmenų ir jų atribojimo ypatumus. Kita nagrinėjama šio skyriaus problema susijusi su organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio įrodinėjimu turto prievartavimo sudėtyje. Trečiasis aspektas susijęs su organizuotos grupės kaip sunkinančios aplinkybės teisiniu vertinimu.

Penktą skyrių "Nusikalstamas susivienijimas kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas" sudaro du skirsniai. Pirmame skirsnyje "Nusikalstamo susivienijimo požymiai," remiantis teisine literatūra, oficialiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato aiškinimais, baudžiamųjų bylų praktine medžiaga, nagrinėjamas nusikalstamas susivienijimas kaip bendrininkavimo forma. Ypač daug dėmesio autorius skiria nusikalstamo susivienijimo pagrindinių požymių detaliam atskleidimui - trijų ar daugiau asmenų dalyvavimui nusikalstamo susivienijimo veikloje, išankstiniam susitarimui dėl bendros nusikalstamos veiklos bei tikslui - daryti sunkius nusikaltimus.

Antrame skirsnyje "Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą susivienijimą sąlygos" autorius daug dėmesio skiria baudžiamosios atsakomybės sąlygų už nusikalstamo susivienijimo įkūrimą ir dalyvavimą jo veikloje detalizavimui, sąvokų nusikalstamo susivienijimo organizavimas, vadovavimas ir dalyvavimas jame aiškinimui bei atskleidžia šių baudžiamosios atsakomybės ypatumų inkriminavimo kaltininkams specifiką.

Mokslinio mąstymo tikslas – matyti
bendrą atskirame ir amžiną laikiname
A.N.Vaithedas

1 skyrius. Organizuotas nusikalstamumas kaip šiuolaikinio pasaulio problema. Organizuoto nusikalstamumo samprata.

1.1. Organizuotas nusikalstamumas kaip šiuolaikinio pasaulio problema.

Istorinė organizuoto nusikalstamumo raida, be abejonės, įdomi, tačiau šiandieną mums aktuali dabartinio organizuoto nusikalstamumo plėtros stadija. Kitaip tariant, mums svarbus šiuolaikinis organizuotas nusikalstamumas.

Iš tiesų šiuolaikinį organizuotą nusikalstamumą galima drąsiai pavadinti šiuolaikinio pasaulio problema. Socialinių ir ekonominių procesų globalizacija skatino ir nusikalstamumo globalizaciją, darančią ją vis labiau organizuotą, transnacionalinę. Pasaulis vienijasi, spręsdamas ekonomikos, transporto, kultūros, politikos ir kitų sričių klausimus. Tačiau ši tendencija būdinga ir kriminaliniams procesams. Nusikalstami susivienijimai kur kas greičiau, negu įvairių šalių valstybinės sistemos reaguoja į visų tipų komunikacijų plėtrą, į bet kokias pasienio kontrolės lengvatas ir lengvesnes judėjimo sąlygas. Nusikalstamumas vis labiau tampa tarptautinis, greitai keičiasi jo strategija. Visa tai atsispindi tokiose organizuotos nusikalstamos veiklos srityse, kaip neteisėta migracija, prekyba narkotikais, "nešvarių" pinigų plovimas.

Atsidarius sienoms tarp Rytų ir Vakarų Europos organizuotas nusikalstamumas sparčiai plėtojosi, kėlė ir kelia problemų teisėsaugos institucijoms. Tai akivaizdu, nes nusikalstami susivienijimai, susiję su daugeliu ekonominių struktūrų, palaiko plačius tarptautinius ryšius, savo veikloje naudoja prievartą. Ilgą laiką didžiausia kriminogenine zona, ekspertų teigimu, buvo laikoma Vakarų Europa, tačiau dabar Rytų Europos (įskaitant ir Lietuvos) kriminalinės struktūros aktyviai veikia ir įsilieja į tarptautinę nusikalstamumo bendriją.

Pasaulio valstybės susirūpinusios organizuoto nusikalstamumo problema, nes tai yra šių dienų realijos. Štai, Europos Tarybai pateiktoje ataskaitoje apie organizuoto nusikalstamumo situaciją Europoje 1996 m. teigiama, jog tokiose šalyse kaip Andora, Austrija, Kroatija, Kipras, Danija, Estija, Suomija, Graikija, Islandija, Liuksemburgas, Malta, Norvegija, Portugalija, Turkija veikia apie 25 organizuotas nusikalstamas grupuotes. Airijoje, Lietuvoje, Moldovoje, Olandijoje, Slovėnijoje bei Švedijoje veikia nuo 25 iki 100 organizuotų nusikalstamų grupuočių. Tuo tarpu Belgijoje, Čekijoje, Makedonijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Rumunijoje, Ispanijoje veikia nuo 100 iki 200 organizuotų nusikalstamų grupuočių. O

didžiausias skaičius organizuotų grupuočių - apie 200 veikia Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Ukrainoje bei Anglijoje.[5]

Taigi iš pateiktos ataskaitos matyti, jog kur didesnė žmonių populiacija, ten daugiau ir organizuotų nusikalstamų grupuočių. Skandinavijos šalyse, Pietryčių Europoje veikia mažiau tokių grupuočių negu Balkanuose ir Centrinėje bei Rytų Europoje.

Tačiau jau 1998 m. Europos Tarybai pateiktoje ataskaitoje apie organizuoto nusikalstamumo situaciją Europoje teigiama, kad apie 25 organizuotos grupuotės veikė: Andoroje, Austrijoje, Kroatijoje, Kipre, Estijoje, Suomijoje, Graikijoje, Olandijoje, Liuksemburge, Maltoje bei Norvegijoje. Nuo 25 iki 100 organizuotų grupuočių veikė: Danijoje, Airijoje, Portugalijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Švedijoje bei Turkijoje. Nuo 100 iki 200 tokių grupuočių veikė - Čekijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Moldovoje, Olandijoje, Ispanijoje, Jugoslavijoje bei Makedonijoje. Nuo 200 iki 500 organizuotų grupuočių veikė Belgijoje, Prancūzijoje ir Anglijoje. Tuo tarpu apie 500 organizuotų grupuočių veikė Vokietijoje, Italijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Rusijoje ir Ukrainoje.[6]

Įvairiose valstybėse veikiančiose organizuotose nusikalstamose grupuotėse veikia ir skirtingas skaičius nusikaltėlių. Šis skaičius svyruoja nuo 500 iki 5000 nusikaltėlių.[7] Estijoje, Suomijoje, Graikijoje, Islandijoje, Norvegijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje veikia apie 500, Belgijoje, Vengrijoje, Moldovoje, Olandijoje, Ispanijoje, Turkijoje - nuo 500 iki 2500, Bulgarijoje, Lenkijoje - nuo 2500 iki 5000. Čekijoje, Vokietijoje, Italijoje, Rusijoje, Anglijoje šis skaičius siekia apie 5000 nusikaltėlių.

Tačiau iš vėlesnės ataskaitos matyti, jog nusikaltėlių skaitlingumas įvairiose valstybėse kinta. Štai 1998 m. apie 500 organizuotų nusikaltėlių veikė Suomijoje, Graikijoje, Norvegijoje, Portugalijoje bei Slovėnijoje. Nuo 500 iki 2500 - Belgijoje, Kroatijoje, Estijoje, Islandijoje, Lietuvoje, Moldovoje, Olandijoje, Slovakijoje. Nuo 2500 iki 5000 nusikaltėlių veikė Bulgarijoje, Vengrijoje, Šveicarijoje, Turkijoje bei Ukrainoje. Didžiausias skaičius - apie 5000 organizuotų nusikaltėlių veikė Čekijoje, Vokietijoje, Italijoje, Lenkijoje, Ispanijoje, Rumunijoje, Rusijoje ir Anglijoje.[8]

Kad Vakarų Europos valstybės susirūpinusios organizuoto nusikalstamumo problema, turbūt, abejonių nekyla. Tai patvirtina ir įdomus faktas, pateiktas jau minėtoje ataskaitoje apie

---

[5] Report on the Organised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. P. 10/72-11/72. Taip pat žr. *Heijden Toon vander*: Assessing the nature and extent of organised crime in the European Union. Paper presented at the UN expert meeting on national capabilities for the collection of criminal justice information and statistics, Veldhoven, the Netherlands, 17 - 20 March. 1998.

[6] Report on the Organised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1998. Council of Europe. - Strasbourg, 1999. P. 13.

[7] Report on the Organised Crime Situation in Council of Eurpoe Member States - 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. P. 11/72.

[8] Žr. 1998 m. Europos Tarybai pateiktą ataskaitą. P. 14.

organizuotų nusikalstamų grupuočių pelną. 1996 m. Suomijoje jis siekė 18,2 mln. JAV dolerių, Prancūzijoje - 75,5., Vokietijoje- 549,1., Graikijoje- 0,5., Portugalijoje- 5,5. ir Ispanijoje atitinkamai - 326,2 mln.[9]

Organizuotų nusikalstamų grupuočių, veikiančių atskirose valstybėse vykdoma nusikalstama veikla gali skirtis. Vienos gali nuolat užsiminėti viena kokia nors nusikalstamos veiklos rūšimi, kitos gali vykdyti plačią nusikalstamą veiklą. Organizuoto nusikalstamumo Europoje situacijos analizė leidžia padaryti išvadą, kad pagrindinėmis šiuolaikinio organizuoto nusikalstamumo veiklos sritimis reikėtų laikyti:

1. Narkotikų verslą, kuris dažniausiai yra svarbiausias nusikalstamų grupuočių pajamų šaltinis. Ekspertų duomenimis, operacijų susijusių su narkotikų verslu, mastas gali siekti 500 milijardų JAV dolerių.[10] Tikslinė grupė dėl finansinės veiklos, įsteigta valstybių vadovų, dar kitaip vadinama Septynių stambiausių ir išsivysčiusių valstybių grupe, bei Europos Bendrijos komisija priėjo išvadą, kad iš piniginių pajamų, gautų pardavus heroiną, kokainą ir kanapes, JAV ir Europos valstybėse išplaunami arba investicijų pavidalu naudojami beveik 85 milijardai JAV dolerių.[11]

Kiti skaičiai taip pat verčia pripažinti organizuoto nusikalstamumo grėsmę. Štai, 1990 m. Europoje buvo konfiskuota 6,2 tonos heroino, o 1996 m. jau beveik dvigubai daugiau - 11,2 tonos.[12] Beveik 80 proc. Europoje parduota patekus tranzitu iš Balkanų. Per Bulgariją, Rumuniją, Vengriją, Čekiją narkotikai keliauja į Vokietiją, Olandiją, Angliją, per Ukrainą, Vengriją - į kitas Vakarų Europos šalis, per Slovėniją - į Italiją. Narkotikų kontrabanda bei prekyba būdinga šių valstybių organizuotoms nusikalstamoms grupuotėms: Austrijai, Albanijai, Belgijai, Bulgarijai, Čekijai, Kiprui, Danijai, Vokietijai, Ispanijai, Estijai, Prancūzijai, Suomijai, Graikijai, Anglijai, Vengrijai, Kroatijai, Islandijai, Italijai, Latvijai, Lietuvai, Jugoslavijai, Maltai, Olandijai, Norvegijai, Portugalijai, Lenkijai, Rumunijai, Rusijai, Slovėnijai, Slovakijai, Turkijai, Ukrainai;

2. Neteisėtą ginklų kontrabandą. Šios rūšies nusikaltimais užsiima Belgijos, Čekijos, Danijos, Prancūzijos, Vengrijos, Kroatijos, Islandijos, Lietuvos, Latvijos, Olandijos, Lenkijos, Turkijos organizuotos nusikalstamos grupuotės.

3. Nusikaltimus, susijusius su neteisėta radioaktyvių bei cheminių medžiagų apyvarta. Šios rūšies nusikalstama veikla būdinga Rusijos, Ukrainos, Lenkijos, Vengrijos nusikalstamoms grupuotėms.;

---

[9] Žr. Ten pat. P. 20/72.

[10] Plačiau žr. United Nations, Departament of Public Information, "Drug trafficking and world economy" Jan. 1990.

[11] Financial Action Task Forse on Money Laundering: Report. - Paris. 7 Febr. 1990.

[12] European heroin scene. Balkans - the focus 1996-1997. International Criminal Police Organization Interpol. - Lyons, 1997.

4. Sukčiavimą.[13] Įvairių rūšių sukčiavimais organizuotos grupuotės užsiima Austrijoje, Belgijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Danijoje, Suomijoje, Kroatijoje, Islandijoje, Lietuvoje, Olandijoje, Maltoje, Jugoslavijoje, Rusijoje, Turkijoje, Ukrainoje;

5. Pinigų, kreditinių kortelių, dokumentų padirbinėjimą. Čia išsiskiria organizuotos nusikalstamos grupuotės veikiančios Austrijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Anglijoje, Islandijoje, Jugoslavijoje, Olandijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Turkijoje;

6. Nelegalią imigraciją.[14] Tai iš tiesų rimta problema, nes nelegalių migrantų skaičiai kasmet didėja. Šio tipo nusikalstama veikla būdinga Albanijos, Belgijos, Bulgarijos, Liuksemburgo, Olandijos, Vengrijos, Kroatijos, Rumunijos, Lenkijos, Turkijos, Lietuvos, Rusijos nusikalstamoms grupuotėms;

7. Prekybą žmonėmis, įskaitant prekybą žmogaus organais. Organizuotos nusikalstamos grupuotės iš Rytų ir Centrinės Europos užsiima nelegalia moterų imigracija, turint tikslą seksualiai jas išnaudoti. Vis daugiau moterų prostitucijos verslui išvežama iš Čekijos, Slovakijos, Rusijos, Vengrijos, Baltijos valstybių. Šiuo nusikalstamu verslu taip pat užsiima ir Austrijos, Bulgarijos, Prancūzijos, Kroatijos, Ispanijos, Olandijos, Lenkijos, Rumunijos organizuotos nusikalstamos grupuotės;

8. Transporto priemonių vagystes. Šio tipo nusikalstamai veiklai būdinga vadinamas "draudiminis sukčiavimas" bei vogtų automobilių gabenimas į Rytų Europą, Rusiją, Ukrainą. Ypač daug- nuo 30 iki 50 proc. automobilių pavagiama Austrijoje, taip pat Čekijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Airijoje, Olandijoje, Lenkijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje, Švedijoje. Šia nusikalstama veikla užsiima Andoros, Belgijos, Bulgarijos, Čekijos, Danijos, Estijos, Ispanijos, Prancūzijos, Suomijos, Anglijos, Graikijos, Vengrijos, Kroatijos, Lietuvos, Olandijos, Norvegijos, Portugalijos, Lenkijos, Rumunijos bei Turkijos nusikalstamos grupuotės;

9. Kontrabandą. Įvairių prekių kontrabanda *(*angliškai *smuggling of goods)* užsiima Albanijos, Andoros, Bulgarijos, Čekijos, Prancūzijos, Suomijos, Vengrijos, Kroatijos, Islandijos, Italijos, Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos, Portugalijos, Lenkijos, Slovakijos, Ukrainos organizuotos nusikalstamos grupuotės;[15]

---

[13] Plačiau apie šią organizuoto nusikalstamumo veiklos sferą žr. *Tupman W.A.* Fraud. The search for supra-national solutions: Investigating fraud against the European budget. Journal of Financial Crime. Vol. 5. No. 2. P. 152.

[14] Apie nelegalią imigraciją žr. *Di Nicola.* Trafficking in immigrants: a European perspective, paper prepared for the Colloquium on Cross-border Crime in Europe, Prague, Sept. 1992.

[15] Plačiau žr. Report on the Orgaised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. *Einstein S. and Amir M.* Organized Crime: Uncertainties and Dilemmas. - Chicago, Illinois. 1999. Taip pat *Ruggiero V.* Organized and Corporate Crime in Europe. - Ipswich, 1996. *Blok Alan A.* Perspectives on Organizing Crime. Essays in Opposition. - Dordrecht, 1991. *Kelly Robert J.* Organized Crime. A Global Perspective. - New Jersey, 1986.

10. Azartinius žaidimus. Ši nusikalstamo verslo sritis, susijusi su lošimo automatais bei neteisėtų loterijų organizavimu, būdinga Kroatijai, Bulgarijai, Kiprui, Čekijai, Lietuvai, Maltai, Šveicarijai, Turkijai;

11. Kompiuterinius nusikaltimus. Šioje sferoje išsiskiria Danija, Vengrija, Malta ir Rumunija;

12. Pinigų plovimą. Daugiausiai baudžiamųjų bylų, susijusių su pinigų plovimu iškelta Turkijos (28), Austrijos (17), Slovakijos (14), Slovėnijos (13), Bulgarijos (3), Lietuvos (3) teisėsaugos institucijų pareigūnų;

Išvardyti organizuotų nusikalstamų grupuočių daromi nusikaltimai būdingi beveik visoms Europos valstybėms, tačiau Rytų Europoje (tai pasakytina apie Baltarusiją, Bulgariją, Čekiją, Vengriją, Baltijos valstybes, Moldovą, Lenkiją, Rusiją ir Ukrainą) organizuotas nusikalstamumas aktyvina savo veiklą, darydamos nusikaltimus, susijusius su asmens gyvybe bei sveikata, nusikaltimus nuosavybei, nusikaltimus, susijusius su šaunamųjų ginklų panaudojimu, nužudymus pagal užsakymą.[16] Ypač išsiskiria šių valstybių grupuotėms būdingas nusikaltimas - turto prievartavimas, nors, turto prievartavimais užsiima ir kitų valstybių organizuotos nusikalstamos grupuotės: Austrijos, Danijos, Belgijos, Ispanijos, Suomijos, Kroatijos, Italijos, Islandijos, Liuksemburgo, Olandijos, Slovakijos.

Kai kuriose Europos valstybėse veikiančios organizuotos nusikalstamos grupuotės taip pat išsiskiria savo vykdomos nusikalstamos veiklos specifika. Štai, vaikų grobimai būdingi Bulgarijos, Prancūzijos, Anglijos, Vengrijos bei Turkijos grupuotėms. Antikvarinių bei juvelyrinių dirbinių vagystėmis užsiima Bulgarijoje, Čekijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Islandijoje bei Portugalijoje veikiančios organizuotos nusikalstamos grupuotės. Nelegalių azartinių lošimų organizavimu išsiskiria Albanijos, Bulgarijos, Kipro organizuotos nusikalstamos grupuotės.

Jau anksčiau minėjau apie atskirose valstybėse veikiančias organizuotas nusikalstamas grupuotes, jose dalyvaujančių nusikaltėlių skaičių bei jų daromus nusikaltimus. Deja, užsienio valstybių pateiktose ataskaitose stokojama informacijos apie išaiškintas organizuotas nusikalstamas grupuotes bei nuteistus asmenis. Tokia informacija tik dar leistų geriau parodyti egzistuojančią organizuoto nusikalstamumo problemą.

Išimtis galbūt tik Vokietija. Šios valstybės mokslininkai pateikia štai tokią statistiką. 1996 m. Vokietijoje buvo iškeltos 845 baudžiamosios bylos, siejamos su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis. Baudžiamasis persekiojimas baigtas 489 baudžiamosiose

---

[16] *Einstein S. and Amir M.* Organized Crime: Uncertainties and Dilemmas. - Chicago, Illinois. 1999. P. 23. Taip pat žr. *Savona E.U., Adamoli S.* The impact of organised crime in central and Eastern Europe // Council of Europe Multilateral Seminar on Organised Crime, Minsk (Belarus) 16-18 September. 1996.

bylose, nustatyta 8,384 tūkstančio įtariamųjų, kurie veikdami organizuotose nusikalstamose grupuotėse įvykdė beveik 50 000 įvairių nusikaltimų.[17]

Beje, kai kurios valstybės pateikia labai įdomius statistikos duomenis apie nužudymus, kuriuos padarė organizuotos nusikalstamos grupuotės. Štai vien per 1996 m. organizuoti nusikaltėliai Belgijoje nužudė 15 žmonių, Danijoje - 3, Suomijoje - 1, Vokietijoje - 70, Vengrijoje - 10, Italijoje - 300, Olandijoje - 20, Prancūzijoje - 33, Norvegijoje - 1, Slovėnijoje - 8, Ispanijoje - 10, Slovėnijoje - 8, Estijoje - 10 žmonių.[18] 1997 m. organizuoti nusikaltėliai nužudė Belgijoje - 28, Prancūzijoje - 47, Vokietijoje - 44, Italijoje - 190, Olandijoje - 66, Lenkijoje - 20, Rusijoje - 130, Slovakijoje - 30 žmonių. 1998 m. buvo nužudyti Anglijoje - 28, Vokietijoje - 63, Italijoje - 63, Olandijoje - 35, Lenkijoje - 20, Slovakijoje - 45, Ispanijoje - 9, Šveicarijoje - 76, Ukrainoje - 18, Rumunijoje - 4 žmonės.[19] Tad šie duomenys taip pat akivaizdžiai iliustruoja organizuoto nusikalstamumo grėsmę.

Kaip matome, organizuotas nusikalstamumas išplitęs po visą Europą. Joje veikia daug šiam reiškiniui atstovaujančių organizuotų nusikalstamų grupuočių. Jos vykdo gana plačią nusikalstamą veiklą, didėja grupuočių profesionalizmas (jos, atsižvelgdamos į šių dienų realijas, labai greitai koreguoja savo kriminalinės veiklos metodus), didėja nusikalstamų grupuočių narių skaičius bei transnacionalinis nusikalstamumas. Tad neabejotinai organizuotas nusikalstamumas yra šiuolaikinio pasaulio problema.

Išimtimi tarp Skandinavijos šalių reikėtų laikyti Norvegiją, Vakarų Europoje - Airiją, Vakarų ir Centrinėje Europoje - Lichtenšteiną, Pietvakarių Europoje - San Mariną. Tai šalys, kuriose, galima teigti, nėra organizuoto nusikalstamumo arba jo pasireiškimas yra labai neryškus.

Nereikėtų pamiršti, kad organizuotos nusikalstamos grupuotės bendradarbiauja su panašiomis grupuotėmis ir už Europos ribų: su Pietų Amerikos (Kolumbijos, Brazilijos, Dominykos Respublikos) grupuotėmis, su Afrikos (Maroko, Gvinėjos-Bisau, Nigerijos) grupuotėmis, taip pat su Azijos (Kinijos, Pakistano, Vietnamo) nusikalstamomis grupuotėmis. Šis nusikalstamas bendradarbiavimas dažniausiai siejamas su narkotikų ir nelegalių migrantų kontrabanda.

Organizuotas nusikalstamumas – tarptautinė problema. Jo veikla neapsiriboja vienos valstybės teritorija, o peržengia jos ribas. Pripažindami, kad tarptautinis organizuotas nusikalstamumas yra šiuolaikinio pasaulio problema, be abejonės, būtina apžvelgti ir

---

[17] Plačiau žr. Organized Crime in the Federal Republic of Germany: The Situation in 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. P. 20.

[18] Žr. Report on the Organised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. P. 24/72.

[19] Report on the Organised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1998. Council of Europe. - Strabourg, 1999. P. 47.

tarptautines organizacijas, kurios koordinuoja šios problemos tyrimą. Juolab, kad šiuo metu kovojant su organizuotu nusikalstamumu vis didesnę reikšmę visose valstybėse įgyja tarptautinės teisės normos - tarptautinės konvencijos, daugiašalės sutartys ir pan., kurias priima tarptautinės organizacijos. Tad vėliau tarptautinės sutartys ir konvencijos, kurias valstybės ratifikuoja, sudaro sudedamąją teisinės sistemos dalį ir yra tiesiogiai taikomos.

Analizuodamas tarptautines organizacijas ir jų veiklą kovojant su organizuotu nusikalstamumu ir įvairiomis jo pasireiškimo formomis aptikau net 129 tokias organizacijas.[20] Iš jų - 53 yra pasaulinės organizacijos, 54 - Europos ir 12 - dvišalių organizacijų. Kai kurias, manyčiau, pagrindines, aptarsiu detaliau.

Jungtinių Tautų Organizacija. Ši organizacija visada buvo dėmesinga kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei visomis jo pasireiškimo formomis. Svarbią vietą šios organizacijos veikloje užima 1988 m. Vienos konvencija "Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų apyvarta". Iš esmės tai buvo pirmoji bendroji tarptautinė sutartis, numatanti valstybių bendradarbiavimą kovojant su neteisėta narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų gamyba, apyvarta bei pinigų plovimu. Šios sutarties esmė yra ta, jog ją ratifikavusios valstybės savo įstatymuose turi kriminalizuoti narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų gaminimą, platinimą, siūlymą, siuntimą ir pan.[21] Be to, konvencija valstybes įpareigoja kriminalizuoti ir pinigų plovimą, t.y. tas vertybes, kurios gautos vykdant neteisėtą veiklą, susijusią su narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų apyvarta. konvencijos 2 dalies 5 str. teigia, kad kompetentingos valstybių institucijos pajamas, gautas iš neteisėtos narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų apyvartos, gali nustatyti, išaiškinti, užšaldyti arba areštuoti, vėliau net ir konfiskuoti.[22] Konvencija valstybėms leidžia imtis teisinių priemonių, leidžiančių teismams arba kitoms kompetentingoms institucijoms gauti arba areštuoti bankų finansinius ar komercinius dokumentus. Konvencija draudžia nevykdyti šių reikalavimų apeliuojant į bankų paslaptį. Jeigu nepakanka šių priemonių, konvencijos 24 str. valstybėms leidžia imtis ir griežtesnių priemonių kovojant su neteisėta narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų apyvarta.

JTO aktyviai pasireiškia kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu, rengdama įvairiausius pasitarimus, seminarus bei svarstymus. Ši organizacija į organizuoto nusikalstamumo problemą dėmesį atkreipė 1975 m. Ženevoje (Šveicarija) vykusiame V

---

[20] Plačiau žr. *Gutauskas A.* Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. Mokslinis mokomasis leidinys parengtas pagal Tempus Phare projektą "Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai". – V., 2000. P. 83-93.

[21] Plačiau žr. 1988 metų JTO Konvenciją "Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta". 3 str. "Teisės pažeidimai ir sankcijos". Skelbta: Valstybės Žinios, 1998 04 22, Nr. 38, Publikacijos Nr.: 1004.

[22] Ten pat. 2 dalis 5 str. "Konfiskacija".

kongrese. Jame buvo konstatuota, kad nusikalstamumas tarptautinio verslo pavidalu kelia kur kas didesnį pavojų nei tradicinės nusikalstamo elgesio formos.[22]

Tuo tarpu 1985 m. Milane (Italija) vykusiame VII kongrese buvo pabrėžta, kad organizuotas nusikalstamumas išnaudoja visas įvairių valstybių įstatymų spragas ir galiausiai lieka nenubaustas. Be to, jo destabilizuojantis poveikis tik dar labiau didės, jeigu nebus priimtos konkrečios ir konstruktyvios priemonės.[23]

VII JTO kongrese, vykusiame 1990 m. Havanoje (Kuba) vėl buvo pažymėta, jog organizuotas nusikalstamumas kelia tiesioginę grėsmę nacionaliniam ir tarptautiniam saugumui bei stabilumui. Organizuotas nusikalstamumas pažeidžia normalų socialinių ir ekonominių institutų funkcionavimą, juos korumpuoja. Taip dingsta pasitikėjimas demokratiniais procesais. Ši nusikalstamumo rūšis pakerta plėtros procesus ir niekina jau pasiektus laimėjimus. Jis apima ir apraizgo ištisus visuomenės sluoksnius ir įtraukia juos į įvairias tarpusavyje susijusias nusikalstamas įmones.[1] Kongresas buvo reikšmingas jau vien tuo, kad jame buvo priimta "Organizuoto nusikalstamumo prevencijos ir kovos su juo rezoliucija" ir jos priedas - "Vadovaujantys organizuoto nusikalstamumo prevencijos ir kovos su juo principai".[24]

Šiuos dokumentus palaikė ir JT Generalinė Asamblėja, priimdama atskirą rezoliuciją Nr.45/123 "Dėl tarptautinio bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu". Minėtuose dokumentuose įtvirtintos nuostatos yra susijusios su pinigų plovimu, pajamų, gautų iš nusikalstamos veiklos, išaiškinimu, kontroliavimu bei konfiskavimu, stambių piniginių operacijų kontrole ir pan. Šios nuostatos neliko užmirštos, buvo nuolat plėtojamos ir tikslinamos įvairiuose JTO ir Interpolo rengiamuose pasitarimuose, pavyzdžiui, 1991 m. Smoleniče (Čekoslovakija) "Dėl kovos su transnacionaliniu nusikalstamumu strategijos", tarptautiniame 1991 m. seminare Suzdalyje (Rusija) "Dėl organizuoto nusikalstamumo pobūdžio, mastų ir pasekmių", taip pat 1992 m. Palerme (Italija) vykusioje tarptautinėje konferencijoje "Mafija, ką daryti?".

Manyčiau, kad ypač didelės reikšmės turėjo pasaulinė ministrų lygio konferencija "Dėl transnacionalinio organizuoto nusikalstamumo," vykusi Palerme (Italija).[25] Konferencijoje buvo apsvarstyta daugybė įvairių klausimų bei išskirti pavojai, kuriuos kelia

---

[22] Ta pati problema buvo iškelta ir 1980 m. Karakase vykusiame VI kongrese.
VII JTO kongresas "Dėl nusikalstamumo prevencijos ir elgesio su teisės pažeidėjais." - Milanas, Italija rugpjūčio 21- rugsėjo 6 d. 1985, Sekretoriato pranešimas, IV dalis. A skyrius.

[24] Diskusijų instrukcija IX JTO kongrese "Dėl nusikalstamumo prevencijos ir elgesio su teisės pažeidėjais." A/CONF.169/PM.1 Corr. 1. P. 39.

[24] VIII JTO kongresas "Dėl nusikalstamumo prevencijos ir elgesio su teisės pažeidėjais," vykusio Havanoje 1990 m., Sekretoriato pranešimas. – Niujorkas, 1991. P. 168-169, 192-198.

[25] Tais pačiais metais Kurmajeryje (Italija) vyko tarptautinė konferencija "Pinigų plovimas ir nusikalstamų pajamų panaudojimo prevencija ir kova su tuo: globalinis priėjimas."

transnacionalinis organizuotas nusikalstamumas. Šioje konferencijoje buvo priimta Neapolio politinė deklaracija *(The Neaples Political Declaration)* ir Globalinio veiksmo planas *(Global Action Plan)* prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą. Šių dokumentų tikslas - stiprinti ir gerinti ne tik nacionalines galimybes, bet ir tarptautinį bendradarbiavimą kovojant su transnacionaliniu organizuotu nusikalstamumu bei užkertant kelią tolesniam jo plitimui.[26]

Kadangi pagrindinis nusikalstamų organizacijų tikslas yra pelno siekimas, tai Neapolio politinėje deklaracijoje pažymėta, kad būtina priimti tarptautinius susitarimus dėl priemonių priėmimo bei strategijos pinigų plovimo prevencijos bei kovos su juo klausimais, taip pat dėl kovos su nusikalstamu būdu įgytų pajamų naudojimo. Deklaracijoje buvo išreikštas ryžtas ginti valstybes nuo organizuoto nusikalstamumo bei visų jo formų taikant griežtas ir veiksmingas, įskaitant ir operatyvines, priemones.

Tuo tarpu Globalinio veiksmo plano dalyviai nustatė priemones, kurios turi būti taikomos duodant atkirtį transnacionaliniam organizuotam nusikalstamumui, konkrečiai buvo išreiškiamas siekis, kad valstybės savo įstatymuose kriminalizuotų pinigų plovimą, priimtų teisines priemones, leidžiančias konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytas pajamas ir gerinti finansinių sistemų "skaidrumą". Šiuos dokumentus patvirtino JT Generalinė Asamblėja savo rezoliucija Nr.49/159, kurioje visos valstybės raginamos šias priemones neatidėliotinai taikyti gyvenime.

Svarbi šios organizacijos iniciatyva buvo konvencijos projekto, skirto kovai su organizuotu nusikalstamumu, svarstymas 1997 m. Palerme (Italija). Įvairių šalių vyriausybės pateikė savo nuomones dėl tolesnės kovos su šiuo reiškiniu perspektyvos. Buvo iškelta organizuoto nusikalstamumo sampratos problema. Jai spręsti daugelis valstybių siūlė sudaryti nusikaltimų, kurie galėtų būti priskiriami organizuotai nusikalstamai veiklai, sąrašą. Dažniausiai buvo minimi tokie nusikaltimai: sukčiavimas, pinigų plovimas, turto prievartavimas, žmonių grobimas, kompiuteriniai nusikaltimai, prekyba vaikais, nužudymai, neteisėta prekyba šaunamaisiais ginklais.

Dar tais pačiais metais 36-ojoje plenarinėje sesijoje Jungtinių Tautų Ekonominė ir Socialinė Taryba priėmė rezoliuciją 1997/22, kurioje, atsižvelgiant į jau esamas teisines priemones, Tarpvalstybinę Ekspertų Grupę įpareigojo parengti konvencijos projektą. Minėtoji Taryba prioritetą skyrė šioms sritims: teismų ir policijos bendradarbiavimui nusikaltėlių išdavimo, pinigų plovimo, neteisėtų pajamų konfiskavimo, liudytojų apsaugos, keitimosi informacijai, mokymo ir kitiems techninės pagalbos klausimams. Be to, daug dėmesio ši Taryba skyrė sąlygų, kurios nusikalstamoms organizacijoms leidžia plauti pinigus,

[26] UN Economic and Social Council, "Draft Resolution. Neaples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime." - Neaples, Italy, 21-23 November 1994. UN doc. E/Conf.88/L.4.

išaiškinimui.[27] Šioje rezoliucijoje taip pat siūloma atkreipti dėmesį į sąlygas, palankias organizuotoms nusikalstamoms grupuotėms vykdyti tokius nusikaltimus, kaip prekybą vaikais, nelegalią migraciją, korupciją, automobilių vagystes, nusikaltimus, susijusius su šaunamųjų ginklų panaudojimu.

Įvertindama nelegalios migracijos problemą, o būtent tai, kad šia veikla užsiima gerai organizuotos, tarptautinių ryšių turinčios organizuotos nusikalstamos grupuotės, Jungtinių Tautų Ekonominė ir Socialinė Taryba priėmė rezoliuciją 1995/10 "Dėl nelegalių imigrantų kontrabandos per valstybės sienas".[28]

Svarbiausia JTO priemonė prieš organizuotą nusikalstamumą yra 2000 m. gruodžio 12-15 d. Palerme (Italija) vykusioje konferencijoje priimta konvencija "Prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą". Tai tikrai racionalus tarptautinis teisės dokumentas, numatantis konkrečias priemones užkertant kelią: dalyvavimui organizuotoje grupėje, pinigų plovimui, korupcijai. Konvencijoje apibrėžtos baudžiamojo persekiojimo perdavimo, nusikalstamu būdu įgytų pajamų konfiskavimo ir arešto, asmenų, kurie priklauso organizuotai nusikalstamai veiklai išdavimo, liudytojų apsaugos procedūros. Ypač svarbu, jog visas minėtas procedūras gali įgyvendinti visos valstybės, pasirašiusios ir ratifikavusios minėtą konvenciją.

Europos Taryba. Atsižvelgdama į organizuoto nusikalstamumo problemą, Europos Taryba 1993 m. sudarė ekspertų grupę, kuri paruošė rekomendaciją *Nr.R (96)8 "On crime policy in Europe in a time of change"*. Šioje rekomendacijoje taip pat iškeliama organizuoto nusikalstamumo problema. Joje Europos šalių vyriausybėms siūloma atkreipti dėmesį į tokių veiksmų kaip priklausymą organizuotoms nusikalstamoms grupuotėms ar pagalbą joms kriminalizavimą. Taip pat siūloma tirti organizuoto nusikalstamumo raidą, imtis radikalių priemonių norint pristabdyti jo plitimą (numatyti kovos su šiuo reiškiniu strategiją); įkurti specialius policijos, organizuotų nusikaltimų tyrimo bei persekiojimo padalinius; daugiau dėmesio skirti liudytojų apsaugai, ypač, tiems, kurie padeda išaiškinti organizuotas nusikalstamas grupuotes; aktyviai kovoti su pinigų plovimu, užtikrinti nusikalstamu būdu įgyto turto suradimą bei konfiskavimą.[29]

Dar viena Europos Tarybos iniciatyvų prieš organizuotą nusikalstamumą buvo 1996 m. Europos nusikalstamumo problemų komiteto įkūrimas *(European Committee on Crime Problems CDPC)*, kurio viena iš krypčių - organizuoto nusikalstamumo problema. Ekspertų

---

[27] UN Economic and Social Council resolution 1997/22, Follow-up the Nnaples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime.

[28] UN Economic and Social Council, International cooperation in combating transnational crime: smuggling of illegal migrants. Report of the Secretary-General. UN doc. E/CN.15/1997/8. Be to, 1996 m. JT Generalinė Asamblėja yra priėmusi rezoliuciją 51/62 "Dėl priemonių, skirtų užkirsti kelią užsieniečių kontrabandai".

[29] Plačiau žr. Europe in A Time of Change: Crime Policy and Criminal Law. Recommendation No.R(96)8 and explanatory memorandum and report on responses to developments in the volume and structure of crime in Europe in a time of change. Council of Europe. 1999.

komitetas tyrinėja baudžiamuosius teisinius ir kriminologinius organizuoto nusikalstamumo aspektus. Jis reguliariai pateikia Europos valstybėms įvairias anketas, kuriomis remdamasis vertina organizuoto nusikalstamumo padėtį Europoje. Šio komiteto indėlis reaguojant į organizuoto nusikalstamumo problemą, yra tikrai svarus. Bandant apibrėžti organizuoto nusikalstamumo reiškinį bei išskirti jam būdingus požymius, Ekspertų komitetas pasiūlė išskirti privalomuosius (3 ar daugiau asmenų bendradarbiavimas; šie asmenys veikia atitinkamą laiko tarpą; ruošiasi arba daro sunkius nusikaltimus; siekia gauti pelno ar siekia valdžios) ir fakultatyvinius organizuoto nusikalstamumo požymius (kiekvienas organizuotos grupuotės dalyvis turi savo užduotį ar vaidmenį; grupuotėje nustatyta disciplina; savo veikloje naudoja smurtą; siekia daryti įtaką politikai, viešajam sektoriui, teisėsaugai, ekonomikai naudojant korupciją ar kitas priemones; savo veikloje naudoja komercines arba biznio struktūras; užsiima pinigų plovimu; veikia tarptautiniu mastu).[30]

1997 m. Europos Taryba priėmė rekomendaciją Nr.R(97)13, skirtą liudytojų apsaugai *(Intimidation of witnesses and rights of the defence).*[31] Šioje rekomendacijoje siekiama garantuoti liudytojų, duodančių parodymus prieš organizuoto nusikalstamumo atstovus, saugumą.

Europos Taryba nėra abejinga ir korupcijos problemoms. 1994 m. 19 -oje Europos teisingumo ministrų konferencijoje buvo priimtos rekomendacijos dėl veiksmingo valstybių bendradarbiavimo kovojant su korupcija. Šios rekomendacijos turėjo įtakos sukuriant Multidisciplinarinę grupę prieš korupciją, *(Multidisciplinary Group on Corruption,),* kuri pateikė "Veiksmų prieš korupciją programą".[32] Programoje nurodomos detalios kovos su korupcija priemonės, pateikiamas korupcijos apibrėžimas, aptariami valstybės tarnautojų etikos kodeksai bei atsakomybės už korupcinius veiksmus klausimai.

Svarbi Europos Tarybos konvencija, skirta kovai su organizuotu nusikalstamumu, "Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo" buvo priimta 1990 m..[33] Išanalizavus šios konvencijos nuostatas, būtų galima išskirti tris pagrindines grupes, kurios yra reikšmingos kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu. Šia konvencija pirmiausia siekiama, kad ją ratifikavusios valstybės turėtų vienodą baudžiamąjį teisinį pinigų plovimo vertinimą. Antra, stengiamasi suvienodinti nacionalines kovos su pinigų plovimu priemones. Trečia, ši konvencija reglamentuoja tarptautinio bendradarbiavimo formas bei procedūras pinigų plovimo klausimais.

---

[30] Žr. European Committee on Crime Problems. Committee of experts on criminal law and criminological aspects of organised crime.

[31] Žr. Intimidation of witnesses and the rights of the defence. No.R(97)13. Council of Europe, September 1998.

[32] Council of Europe "The Fight against Organised Crime: Corruption and Money Laundering," Second Summit of the Council of Europe - Strasbourg, 10-11 October 1997.

[33] Žr. *Иванов Э.А.* Отмывание денег и правовое регулирование борьбы с ним. - Москва, 1999. P. 35-40.

Kaip dar vieną svarbią Europos Tarybos priemonę kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu išskirčiau 1995 m. sutartį "Dėl neteisėto narkotikų judėjimo jūros keliu". Ši sutartis glaudžiai susijusi su jau minėta 1988 m. konvencija "Dėl neteisėtos narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų apyvartos" (konkrečiai - su šios konvencijos 17 str.). Taigi minėta sutartis skirta užkirsti kelią organizuotoms nusikalstamoms grupuotėms gabenti narkotikus jūros keliu.[34]

G7/P8. Grupė G7/P8 vienija labiausiai ekonomiškai išsivysčiusias pasaulio valstybes (JAV, Vokietiją, Prancūziją, Angliją, Italiją, Kanadą ir Rusiją), kurios suinteresuotos užkirsti kelią transnacionaliniam organizuotam nusikalstamumui. Grupė G7/P8 1989 m. Paryžiuje įsteigė specialią finansų komisiją - *FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering)* - skirtą pinigų plovimo problemoms spręsti .[35] Ši finansų komisija yra priėmusi net 40 rekomendacijų, skirtų kovai su pinigų plovimu. Keletą svarbesnių aptarsiu. Rekomendacijoje Nr.7 daugiausia dėmesio skiriama nusikalstamu būdu įgytų pajamų konfiskavimui. Tai labai svarbi nuostata, nes tokių pajamų konfiskavimas silpnina organizuotų nusikalstamų struktūrų ekonominę padėtį, neleidžia plėsti nusikalstamos veiklos.

Rekomendacijos Nr.10/29 skirtos stiprinti valstybių finansines sistemas, užkertant kelią pinigų plovimui. Čia kalbama apie bankus, nebankines finansines įstaigas, užsienio valstybių finansines įstaigas ir pan.

Manyčiau, kad labai svarbios yra rekomendacijos Nr.24 ir Nr.27, kuriomis siekiama užkirsti kelią "nešvarių pinigų" prasiskverbimui į legalią ekonomiką. Ypč reikėtų dėmesį atkreipti į negrynųjų pinigų čekių ir mokėjimo kortelių judėjimo srautus.

Negalima pamiršti ir rekomendacijos Nr.15, finansines įstaigas įpareigojančios pranešti kompetentingoms institucijoms apie visas operacijas, keliančias įtarimą dėl pinigų plovimo.

Rekomendacijoje Nr.32 išreiškiama nuostata dėl būtinybės keistis informacija laikantis nacionalinių bei tarptautinių pozicijų, susijusių su duomenų konfidencialumu ir apsauga.

Tokia pat svarbi ir rekomendacija Nr.34, kuria remiantis galima teisinė pagalba tiriant nusikaltimus bei teisme nagrinėjant baudžiamąsias bylas, susijusias su pinigų plovimu. Yra galimybė ir bendrai tirti valstybių pinigų plovimo atvejus. Tokią galimybę suteikia rekomendacija Nr.36. Rekomendacijoje Nr.40 kalbama apie asmenų, padariusių nusikaltimus, susijusius su pinigų plovimu, išdavimą. Grupė G7/P8 ypač pabrėžia bendradarbiavimo

---

[34] *Adamoli S, Di Nicola A., Savona E.U., Zoffi R.* Organised Crime Around the World. - Helsinki, 1998. P. 102.
[35] Dabartiniu metu FATF narės yra 26 valstybės.

teikiant teisinę pagalbą, persekiojamų asmenų išdavimo, liudytojų apsaugos ir baudžiamojo proceso klausimais, svarbą.

Europos Sąjunga. Labai svarbus Europos Sąjungos žingsnis kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu buvo žengtas dar 1976 m. Šiais metais vidaus reikalų ir teisingumo ministrų susitikime buvo priimta programa "Dėl bendradarbiavimo gerinimo vidaus saugumo sferoje". Priėmus šią programą buvo organizuojami reguliarūs įvairių lygių susitikimai, vadinamieji *TREVI.* Iki 1985 m. veikė šios darbo grupės: *TREVI-I,* skirta kovai su terorizmu, grupė *TREVI-II,* skirta policijos bendradarbiavimui ir grupė *TREVI-III*, skirta gerinti valstybių bendradarbiavimą kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu.

1993 m. priėmus Mastrichto sutartį, buvo išskirtos sritys, kurioms valstybėms turėtų skirti daugiausiai dėmesio: kovai su narkotikų vartojimu, bendradarbiavimui baudžiamosios teisės klausimais, policijos bendradarbiavimui užkertant kelią terorizmui, neteisėtoms operacijoms, susijusioms su narkotikais, bei kitoms sunkioms tarptautinio organizuoto nusikalstamumo formoms.

1996 m. Dubline (Airija) buvo atkreiptas dėmesys į narkotikų problemą, o ypač į sintetinių narkotikų plitimą, ir įsteigta Dublino grupė dėl narkotikų. Užkertant kelią pinigų plovimui panaudojant finansines sistemas svarbi ir 1991 m. Europos Sąjungos direktyva 91/308. Ši direktyva glaudžiai susijusi ir su Dublino grupės dėl narkotikų veikla. Direktyvoje draudžiamas pinigų plovimas ir pateikiama veiksmų, atliekamų finansinėje sistemoje, programa. Joje išreikštas siekis užkirsti kelią pinigų plovimui bei plėtoti finansinių įstaigų ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą. Direktyva buvo naudinga daugeliui Europos šalių, kuriose korupcijos lygis nėra aukštas, o bankinėje sferoje ne ypač giliai įsišaknijęs organizuotas nusikalstamumas.

Ši organizacija, kovodama su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu, nepalieka nuošalyje ir korupcijos problemos, aktyviai kovoja su vaikų pornografija ir prekyba moterimis. Jos priimta programa *"STOP"* būtent ir skirta užkirsti kelią prekybai žmonėmis bei vaikų seksualiniam išnaudojimui. Daug dėmesio ji skiria asmenų, kurie sutinka bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis išaiškinant organizuotas nusikalstamas grupuotes arba tokių grupuočių nusikalstamas pajamas, apsaugai. Be to, Europos Sąjungos valstybės visada pabrėžia, kad kovoti su transnacionaliniu organizuotu nusikalstamumu galima tik tarptautiniu mastu.

Interpolas. Pastaruoju metu ši organizacija daugiau dėmesio skiria organizuotam nusikalstamumui, o ypač pinigų plovimui. 1995 m. 64 Interpolo sesijoje Generalinė Asamblėja priėmė pinigų plovimo deklaraciją. Šitaip stengiamasi išardyti tarptautinius finansinius organizuotų nusikaltėlių tinklus. Minėtoji konvencija taip pat skirta persekioti

asmenis, kurie dalyvauja plaunant pinigus, bei išaiškinti iš nusikalstamos veikos gautas pajamas.

Europolas. 1995 m. Europolo veiklos ribos išsiplėtė. Organizacija pradėjo domėtis organizuotų nusikalstamų grupuočių vykdomais nusikaltimais: neteisėta radioaktyvių ir branduolinių medžiagų apyvarta, prekyba žmonėmis, automobilių vagystėmis ir kontrabanda. Galutinai Europolas susiformavo 1995 m. pasirašius konvenciją dėl jo veiklos. Pasirašius šią konvenciją, jo veikla dar labiau išsiplėtė. Europolas domisi dar platesne organizuotų nusikalstamų grupuočių veikla: terorizmu, pinigų, čekių ir kitų vertybinių popierių padirbinėjimu, ekologiniais nusikaltimais, įkaitų grobimu, neteisėta prekyba ginklais, neteisėta prekyba kultūrinėmis vertybėmis bei antikvariniais dirbiniais, prekyba žmonių organais, sukčiavimu investicijų sferoje, kompiuteriniais nusikaltimais. Be abejo, nuošalyje nelieka ir tradicinių kriminalinių nusikaltimų kontrolė. Europolo sukurta pasikeitimo informacija sistema turi didelę reikšmę kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu, o ypač su iš jo gautomis nusikalstamomis pajamomis.

Dabartiniu metu vyksta aktyvios diskusijos dėl to, kad Europolui būtų suteikti visi tyrimų, kuriuos jis galėtų atlikti tirdamas nusikaltimus, susijusius su organizuotu nusikalstamumu ir neteisėta narkotikų prekyba, kai minėti nusikaltimai padaryti keliose Europos Sąjungos valstybėse, įgaliojimai.

Taigi užkertant kelią organizuotam nusikalstamumui dirbama daug. Nuo 1975 m. organizuojami JTO kongresai, kuriuose analizuojami nusikaltimų išaiškinimo ir elgesio su teisės pažeidėjais klausimai. Be to, veikia JTO sektorius, skirtas nusikalstamumui išaiškinti, Nusikalstamumo išaiškinimo ir baudžiamojo teisingumo komisija *(EKOSOS).* 1990 m. priimta įtakinga Šengeno konvencija, prie kurios prisijungę dauguma Europos Sąjungos valstybių. Šia konvencija siekiama kovoti su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu ir užkirsti jam kelią. Taip pat dirba ir nevyriausybinės tarptautinės organizacijos, turinčios konsultanto statusą prie *EKOSOS.* Žymiausios organizacijos, dar kitaip vadinamos "Didžiuoju ketvertuku", yra šios: Tarptautinė baudžiamosios teisės asociacija, Tarptautinė kriminologijos bendrija, Tarptautinė socialinės apsaugos bendrija bei Tarptautinis baudžiamasis ir penitenciarinis fondas.

Milžinišką įtaką organizuoto nusikalstamumo prevencijai daro ir jau aptartos organizacijos. Yra priimta daugybė konvencijų (vien tik Europos Taryba išgvildeno ir priėmė daugiau kaip 160 konvencijų, įskaitant 20 konvencijų baudžiamosios teisės ir kovos su nusikalstamumu klausimais). Džiugu, kad ir Lietuva yra ratifikavusi kai kurias žymias konvencijas, padedančias kovoti su organizuotu nusikalstamumu. Be to, yra priimta daugybė

rezoliucijų, rekomendacijų bei programų. Vien tik baudžiamaisiais teisiniais klausimais priimtos 39 rezoliucijos ir 42 rekomendacijos.

1.2. Organizuoto nusikalstamumo samprata ir požymiai.

Organizuoto nusikalstamumo samprata pasaulyje yra diskusijų, prieštaravimų bei kolizijų šaltinis. Taip yra dėl to, kad į šią problemą žiūrima iš įvairių pozicijų, paliečiant atskirus šio neigiamo reiškinio aspektus. Be to, šį nusikalstamą fenomeną vertina žmonės iš skirtingų pasaulio valstybių, remdamiesi skirtingu patyrimu. Todėl pateikti bendrą organizuoto nusikalstamumo apibrėžimą labai keblu. Kiekvienas autorius vartoja savo terminologiją, pateikia savo požymius, apibūdinančius organizuotą nusikalstamumą.

Organizuoto nusikalstamumo, vienos iš nusikalstamumo formų, tokie pat požymiai kaip ir bendrojo nusikalstamumo. Tačiau norint pateikti šio reiškinio sampratą, būtina išskirti ir specifinius bruožus, priskiriamus tik organizuotam nusikalstamumui ir leidžiančius jį atskirti nuo kitų nusikalstamumo formų. Mano nuomone, terminai "organizuotas nusikalstamumas" arba "mafija" tam tikra prasme yra ideologiniai, kadangi jie dažniausiai ne tiek paaiškina šio reiškinio esmę, kiek ją slepia. Nors, kita vertus, nesant tikslios organizuoto nusikalstamumo sampratos, problemiškas tampa šio reiškinio baudžiamasis teisinis vertinimas. Visų pirma - neaišku, kuo organizuotas nusikalstamumas skiriasi nuo tradicinio bendrininkavimo ir kokio lygio bendrininkavimą rodo šis reiškinys. Antra, neaiškūs tikslūs kriminologiniai šio reiškinio požymiai, kuriais remiantis šią bendrininkavimo formą būtų įmanoma įrodyti teisme ir inkriminuoti konkretiems nusikaltėliams. Trečia, nėra pakankamo teisinio pagrindo kovojant su šiuo reiškiniu. Kriminogeninei padėčiai keičiantis greičiau už įstatymus, remiantis galiojančiais įstatymais sunku neutralizuoti organizuotą nusikalstamumą. Įstatyminės organizuoto nusikalstamumo definicijos neatitinka realios situacijos vystymosi. Ir ketvirta, vienoda organizuoto nusikalstamumo samprata, be abejo, padėtų įvairioms valstybėms bendradarbiauti stengiantis šiam reiškiniui užkirsti kelią.

Taigi organizuotas nusikalstamumas, pasireikšdamas vienaip ar kitaip, egzistuoja visose pasaulio valstybėse, net ir tokiose šalyse kaip JAV, Japonija, skiriančiose milžiniškas lėšas kovai su nusikalstamumu. Organizuotas nusikalstamumas yra viena iš pavojingiausių nusikalstamumo formų arba nusikalstamumo išsivystymo stadijų.

Bandant suformuluoti organizuoto nusikalstamumo sampratą, manyčiau, reikėtų pradėti nuo bendrųjų sąvokų "organizacija," "organizuotumas" analizės. Organizacija (prancūziškai *organisation*) reiškia struktūrą arba žmonių grupių, susivienijusių kokiam nors tikslui pasiekti bei uždaviniams įgyvendinti, vadovaujantis darbo pasidalijimo bei hierarchijos principu, visuma.[36] Organizavimas - tai kūrimas, steigimas, visuomenės pajėgų telkimas.[37]

---

[36] Словарь иностранных слов / глав. ред. *Ф.Н. Петрова*. - Москва, 1987. P. 72.
[37] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / vyr. red. *K. Ulvydas*. - V., 1993. P. 463.

Įsigilinus į šių sąvokų turinį, tikslinga būtų atskirti organizuotą nusikalstamumą nuo organizacijų nusikaltimų *(Organizational Crimes)*. Organizacijų nusikaltimai yra platesnė sąvoka už organizuotą nusikalstamumą. Ji apima nusikalstamų veikų, kuriose yra organizacinių elementų, visumą. Tuo tarpu organizuotas nusikalstamumas apibrėžia organizuotų nusikalstamų grupių ir jų nusikalstamų veikų visumą. Turbūt pagrindinis kriterijus, skiriantis organizuotą nusikalstamumą nuo organizacijų nusikaltimų, yra tai, kad organizacijų nusikaltimai padaromi užsiimant teisėta legalia komercine ar valdymo veikla. Šie nusikaltimai dažniausiai padaromi kaip nukrypimai nuo legalios komercinės veiklos. Organizuoti nusikaltimai padaromi nuolatinių nusikalstamų susivienijimų, gyvuojančių iš nusikalstamu būdu gaunamo pelno.[38] Neabejotinai jie veikia nelegaliai arba prisidengdami legalumo skraiste.

Yra įvairių šio reiškinio apibrėžimų, daug požymių. Tačiau šiuo metu nėra vieno, visuotinai pripažinto, organizuoto nusikalstamumo apibrėžimo. Tai galima paaiškinti skirtingu traktavimu ir skirtingose šalyse esančiais šio reiškinio savitumais.

Konkretų ir visaapimantį apibrėžimą, manyčiau, pateikia Vokietijos mokslininkai. Organizuotas nusikalstamumas *(Organisierte Kriminalität)* tai - daugiau nei dviejų dalyvių susivienijimas planingiems pavieniams ar tarpusavyje susijusiems nusikaltimams daryti ilgesnį ar neapibrėžtą laiką, pasidalijus darbą ir siekiant pelno arba valdžios.[39]

E.Johansonas organizuotą nusikalstamumą apibrėžia kaip grupę, kuriai būdingi šie požymiai: tam tikras asmenų skaičius; plati nusikalstama veikla; tarptautinis veiklos mastas; griežta hierarchija; savas lyderis; ilgalaikė nusikalstama veikla; nusikalstama veikla kaip pragyvenimo šaltinis.[40]

Žymus rusų mokslininkas *L.D.Gauhmanas* organizuotą nusikalstamumą apibūdina kaip pavojingiausią nusikalstamumo rūšį, besipriešinančią teisėtai valstybinės valdžios bei valdymo institucijų veiklai tiek išorėje, tiek ir viduje, atstovaujančią nusikaltėlių susivienijimams su savomis antivisuomeninėmis elgesio normomis, hierarchine struktūra ir finansiniais fondais, darančius smurtinius-savanaudiškus bei ekonominius nusikaltimus ir naudojančius įvairias korupcijos formas.[41]

Kitas Rusijos mokslininkas *A.N.Volobujevas* pateikia gana išsamų organizuoto nusikalstamumo apibrėžimą. Anot jo, organizuotas nusikalstamumas - tai neigiamas socialinis

---

[38] *Albanese J.* Organized crime in America. - Cincinati, 1985. P. 7.

[39] *Rebscher E., Vahlenkamp W.* Organisierte Kriminalität in dre Bundesrepublik Deutshland. BKA - Forschungsreibe. 1998. P. 6.

[40] *Johnson Earl.* Organized Crime: Challenge to the American Regal System in: Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science. Vol. 53. No. 4, December 1962. P. 399-425.

[41] *Гаухман Л.Д.* Организованная преступность: понятие, виды, тенденции, проблемы уголовно - правовой борьбы. - Москва, 1993. P. 8.

reiškinys, nusikalstamų elementų susitelkimas tam tikro regiono ar valstybės teritorijoje, kuriame yra hierarchiniai lygiai, lyderiai, kurie organizuoja, valdo, ruošia grupių narius, korumpuoja, papirkinėja, įtraukia į nusikalstamą veiklą valstybinių ir teisėsaugos institucijų darbuotojus, norėdami užtikrinti apsaugą ir garantijas saviems nusikalstamų grupių nariams, monopolizuoja ir plečia neteisėtą veiklą siekdami gauti maksimalų pelną, tuo pat metu apsaugant aukščiausius valdančiuosius sluoksnius nuo baudžiamosios atsakomybės.[42]

Profesorius *V.Piesliakas* pateikia organizuotos grupės, kuri atitiktų organizuoto nusikalstamumo reiškinį, apibrėžimą - tai trijų ar daugiau asmenų susivienijimas, sukurtas užsiimti bendra nusikalstama veikla, susijusia su asmenų ar įmonių terorizavimu, turto prievartavimu, pareigūnų papirkinėjimu, kontrabanda, tvarkos verstis ūkine, komercine ar finansine veikla pažeidimais ar kita nusikalstama veikla, siekiant neteisėtos turtinės naudos, ekonominio viešpatavimo ar daryti įtaką politiniams-teisiniams sprendimams, ir turintis vadovus, kurie organizuoja, koordinuoja grupės veiklą, taip pat įtakos asmenis, kurie remia, saugo, globoja ar kitokiais būdais turi įtakos grupės veiklai.[43] Šis apibrėžimas gana sudėtingas ir apibūdina organizuotą nusikalstamumą plačiąja prasme.

Be abejo, apibrėžiant organizuoto nusikalstamumo sampratą, labai svarbios yra tarptautinių organizacijų rekomendacijos. Juk organizuotas nusikalstamumas yra tarptautinė problema, tad į jo apibrėžimo problemos sprendimą įsitraukė ir tarptautinės organizacijos.

Pagal Jungtinių Tautų konvencijos "Dėl tarpvalstybinio organizuoto nusikalstamumo" projektą, organizuota nusikalstama grupė reiškia struktūrą turinčią trijų ar daugiau asmenų grupę, egzistuojančią tam tikrą laikotarpį, veikiančią išvien ir siekiančią atlikti sunkų nusikaltimą (nusikaltimus) ar teisės pažeidimą (pažeidimus) ir tiesiogiai ar netiesiogiai gauti finansinės ar kitokios materialinės naudos.[44]

Manau, kad svarbiausiu XX amžiaus įvykiu kovojant su nusikalstamumu tapo Jungtinių Tautų Organizacijos priimta konvencija "Prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą." Tai pasaulio visuomenės atkirtis kriminalinei globalizacijai. Šioje konvencijoje pateikta organizuotos grupės sąvoka tik dar labiau patikslina organizuoto nusikalstamumo požymius. Pagal šios konvencijos 2 str. Organizuota nusikalstama grupė- reiškia struktūriškai suformuotą grupę iš 3 arba daugiau asmenų, egzistuojančią atitinkamą laiko tarpą ir sutartinai veikiančią, turint tikslą padaryti vieną arba keletą sunkių nusikaltimų,

---

[42] Организованная преступность. - Москва, 1989. P. 31.

[43] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 40-41.

[44] Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja. Specialusis komitetas konvencijai dėl tarpvalstybinio organizuoto nusikalstamumo rengti. *Jungtinių Tautų konvencijos dėl tarpvalstybinio organizuoto nusikalstamumo pataisytas projektas. A/AC.254/4/Rev. 8. P. 2.*

kurie pripažįstami sunkiais pagal šią konvenciją, norint tiesiogiai arba netiesiogiai gauti finansinės arba kitokios materialinės naudos.[46]

Toliau formuluojant organizuoto nusikalstamumo sampratą, būtina išskirti šio objektyvaus socialinio reiškinio požymius. Būtent tų požymių visuma ir leis apibūdinti šį reiškinį.

Gilindamasis į daugybės autorių pateiktus organizuoto nusikalstamumo apibrėžimus, aptikau net 29 skirtingus šio reiškinio požymius: hierarchinė struktūra; nusikalstamu būdu gaunamas pelnas; jėgos ir grasinimų naudojimas; korupcija; ideologinio tikslo nebuvimas; savų įstatymų turėjimas; siekimas valdžios; visuomenėje didelę paklausą turinčių paslaugų teikimas; monopolis tam tikroje veikloje; specializuota nusikalstama veikla; nusikalstamos veiklos planavimas; ilgalaikė nusikalstama veikla; apribotas patekimas į nusikalstamą grupuotę; tam tikras asmenų, dalyvaujančių grupuotės veikloje, skaičius; tarptautinis organizuotos grupuotės mastas; siekimas ekonominės naudos; tylėjimo įžadų turėjimas; valstybinių ir kitų socialinių-politinių struktūrų panaudojimas savo veikloje; apsaugos sistemos nuo socialinės kontrolės sukūrimas; išankstinis susitarimas nusikalstamai veiklai; grupuotės diversifikacija; pasiskirstymas vaidmenimis bei funkcijomis; ginkluotumas ir techninis apsirūpinimas; pinigų kasos turėjimas; savos baudimų sistemos turėjimas; grupuotės organizuotumas; grupuotės amorfiškumas; nusikalstamų veiksmų "programos" atidirbimas; glaudūs nusikaltėlių tarpusavio ryšiai.

Iš visų išvardytų požymių aš nagrinėsiu tik tuos, kurie dažniausiai kartojasi mokslininkų pateikiamuose organizuoto nusikalstamumo apibrėžimuose. Be abejo, kiti autoriai išskiria ir kitus, rečiau pasitaikančius požymius.

1. ***Bendrininkavimas iš anksto susitarus.*** Vienas skiriamųjų organizuoto nusikalstamumo požymių - bendrininkavimas iš anksto susitarus. Šis susitarimas siejamas ne su vieno tam tikro nusikaltimo padarymu, o su susitarimu užsiimti nusikalstama veikla. Organizuotos nusikalstamos grupuotės dažniausiai susikuria nuolatinei nusikalstamai veiklai, apgalvoja ir iš anksto ją planuoja.

Profesorius *V.Piesliakas* daro išvadą, jog šis požymis leidžia kalbėti apie organizuotų nusikalstamumų grupuočių profesionalumą.[47] Pritariu profesoriaus nuomonei, nes organizuotas nusikalstamumas neapsiriboja laike, o veikia kaip nusikalstamo verslo, kurio pajamos nuolatinės, reguliuojamos ir planuojamos, išplėstinė reprodukcija.

---

[46] JTO Konvencija prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą, priimta 2000 m. gruodžio 12 - 15 d. Palerme (Italija).

[47] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 38.

F.Pobegailo nuomone, svarbiausias šio reiškinio požymis – nuolatinis ir tvirtas nusikalstamų susivienijimų (nusikalstamų organizacijų) funkcionavimas.[48] Jam pritaria ir kitas mokslininkas, išskirdamas organizuoto nusikalstamumo požymius, bet pirmiausia pabrėždamas būtent šio požymio svarbą: nuolat planuojama veikla, slapta organizacija, nėra galimybės į ją prasiskverbti pašaliečiams, organizuotas nusikalstamumas neturi teritorinio apribojimo (pinigai investuojami ten, kur pelnas didžiausias ir kur mažesnė kontrolė bei ne tokie griežti įstatymai).[49]

Nusikalstamos grupės narių vykdomi nusikaltimai yra tarpusavyje susiję. Esant tokiam ryšiui tarp atskirų nusikalstamų veikų, jos tampa didelių nusikalstamų operacijų sudėtiniais elementais. Organizuotų grupių nariai analizuoja situaciją, jos pokyčius, rinką, konjunktūrą, įvertina savo veiklos efektyvumą, prognozuoja ir planuoja nusikaltimų padarymo būdus.

Paprastai tarp organizuotų nusikalstamų grupuočių narių yra nusistovėję subordinaciniai tarpusavio santykiai, kurie išlieka tarp nusikaltimų darymo. Tad laikotarpiais tarp nusikalstamų veikų grupės nariai planuoja naujus nusikaltimus, ruošiasi daryti kitus nusikaltimus.

2. Tam tikro tipo nusikalstama veikla. Manau, kad vienas iš svarbiausių organizuoto nusikalstamumo požymių yra tas, jog jam būdinga tam tikro tipo nusikalstama veikla. Jau minėta, kad organizuotas nusikalstamumas ieško didžiausias pajamas duodančių ir mažiausiai rizikos reikalaujančių nusikalstamų veikų. Jeigu organizuoti nusikaltėliai apibrėžtų savo nusikalstamos veiklos ribas (tam tikrų nusikaltimų darymą), jie objektyviai ir subjektyviai negalėtų sustoti prie bet kokios kitos veiklos, duodančios jiems šansą klestėti, išgyventi ar išsigelbėti. Laikui bėgant, jų kriminalinė veikla generalizuojasi, ir išvardyti visus jų daromus nusikaltimus apriorišk ai tampa neįmanoma.

Todėl, manau, konstruojant organizuoto nusikalstamumo apibrėžimą, nereikėtų jame vardinti konkrečių nusikaltimų. Štai ir rusų mokslininkas *I.I.Karpecas* siūlė organizuoto nusikalstamumo sampratoje išvardyti baudžiamojo įstatymo straipsnius, kurie yra labiausiai charakteringi šiam reiškiniui ir tokiu būdu eliminuoti organizuotos veiklos aiškinimą plačiąja prasme.[50] Beje, toks bandymas buvo ir Lietuvos Baudžiamajame kodekse, kurio vėliau buvo atsisakyta.[51] Toks nusikaltimų sąrašo išvardijimas vargu ar palengvintų padėtį, kadangi šį sąrašą reikėtų nuolat pildyti.

---

[48] *Побегайло Э.Ф.* Тенденции современной преступности и совершенствования уголовно - правовой борьбы с ней. - Москва, 1990. P. 17.

[49] *Selevaggi* E. Bordeless crimes and criminal organizations. Guidelines for an intervention. Council of Europe. - Srasbourg, 1997. P. 1-2.

[50] *Карпец И.И.* Преступность: илюзии и реальность. - Москва, 1992. P. 267.

[51] LR BK 227-1 str. priimtas LR 1993 sausio 28 įstatymu Nr. 1-57. Skelbta: Valstybės Žinios, 1993 02 20, Nr.:5, Publikacijos Nr.:90.

Organizuoto nusikalstamumo pagrindinis tikslas yra savanaudiškų nusikaltimų darymas ir iš šių nusikaltimų gaunamas didelis pelnas. Tuo tarpu visi kiti nusikaltimai, kad ir kokie jie būtų pavojingi tampa tik antraeiliai ir daromi siekiant pagrindinio tikslo. Aišku, jog savanaudiškos organizuotos nusikalstamos veiklos kriminalinės formos yra labai įvairios ir nuolat kinta. Štai 1993 - 1994 m. organizuotos nusikalstamos grupuotės, prisidengdamos įvairiomis firmomis plačiai naudojo įvairias indėlininkų apgaulės formas, už čekius privatizavo valstybinę nuosavybę ir pan., o jau 1995 - 996 m. užsiėmė biržos spekuliacijomis, narkobizniu, konkurentų naikinimu ir kt. Tačiau tiek viename, tiek ir kitame organizuotos nusikalstamos veiklos etape vyrauja siekimas gauti kuo didesnį pelną. Tad galima teigti, jog organizuotas nusikalstamumas - universalus reiškinys, apimantis visų rūšių nusikaltimus. Remiantis atskleistų nusikaltimų statistikos duomenis galima būtų apibendrinti organizuoto nusikalstamumo išplitimą. Deja, didžioji jų dalis ne tik, kad neatskleidžiama, bet ir nenustatoma bei neregistruojama. Pavyzdžiui, neišaiškintą prokuroro nužudymą galima būtų susieti su organizuotais nusikaltėliais. Tai tik viena iš tardymo versijų. Šis nusikaltimas gali būti tik kaip pretekstas be precedentinio ekonominio ir savanaudiško nusikalstamumo, bet tai irgi tik spėjimai.

*3. **Ekonominės naudos siekimas**.* Trečias, labai dažnai autorių išskiriamas, organizuoto nusikalstamumo požymis - ekonominės naudos siekimas. Tam, kad organizuoti nusikaltėliai galėtų įgyvendinti savo tikslus, jiems būtina užsiimti nusikalstama veikla kaip verslu. Tad daugelis mokslininkų, nagrinėjančių organizuoto nusikalstamumo problemas, įžvelgia šio reiškinio verslo aspektą. Todėl dažnai galima aptikti tokius organizuoto nusikalstamumo apibūdinimus: "nusikalstamas sindikatas", "nusikalstama pramonė", "mafijos įmonė" ir pan.

Organizuotas nusikalstamumas - nuolat veikianti nusikalstama įmonė. Šitaip šį reiškinį dar 1931 m. apibūdino vienas pirmųjų organizuoto nusikalstamumo tyrinėtojų amerikietis *V.Lipmanas*.[51]

J.Albanese organizuotą nusikalstamumą taip pat apibrėžia kaip racionaliai veikiančią nusikalstamą įmonę, siekiančią gauti pelno iš neteisėtų veiksmų. Nusikaltėliai veikia tose srityse, kurios turi didžiausią visuomeninę paklausą. Šios nusikalstamos įmonės egzistavimas palaikomas naudojant jėgą, grasinimus bei korupciją.[52]

Harvardo universiteto profesorius ekonomistas *T.Šelingas* mano, kad organizuotas nusikalstamumas - tai specifinė įmonė, kuri neteisėtus ekonominius mechanizmus naudoja tam, kad apvalytų rinką nuo konkurentų ir pirmiausia siekia ekonominių tikslų, o ne valdžios.

---

[51] Проблемы преступности за рубежом. Организованная преступность // Сборник публикаций. - Москва, 1988, 1989. P. 7.

Tik vėliau ta valdžia tampa savotišku būdu šiems tikslams pasiekti.[53] Mafijos įmonė - tai išbaigta įmonė, kurios ekonominę persvarą, palyginti su kitomis, garantuoja (kai kitos sąlygos vienodos) trys specifiniai skirtumai, lemiantys jos tris specifinius pranašumus konkuruojant su "normalia"įmone: konkurentų spaudimas, atlyginimo ribojimas ir didesnė jos darbuotojų kaita, didesnės jos galimybės naudotis finansiniais ištekliais.[54]

Pabandysiu šiuos tris pranašumus aptarti detaliau. Siekdami apsaugoti rinką organizuoti nusikaltėliai imasi įvairiausių veiksmų, nuo paprastų grasinimų iki sprogdinimų bei konkurentų žudymo. Tačiau ne visada prireikia imtis smurtinių veiksmų, nes veiksminga organizuoto nusikalstamumo prievarta yra visuotinai pripažinta. Organizuotas nusikalstamumas sugeba užtikrinti prekes ir žaliavas palankiausiomis kainomis, taip pat gauti užsakymus, išimtines teises ir užimti pardavimo rinką. Tokiu būdu įsitvirtinę organizuoti nusikaltėliai nejaučia konkurencijos. Antras mafijos įmonės konkurentiškumo pranašumas yra atlyginimo ribojimas ir didesnė jos darbuotojų kaita. Kai mafija, panaudodama savo valdžią, kišasi į įmonės gamybinius santykius, atsiranda darbo našumas. Tai padaryti galima gana paprastai - naudojant veiksmingą darbininkų priespaudos sistemą. Savo ruožtu darbo našumas leidžia tokiai įmonei gauti didesnius antpelnius. Be to, ne visada tikslinga taikyti represinius metodus, nes tokioje įmonėje paprastai dirba žmonės, kuriuos sieja bendri interesai. Ir paskutinis, bene svarbiausias, pranašumas yra disponavimas finansiniais ištekliais. Nelegaliais būdais gautas kapitalas vėliau perkeliamas į legalų verslą. Nelegalus kapitalas gaunamas vykdant įvairias operacijas už rinkos ribų. Būtent "nešvaraus" kapitalo masinis investavimas į "švarią" ekonomiką ir nulemia mafijos įmonės konkurentiškumo sėkmę.

Beje, nelegaliais būdais įgyto kapitalo investavimas į legalų verslą buvo ir yra būdingas Italijos mafijai. Skirtingai negu italai, amerikiečių organizuoti nusikaltėliai savo pelną, gautą iš prekybos narkotikais, azartinių lošimų, prostitucijos ar reketo investuoja į tą pačią nelegalią rinką.[55]

Kai kurie organizuoto nusikalstamumo tyrinėtojai, remdamiesi Italijos, JAV patirtimi, konkrečiai išskiria ekonominę (savanaudišką) organizuoto nusikalstamumo formą. Štai *V.S.Ustinovas* siūlo atkreipti dėmesį į Italų baudžiamuosius įstatymus.[56] Remiantis jais, susivienijimą galima laikyti mafijoziniu, jeigu dalyvaujantys jame asmenys naudojasi prievarta, priklausomumu bei tylėjimo įžadais (omerta). Jie sukuriami tam, kad darytų

---

[52] *Albanese Jay*. Organized crime in America, 2 nd Ed. - Cincinnati, Ohio, 1989. P. 5.
[53] Организованная преступность. Проблемы, дискуссии, предложения. - Москва, 1989. P. 70-71.
[54] *Arlacchi P*. Mafija ir verslas. Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia. - V., 1998. P. 98.
[55] Plačiau apie tai žr. *Anderson A.G*. The Business of Organized Crime, Stanford, Hoover Institution Press, 1979. P. 136-147.
[56] *Устинов В.С*. Понятие и криминологическая характеристика организованной преступности. - Нижний Новгород, 1993. P. 13.

nusikaltimus, tiesiogiai ar netiesiogiai vadovautų ar kitaip kontroliuotų ekonominę veiklą, koncesijas, visuomenines tarnybas arba gautų neteisėtas pajamas, arba turėtų privalumus sau ar tretiesiems asmenims.

Šis požymis iš tiesų yra labai svarbus tikslinant organizuoto nusikalstamumo sampratą. Jo reikšmę yra pabrėžęs ir Lietuvos mokslininkas *K.Šimkus*. Anot jo, organizuotumą, profesionalumą ir kitus svarbius organizuoto nusikalstamumo bruožus suformuoja nusikaltėlių veikla - nusikalstamas verslas siekiant nusikalstamo pelno.[57]

Organizuotą nusikalstamumą galima būtų apibūdinti kaip neteisėtą pinigų gavimo būdą. Iš esmės tai yra ekonominė veikla. Rusų mokslininkas *V.P.Murašovas* patvirtina, kad organizuotas nusikalstamumas - tai ypatinga socialinių santykių sistema, kurios pagrindu yra ekonominis interesas.

Ekonominė veikla tampa pagrindiniu šio reiškinio struktūriniu elementu.[58] Tos pačios nuomonės laikosi ir *O.G.Cyplakova*. Ji organizuoto nusikalstamumo priežastimi taip pat laiko ekonomines priežastis.[59] Pasak *A.Dapšio*, organizuotas nusikalstamumas - tai kokybiškai naujo lygio socialinis fenomenas, kurio pagrindinės ištakos - nelegali šešėlinė ekonominė veikla arba verslas, darantis didžiulę žalą valstybei ir visuomenei. Būtent su šia veikla (verslu) organizuotas nusikalstamumas ir yra susijęs priežastiniais, funkciniais, koreliaciniais bei kitokiais ryšiais.[60] Iš apibrėžimo vėlgi išryškėja tokie organizuoto nusikalstamumo požymiai, kaip nuolatinė nusikalstama veikla, grėsmė visuomenės ekonominiam bei socialiniam saugumui, turtinės naudos siekimas ir korupcija.

Prisiminkim amerikiečių organizuoto nusikalstamumo atsiradimo istoriją. Viskas prasidėjo nuo alkoholinių gėrimų pardavimo uždraudimo, 1919 m. priėmus vadinamąjį "sausąjį įstatymą". Būtent šio įstatymo priėmimas kriminaliniam pasauliui atvėrė naujas veiklos galimybes - neteisėtą paslaugų teikimą. Pradžioje tai buvo spirito kontrabanda ir pardavimas, vėliau azartiniai žaidimai, prostitucija. Apskritai tai buvo veikla ekonominėje sferoje.

Taigi tiek italų, tiek ir amerikiečių organizuoto nusikalstamumo studijos leidžia patvirtinti tai, jog organizuotas nusikalstamumas yra daugiau ekonominis fenomenas. Pagrindinė organizuoto nusikalstamumo sritis yra ekonomika, nes organizuotų nusikaltėlių

---

[57] *Šimkus K.* Operatyvinė veikla kovoje su organizuotu nusikalstamumu. Daktaro disertacija. - V., 1998. P. 11.

[58] Организованная преступность / под. ред. *А.И. Долговой ,С.В .Дьякова.* - Москва, 1989. P. 14-27. Ypač įdomiai ir plačiai nusikalstamo verslo sampratą bei ekonomines nusikalstamo verslo ypatybes yra išnagrinėjęs profesorius *V.Justickis*. Plačiau žr. *Justickis V.* Organizuotas nusikalstamumas. Ekonominiai pagrindai // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 2001. T. 20(12). P. 28-37.

[59] *Цыплакова О.Г.* Организованная преступность в России: факторы развития и меры социального контроля // Организованная преступность в России: теория и реальность. Труды Санкт - Петербурского филиала Института социологии РАН. Серия III, Но. 9. СПб., 1996. P. 56.

formuočių kūrimosi tikslas yra jų narių praturtėjimas. Organizuotas nusikalstamumas ekonominėje sistemoje lemia ne tik "šešėlinės", bet ir visos ekonomikos būklę. Žmonės sutinka mokėti pinigus, kad patenkintų atitinkamą savo poreikį, kadangi legalių teisėtų būdų jį patenkinti nėra.

Profesorius *V.Justickis* teigia, kad organizuoto nusikalstamumo konkretūs ypatumai (organizuotumo formos ir laipsnis, profesionalumo lygis, veiklos formas ir t.t.), nulemia padėtį nusikaltimų rinkoje - viena vertus nusikaltimų paklausą, kita vertus - pasiūlą.[62] Aišku, tokia aplinkybė negali pateisinti šio reiškinio. Tačiau paimkim elementarų pavyzdį: visuomenėje egzistuoja narkotikų poreikis, kurio nepatenkina valstybė (ji ir negali jo patenkinti, nes daugumoje pasaulio valstybių narkotikų pardavimas nelegalizuotas), ir taip atsiranda nusikalstamo pobūdžio gamybinė veikla, pagaliau nesant poreikio, narkotikų vartojimų rinką galima sukurti. Nusikalstama veikla greitai praturtino nusikaltėlius, kurie galėjo ne tik žudyti, bauginti, papirkinėti, bet ir savo nusikalstamai veiklai pridengti atidarydavo legalias firmas. Organizuotas nusikalstamumas nesunkiai išspręsdavo pradinio kapitalo problemas. Jį turėdami nusikaltėliai tapdavo verslininkais ir niekuo nesiskyrė nuo sąžiningai dirbančių verslo atstovų. Tik kriminaliniais metodais jie galėdavo pašalinti konkurentus, nustatyti monopolį, terorizuoti profsąjungas, naudoti pigią darbo jėgą ir gauti didžiulį pelną. Štai 1977 m. Amerikoje mafija valdė 10 tūkstančių teisėtų firmų, kurių metinė apyvarta siekė 12 milijardų dolerių.[63]

Jeigu šį reiškinį vertintume socialinių organizacijų aspektu, pamatytume, kad organizuotas nusikalstamumas yra socialinės organizacijos atmaina. Baudžiamoji teisė, kriminologija išskiria tokias kategorijas kaip bendrininkavimas, grupė, nusikalstama bendrija ir pan. Visos šios sąvokos yra juridinę reikšmę turinčios socialinių organizacijų atmainos. Pačios socialinės organizacijos gali būti įvairių tipų: šeima, darbo kolektyvas, visuomeninės organizacijos ir pan. Tad kyla klausimas, kokio tipo socialinėms organizacijoms galima priskirti nusikalstamas organizacijas? Vertinant iš ekonominių pozicijų, nusikalstama veikla yra tokia pati "profesija" kaip ir bet kuri kita. Žmonės, nusprendę tapti nusikaltėliais, kaip ir kitų profesijų atstovai, nori ir laukia iš savo veikos kuo didesnio pelno. Pamatę, jog užsiimti nusikalstama veikla tiek piniginės, tiek ir nepiniginės naudos atžvilgiu tikslingiau negu kita veikla, renkasi šią "profesiją". Išvada, manyčiau, aiški - nusikalstama organizacija panašiausia į darbo kolektyvą.

---

[61] *Dapšys A.* Organizuotas nusikalstamumas ir korupcija: prevencijos ir kontrolės sistemos kūrimo Lietuvoje prielaidos ir perspektyvos // Teisės problemos. 1997. Nr. 4. P. 61-62.

[62] *Justickis V.* Organizuotas nusikalstamumas. Ekonominiai pagrindai // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 2001. T. 20 (12). P. 23.

[63] *Геворгян В.М.* Организованная преступность в США. - Москва, 1980. P. 101.

4. Prievarta ir galimybė panaudoti jėgą kaip organizuoto nusikalstamumo požymis. Be kita ko, manyčiau, būtinas organizuoto nusikalstamumo požymis yra prievarta ir galimybė pavartoti jėgą. Tai - neatskiriamos organizuoto nusikalstamumo dalys. Juk be jų jokios ekonominės veiklos organizuota nusikalstama grupuotė vykdyti negali. Jeigu nusikaltėliai susiburia neteisėtu būdu gauti ekonominę naudą ir neturi prievartos aparato arba net nesitiki naudoti jėgą siekdami savo tikslų, tai tokią grupuotę tikslinga būtų priskirti ne prie organizuoto, o prie grupinio nusikalstamumo. Prisiminkime, jog bendrakriminalinis nusikalstamumas, kuris pirmiausiai reiškėsi "šešėlinių" grupuočių veikla, organizuotu nusikalstamumu tapo tada, kai šių grupuočių struktūroje atsirado prievartos aparatas, leidžiantis siekti ekonominių tikslų.

Studijuojant italų įstatymus, galima aptikti, jog mafijozinio tipo nusikalstami susivienijimai[63] siekdami savo tikslų naudoja prievartą. Vadinasi, organizuotas nusikalstamumas turi nusikalstamų pajamų užtikrinimo prievarta mechanizmą.

Vokiečių mokslininkai taip pat pabrėžia šio požymio svarbą. Jie išskiria tik tris pagrindinius požymius, apibūdinančius šį reiškinį. Visų pirma organizuoti nusikaltėliai gali veikti tik kaip struktūra, panaši į verslo ar pramoninę struktūrą. Antras požymis - nusikaltėliai naudoja jėgą arba kitas įbauginimo priemones. Tračias požymis - šiomis priemonėmis stengiasi daryti įtaką politikai, valstybiniam valdymui, teisingumui arba ekonomikai.

5. Korupcija kaip organizuoto nusikalstamumo požymis. Belgijos Gento universiteto profesorius *B. De Ruyveris* vieninteliais organizuoto nusikalstamumo įrankiais laiko jėgos ir korupcijos naudojimą. Korupcija jo manymu - svarbiausias šio reiškinio elementas. Tik ypač atvirai rodydama savo pasiruošimą naudoti fizinį smurtą ir tik naudodamasi korupcija, organizuota grupė gerai "užkamšo" savo nusikalstamą veiklą.[64] Profesoriaus nuomonę palaiko ir žymus organizuoto nusikalstamumo tyrinėtojas *A.I.Gurovas*. Jis vienas pirmųjų nurodė požymį - korumpuotus ryšius su valstybinės valdžios bei valdymo institucijomis, kuriuo remiantis galima atskirti organizuotą nusikalstamumą nuo profesionalaus.[65]

Iš pateikiamų mokslininkų samprotavimų išryškėja dar vienas labai svarbus organizuoto nusikalstamumo požymis - korupcijos naudojimas savo veikloje. Štai ir Amerikiečių mokslininkai bei politikai pateikiamuose apibrėžimuose pabrėžia minėto požymio buvimą. Korupcija, vertinant ją kaip socialinį reiškinį, yra vienas būtinų organizuoto nusikalstamumo požymių. Korupcijos, kaip organizuoto nusikalstamumo požymio buvimą,

---

[63] Italijos baudžiamajame kodekse yra du straipsniai - 416 ir 416 - 1, kuriuose apibrėžiamas dviejų lygių organizuotas nusikalstamumas: nusikalstamas susivienijimas (aukštesnio organizuotumo lygio) ir mafijozinio tipo nusikalstamas susivienijimas (aukšto organizuotumo lygio).

[64] *De Ruyver B.* Corruption and organised crime. Council of Europe. - Strasbourg, 1997. P. 3-4.

[65] *Гуров А.И.* Професиональная преступность. Прошлое и современность. - Москва, 1990. P. 270.

nurodo ir *K.Šimkus*[66]. Anot jo, korupcijos pagalba gali būti neutralizuojami bei nusikalstamoje veikloje panaudojami valstybės pareigūnai. Profesorius *V.Piesliakas* tai pat nurodo šį požymį, tačiau laiko jį tik fakultatyviniu.[67]

Amerikoje organizuotas nusikalstamumas vienija kriminalines organizacijas ir susivienijimus, kitaip tariant, reketo organizacijas. Reketo organizacija - tai du ar daugiau asmenų, dalyvaujančių nuolat pasikartojančiuose veiksmuose, kurių tikslas - visiškai ar iš dalies per šios organizacijos veiklą gauti piniginės ar komercinės naudos arba pelno.[68] Organizuoto nusikalstamumo samprata buvo paminėta dar 1967 m. prezidento komisijos pranešime, kuriame buvo teigiama, jog šis reiškinys prilyginamas asociacijai *(society),* kuri siekia veikti nekontroliuojama nei Amerikos žmonių, nei jos valdžios. Ji vienija tūkstančius nusikaltėlių, veikiančių tokiose sudėtingose struktūrose, kaip stambios korporacijos ir besivadovaujančių savais įstatymais, kurie vykdomi griežčiau ir šiurkščiau. Šios asociacijos veiksmai nėra neapgalvoti, tai - rezultatas sudėtingų susitarimų siekiant kontroliuoti įvairias veiklos sferas ir gauti didžiulį pelną.[69] Reikėtų paminėti, jog ši asociacija siekia kontroliuoti tiek nusikalstamą, tiek ir nenusikalstamą veiklą. Pats Amerikos prezidentas *R.Niksonas* mafiją pavadino svetima organizacija, totalitarine ir uždara visuomene demokratinėje ir atviroje visuomenėje. Nusikalstamas sindikatas korumpuoja valstybės įstaigas ir ardo demokratijos procesą.[70]

Tai, jog organizuoti nusikaltėliai savo veikloje naudoja jėgą bei korupciją pabrėžia ir *H.Abadinsky.* Organizuotą nusikalstamumą jis apibrėžia kaip neideologinę įmonę, kurioje veikia artimai vienas su kitu susiję žmonės, susiorganizavę hierarchiniu principu, naudodami savo veikloje jėgą bei korupciją siekia gauti pelno, vykdydami teisėtą ir neteisėtą veiklą.[71]

Daugelis autorių (*G.Lasovelis, Dž.Makena*) tvirtina, jog organizuotas nusikalstamumas Amerikoje - tai ne tik nusikaltėlių susivienijimas, tai - savita, organinė, iki galo neištirta ir labai pavojinga visos visuomenės "liga".[72] Tuo tarpu kiti autoriai organizuotu nusikalstamumu laiko ir gangsterių ir "baltųjų apykaklių" nusikalstamumą, ir grupinį terorizmą, ir kiekvieną nusikaltimą, kuris padarytas pagal išankstinį planą ir iš anksto

---

[66] *Šimkus K.* Operatyvinės veiklos panaudojimo kovoje su organizuotu nusikalstamumu problemos ir perspektyvos // Mokslo darbai. LPA. 1994. Nr. 2. P. 102-103.
[67] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr.1. P. 41.
[68] *Civiletti B.R.* FBI: organized crime presentation. General review of implementation of FBI ORGANIZED CRIME NATIONAL STRATEGY and terms and definitions related to FBI organized crime investigations. 1980. P. 35.
[69] США: преступность и политика. - Москва, 1986. P. 68-69.
[70] *Геворгян В.М., Никифоров Б.С.* Организованная преступность в США. - Москва, 1980. P. 286.
[71] *Abadinsky H.* The Mafia in America: An Oral History. - New York, 1981. P. 6.
[72] Ten pat.

susitarus.[74] Vėliau, tiek 1970 m. priimtame RICO įstatyme *(Reketeer Influenced and Corrupt Organizations)*, tiek JAV teisingumo ministerijos bei FTB ataskaitose, buvo pateikiamos įvairios organizuoto nusikalstamumo sampratos, tačiau visur išryškėja pagrindiniai šio reiškinio bruožai: nusikalstamas veiklos pobūdis, grupių veikla grindžiama drausme, tikslas- pažeidinėti įstatymus ir gauti nelegalaus pelno[75], diversifikacija (sugebėjimas keisti veiklos sferas) ir ryšiai su teisėsaugos institucijomis.

6. Hierarchinė struktūra ir pasiskirstymas funkcijomis tarp grupės narių. Kitas organizuoto nusikalstamumo požymis - hierarchinė grupuotės struktūra bei pasiskirstymas funkcijomis tarp grupės narių. Be abejonės, tai labai informatyvus šio reiškinio požymis. Štai *G.M.Minkovskis* organizuotą nusikalstamumą apibrėžia kaip nusikalstamumo rūšį, sistemiškai susijusią su nusikaltimų visuma, kurie daromi nuolatinių, turinčių hierarchinę struktūrą bei planuojančių savo veiksmus nusikalstamų struktūrų: grupių, susivienijimų, asociacijų, kurių veikla tiesiogiai suderinta ir nukreipta gauti iš nusikalstamos veiklos kiek įmanoma didesnį pelną atitinkamoje teritorijoje ar atitinkamoje sferoje.[76]

Daugelis autorių: *V.D.Pohomovas, A.N.Volobujevas, E.V.Galkinas, A.G.Pipija* pritaria, kad būtų išskirti tiek pogrindiniai, tiek ir papildomi organizuoto nusikalstamumo požymiai.[77] Pagrindiniais požymiais jie laiko sistemingą nusikalstamą veiklą, apibrėžtą veiklos sferą arba veiklos teritoriją ir tikslą - gauti pelno. Prie papildomų požymių šie autoriai priskiria hierarchinę struktūrą, apsaugos sistemą ir korupciją.

D.Kenney ir *J.Finckenauer* pirmiausiai taip pat išskiria hierarchinio požymio buvimą, o tik vėliau jėgos naudojimą, korupciją bei pelno siekimą.[78] Tokios pat pozicijos laikosi ir *A.Kovaliovas*, kuris pabrėžia tikslų organizuotų grupuočių savo narių funkcijų ir vaidmenų pasiskirstymą.[79]

Analizuodami organizuotas grupuotes, turime galvoje sudėtingą nusikaltėlių kolektyvo vykdomą nusikalstamą veiklą, kurioje yra darbo ir vaidmenų pasidalijimas, hierarchinė struktūra ir attinkama ryšių sistema. Kuo aukštesnis nusikalstamos grupuotės organizuotumo lygis, tuo sudėtingesnė grupuotės hierarchinė struktūra. Pvz. organizavimo ar valdymo veikla užsiimantys asmenys atitrūksta nuo tiesioginių vykdytojų vykdomų nusikaltimų. Vykdant

---

[74] *Никифоров А.С.* Об организованной преступности на Западе и в СССР // Советское государство и право. - Москва, 1991. No. 4.

[75] Nelegalaus pelno siekimas akcentuojamas Pensilvanijos, Niujorko, Kalifornijos valstijų dokumentuose, kuriuose apibrėžiamas organizuotas nusikalstamumas. Žr. *Нургалиев Б.М.* Организованная преступная деятельность (уголовно - правовые, процессуальные и криминологичесие аспекты). - Караганда, 1997. P. 17.

[76] Криминология / под. ред. *Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского.* - Москва, 1998. P. 347.

[77] Организованная преступность. Проблемы, дискуссии, предложение. Под. ред. *А.И. Долговой, С.В. Дьякова.* - Москва, 1989. P. 14-27.

[78] *Kenney Dennis & Finckenauer James O.* Organized Crime in America. - Belmont, 1995. P. 285.

plataus masto nusikalstamą veiklą, organizatoriai nesigilina į konkrečių nusikaltimų įvykdymo aplinkybes ir sąlygas, o priminėja strateginius sprendimus, nurodydami vykdytojams veiklos kryptis bei uždavinius. Organizatoriai koordinuoja atskirų grupių ar jų narių veiklą, kuria apsaugos ir kitas, organizacijos gyvybingumą užtikrinančias, struktūras ir gauna iš anksto numatytą nusikalstamos veiklos pelno dalį.

Docentas *I.Bazylevas* esminiais organizuoto nusikalstamumo požymiais laiko: sąlyginį organizuoto nusikalstamumo masiškumą; itin sudėtingą nusikalstamų grupuočių vidinę struktūrą; ekonominį organizuoto nusikalstamumo veiklos pagrindą (šešėlinę ekonomiką) ir korupciją.[79]

*7. **Siekimas monopolijos.*** Maksimalaus pelno pagrindas, kaip ir legaliame biznyje, yra monopolija. Šio požymio svarbą akcentuoja *I.Bazylevas, K.Šimkus, G.Minkovskis*. Štai ir *G.Minkovskis* teigia, jog organizuotam nusikalstamumui yra būdingas monopolizavimas-placdarmo "šešėlinėje " bei legalioje ekonomikoje užgrobimas.[80] Savo ruožtu doc. *I.Bazylevas* taip pat išskiria siekimą monopolijos kaip organizuoto nusikalstamumo požymį ir skirsto ją į dvi rūšis: 1 - teritorinę, kur nustatomos griežtų ribų teritorijos, kuriose atitinkamai susitarusios grupuotės turi nusikalstamos veiklos monopolio teisę ir 2 - šakinę, kur nusikalstamos grupuotės ima savo žinion atskiras nusikalstamos veiklos rūšis.[81] Reikėtų paminėti, jog nusikalstamos grupuotės ne visada pasiekia sau palankų rezultatą kompromiso būdu. Dažnai jis pasiekiamas tik fizinės jėgos pagalba. Šios pozicijos laikosi ir *K. Šimkus* - įstatymų numatyti draudimai atriboja legalaus verslo konkurenciją. Tai palengvina nusikalstamo verslo plėtrą. Organizuotas nusikalstamumas, palaikydamas ryšius su legaliu verslu, remiasi "laisvų rankų" principu. Jis ne tik taiko nesąžiningos konkurencijos metodus, bet dažnai kriminaliniais būdais išstumia legalaus verslo konkurentus.[82]

Išskiriami ir kiti organizuoto nusikalstamumo požymiai. Vienas iš tokių požymių - *apsaugos sistemos nuo socialinės kontrolės sukūrimas.* Niekam turbūt ne paslaptis, jog organizuotos grupės turi ryšių su teisėsaugos, valdžios institucijų darbuotojais. Papirkinėdami, teikdami paslaugas, šantažuodami, vadovaudamiesi draugystės ryšiais jie suinteresuoti gauti juos dominančią informaciją, kuri leistų saugiai funkcionuoti tokiai grupei, išvengti baudžiamosios atsakomybės ar palengvinti ją. Galima drąsiai teigti, kad organizuota

---

[78] Организованная преступность: Проблемы, дискуссии, предложение. Под. ред. *А.И . Долговой, С.В Дьякова.* - Москва., 1989. P. 14-27.

[79] *Bazylevas I.* Organizuotas nusikalstamumas. Kriminologija / atsak. redak. prof. *J.Bluvšteinas*. - V., 1994. 15 skirsnis. P. 243-265.

[80] *Миньковский Г.* Тезисы доклада, сделанного по заданию Ученого совета Академии МВД СССР 11 января 1990 г.

[81] Žr. Kriminologija / atsakingasis redaktorius prof. *J.Bluvšteinas*. - V., 1994. P. 260.

[82] *Šimkus K.* Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui //Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 2000. Nr. 15. P. 149.

nusikalstama veikla tai - sistema, į kurią gali įeiti sudėtinės dalys, niekaip nesusijusios su kitomis sudėtinėmis dalimis. Visos sistemos sudėtinės dalys turi būti susijusios bei daryti poveikį viena kitai. Toks procesas kaip tik ir stimuliuoja sistemos plėtrą, priverčia atitinkamos "natūralios atrankos" sąlygomis išgyvenusius nusikalstamus susivienijimus tobulintis. Tuo tarpu "pralaimėję" struktūriniai vienetai įsilieja į "laimėtojus" ir taip jiems padeda toliau tobulėti arba kitokiu būdu verčia pakeisti savo egzistavimo sistemoje formą.[83]

Lietuvos teisininkas, doc. *K.Šimkus*, šį požymį vaizdžiai vadina organizuoto nusikalstamumo gyvybingumu, kuris susijęs su galimybėmis priešintis tradiciniams kovos su juo metodams.[84]

L.D.Gauhmanas organizuoto nusikalstamumo sampratą konstruoja remdamasis trimis požymiais, kurie ir atspindi šio reiškinio esmę. Be nusikaltėlių susitelkimo ir sąlyginai tvirtos hierarchinės struktūros, įvairių formų korupcijos naudojimo bei priešinimosi teisėtai valstybinės valdžios, valdymo institucijų veiklai, jis išskiria ir rečiau pasitaikančius organizuoto nusikalstamumo požymius, kaip *savų įstatymų bei finansinių fondų turėjimą.* [85]

Italų teisininkai pripažįsta, kad jų įstatymuose neapibrėžiama organizuoto nusikalstamumo samprata. Jų nuomone, organizuotu nusikalstamumu reikėtų laikyti ne paprastas banditinio tipo ar nusikalstamas grupuotes, o kriminalinės-politinės krypties organizacijas, kurios visada pretenduoja savo šalies teritorijoje į alternatyvinį (turint omenyje valstybę) valdymą ir primesti žmonėms savo valią, taip atimant galimybę jiems patiems priimti sprendimus.[86]

Iš tiesų mafijozinio tipo nusikalstamam susivienijimui yra būdingas dar vienas išskirtinis požymis - *aktyvus valstybinių ir kitų socialinių-politinių struktūrų panaudojimas siekiant nusikalstamų interesų*. Italijos mafija sugeba rasti naujų, tobulesnių ryšių su valstybės aparatu formų. Todėl politinė sfera - labiausiai prieinama ir silpniausia vieta italų mafijos veiklai. Šioje šalyje organizuotas nusikalstamumas pasireiškia per daugybės organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklą.

Kai kurie autoriai mano, jog organizuotam nusikalstamumui būdingas *organizuotumas*, kai nusikaltėliai imasi bendrų veiksmų numatytiems tikslams pasiekti.[87] Iš tikrųjų organizuotumas galėtų būti vienu iš svarbesnių šio reiškinio požymių, tačiau labai

---

[83] *Топильская Е.В.* Орнанизованная преступность. - Санкт - Петербург, 1999. P. 89.

[84] *Šimkus K.* Operatyvinės veiklos panaudojimo kovoje su organizuotu nusikalstamumu problemos ir perspektyvos // Mokslo darbai. LPA. 1994. Nr. 2. P. 101.

[85] *Гаухман Л.Д.* Организованная преступность: понятие, виды, тенденции, проблемы уголовно- правовой борьбы. - Москва, 1993. P. 7.

[86] *Виньа П.Л.* (главный прокурор Итаьянской Республики по борьбе с мафией). Организованная преступность и законадательные меры по борьбе с ней // Проблемы борьбы с организованной преступносью. Материалы международной научно-практической конференции. - Москва, 23-25 апреля 1997. P. 15.

svarbu rasti tikslų jo nustatymo kriterijų, kuris leistų atskirti įvairaus organizuotumo lygio nusikalstamas grupuotes. Kita vertus, jei darant bet kokį nusikaltimą yra organizuotumo požymis, jau galima būtų teigti, jog susidūrėme su organizuotu nusikalstamumu.

Kriminalinio organizuotumo požymį išskiria ir rusų mokslininkas *V.V. Lunejevas*.[89] Organizuotas nusikalstamumas, būdamas sudėtingas, įvairiaplanis ir neretai stichiškai susiformavęs junginys, gali turėti skirtingus struktūrinius bei organizacinius lygius. Viena vertus į šį reiškinį galima žiūrėti kaip procesą, kuris prasideda nuo atsitiktinės grupės ir baigiasi nusikalstama organizacija. Kita vertus, galima pažvelgti į atskiros grupuotės struktūrą. Tam, kad ji funkcionuotų, jos viduje gali būti aukšto organizuotumo lygio nusikaltėlių branduolys ir atskiri amorfiniai[90] junginiai, aptarnaujantys šį branduolį, tačiau esantys skirtingose organizuotumo stadijose.

Yra nuomonių, kad organizuotos nusikalstamos grupuotės iš vis neturi griežtai apibrėžtos struktūros, bet pasižymi lankstumu ir greita adaptacija. Tad tikrąją organizuoto nusikalstamumo jėgą ir efektyvumą lemia jau minėtas jų amorfiškumas. Tokiu pavidalu jis primena socialinių ryšių visuomenėje tinklą.[91] Išskiriamas organizuoto nusikalstamumo požymis - *amorfiškumas.*

Dažnai organizuoto nusikalstamumo terminas suvokiamas kaip reiškinys - viso nusikalstamo pasaulio ir "juodosios" rinkos egzistavimas.[92] Tai leidžia manyti, jog organizuotas nusikalstamumas tai daugiau nusikalstamų veiksmų bei metodų visuma, o ne kažkokia konkreti nusikalstama organizacija.

V.D.Malkovas[93] svarbiausiais organizuoto nusikalstamumo reiškinį apibūdinančiais požymiais laiko *ginkluotumą ir techninį apsirūpinimą, ryšius su kitomis nusikalstamomis organizacijomis*.

Kitas mokslininkas[94] akcentuoja *atidirbtą vaidmenų pasiskirstymo sistemą*, kurioje figūruoja asmenys, tiesiogiai nedalyvaujantys nusikaltimų padaryme, bet atliekantys vadovaujančias, pridengimo, aprūpinimo ar kitokias funkcijas.

V.J.Jaročkinas, išskiria *aktyvų nusikalstamo pasaulio ideologijos bei moralės formavimąsi*, kaip organizuoto nusikalstamumo požymį.[95]

---

[88] *Kuklianskis S.* Nusikalstamumo kontrolės Lietuvoje mokslinė koncepcija. - V., 1995. P. 19.

[89] *Лунеев В.В.* Преступность XX века. Мировой криминологический анализ. - Москва, 1999. P. 286.

[90] Amorfinis - žodis, kilęs iš graikų kalbos (amorphos) reiškia beformis. Žr. Словарь иностранных слов / гл. редакт. *Петрова Ф.Н.* - Москва, 1987. P. 33.

[91] *Gary W. Potter*. Criminal Organisations: Vice, Racketteering Polities in an American City. Prospect Heights, Illinois, Waverland Press, 1994. P. 117.

[92] *Lieven A.* The Baltic revoliution. Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence. Yale University Press, 1994. P. 345-346.

[93] *Малков В.Д.* Органтзованная преступность как обьект криминологического изучение // Проблемы повышения эфективности борьбы с организованной преступностью. - Москва, 1998. P. 8.

Italų mokslininkas *G.Turone* išskiria *kriminalinio veiklumo (neteisėtų pajamų plovimas)* požymį. [96] Organizuotas nusikalstamumas - tai kriminalinis biznis, kuris "judina" milžiniškas pinigų sumas, praturtina veikiančias grupes, pinigai plaunami ir perinvestuojami, ir tai teršia legalią šalies ekonomiką.

Olandijos mokslininkai išskiria net septynis požymius, apibūdinančius šį reiškinį: grupės lyderis vadovaujasi hierarchiniu principu, ir grupė pavaldi jam; daugiau ar mažiau įtvirtintas pareigų pasidalijimas tarp grupės narių; grupė taiko vidinę sankcijų sistemą; grupė sutelkta nuolatinei nusikalstamai veiklai; korupcija; plaunamas kriminalinis uždarbis; grupės narių branduolys veikia daugiau nei trejus metus; konkurentai, norint įbauginti, gąsdinami, prieš juo naudojamas smurtas arba jie pašalinami.[97] Be jau minėtų organizuoto nusikalstamumo požymių aptinkame naują požymį - *vidinės sankcijų sistemos turėjimą savo veikloje.*

E.Johansonas išskiria, manyčiau, šiuolaikiniam organizuotam nusikalstamumui būdingą požymį - *tarptautinį jo mastą.* Tarptautinius organizuoto nusikalstamumo ryšius kaip labai svarbų ir pavojingą požymį akcentuoja ir *K.Šimkus.*[98] Šis požymis tikrai yra svarbus, turint omenyje, jog šiuolaikinis organizuotas nusikalstamumas nepaiso valstybių sienų ir išplitęs daugumoje pasaulio valstybių.

J.Kozlovas išskiria *kriminalinės veiklos dalyvių parengtos veiksmų "programos" požymį.*[99]

Kriminologas *A.Lindesmitas* pagrindiniu šio reiškinio požymiu laiko *bendradarbiavimą*[100], kuris garantuoja nusikalstamos veiklos sėkmę.

W.Reliksas organizuotą kriminalinę veiklą tapatina su ilgą laiko tarpą daromais nusikaltimais.[101] Vadinasi, bet kokia grupuotės vykdoma nusikalstama veikla, ištęsta laike- *ilgalaikė nusikalstama veikla* gali būti priskiriama prie organizuotos nusikalstamos veiklos. Nusikalstamos veiklos tvirtumą, ilgalaikiškumą kaip organizuoto nusikalstamumo požymius

---

[94] *Фунтиков В.Л.* Организованная преступность и некоторые вопросы борьбы с ней // Следователь. 1997. No. 5. P. 40.

[95] *Ярочкин В.И.* Организованная преступность. Откуда исходит угроза. - Москва, 1995. P. 8. Tokios pat pozicijos laikosi ir *S.Šaronovas. Шаронов С.* Основные проблемы борьбы с организованными преступными посягательствами на государственное и общественное имущество в усдовиях формирования многоукладной экономики. Афтореферат. - Москва, 1995. P. 17-21.

[96] *Turone G.* Mafia - type criminality: the special features of Italian criminal law and procedure to combat it. Council of Europe. - Strasbourg, 1996. P. 2.

[97] *Van der Heijden T.* Defining organised crime. Council of Europe. - Strasbourg, 1997. P. 6. Tokių požymių išskyrimui pritaria ir Olandijos teisingumo ministras *P.C.Van Duynas.* Žr. *Van Duyne P.C.* Organised crime, corruption and power. Council of Europe. - Srasbourg, 1997. P. 2-3.

[98] *Šimkus K.* Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 2000. Nr. 15. P. 150-151.

[99] *Басецкий И.И., Безлюдов О.А., Легенченко Н.А.* Организованная преступность. - Минск, 1997. P. 30.

[100] *Lindesmith H.* Organized crime // The Annals of American Academy of Political and Social Science. September. 1941. Vol. 217. P. 119.

[101] *Reckless W.* The crime problem. - N.Y., 1950. P. 142.

išskiria ir *V.S.Ustinovas.* Be to, jis teigia, kad ši nusikalstama veikla gali būti vykdoma profesionaliai arba pusiau profesionaliai.[101]

Anot *I.I.Karpeco*, organizuotas nusikalstamumas parazituoja išskirtinai stambiuose arealuose, kur yra galimybė vykdyti stambias operacijas bei prasiskverbti į valdžios, valdymo, ūkines struktūras.[102]

Verta dėmesio *V.V.Lunejevo* pozicija dėl kito požymio - *profesionalaus valstybinių ir socialinių-ekonominių institutų išnaudojimo*, kai sukuriamas išorinis nusikalstamos veiklos teisėtumas, bauginančių gandų apie savo galimybes skleidimas, kurie demoralizuoja liudininkus, nukentėjusiuosius, teisėsaugos institucijas bei kartu palaiko eilinių vykdytojų nusikalstamą dvasią.[103]

Tarptautinės organizacijos įvairiuose tarptautiniuose aktuose taip pat didelį dėmesį skiria organizuoto nusikalstamumo požymiams. Štai, *Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Specialusis komitetas* taip pat išskyrė organizuoto nusikalstamumo reiškiniui būdingas pagrindines ypatybes:

a) nusikalstamas bendrininkavimas tarp skirtingų šalių piliečių;

b) kultūros reiškinys, kylantis iš tam tikrų socialinių ir kultūrinių sąlygų;

c) labai aiškiai apibrėžta struktūra, pagrįsta šiuolaikinėje biurokratijoje susiformavusiu modeliu ir siekiant gauti pelno bei tapti galinga neteisėtomis priemonėmis;

d) nehierarchinis laisvos struktūros nusikaltėlių tinklas, kurio atstovai susitinka tam tikrai nusikalstamai veiklai, nebūtinai sudarydami sindikatą;

e) galios sindikatas, bandantis atlikti daugelį valstybės funkcijų;

f) nusikalstamas verslas;

g) socialinė organizacija, sudaryta iš "šefo" ir "kliento" santykiais pagrįstų struktūrų;

h) slapta draugija, kuriai būdinga hierarchinė struktūra, aukšto lygio vadovybė, įslaptinti priėmimo mechanizmai, įstatymų ir vidaus taisyklių sistema;

i) nusikalstamas politinis tinklas, kuriame veikiama ir nelegaliai, ir legaliai

k) nusikalstamas verslas, galintis užmegzti ekonominio bendradarbiavimo ryšius su oficialiais veikėjais;

l) daugialypė struktūra, besiremianti trimis pagrindiniais dalykais: kapitalu, smurtu ir teisėsaugos institucijų sistemos neveikimu.

Šie Specialaus komiteto išvardinti požymiai visumoje, manau, leidžia apibrėžti organizuotą nusikalstamumą plačiaja prasme.

---

[101] *Устинов В.С.* Понятие и криминологгическая характеристика организованной преступности. - Нижний Новгород, 1993. P. 13.

[102] *Карпец И.И.* Преступность: илюзии и реальность. - Москва, 1992. P. 271.

[103] *Лунеев В.В.* Преступность XX века. Мировой криминологический анализ. - Москва, 1997. P. 287.

Europos Tarybos Komisijos ekspertų grupė, tirianti organizuoto nusikalstamumo problemas, išskiria pagrindinius (privalomus) ir fakultatyvinius (neprivalomus) šio reiškinio kriterijus.[104] Prie pagrindinių priskiriami šie: trijų ar daugiau asmenų bendradarbiavimas; ilgas ir neapibrėžtas grupės veiklos laikas; kriminalinių nusikaltimų darymas; tikslas - siekti nusikalstamų pajamų naudojant jėgą arba be jos. Prie fakultatyvinių kriterijų priskiriami: kiekvienas grupės narys turi savo vaidmenį ar specialias užduotis; taikomos įvairios drausmės ir grupės kontrolės formos; gąsdinimui naudojama jėga ar kitos poveikio priemonės; daroma įtaka politikai, teisingumui, ekonomikai ir pan. remiantis korupcija ir kitomis priemonėmis; savo veikloje naudojamos komercinės ar dalykinės struktūros; plaunami pinigai; veikiama tarptautiniu lygiu. Iš išvardintų požymių matosi, jog organizuotos nusikalstamos grupuotės turi daugybę savo veiklos plėtojimo būdų, yra pasiruošę ir pajėgios veikti vieningai.

Įgyvendinant *Neapolio politinę deklaraciją (The Neaples Political Declar ation)* ir *Pasaulinio veiksmo planą (Global Action Plan)* taip pat buvo išskirti organizuoto nusikalstamumo požymiai:

1. grupinė organizacija, susitelkusi daryti nusikaltimus;
2. hierarchinė grupės struktūra;
3. smurto, jėgos ir korupcijos naudojimas norint gauti pajamų arba kontroliuoti atitinkamą teritoriją;
4. neteisėtų pajamų plovimas, kad paremtų kriminalinę veiklą ir įsiskverbtų į teisėtą ekonomiką;
5. galimybė plėsti bet kokią naują veiklą už šalies ribų;
6. bendradarbiavimas su kitomis nusikalstamomis struktūromis.[105]

Ir vėl organizuotas nusikalstamumas išryškėja kaip ekonominio bendradarbiavimo forma, kuri naudoja jėgą, smurtą, korupciją.

Manyčiau, jog pagrindinių ir papildomų požymių išskyrimas turi teorinę ir praktinę reikšmę. Juk nėra tokių kriterijų, kuriais remiantis galima būtų vertinti organizuoto nusikalstamumo sampratą kaip teisingą ar neteisingą. Kiekeviena samprata turi savo privalumų ir trūkumų. Tad vienus požymius įtraukiant, kitus atmetant, būtų galima formuluoti įvairių lygių grupių apibrėžimus (pvz., aukšto organizuotumo lygio, aukštesnio ir pan.).

Galbūt vertėtų išskirti organizuoto nusikalstamumo rūšis, kurios daugiau ar mažiau nubrėžtų ribą tarp organizuoto ir grupinio nusikalstamumo. Galima būtų išskirti tris stambius šio reiškinio blokus:

---

[104] *Adamoli S., Di Nicola A., Savona E.U., Zoffi P.* Organised crime around the world. - Helsinki, 1998. P. 6-7.

[105] Economic and Social Council, Implementation of the Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime, report of the Secretary-General, UN doc. E/CN. 15/1996/2.

1. Bendrakriminalinis organizuotas nusikalstamumas, vienijantis pavojingą ir susitelkusį profesionalų nusikalstamumą, kurio nariai vadovaujasi antivisuomeninėmis elgesio normomis, tradicijomis ir papročiais. Šiai rūšiai būdinga hierarchinė struktūra (būtinas vadovo ar vadovų buvimas), taip pat finansinių fondų turėjimas.

2. Organizuotas nusikalstamumas kaip visuma smurtinių-savanaudiškų ir ekonominių nusikaltimų, kuriuos vykdo tvirtos organizuotos asmenų grupės, naudodamos korupciją ar prisidengdamos korupciniais ryšiais. Šiam blokui yra būdinga tai, jog nusikalstama veikla vykdoma gerai organizuotų ir tvirtų grupių, kurios siekia iš šios veiklos gauti didelį pelną ir daryti poveikį valstybinėms bei komercinėms struktūroms.

3. Organizuotas nusikalstamumas kaip pirmos ir antros rūšių visuma. Ši rūšis kokybiškai padidina organizuoto nusikalstamumo pavojingumą visuomenei. Viena vertus bendrakriminalinis organizuotas nusikalstamumas vykdo nusikalstamą veiklą "šešėlinės" ekonomikos sferoje, o kita vertus, tie, kurie daro ekonominius nusikaltimus, pritraukia asmenis iš nusikalstamų grupuočių tam, kad užtikrintų savo pačių apsaugą, priešintųsi teisėtai teisėsaugos institucijų veiklai, likviduotų nepageidautinus asmenis, baugintų konkurentus ir pan.

Be abejo, organizuotą nusikalstamumą galima būtų suskirstyti ir kitaip. Pavyzdžiui, išskirti tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, nusikalstamumą finansinėje-bankų sferoje, organizuotą korupciją valstybiniame aparate, narkobiznį ir pan. Tačiau toks diferencijavimas, mano manymu, apibūdina ne atskiras šio reiškinio rūšis, o konkrečias pasireiškimo formas. Organizuoto nusikalstamumo fenomeną apibūdina ne konkrečių veikų darymas, o pats nusikalstamo junginio atsiradimas, egzistavimas ir jo kriminalinė veikla.

Yra ne tik organizuotas, bet ir profesionalus nusikalstamumas. Šios dvi sąvokos panašios, tačiau netapačios. Galima būtų sakyti, kad profesionalus nusikalstamumas - tai savarankiška nusikalstamumo rūšis, nors jam visada būdingi ir kai kurie organizuoto nusikalstamumo požymiai, pvz., uždavinių ar funkcijų pasiskirstymas darant nusikaltimus. Skirtumas tarp šių sąvokų yra tas, kad organizuotas nusikalstamumas - tai veikiančios gausios nusikaltėlių grupuotės, o profesionalus nusikalstamumas - dažniausiai apsiriboja mažesnio masto grupėmis, kurioms atstovauja nusikaltėliai profesionalai. Be to, organizuotų nusikaltėlių formuočių veiklos mastai gerokai didesni.

Mano manymu, profesionalus nusikalstamumas - tai viena iš organizuoto nusikalstamumo posistemių. Būtent organizuotas nusikalstamumas aktyviai veikia nusikalstamus elementus, vienija bei kontroliuoja jų veiklą.

Apibendrinant pateikiamas nuomones, galima būtų padaryti kai kurias išvadas. Pirmiausiai organizuotas nusikalstamumas atstovauja aukščiausiajai nusikalstamumo

išsivystymo formai. Organizuoto nusikalstamumo veiklą galima būtų pavadinti stambiu verslu, kuris leidžia gauti maksimalias pajamas. Antra, organizuoto nusikalstamumo tikslas yra atitinkamų rinkų monopolizavimas ir nuolatinis apsirūpinimas didelėmis pajamomis. Trečia - glaudūs organizuoto nusikalstamumo ryšiai su teisėsaugos, valstybinės valdžios bei valdymo institucijomis, norint sudaryti palankias ir saugias sąlygas užsiimti nusikalstama veikla. Organizuotų nusikaltėlių veikla glaudžiai persipynusi su legaliu verslu, į kurį jie patenka šantažuodami, grasindami arba naudodami tiesioginę prievartą.

Teisinėje literatūroje yra pareikšta nuomonių, jog terminas "organizuotas nusikalstamumas" yra nevykęs. Vien dėl to, kad bendrajame nusikalstamume visada buvo organizuotumo elementų.[106] Taip, iš tiesų visada buvo organizuotumo elementų, tačiau organizuotas nusikalstamumas yra kažkas nauja kriminaliniame pasaulyje, kas ir duoda pagrindą kalbėti apie jo egzistavimą, apie reiškinį, kurio anksčiau nebuvo. Pirmiausiai peršasi išvada, kad šis naujumas susijęs su padidėjusiais nusikalstamos veiklos mastais ir kiekybinėmis nusikalstamumo charakteristikomis: nusikaltėliai pradėjo operuoti didelėmis piniginėmis lėšomis, mažos grupuotė virto stambiomis nusikalstamomis organizacijomis, korupcija siekia pačius aukščiausius valstybinių, valdžios, teisėsaugos institucijų sluoksnius. Šie rodikliai, be abejo, svarbūs, tačiau ne vien tik iš jų galima spręsti apie kokybiškai naujo reiškinio egzistavimą.

Kita vertus, į organizuotą nusikalstamumą būtų galima žvelgti kaip į natūralų reiškinį. Juk ir kriminalinis pasaulis pereina tam tikrus savo raidos etapus. Taigi organizuotas nusikalstamumas gali būti vienas iš nusikalstamo pasaulio evoliucijos etapų. Jis pasižymi naujais nusikalstamo "biznio" organizavimo metodais, nusikalstamos organizacijos iš naujo persiorganizavo. Anksčiau organizuotoje grupėje buvo vykdytojai, asmenys, kurie atlikdavo aptarnavimo ar vadovo funkcijas darant nusikaltimus ir visi kartu būdavo susiję bendrais kriminaliniais ryšiais, o dabar galima pastebėti esminius nusikalstamo pasaulio pokyčius. Dabar organizuotas nusikalstamumas išskyrė iš savo veikimo srities elementus, kurie yra už kriminalinės sferos ribų. Jis nenutrūkstamai ir profesionaliai sugeba išrasti pačius netikėčiausius savo parazitavimo būdus, kurie iš esmės apima į tris strategines kryptis: eksploataciją, korupciją ir naikinimą.[107] Logiška, kad to ko negalima tiesiogiai eksploatuoti, galima paveikti naudojant korupciją, o ko negalima papirkti, tą galima sunaikinti.

Galima teigti, jog organizuotas nusikalstamumas - tai reiškinys, kuriam būdingi patys įvairiausi požymiai ir kuris gali pasireikšti pačiomis įvairiausiomis formomis. Visame

---

[106] *Крылов А.С.* Организованная преступность и переход к рыночным отношениям // Советское государство и право. 1992. No. 2. P. 86.

[107] *Лунеев В.* Паталогическая анатомия организованной преступности // Уголовное право. 1999. No. 2. P. 101.

pasaulyje veikia atskiros nusikalstamos grupuotės, besiskiriančios dydžiu, geografine padėtimi, giminystės ryšiais, veiklos sferomis tiek savo šalies viduje, tiek ir už jos ribų, vidaus struktūra, veiksmų kombinacijomis ir pan. Atskiros šalies organizuotas nusikalstamumas išsiplėtoja tam tikromis tos šalies istorinėmis sąlygomis, todėl negali būti vienodas. Visi be išimties mokslininkai pripažįsta, kad šiandieninis organizuotas nusikalstamumas yra tarptautinio pobūdžio, tačiau, formuojantis jo struktūriniam modeliui, ypač didelę reikšmę turi šalies ekonominės, socialinės, kultūrinės sąlygos. Konkrečios organizuoto nusikalstamumo formos, pasireiškiančios atskiroje valstybėje, yra nulemtos specifinių veiksnių, kuriems įtakos turi socialinės ir ekonominės sąlygos ir toje visuomenėje nusistovėję nuosavybės santykiai. Todėl organizuoto nusikalstamumo samprata turi būti pagrįsta nusikalstamumo toje valstybėje realijomis. Tikriausiai neįmanoma vienu terminu "organizuotas nusikalstamumas" apibūdinti daugialypes organizuoto nusikalstamumo rūšis, kurios, be kita ko, priklausančio nuo daugelio veiksnių: etninių, ekonominių ir kitų.

Organizuoto nusikalstamumo sąvoka yra kriminologinė. Tad šiuo aspektu kriminologija atlieka didžiulį vaidmenį apibrėžiant organizuoto nusikalstamumo reiškinį ir išskiriant jo požymius, nes šia sąvoka remiantis rengiami baudžiamieji įstatymai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už įvairias organizuoto nusikalstamumo formas.

Bandant apibrėžti organizuoto nusikalstamumo sampratą, galbūt reikėtų atsisakyti griežtos ir dogmatiškos definicijos.

Siūlyčiau tokią šio reiškinio sampratą: tai – specifinė struktūrizuota kriminalinė veikla, glaudžiai susijusi su ekonomika bei profesionaliu nusikalstamumu, naudojanti įvairias smurto formas, korupciją ir protekcionizmą bei siekianti nepagrįstos ekonominės naudos.

Pagrindiniai organizuoto nusikalstamumo požymiai, manau, yra:

1.Bendrininkavimas iš anksto susitarus;

2.Tam tikro tipo nusikalstama veikla;

3. Ekonominės naudos siekimas;

4.Prievartos naudojimas (ar pasiryžimas ją naudoti);

5. Hierarchinė struktūra ir pasiskirstymas funkcijomis tarp grupės narių;

6. Korupcijos, protekcionizmo naudojimas savo veikloje;

7. Siekimas monopolijos.

2 skyrius. Organizuoto nusikalstamumo Lietuvoje kilmė ir raida (faktinė padėtis ir teisėsaugos institucijų praktika).

Lietuvoje šiuolaikinis organizuotas nusikalstamumas nėra labai senas reiškinys. Lietuva paveldėjo sudėtingą naujausių laikų istoriją. Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje 1918 m. Lietuva pasiskelbia nepriklausoma valstybe, kurios nepriklausomumas tarptautiniu mastu buvo pripažintas tik 1920 m. pradžioje. Maždaug po dvidešimties metų, 1940 m., Lietuva vėl okupuojama. Ir tik praėjus penkiasdešimčiai metų., 1990 m., vėl buvo atnaujinta ir paskelbta jos nepriklausomybė, realiai pripažinta 1991 m., iširus TSRS. Todėl, manyčiau, kad Lietuvoje organizuotas nusikalstamumas yra gana naujas reiškinys.

Geografinė, politinė bei ekonominė padėtis, istorinės tradicijos, etninė gyventojų sudėtis yra pagrindiniai veiksniai, nuo kurių priklauso mafijozinių grupuočių, veikiančių konkrečioje valstybėje būdingiausi požymiai. Atskirai reikėtų paminėti puikią Lietuvos geografinę padėtį. Jūros kelias, jungiantis Vakarų ir Rytų Europą, daro didelę įtaką ne tik šalies politinei padėčiai, bet ir nusikalstamumo raidos tendencijoms.

Juk Lietuva, kaip ir kitos TSRS valstybės, 50 metų buvo priklausoma nuo Rusijos. Šiuo laikotarpiu buvo atimta bet kokia galimybė gyventi vadovaujantis savo tautos mentalitetu bei siekiais, o nuo kito pasaulio skyrė "geležinė uždanga". Tiek vienoje, tiek kitoje uždangos pusėje gyvenimas tekėjo sava vaga, tačiau abiejose pusėse veikė gana didelės grupės žmonių, kurios ignoravo įstatymus ir nesiskaitė su kitų gyventojų interesais. Ilgą laiką būnant TSRS sudėtyje, Lietuvos nusikalstamumas priartėjo prie Rusijos nusikalstamumo struktūros. Šis faktas, be abejo, turėjo įtakos formuojantis organizuotam nusikalstamumui Lietuvoje.

Pirmosios organizuoto nusikalstamumo užuomazgos TSRS po antro Pasaulinio karo buvo atsiradęs profesionalių nusikaltėlių luomas, vadinamieji "vagys įstatyme", kurio atstovų buvo ir Lietuvoje. Galima teigti, jog šios organizacijos veikla buvo viena pirmųjų organizuoto nusikalstamumo formavimosi stadijų Lietuvoje. Šio luomo atstovai palaikė tarpusavio ryšius, turėjo savo elgesio kodeksą ir bendrą kasą. Ši profesionalių nusikaltėlių kategorija buvo įsipareigojusi laikytis savo griežtų vidinių elgesio taisyklių, kurios jiems tapo tradicija, o ne valstybinių įstatymų. Autoritetai rinkdavosi į susitikimus, kuriuose aptardavo veiklos planus, koordinuodavo tarpusavio veiklą. Laisvės atėmimo vietose kiti nuteistieji jiems sudarydavo išskirtines sąlygas. Šios nusikaltėlių organizacijos nariai, prisitaikę prie valstybinės komandinės ekonomikos, vykdė nusikalstamą veiklą, susijusią su valiutinėmis operacijomis, prekyba brangiaisiais metalais, prekyba čekiais ir kt. Nepaisant to, jog už minėtas veikas buvo griežtai baudžiama, nusikaltėliams jos atnešdavo milžinišką pelną. Uostamiesčiuose ir

didesniuose miestuose egzistavo prostitucija ir sąvadavimas. Slaptuose fabrikėliuose neteisėtai buvo gaminami žymių firmų rūbų falsifikatai, kurie buvo pardavinėjami turguose ir taip pat duodavo didelį pelną. Taigi "vagys įstatyme" darė didžiausią įtaką organizuoto nusikalstamumo ypatumams mūsų valstybėje. Juk Vakarų valstybės negalėjo tiesiogiai veikti šio reiškinio formavimosi procesų, kadangi tam trukdė "geležinė uždanga."

Nėra abejonių, kad organizuoto nusikalstamumo formos skiriasi nuo Vakarų pasaulio, tačiau pati organizuoto nusikalstamumo kaip reiškinio esmė lieka tokia pat: didelio pelno siekimas, smurto naudojimas, korupcija, prasiskverbimas į valdžios sluoksnius.

Staigus nusikalstamumo augimas prasidėjo 1980 m. antrojoje pusėje ir tęsėsi iki 1992-93 m., kada bendras nusikaltimų skaičius išaugo du-tris kartus, o sunkių nusikaltimų - dar daugiau. Vis daugiau nusikaltimų buvo padaroma panaudojant šaunamuosius ginklus ir sprogstamąsias medžiagas. Vis dažniau nusikaltimai, padaromi buitinių konfliktų metu, perauga į iš anksto suplanuotus, rafinuotų formų grupinius nusikaltimus. Didelis nusikaltimų latentiškumas būdingas kyšininkavimo, turto prievartavimo atvejams, taip pat nusikaltimams ūkininkavimo tvarkai. Taigi tokioje kriminalinės sferos įvairovėje plėtojosi ir veikia organizuotas nusikalstamumas.

Dirbtinai padidintas valiutos kursas, nuolatinis deficito buvimas, deformuota kainų sistema, privataus verslo draudimas skatino pogrindinę veiklą, kurios organizatoriai buvo vadinami "cechininkai". Socialistinės gamybos atsilikimas suteikė tokiems žmonėms galimybę organizuoti pogrindinę prekių, kurios turėjo paklausą, gamybą. Pagrindinė JAV organizuoto nusikalstamumo socialine baze buvo visuomenės uždraustų prekių ir paslaugų poreikis[108], o Lietuvoje ši bazė buvo įprasti valstybės nepatenkinami liaudies poreikiai: maisto, drabužių bei kitų prekių, būsto ir pan. Viena vertus, tai sudarė sąlygas atsirasti prekybinei "mafijai," o kita vertus masiškai buvo gaminamos ir parduodamos falsifikuotos prekės. Tai suprantama, kadangi, ribojant prekių importą, jų gauti buvo galima tik "pagal blatą" arba iš po prekystalio, mokant prekės antkainį. Vykdydami tokią veiklą - kyšininkaudami, užsiimdami uždrausta veikla, sukčiaudami, spekuliuodami, jos organizatoriai visose įmanomose veiklos grandyse pažeidinėjo tuomet galiojusį baudžiamąjį įstatymą.

Gaudami didžiules pajamas, jie buvo suinteresuoti jas paslėpti nuo valstybės. "Šešėlinė" ekonomika ir pogrindinė rinka praktiškai vykdė visas mainų funkcijas. Atskirų asmenų rankose susikaupė didžiulės pinigų sumos, kurias tokie asmenys panaudodavo sudarinėdami sandorius, skolindami pinigus už procentus ir pan. Be kita ko, pogrindiniai turtuoliai patys turėjo rūpintis savo apsauga, užtikrinti sutarties saugumą, išieškoti skolas. Šiai problemai spręsti jie pasitelkdavo nusikalstamo pasaulio autoritetus, naudodamiesi korupcija

palaikydavo ryšius su teisėsaugos institucijų darbuotojais. Toks pogrindinės gamybos procesas kaip tik ir įtakojo organizuoto nusikalstamumo susiformavimą.

Organizuoto nusikalstamumo pradžią Lietuvoje galima sieti su 1985 m., kai buvo priimtas įstatymas "Dėl kooperacijos." Šiuo laikotarpiu prasidėjo nuolatinis ir nekontroliuojamas kapitalo kaupimas "perpumpuojant" valstybės lėšas į kooperatinį, o iš esmės į privatų sektorių. Tais sąstingio laikais tuo pasinaudojo partinė valstybinė biurokratija.[109] Ji žlugdė administracines struktūras ir kartu turtėjo. Atsirado pogrindinės įmonės, gaminančios niekieno neapskaitomą produkciją. Šių pogrindinių įmonių savininkai, gaudami didžiules pajamas, papirkinėjo reikalingus asmenis, šalindavo užsispyrusius. Taigi partinio-valstybinio biurokratinio aparato solidarumas su "šešėlinės" ekonomikos atstovais tapo abipusiškai naudingas. Nesnaudė ir nusikalstamas pasaulis, kuris pradėjo nustatinėti savo verslo taisykles. Pasiremdami korumpuotais valdžios atstovais, jie legalizavo savo verslą ir pasinaudojo juo kaip tam tikru etapu tolesnei nusikalstamai veiklai.

Analizuodamas organizuoto nusikalstamumo plėtrą Lietuvoje, galėčiau išskirti du pagrindinius jo raidos etapus. Pirmąjį etapą siečiau su laikotarpiu nuo 1990 m. pradžios iki 1995 m., o po 1995 metų, manau, kad Lietuvoje organizuotas nusikalstamumas išgyveno naują savo raidos etapą. Pabandysiu šiuos du etapus apžvelgti detaliau.

M.Gorbačiovo laikų pertvarka, padarė didelį poveikį šalies ekonomikai. Kooperatyvų atsiradimas leido pogrindininkams užsiimti legaliu verslu. Kooperatyvų veiklai visiškai nebuvo pasiruošusi šalies teisinė sistema, todėl padaugėjo neteisėtų ir abejotinų sandorių, buvo tvarkoma dviguba buhalterija, vengiama mokesčių. Pamažu atsirado gana nemažai turtingų asmenų, kuriuos buvo galima šantažuoti. Iki tol egzistavusios pogrindininkų apsaugos grupuotės pačios, palikdamos savo šeimininkus, jėga, įžulumu bei naudodamiesi kitokiomis prievartos priemonėmis "išlindo" į paviršių. Taip 1989 m. pabaigoje ir 1990 m. pradžioje organizuoto nusikalstamumo sferoje reketininkų grupuotėms pavyko užimti dominuojančias pozicijas. Lietuvoje daugelio organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklos pradžia buvo būtent 1990 m. [110] Aišku, formuojantis privatinės nuosavybės santykiams bei privačiam verslui, pirminės organizuotos nusikalstamos veiklos rūšys pasikeitė. Valiutines operacijas, pogrindinius cechus pakeičia prostitucija, kontrabanda, finansinės machinacijos.

---

[108] *Albini J.* The American Mafia. Genesis of Legend. Irvington Publisers Inc. - New York, 1970. P. 24.

[109] Plačiau apie tai žiūrėti*: Lichanovas D.* Klanas. Mūsų dienų studija. - V., 1989. Taip pat *Šimkus K.* Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui // Jurisprudencija. Moklso darbai. LTA. 2000. Nr. 15. P. 147.

[110] Pavyzdžiu galėtų būti Klaipėdos regiono organizuotos nusikalstamos grupuotės. Pradiniame savo veiklos etape dauguma jų užsiminėjo reketu, vagystėmis, plėšimais, nužudymais. Tik vėliau, sustiprėjus grupuočių vidinei organizacinei struktūrai ir įgavus pradinį kapitalą, taip pat keičiantis ekonominei padėčiai jos aktyviai ėmėsi ekonominių nusikaltimų: alkoholio, tabako, naftos kontrabandos. Pradėjo kontroliuoti lombardo paslaugų sferą, sporto bei medienos, automobilių verslą, pamažu pradėjo užsiiminėti narkobizniu.

Apskritai 1989 - 1993 m. laikotarpis Lietuvoje susijęs su staigiu nusikalstamumo didėjimu. 1993 m. 10 tūkstančių gyventojų teko 150 nusikaltimų. Tai buvo pats didžiausias nusikalstamumo lygis per visą Lietuvos istoriją. [111]

Nusikalstamumas keitėsi ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai. Pagal nusikalstamumo struktūrą situacija priminė tarpukario Lietuvoje buvusią situaciją, tačiau pagal nusikaltimų organizuotumą, jų sunkumą, nusikaltėlių naudotas technines priemones ji žymiai sudėtingesnė ir panaši į labiausiai urbanizuotų valstybių kriminogeninę situaciją.

Nusikaltimai tapo akiplėšiškesni, žiauresni. Padaugėjo turtinių nusikaltimų skaičius, ypač turto prievartavimų, vagysčių iš butų, automobilių vagysčių, plėšimų. Šie nusikaltimai priklauso didžiausio latentiškumo nusikaltimų grupei, todėl faktinis jų skaičius parastai viršija oficialiosios statistikos duomenis. Gerokai padaugėjo sunkių smurtinių nusikaltimų, jie dažnai padaromi panaudojant šaunamąjį ginklą bei sprogmenis.[112] Buitinius nužudymus pakeitė iš anksto suplanuoti nužudymai, nužudymai iš savanaudiškų paskatų, nužudymai kaip sąskaitų suvedimo priemonė. Atsirado nužudymai pagal užsakymą.[113]

Be abejo, tai turėjo įtakos ir naujų, būdingų laisvos ekonomikos rinkai, nusikalstamumo formų bei rūšių atsiradimui: ekonominiai nusikaltimai, turto prievartavimai, organizuoti profesionalūs nusikaltimai, kontrabanda, spalvotų metalų grobimas.[114] Aišku, kad greta to egzistavo ir grynai kriminalinės grupės, užsiimančios vagystėmis iš butų, automobilių vagystėmis, plėšimais ir pan. Tai iš esmės – primityvios pradinio kapitalo kaupimo formos, aplenkiančios pačios laisvosios rinkos ekonomikos santykių susiformavimo procesą. Kriminogeninių sluoksnių atstovai greičiau nei daugelis kitų visuomenės narių perprato atsikuriančios ekonomikos rinkos dėsnius ir panaudojo juos siekdami neteisėtos naudos. Kartu kristalizavosi ir profesionalių, organizuotų nusikaltėlių sluoksnis.

Po nepriklausomybės paskelbimo nei įstatymų leidėjas, nei justicijos pareigūnai nebuvo pasiruošę tokiems visuomenės gyvenimo pokyčiams. Nusikaltimų ir juos darančių asmenų skaičius sparčiai daugėjo, o valstybei ir visuomenei vis sunkiau buvo rasti veiksmingų priemonių ir būdų šiam procesui sustabdyti.

Manyčiau, kad du įstatymai ekonomikos sferoje radikaliai paveikė nusikalstamumą Lietuvoje: pirmasis - Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas,[115] antrasis - Lietuvos

---

[111] *Paulauskas A.* Bendru frontu prieš organizuotą nusikalstamumą // LEX. 1993. Nr. 1. P. 3.

[112] *Dapšys A.* Nusikalstamumas Lietuvoje. Kriminologinis aspektas // Teisės problemos. 1994. Nr. 1. P. 58-59.

[113] Štai Klaipėdoje 1993 m. nušautas viešbučio "Skrydis" direktorius, Panevėžyje rastas nušauto verslininko lavonas. Vilniuje 1994 m. bute iššudyta Ščerbakovų šeima.

[114] UAB ir privatūs asmenys neteisėtai įgytą metalą dažnai įformindavo pagal fiktyvius dokumentus, kaip gautą iš Rytų valstybių ir reeksportuodavo į Vakarus. Vien 1992 m. buvo išaiškinta apie 40 tokių atvejų. Žr. *Paulauskas A.* Bendru frontu prieš organizuotą nusikalstamumą // LEX. 1993. Nr. 1. P. 3.

[115] Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. Skelbta: Valstybės žinios, 1990 05 20, Nr.: 14, Publikacijos Nr.: 395.

Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymas.[117] Įmonių įstatymas visiškai legalizavo privataus verslo veiklą, kuri iki to reiškėsi arba kooperatyvo, arba individualios veiklos forma. Žmonės, kurie kooperatyvų klestėjimo laikais sukaupė kokį nors kapitalą, be trukdžių galėjo leisti jį į apyvartą. Todėl 1991 m. pradėjo kurtis įvairaus tipo, daugiausiai prekybinės pakraipos įmonės, atsirado pirmieji privatūs bankai. Taigi startinėse rinkos įstatymų pozicijose žmonių padėtis buvo skirtinga. Juk daugelis piliečių dėl didžiulės infliacijos 1991 - 1992 m. neteko per visą savo gyvenimą sutaupytų pinigų. Jie paprasčiausiai "sudegė". Todėl ši žmonių kategorija praktiškai išvis neturėjo galimybės pradėti naują rinkos gyvenimą. Reikėtų prisiminti, jog pirminio kapitalo kaupimo laikotarpiu turtingu žmogumi galima buvo tapti gana lengvai, nes neveikė daugelis mokestinių įstatymų, o gautų pajamų teisėtumo kontrolė buvo labai silpna.

1993 m. pradžioje Lietuvoje apytiksliai buvo apie 100 organizuotų nusikalstamų grupučių.[118] Jos labiausiai buvo išplitusios didžiuosiuose Lietuvos miestuose bei Biržų, Kėdainių, Kupiškio, Panevėžio, Šiaulių ir kituose rajonuose. Dauguma jų išsirutuliojo iš elementarių kriminalinių grupuočių, veikusių interesų ar gyvenamosios vietos pagrindu. Štai, gerai žinoma Kauno "Daktarų" grupuotė susiformavo pagal bendrą gyvenamąją vietą - Vilijampolę, jos nariai nuo vaikystės augino balandžius.[119] Tuo tarpu Klaipėdoje viena garsi grupuotė susibūrė iš asmenų, kurie užsiminėjo valiutos perpardavinėjimu, spekuliacija, sukčiavimais, kita - susibūrė iš grįžtančių iš laisvės atėmimo vietų asmenų bei nepilnamečių automobilių vagių. Šios grupuotės nariai ypač laikėsi "vagių įstatymo" principo.[120]

Organizuotas nusikalstamumas plito, o jį stabdyti nebuvo galimybių. Patraukti baudžiamojon atsakomybėn atskirus tokių grupių narius ir ypač jų vadovus buvo labai sunku. Viena svarbiausių priežasčių - tuomet galiojęs Baudžiamasis kodeksas nenumatė atsakomybės už nusikalstamų grupių organizavimą ir organizuotos grupės veiklą.[121]

Pirmu naujos visuomenės nusikaltimu tapo reketas. Kūrėsi organizuotos jaunų žmonių grupuotės, kurios suprato galinčios šiuo nusikalstamu būdu gauti naudos. Tokios reketininkų grupuotės būrėsi beveik visuose didžiuosiuose miestuose. Jos nustatydavo mokestį už

---

[117] Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymas. Skelbta: Valstybės žinios, 1991 04 10, Nr.: 10, Publikacijos Nr.: 261.

[118] *Smaliukas J., Urbienė J.* Nusikalstamumo raida Lietuvoje 1918 - 1993 m. - V., 1994. P. 38.

[119] *Mačianskas A., Šimkus K.* Mafija - globalinis reiškinys // Pozicija. 1997. Nr. 3. P. 25.

[120] Klaipėdos m. ONNT duomenys.

[121] Radikalių permainų užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui buvo imtasi tik 1993 m., nustatant baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamo susivienijimo organizavimą. Plačiau žiūrėti: *Piesliakas V.* Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTA. 1999. Nr. 13(5). P. 60-62.

prekybos vietą, už teisę prekiauti ir pan. Tokios reketo grupuotės pradėjo savo veiklą "stogo" principu.[121]

Štai Vilniuje buvo išaiškinta "Ogureco" organizuota reketininkų grupuotė, kuri geležinkelio stoties rajone iš maršrutinių mikroautobusų vairuotojų rinkdavo mokestį už teisę dirbti šiame rajone, grasindami fiziniu sužalojimu (nupjaunant pirštus ar galvą) ar transporto priemonės sunaikinimu ar sužalojimu.[122] *Taip pat Vilniuje išaiškinta "Zelionyj" organizuota grupuotė, kuri iš Vilniaus "Halės" turgavietės rajone veikusių parduotuvių užuominomis grasindami sunaikinti turtą ar panaudoti jų atžvilgiu smurtą rinko pinigus iš parduotuvių savininkų.*[123] Savo tikslus jos paprastai įgyvendindavo naudodamos prievartą ir grasinimus. Tuo metu duoklę grupuotėms mokėjo dauguma verslininkų, kadangi juos apginti nebuvo kam. Dėl susiklosčiusios nepalankios situacijos šalyje, mažo atlyginimo, į privačią sferą perėjo daug profesionalių policijos darbuotojų. Policijos tarnybos buvo komplektuojamos iš naujo. Aišku, šį momentą nusikaltėliai taip pat išnaudojo. Reketas klestėjo, nors statistikoje nedominavo.[124]

Nusikalstamos grupuotės tapo tokios stiprios, jog atvirai konfrontavo su teisėsaugos institucijomis. Turėdami daug pinigų, nusikaltėliai įsigijo gerų automobilių, įvairių ryšio priemonių, ginklų. Buvo prieita iki to, kad organizuotos grupuotės pradėjo legalizuotis, oficialiai atidarydamos apsaugos firmas, kurios neva saugojo verslininkų turtą. Tačiau tikroji tokių firmų paskirtis buvo reketas.[125] Reketo grupuočių jėgą rodo ir tai, jog didelė dalis verslininkų atsisakydavo rašyti pareiškimus, liudyti teisme bijodami dėl savo gyvybės ar turto saugumo. Su kooperatyvų veikla būtų galima sieti ir kai kuriuos organizuotų grupuočių veiklos pokyčius. Vienos iš jų tiesiogiai reketuodavo kooperatyvus, kitos - užtikrindavo kooperatyvų "apsaugą" ir pagaliau trečiosios - kooperatininkai ir nusikaltėliai tapdavo kompanijonais - įdėdavo į kooperatyvo veiklą savo pinigų dalį ir tokiu būdu juos legalizuodavo.[126]

Be turto prievartavimo, grupuotės užsiminėjo vagystėmis iš butų, konkurentų naikinimu, autotransporto priemonių vagystėmis, prekyba ginklais.

Ekonomikos sferoje kartu su reketu to laikotarpio pelninga nusikalstama veikla buvo vadinamasis "geležinis biznis". Iš Lietuvos didelėmis partijomis į Vakarų Europą buvo

---

[121] Russian Organized Crime. Global Organized Crime Project. - Washington, 1997. P. 30.
[122] Vilniaus apygardos teismo nuosprendis. Baudž. byla Nr.1-295. 1996.
[123] Vilniaus apygardos teismo nuosprendis. Baudž. byla Nr.1-160. 1997.
[124] 1991 m. buvo užregistruoti 34 reketo atvejai, 1992 m. – 44 , 1993 - 61, 1994 - 317, 1995 - 226, 1996 – 242, 1997 m. – 297, 1998 m. – 194, 1999 m. – 229, 2000 m. – 194 atvejai. Žr. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2000 m. - V., 2001.
[125] Štai UAB "Centrionio" atvejis. Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos nuosprendis // Teisės problemos. 1994. Nr. 3. P. 101-112.
[126] *Щекочихин Ю., Гуров А.* Процесы : гласность и мафия противостояние. - Москва, 1989. P.15.

vežami spalvotieji metalai. Spalvotųjų metalų kontrabanda užsiminėjo ne tik nusikaltėliai, bet ir įvairios firmos. Organizuoti nusikaltėliai, sužinoję apie tokių firmų veiklą, "uždėdavo" joms atitinkamus mokesčius.

Sukaupusios didelį kapitalą organizuotos nusikalstamos grupuotės perėjo prie antrojo savo veiklos etapo - nusikalstamu būdu įgytų lėšų legalizavimo. Priėmus Turto privatizacijos įstatymą prasidėjo masinis valstybinės nuosavybės privatizavimas.[128] Turėdami dideles "laisvų" pinigų sumas nusikaltėliai turėjo pirmenybę įsigyjant turtą aukcione, paperkant valdininkus. Brutalia jėga bei pasinaudodamos verslininkų suteikta informacija grupuotės privatizavo daugelį objektų.[129] Buvo privatizuojamos įmonės, kavinės, viešbučiai ir kiti objektai. Privatizacijos procesas Lietuvoje vyko parduodant objektus viešuose arba uždaruose aukcionuose, skelbiant viešą akcijų pasirašymą. Nusikaltėliai, panaudodami jėgą bei grasinimus, papirkdavo atsakingus privatizacijos komisijos asmenis, įbaugindavo kitus aukciono dalyvius, kad jie atsisakytų dalyvauti aukcione. Jų tikslas buvo vienas - už mažiausią kainą nupirkti reikiamą objektą. Taigi, Lietuvoje daugelis grupuočių suklestėjo prasidėjus privatizacijai.

Organizuotos nusikalstamos grupuotės, aktyviai dalyvaudamos privatizacijoje, turėjo didelės reikšmės didelių įmonių ir bankų žlugimui. Be to, padarė didelę ekonominę žalą ūkio subjektams ir gyventojams, praradusiems lėšas ir galimybę dalyvauti investiciniuose procesuose. Organizuotų grupuočių nariai tapo legaliai įregistruotų įmonių savininkais ir savo veiklos metodus perkėlė į ūkinę veiklą. Pradžioje buvo siekiama įsitvirtinti pelningiausiose ūkio šakose: prekyboje naftos produktais, alkoholiu, tabako gaminiais, vėliau buvo steigiami komerciniai bankai ir užsiimama įvairiausia komercine veikla. Taigi organizuotas nusikalstamumas užėmė nelegalias rinkas, tenkindamas draudžiamų prekių ir paslaugų paklausą bei ją kurdamas.

Manyčiau, kad organizuotos nusikalstamos grupuotės Lietuvoje galutinai sustiprėjo 1991 - 1992 m. laikotarpiu. Būdamos pakankamai stiprios, grupuotės siekė visiškos savo teritorijos arba naujų teritorijų kontrolės. Aišku, kad tokią kontrolę buvo galima įgyvendinti tik prievarta. Naudojama prievarta bet ką priverčia paklusti, mokėti ar užleisti. Ji buvo naudojama ir aiškinantis grupuočių tarpusavio santykius.[130]

---

[128] Manyčiau, jog nusikalstamu būdu įgyto turto investavimas į privatizacijos procesą yra ypatinga organizuoto nusikalstamumo forma (plačiai taikoma tuo metu), būdinga tik postkomunistinėms valstybėms.

[129] Štai viena žymi Klaipėdos organizuota grupuotė savo vardu privatizavo 43 įvairius objektus.

[130] 1992 m. rugsėjo 10 d. Vilniuje sporto salėje buvo sušaudyti du jauni policijai gerai žinomi žmonės. Jie anksčiau priklausė Vilniaus nusikalstamai grupuotei "Brigada", tačiau paskutiniu metu turėjo sukūrę savo grupuotę. Klaipėdoje 1992 m. galima sakyti veikė vienintelė ir vienvaldė grupuotė. Tačiau 1992 m. pabaigoje 1993 m. pradžioje ji pradėjo skilti į maždaug 12-15 mažesnių grupelių, kadangi kai kurie pagrindinės grupuotės nariai buvo nepatenkinti jos lyderio kontrole ir savarankiškų veiksmų apribojimu. Tad, įvykus gaujų "karui," žuvo 7 žmonės. (Klaipėdos m. ONTT duomenys).

Organizuotas nusikalstamumas savo "jėgą" parodė 1993 m., kai Vilniuje buvo nušautas populiaraus laikraščio "Respublika" žurnalistas V.Lingys.[131] Šis laikraštis ypač plačiai rašė kriminaline tematika. Nuodugniai buvo aprašinėjama jau minėtos "Brigados" kriminalinė veikla, jos ryšiai su komercinėmis firmomis. "Respublika" tiesiogiai įvardydavo šios grupuotės narių pavardes, konkrečius reketo, pinigų plovimo per privatizacijos procesą faktus. Aišku, kad nusikaltėliams tai nepatiko ir jie ėmėsi drastiškų priemonių. Pagrindinės šio laikotarpio nusikalstamos veiklos sritys buvo: reketas – jo pagrindas buvo klasikinė veiklos schema - "stogas" ir kontrabanda – jos veiklos schema buvo dvejopo pobūdžio. Pirmiausiai alkoholinių gėrimų bei tabako gaminių tranzitas iš Vakarų Europos į NVS šalis. Ir antras kelias - naftos produktų, spalvotojų bei retųjų metalų tranzitas į Vakarų Europą. Organizuoti nusikaltėliai užsiėmė nusikalstama veikla, susijusia su vogtų automobilių bizniu, prostitucija, kuri pradžioje reiškėsi prostitučių pristatymu užsakovui į namus, vėliau peraugusi į moterų prekybą, narkobizniu, falsifikavimu.

Taigi jau šiuo laikotarpiu formavosi naujas socialinis reiškinys - transnacionalinis nusikalstamumas. Šios rūšies nusikalstamumo atsiradimą didžia dalimi nulėmė geografinė Lietuvos padėtis - ji palanki nusikaltimų tranzitui tarp Rytų ir Vakarų.

Analizuojant antrąjį organizuoto nusikalstamumo raidos etapą galima pastebėti, jog šiame etape nusikalstamos grupuotės atsisako reketo kaip pagrindinio pelno šaltinio ir imasi perspektyvesnės ir pelningesnės, kartu ir ne tokios rizikingos prostitucijos organizavimo, narkotikų platinimo, nelegalių lošimo namų laikymo veiklos ir pan.

Dabartiniu metu organizuotas nusikalstamumas bendroje atskleistų nusikaltimų struktūroje sudaro lyg ir nedidelę dalį (apie 5%)[132], tačiau jų žala valstybei ir visuomenei yra didesnė nei kitais nusikaltimais padaryti turtiniai nuostoliai. Apie organizuoto nusikalstamumo mastus galima spręsti tik pagal šalutines kompleksines charakteristikas socialinei ir ekonominei padėčiai tirti.[133] Juolab negalime aprėpti visas organizuoto nusikalstamumo struktūras, tiek tas, kurios atsispindi statistikoje, tiek ir tas, kurių veikla latentinė, yra be galo sudėtinga. Juk statistikos duomenys apie organizuotą nusikalstamumą nebūtinai turi atsispindėti per grupinį nusikalstamumą, bet ir per pavienių asmenų daromus nusikaltimus. Iš atskleisto pavienio nusikaltimo, jo atlikimo profesionalumo ir organizuotumo

---

[131] V.Lingio nužudymo byla. Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos nuosprendis // Teisės problemos. 1995. Nr. 1. P. 106-126.

[132] *Dapšys A., Čepas A.* Nusikalstamumas: kontrolė ir prevencijos perspektyvos. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 1998 m. - V., 1998. P. 127.

[133] *Babachinaitė G.* Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje problemos // Baltijos šalių kriminologų simpoziumas. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. - V., 1995. P. 78.

galima spręsti, jog jis susiję su organizuotu nusikalstamumu.[133] Be to, apie organizuoto nusikalstamumo veikimo mastus informaciją gali duoti viktimologiniai tyrimai, pvz., merginų, išvežtų į užsienio valstybes, apklausa ir pan.

Reikėtų paminėti ir tą faktą, jog šiame etape buvo suduotas stiprus smūgis nusikalstamoms organizacijoms. Buvo demaskuota nemažai nusikalstamų grupuočių, suimta ir nuteista aktyvių jų narių. 1996 m. už nusikalstamo susivienijimo organizavimą, vadovavimą ar dalyvavimą jame, asmens terorizavimą, turto prievartavimą buvo nuteisti 104 asmenys.[134]

Tačiau, kita vertus, šiame etape buvo padaryta daug strateginių klaidų. Buvo bet kokia kaina siekiama greičiau "susemti" nusikalstamų grupuočių narius, nededant didesnių pastangų išmušti finansinį tokių grupuočių pagrindą ir neutralizuoti jų vadeivas. Kintant ekonominei, politinei padėčiai iš esmės pasikeitė nusikalstamų grupuočių daromų nusikaltimų struktūra. Buvę "reketininkai" tapo įmonių savininkais, bankininkais ir pan. Nelegaliai veiklai paslėpti ir pinigų plovimui vykdyti buvo kuriamos fiktyvios įmonės. Tokiu būdu, organizuotas nusikalstamumas peraugo į naują kokybinę pakopą, jis tapo labiau profesionalesnis.

1997 m. Lietuvoje veikė apie 100 organizuotų nusikalstamų grupuočių, kurioms priklausė 1200 asmenų.[135] Kiek iš tikrųjų yra nusikalstamų grupuočių, nustatyti yra sunku, dėl itin didelio šio socialinio reiškinio latentiškumo. Štai dar vienas šaltinis tvirtina, kad 1997 m. Lietuvoje veikė apie 30 nusikalstamų grupuočių, maždaug trečdalio iš jų hierarchinė struktūra buvo palyginti sudėtinga.[136] Organizuotos grupuotės turi aiškią geografinę savo veiklos bazę. Jos veikia konkrečiuose Lietuvos regionuose, pvz., Žemaitijos, konkrečiuose miestuose, daugiausiai didžiuosiuose: Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Klaipėdoje, Panevėžyje, Marijampolėje. Grupuočių vidinė struktūra, sakyčiau, yra dvejopo pobūdžio. Vienų grupuočių struktūra yra labai aiški, jai vadovauja lyderis ar lyderiai[137], o kitų struktūra nėra griežta, nes visi yra aktyviai veikiantys grupės nariai. Grupuočių narių skaičius gana įvairus - nuo 15 iki 45 asmenų, didžiąją nusikaltėlių dalį sudaro vyriškos lyties atstovai[138], vyrauja rusų, lietuvių, lenkų bei žydų tautybės asmenys, amžius taip pat labai įvairus.

---

[133] Šį teiginį patvirtina ir *Sakalauskas G.* Žr. Nusikalstamumas. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 1999 m. - V., 1999. P. 145.

[134] *Paulauskas A.* Ryžtingiau kovokime su nusikalstamumu // LEX. 1996. Nr. 2. P.1.

[135] *Dapšys A., Čepas A.* Nusikalstamumas: kontrolė ir prevencijos perspektyvos. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 1998 m. - V., 1998. P. 128.

[136] 1999 m. Vyriausybės nutarimu Nr. 62 patvirtinta Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa. P. 3. Skelbta: Valstybės Žinios, 1999 01 22, Nr.: 10, Publikacijos Nr.:220.

[137] Štai žymios Klaipėdos organizuotos nusikalstamos grupuotės struktūra yra gana sudėtinga: lyderis, jo asmeninė brigada (apsauga), pavaduotojai, kontrabandos grupė, narkotikų platinimo brigada ir legalaus verslo grupė.

[138] Vilniaus m. ONTT darbuotojai nurodė vieną grupuotę, kurioje veikia 98 procentai vyrų ir 2 procentai moterų.

Susilpnėjus sienų kontrolei, joms tapo lengviau užmegzti ryšius su užsienio šalių nusikalstamomis gaujomis. [139] Be abejo, užsienio valstybių nusikalstamų grupuočių veikla turi įtakos šalies nusikalstamumui. Lietuvos ir užsienio šalių organizuotos grupuotės bendradarbiauja tarpusavyje perkant ir parduodant prekes. Taip pat tikėtina, kad jos kitų grupuočių žinias pritaiko savo veikloje arba naudojasi kitos grupuotės infrastruktūra.

Nepalankia linkme pakito ne tik kiekybiniai, bet ir kokybiniai organizuoto nusikalstamumo rodikliai. Pasikeitė organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklos metodai - dabartiniu metu Lietuvos organizuotos nusikalstamos struktūros nuo smurtinių veiksmų pereina prie taikaus bendradarbiavimo ir kriminalinės rinkos pasidalijimo. Pasikeitė jų daromų nusikaltimų struktūra, organizuotos nusikalstamos grupuotės tapo profesionalesnės. Jų profesionalumą rodo tai, kad organizuoti nusikaltėliai stengiasi palikti kuo mažiau nusikalstamos veiklos pėdsakų, grupuotės sėkmingai gali persiorientuoti iš vienos nusikalstamos veiklos į kitą. Taip pat stengiasi nusikalstamu būdu įgytas lėšas vis plačiau investuoti į legalų verslą.[140] Tokiems pokyčiams, ko gero, turėjo ir kintanti šalies ekonominė padėtis. Organizuotų nusikalstamų grupuočių nariai iki 1996 m. sugebėjo susikrauti didelį kapitalą, o jau nuo 1996 m. prasidėjo jo legalizavimas (pinigų plovimas). Finansiškai stiprios nusikalstamos grupuotės dalyvauja privatizacijos procese, norėdamos legalizuoti nusikalstamai įgytą turtą. Finansinės ir organizuotos nusikalstamos grupuotės suinteresuotos valdyti atskiras strategines bendroves ar net atskiras ūkio šakas. Nusikalstamos grupuotės savo veiklą vis labiau nukreipia į ekonomikos sferą. Sukauptas kapitalas "perfiltruojamas" per legalias šalies ar užsienio įmones, "sumaišomas" su jų kapitalu. Įkuriamos legalios taip pat bendros su užsienio investicijomis UAB, kurios užsiima prekyba, ekspedicijavimu, tarptautiniais pervežimais ir pan. Tokiose įmonėse tvarkoma dviguba finansinė apskaita, slepiami mokesčiai, vienos įmonės likviduojamos, įkuriamos naujos, panaudojant likviduojamų įmonių turtą ir akcijas. Akcijos perperkamos, fiktyviai didinamas įstatinis kapitalas, naudojamos fiktyvios skolos pinigams išgryninti.

Taigi organizuotos nusikalstamos grupuotės savo veiklą aktyvina finansų ir ekonomikos sferoje. Tai akivaizdu, nes organizuotas nusikalstamumas ekonomikoje pirmiausiai reiškiasi ten, kur "sukasi" dideli pinigai. Konkrečiai paliečia tas sferas, per kurias eina dideli finansiniai srautai. Tokiomis sferomis gali būti valstybinės programos, finansuojamos iš valstybės biudžeto, privatizacija ir investicijos, finansinė veikla, užsienio

---

[139] Klaipėdos m. ONTT duomenimis, viena žymi šio miesto nusikalstama grupuotė palaiko tarptautinius ryšius su Vokietijos, Rusijos, Ispanijos nusikalstamomis gaujomis. Vilniaus m. ONTT duomenimis, viena šio miesto žinoma grupuotė palaiko ryšius su Lenkijos, Rusijos, Vokietijos nusikalstamomis gaujomis.

[140] Operatyvinių darbuotojų duomenimis, daugelis Lietuvos organizuotų grupuočių nuo 50 iki 70% savo turto dalies yra investavusios į teisėtą šalies ekonomiką.

prekyba, žaliavos perdirbimo pramonė. Netgi gali liesti tradiciškai, atrodo, ne kriminalizuojamas sritis – pramogų verslą ir sportą, įvairius labdaros bei paramos fondus.

Per dešimt 1999 m. mėnesių šalyje iš viso buvo užregistruota 68 539 finansiniai ir ekonominiai nusikaltimai. Tai sudaro tik 7 % (5,4% daugiau nei tokio pobūdžio nusikaltimų per 1998 m. atitinkamą laikotarpį), tačiau šių nusikaltimų šalies ekonomikai daroma žala yra didelė. Štai kaip padidėjo išaiškintų nuslėptų mokesčių sumos: 1998 m. per 10 mėn. nustatyta - 20 001 907 litų nesumokėtų mokesčių, o jau 1999 m. per atitinkamą laikotarpį ši suma siekė – 65 425 405 litų.[142]Daugėja latentinių nusikaltimų aplaidus ir apgaulingas apskaitos tvarkymas, mokesčių ar įmokų vengimas, kuriems atskleisti reikia didesnių teisėsaugos institucijų pastangų.[143]

Viena iš tarptautinio organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formų Lietuvoje yra pinigų plovimas ir kitos nelegalios finansinės operacijos, vykdomos pasinaudojant užsienio šalyse užregistruotomis firmomis bei bankais. Be kita ko, 1999 m. pagal BK 326 str. (pinigų plovimas) buvo išaiškinti du nusikaltimai ir iškeltos baudžiamosios bylos. Išklerusi vertybių sistema, neefektyvi ir neatitinkanti rinkos ekonomikos reikalavimų bankų sistema, pilna prieštaravimų ir "baltų dėmių" teisinė sistema sudaro sąlygas "nešvarių" pinigų plovimui. Tai ypač akivaizdu pirmajame kapitalo įdėjimo ir legalizavimo etape. Dėl šalies politinio ir ekonominio nestabilumo, nusikaltėliai, norėdami galutinai įdėti ir integruoti savo kapitalą, dažnai renkasi vakarų valstybes. Dažniausiai šiam tikslui pasirenkamos – Vokietija ir Rusija.[144] Pinigų plovimą kitose valstybėse gali nulemti ir, pvz., mažos nekilnojamojo turto kainos, galimybė nuslėpti savo kriminalinę praeitį. Taigi, transnacionalinis nusikalstamumas sparčiai plinta. Tam įtakos turi rinkos ekonomikos raida, vartojamų prekių kainų skirtumai įvairiose valstybėse, taip pat noras parsivežti prekių nesumokėjus valstybei mokesčių.

Su organizuotu nusikalstamumu glaudžiai susijusi korupcija.[145] Manyčiau, galima teigti, jog nusikalstamos grupuotės palaiko ryšius su vietos valdžios atstovais, ir, todėl, gali daryti nusikalstamą įtaką, pvz., privatizacijos, licencijų išdavimo procesams, valstybinių ar komercinių bankų veiklai. Organizuotų nusikalstamų grupuočių ir korumpuotų valdininkų simbiozė gali reikštis ir priimant teisės aktus, palankius kriminalinėms struktūroms. Pvz.,

---

[142] Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys. 2000 m. nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai užregistruota – 2082, nusikaltimų finansams – 1305.

[143] Policijos departamento prie LR vidaus reikalų ministerijos duomenimis per dešimt 1999 m. mėnesių pagal BK 322 str. užregistruoti 238 nusikaltimai (1998 m. per atitinkamą laikotarpį - 215), 2000 m. - 230; pagal BK 323 str. - 297 (1998 m - 192), 2000 m. - 226; pagal BK 325 str.- 64 (1998 m. - 42), 2000 m. – 68.

[144] Vilniaus m. ONTT ir Klaipėdos m. ONTT duomenys.

[145] 1994 m. buvo užregistruota 111 korupcijos atvejų, 1995 m. - 67, 1996 m. - 54, 1997 m. - 71, 1998 m. – 63, 1999 m. – 78, 2000 m. - 52 atvejai. Žr. *Dapšys A.* Kriminoliginės nusikalstamumo situacijos Lietuvoje vertinimas. Prognozės ir prevencijos galimybės // Teisės problemos. Nr. 3-4. 1998. P. 176. Taip pat žr. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų praktika 2000 m. - V., 2001.

"globojant" įvairių rūšių kontrabandą, prostitucijos verslą arba nevykdyti organizuotų nusikalstamų grupuočių lyderių baudžiamojo persekiojimo, arba vykdyti jį netinkamai.

Įdomiai šiuo klausimu samprotauja Kanados profesorė *M.Mak Machon.* Ji tvirtina, kad policijoje, teisme bei parlamente yra žmonių, kuriuos organizuotos grupuotės gali papirkti ar kitaip paveikti. Be to, spėjama, kad kai kurie organizuoto nusikalstamumo lyderiai veikia minėtose įstaigose.[146] Taigi šiuo aspektu korupcijos mastai priklauso nuo nusikaltėlių pasaulyje vykstančių procesų. Kita vertus, korupcija didele dalimi priklauso ir nuo procesų, vykstančių legaliame pasaulyje. Akivaizdu, kad nusikalstama ekonominė veikla plėtojasi ten, kur daugiau teisėtų kliūčių. Kuo labiau valstybė reguliuoja ekonomiką, tuo daugiau galimybių papirkti valdininkus. Štai 1995 m. Pasaulio banko atlikti tyrimai parodė, kad korupcija kelia rimtų problemų verslininkams. 54% apklaustų vietinių ir Lietuvoje veikiančių užsienio kompanijų, nurodė, kad moka pareigūnams.[147] Tačiau, tam tikra verslininkų ar įmonių vadovų dalis patys ieško ryšių su kriminalinėmis grupuotėmis, norėdami apsaugoti savo verslą, užtikrinti skolų grąžinimą, paveikti konkurentus ir pan.

Nepaisant struktūrinių organizuoto nusikalstamumo pokyčių, ši problema išlieka aktuali ir šiuo metu. Tai lemia Lietuvos nusikalstamų grupuočių vykdoma gana plati nusikalstama veikla. Jos užsiima narkotikų kontrabanda, padirbinėjimais, klastojimais, sukčiavimais, vykdo ginkluotus apiplėšimus, vagia automobilius, užsiima sekso industrija (prekyba moterimis), kuruoja prostitucijos verslą, reketą, lupikauja, azartiniais lošimais, šaunamųjų ginklų kontrabanda bei prekyba. Nuodugniai paanalizavus nusikalstamą grupuočių veiklą, galima pastebėti, kad pagrindinės ir būdingiausios jų veiklos rūšys yra: turto prievartavimai, narkotikų verslas, kontrabanda, automobilių vagystės, nelegali migracija bei prostitucija. Gana paplitęs ir kriminalinių nusikaltimų organizavimas bei kontrolė.[148]

Didelę neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai daro kontrabanda[149]. Kontrabandos objektais yra spiritas, narkotikai, ginklai, tabako gaminiai, maisto produktai. Šie objektai

---

[146] *Мак Махон. М.* Преступность, юстиция и права человека в Балтийских странах. - Хельсинки, 1995. P. 6.

[147] Dažniausiai buvo minimi muitinės ir mokesčių inspekcijos pareigūnai. Sumos siekia nuo 10 iki 50 tūkstančių JAV dolerių per metus. Plačiau žr. *E.Bičkauskas.* Organizuoti nusikaltėliai įsisiautėja. Kaip juos tramdome? // Pozicija. 1999. Nr. 1. P. 13.

[148] Štai Vilniuje 1995 - 1996 m. siautėjo Kubos piliečio J.R.S.Castellanoso grupuotė. Ji įsibraudavo į patalpas ir apiplėšinėjo asmenis, plėšimo būdu grobdavo prabangius automobilius (per šį laikotarpį grupuotė buvo pagrobusi 6 prabangius automobilius). Grupuotė veikė drastiškai, naudojo prieš nukentėjusiuosius fizinį smurtą. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis. Baudž. byla Nr.1-311 - 1998 m. Alytuje ir jo rajone siautėjo "Baublio" grupuotė. Ji 1992 - 1994 m. laikotarpiu užsiiminėjo chuliganizmu, prievartavo turtą, žudė, plėšė. Grupuotę sudarė 9 nariai. Jie elgėsi ypač žiauriai, darant nusikaltimus naudodavo smurtą bei ginklus. Buvo išaiškinta 12 grupuotės padarytų nusikaltimų. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis. Baudž. byla Nr.1-4 1997 m.

[149] Policijos departamento prie vidaus reikalų ministerijos duomenimis 1997 – 1999 m. ONTT išaiškino 7 nusikalstamas grupuotes, kurios užsiminėjo spirito, maisto produktų vartojamosios prekės ir narkotikų kontrabanda. Iškelta 130 baudžiamųjų bylų, sulaikyti 78 asmenys, iš jų - 11 pareigūnų. Taip pat sulaikyta prekių, kurių vertė daugiau kaip 10 mln. litų.

gaminami Vokietijoje, Lenkijoje, Olandijoje. Šios prekės (dažniausiai spiritas, maisto produktai ir narkotikai) tranzitu per Lietuvą pasiekia paskirties šalis - Rusiją, Vokietiją, Vidurinės Azijos valstybės. Narkotikų kontrabandos paskirties šalimi tampa tiesiogiai Lietuva. Sintetiniai narkotikai patenka iš Lenkijos, o augalinės kilmės narkotikai - iš Olandijos. Organizuotos nusikalstamos grupuotės pačios organizuoja kontrabandos išvežimą ar įvežimą į Lietuvą bei jos realizaciją arba padeda kitiems asmenims parvežti arba įvežti kontrabandines prekes gaudami už tai tam tikrą atlygį.

Kalbant apie nelegalią migraciją, reikėtų paminėti, kad šios rūšies nusikaltimų nuolat daugėja ir nelegalių migrantų srautai nuolat didėja. Štai 1992 m. buvo sulaikytas - 281 nelegalus migrantas, 1993 m. - 650, 1994 m. - 1105, 1995 m. - 1853, 1996 m. per 5 mėn. – 235. Nelegalūs migrantai, perėję Baltarusijos ir Lietuvos valstybės sieną, toliau į Vakarus keliauja arba sausumos keliu - per Lenkiją į Vokietiją, arba jūros keliu - per Klaipėdos uostą į Skandinavijos šalis. Nuo 1992 m. iki 1996 m. buvo išaiškintos keturios didelės organizuotos grupuotės, užsiimančios nelegalių migrantų gabenimu[149].

Pelningas ir organizuotų grupuočių "mėgstamas" nusikalstamas verslas - prostitucija. Šio nusikalstamo verslo schema gana aiški. Moterys iš Lietuvos per Lenkiją gabenamos į Vokietiją, kur jos seksualiai išnaudojamos, arba moterų iš NVS šalių atvežimo į Lietuvą. Priedanga paprastai esti moterų vežimas dirbti į užsienį. Kita šio verslo pusė - prostitucija šalies viduje. Sąlyginai prostituciją būtų galima suskirstyti į kelis lygius. Pirmasis lygis - prostitucija, paplitusi tarp narkomanų, valkataujančių asmenų. Šio lygio veiklos organizuotos nusikalstamos grupuotės nekontroliuoja. Antrajam lygiui būtų galima priskirti laisvai veikiančias prostitutes, kurios dirba baruose, restoranuose ir be sąvadautojų. Šio lygio organizuoti nusikaltėliai taip pat neliečia. Ir trečiasis lygis – prostitutės, dirbančios su sąvadautojais[150]. Būtent šią prostitucijos dalį ir "globoja" organizuotos nusikalstamos grupuotės.

Viena pelningiausių organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklos sričių yra narkobiznis. Be narkotikų kontrabandos, organizuoti nusikaltėliai kontroliuoja narkotinių medžiagų gamybą bei platinimą. Štai 2001 metais Kaune buvo demaskuotas pirmasis ir greičiausiai vienintelis šalyje modernus pogrindinis narkotinių ir psichotropinių medžiagų fabrikas. Šiame fabrike buvo gaminamas amfetaminas. Vilniuje išaiškinta organizuota

---

[149] Trys Marijampolės organizuotos grupuotės ir viena Vilniaus grupuotė. Pasienio policijos departamento duomenys. 1997 m. užregistruoti 364, 1998 m. – 537, 1999 m. – 755 ir 2000 m. – 498 nelegalios migracijos atvejai.

[150] Operatyvinių darbuotojų teigimu, sąvadautojas savo žinioje turi nuo 7 iki 10 prostitučių. Uždirbtų pinigų dalį (dažniausiai pusę šios sumos, o kai kuriais atvejais iki 70%) prostitutės moka sąvadautojui. Sąvadautojas dalį šios sumos sumoka organizuotai grupuotei, kontroliuojančiai jo veiklą.

nusikalstama grupuotė, kuri prekiavo dideliais narkotinių medžiagų kiekiais.[151] Paskutiniu metu pastebimas spartus užregistruotų nusikaltimų, susijusių su narkotikais, gausėjimas.[152] Didžiuosiuose Lietuvos miestuose susiformavęs narkotikų prekiautojų tinklas, kurį kontroliuoja organizuotos grupuotės.

Dar viena organizuoto nusikalstamumo veiklos sričių - automobilių vagystės. Vogti automobiliai į Lietuvą patenka iš Vokietijos, Lenkijos, Olandijos, Belgijos, Latvijos, Estijos, JAV ir tranzitu toliau keliauja į Baltarusiją, Ukrainą, Rusiją. Populiariausias būdas - pavogto automobilio grąžinimas už tam tikrą mokestį[153]. Nusikaltėliams tai ne tik pelningas, bet ir mažiau rizikos reikalaujantis verslas, nes sumažėja nusikalstamų veiksmų mastas. Reikia tik surasti auką, pagrobti automobilį ir pristatyti jį į slėptuvę (nereikia rūpintis vogto automobilio dokumentų padirbimu, jo pervarymu per valstybės sieną ir pan.) Be to, nusikaltėliams palanku tai, kad nukentėjusieji nesuinteresuoti kreiptis į policiją. Šiems asmenims svarbiausia atgauti automobilį, todėl jie sutinka su nusikaltėlių pasiūlymu. Vis ryškesnė šio nusikalstamo verslo tendencija - atvykusių į Lietuvą užsienio piliečių automobilių vagystės. Automobilių vagystės taip pat tampa pelningu tarptautinio pobūdžio nusikalstamu verslu. Vokietijoje didelio atgarsio sulaukė tarptautinė automobilių vagių gauja, kurioje, be lietuvių, nusikalstamą veiklą vykdė rusai, baltarusiai, ukrainiečiai, vokiečiai. Ši gauja nuo 1997 m. iki 1999 m. vidurio Vokietijoje pagrobė apie 100 automobilių ir išgabeno užsakovams į Rytų Europą.[154]

Organizuotos nusikalstamos grupuotės užsiima ne tik ginklų ir šaudmenų kontrabanda[155], bet ir jų prekyba[156]. Organizuoti nusikaltėliai, vykdydami nusikalstamą veiklą, patys dažnai naudoja šaunamuosius ginklus, organizuoja sprogdinimus.[157] Daugiau nei 5% visų nužudymų Lietuvoje padaryta panaudojant šaunamuosius ginklus. Galima prognozuoti, kad gausės žmonių grobimų už išpirką, Lietuvoje tai gan retas nusikaltimas, tačiau kasmet jų padaroma bent po kelis. Paprastai pagrobtųjų artimiesiems grasinama, neįvykdžius nusikaltėlių reikalavimų, susidoroti su pagrobtuoju.

---

[151] Operatyvinių priemonių metu pas šią grupuotę rasta 800 g heroino, 1 kg kokaino. (Policijos departamento prie LR VRM duomenys).

[152] Štai Lietuvoje buvo sulaikyti 3 asmenys, bandę realizuoti 3,07 kg hašišo, sulaikytas pilietis įvežęs iš Rusijos 2500 g marichuanos, 3 asmenys sulaikyti su 9093 g juodojo kokaino. (Policijos departamento prie VRM duomenys).

[153] 1996 m. nustatytos 8 nusikalstamos grupuotės, užsiimančios automobilių vagystėmis, vėliau jas grąžinant už išpirką. Atsižvelgiant į automobilio pagaminimo metus bei modelį, išpirkos suma svyruoja nuo 2000 iki 6000 JAV dolerių.

[154] *Venckutė J.* Lietuviai - automobilių vagių kurjeriai // Lietuvos rytas. 2000 kovo 27 d. Nr. 72(2817).

[155] Pasinaudodamos Lietuvos jūrų laivininkystės ar kitų šalių laivais, organizuotos nusikalstamos grupuotės kontrabandos būdu į Lietuvą atveža ginklų. ONTT darbuotojų duomenimis, ginklai į Lietuvą patenka iš Argentinos.

[156] 1996 m. Klaipėdoje sulaikyti 4 vienos grupuotės nariai prekiavę, ginklais bei šaudmenimis. Baudž.byla Nr.30-9-005-1996. Pas sulaikytą kitos grupuotės narį rasta granatos RPG-5, kuriomis jis prekiavo. Baudž.byla Nr.30-1-177-1996. Dar pas vieną grupuotės narį rasta 850 g trotilo ir šovinių. Baudž. byla Nr.30-9-011-1996.

[157] 1997 m. Lietuvoje buvo užregistruota 80 sprogimų atvejų, o 1998 m. - 49 sprogdinimo atvejai. Didžioji jų dalis - kriminalinio pobūdžio.

Kita vertus, gali atrodyti, jog organizuotas nusikalstamumas jau pažabotas. Statistikos duomenys rodo, kad baudžiamųjų bylų, iškeltų remiantis BK 227–1 str., beveik nėra. Nuteistųjų asmenų taip pat. Štai 2000 m. buvo užregistruoti 6 tokie nusikaltimai, iš jų 2 išaiškinti, taip pat išaiškinti ir 35 asmenys, padarę šį nusikaltimą. 2001 m. per 6 mėnesius užregistruoti 3 tokie nusikaltimai, 1 iš jų išaiškintas bei išaiškinti 4 asmenys, padarę šį nusikaltimą.[159] Todėl kyla klausimas, ar organizuoto nusikalstamumo problema nėra daugiau "bomba", norint gauti policijos finansavimą? Manau, kad statistikos duomenys neatspindi realios organizuoto nusikalstamumo padėties Lietuvoje, nes aprėpti visas organizuotas nusikalstamas struktūras, tiek tas, kurios atsispindi statistikoje, tiek ir tas, kurių veikla yra latentinė, yra be galo sudėtinga. Be to, statistikos duomenys apie organizuotą nusikalstamumą nebūtinai turi atsispindėti per grupinį nusikalstamumą, bet ir per pavienių asmenų padarytus nusikaltimus.

Išanalizavęs tokio pobūdžio baudžiamąsias bylas, manyčiau, kad pagrindinės priežastys, trukdančios asmenis pripažinti kaltais dėl nusikalstamo susivienijimo kūrimo bei dalyvavimo jo veikloje, yra: netobulos įstatymų formuluotės, įrodymų stoka, nukentėjusiųjų bei liudytojų parodymų keitimas, parengtinio tardymo klaidos, įforminant procesinius dokumentus, įtariamųjų slapstymasis.

Taigi organizuotos nusikalstamos grupuotės susiformavo dar tuometinėje TSRS, prieš atkuriant Lietuvos nepriklausomybę. Per šį laikotarpį jos gausėjo, stiprėjo, nes valstybinės institucijos buvo labai silpnos, teisinė bazė taip pat buvo labai silpna ir nepakankama. Pamažu organizuotas nusikalstamumas nuo žemiausiojo savo veiklos lygio - reketo pereina į aukštesnį, sudėtingesnį lygį, kuris susijęs su šalies ekonomika. Tai akivaizdu ir, drįsčiau tvirtinti, natūralu, kadangi pagrindinis ir vienintelis organizuoto nusikalstamumo tikslas - pelno siekimas. Paanalizavus kriminalinius procesus Lietuvoje, galima pastebėti kai kurias organizuotų nusikalstamų grupuočių raidos tendencijas. Pirmiausiai - jaunėja grupuočių narių amžius.[160] Į grupuotes įtraukiami asmenys, kurie nebuvo anksčiau teisti. Organizuotų nusikalstamų grupuočių nariai pasižymi įžulumu, cinizmu, šiurkštumu, absoliučiai nepripažįsta kitų asmenų teisių ir interesų.

Organizuotos nusikalstamos grupuotės stengiasi užtikrinti savo saugumą naudodamos įvairias konspiracijos formas, rinkdamos kompromituojančią informaciją apie teisėsaugos institucijų pareigūnus, per tarpininkus finansiniuose ir politiniuose valdžios sluoksniuose

[159] Žr. LR VRM ataskaitą apie nusikaltimus, padarytus Lietuvos Respublikoje per 2000 m. 12 mėn. ir 2001 m. 6 mėn.

[160] Operatyvinių darbuotojų teigimu, vidutinis grupuočių narių amžius - 18-20 metų.

verbuoja sau naudingus žmones.[160] Nusikalstamos grupuotės, slėpdamos savo nusikalstamą veiklą, imasi įvairiausių priemonių, kad išvengtų baudžiamojo persekiojimo.

[160] Plačiau apie nusikalstamų organizacijų savisaugos sistemą žr. *Šimkus K.* Nusikalstamų organizacijų savisaugos sistema // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. LTA. 1996. Nr. 5. P. 143-147.

3 skyrius. Baudžiamoji teisinė organizuoto nusikalstamumo charakteristika.

3.1. Organizuotas nusikalstamumas ir bendrininkavimo formos baudžiamosios teisės teorijoje ir Baudžiamajame kodekse.

Galiojančiame Baudžiamajame kodekse nėra išsamiai ir vienareikšmiškai apbrėžtos bendrininkavimo formos. Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje neapibrėžta nei paties bendrininkavimo formos samprata, nei išskiriamos atskiros bendrininkavimo formos. Tačiau specialiojoje dalyje išskiriamos šios asmenų dalyvavimo nusikalstamoje veikloje bendrininkavimo formos: grupė asmenų, grupė iš anksto susitarusių asmenų, organizuota grupė, ginkluota gauja ir nusikalstamas susivienijimas. Tokia padėtis atveria kelią plačioms mokslininkų diskusijoms šiuo klausimu.

Bendrininkavimo formas išskiria ir baudžiamosios teisės teorija. Žymaus šios srities specialisto *F.G.Burčako* nuomone, baudžiamosios teisės teorijoje visada buvo pasirenkami netinkami šių formų skirstymo kriterijai. Bendrininkavimo formų klasifikacija turi būti tiksli ir vienareikšmė, nes priešingu atveju tai veda prie metodologinių bei loginių klaidų.[161] Baudžiamosios teisės specialistai iki šiol negali prieiti prie vieningos nuomonės: nurodomos skirtingos bendrininkavimo formos, išskiriami skirtingi jų klasifikacijos kriterijai, todėl kyla sunkumų atribojant vieną bendrininkavimo formą nuo kitos.

Literatūroje, išskiriant bendrininkavimo formas, remiamasi objektyviųjų ir subjektyviųjų bendrininkavimo požymių ypatumais. Vieni autoriai – *A.N.Traininas, A.A.Piontkovskis, P.I.Grišajevas, G.A.Krigeris* bendrininkavimo formų klasifikavimo kriterijumi pasirinko nusikaltimo dalyvių organizuotumo lygį[162] arba, kitaip tariant, šie mokslininkai pasirinko subjektyvųjį kriterijų klasifikuojant bendrininkavimo formas.

Štai *A.N.Traininas* siūlo taip skirstyti bendrininkavimo formas: paprastas bendrininkavimas; kvalifikuotas bendrininkavimas iš anksto susitarus; ypatingas bendrininkavimas (bendrininkavimas nusikalstamame susivienijime) ir organizuota grupė.

Tuo pačiu kriterijumi vadovavosi ir *P.I.Grišajevas* bei *G.A.Krigeriu*. Jie pasiūlė savo bendrininkavimo formas: bendrininkavimas iš anksto nesusitarus; bendrininkavimas iš anksto susitarus; organizuota grupė ir ypatingo pobūdžio bendrininkavimas - nusikalstama organizacija. Be bendrininkavimo formų, jie išskyrė ir tam tikras bendrininkavimo rūšis - paprastą bendrininkavimą, kai visų bendrininkų veiksmai vienarūšiai ir pasireiškia tuo, kad

---

[161] *Бурчак Ф. Г.* Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. - Киев, 1986. P. 119.

[162] Plačiau žr. *Трайнин А.Н.* Учение о соучастии. - Москва, 1941. P. 79. *Пионтковский А.А.* Учение о преступлении по советскому уголовному праву. - Москва, 1961. P. 563. *Гришаев П.И., Кригер Г.А.* Соучастие по уголовному праву. - Москва, 1959. P. 56.

kiekvienas iš jų realizuoja objektyviąją nusikaltimo pusę (bendravykdymas), ir sudėtingą bendrininkavimą, kai visi bendrininkai pasiskirsto vaidmenimis ir atlieka skirtingo pobūdžio veiksmus.

Kaip subjektyvaus kriterijaus pagrindą *A.A.Piontkovskis* nurodo tik dvi bendrininkavimo formas: bendrininkavimą iš anksto nesusitarus ir bendrininkavimą iš anksto susitarus. Pastarasis dar skiriamas į paprastą bendrininkavimą iš anksto elementariai susitarus, organizuotą grupę ir nusikalstamą organizaciją, arba gaują.

Taigi *A.A.Piontkovskio* pateikta bendrininkavimo formų klasifikacija yra atitinka *P.I.Grišajevo* ir *G.A.Krigerio* klasifikaciją. Skirtumas tik tas, jog jis grupę ir organizaciją laiko vienos formos rūšimi, o *P.I.Grišajevo* ir *G.A.Krigerio* klasifikacijoje - tai yra atskiros formos.

Kiti autoriai - *P.F.Telniovas, I.P.Malachovas, V.G.Smirnovas* bendrininkavimo formas skirsto remdamiesi individualiu kiekvieno bendrininko vaidmeniu darant nusikaltimą.[163] Šie mokslininkai bendrininkavimo formas pirmiausia skirsto pagal objektyviuosius nusikaltimo elementus.

Štai *P.F.Telniovas* kritikuoja tuos, kurie išskiria bendrininkavimo formas remdamiesi subjektyviuoju elementu - tarpusavio susitarimo tarp bendrininkų buvimu arba nebuvimu. Jis nurodo, kad ši klasifikacija neturi esminės reikšmės kvalifikuojant nusikaltimus, be to, nepakankamai logiška, kadangi sisteminant išorinius bendrininkavimo ypatumus (jo formą) naudojami bendrų veiksmų vidinės, subjektyviosios pusės elementai. Kaip pavyzdį jis pateikia kitų mokslininkų siūlomą bendrininkavimo formų skirstymą į bendravykdymą, bendrininkavimą siauraja prasme ir nusikalstamą susivienijimą. Ši klasifikacija, anot jo, remiasi tipiniais išoriniais bendrininkavimo ypatumais, kurie pasireiškia praktikoje. Tačiau *P.F.Telniovas* tuoj pat pabrėžia, kad ši klasifikacija nėra tobula, kadangi ji yra neišsami. Jis pats siūlo keturias bendrininkavimo formas: bendravykdymą, bendrininkavimą pasiskirstant vaidmenis, nusikalstamą grupę, nusikalstamą organizaciją. Tokiai klasifikacijai pritaria ir *I.P.Malachovas*, ir *V.G.Smirnovas*.

Kai kurie autoriai – *A.A.Gercenzonas, M.D.Šargorodskis, M.I.Kovaliovas, V.S. Prochorovas* mano, kad bendrininkavimo formų klasifikacijos kriterijumi gali būti bendrininkų veiklos pobūdis.[164] Remiantis šiuo kriterijumi visi minėti autoriai (išskyrus

---

[163] Plačiau žr. *Тельнев П.Ф.* Ответственность за соучастия в преступлении. - Москва, 1974. P. 107-112. *Малахов И.П.* Некоторые вопросы учения о соучастии по советскому уголовному праву // Труды ВПА. 1957. No. 17. P. 168. *Смирнов В.Г.* Понятие прикосновенности по советскому уголовному праву. - Ленинград, ЛГУ, 1957. P . 8-9.

[164] Plačiau žr. *Герцензон А.А.* Уголовное право. Часть общая. - Москва, 1948. P. 362. *Шаргородский М.Д.* Некоторые вопросы общего учения о соучастии // Правоведение. 1960. No. 1. P. 97. *Ковалев М.И.* Виды соучастников и формы соучастия в преступной деятельности. Часть вторая. - Свердловск, 1982. P. 198-

V.S.Prochorovą) išskiria dvi bendrininkavimo formas: bendravykdymą ir bendrininkavimą siauraja prasme - t.y. pasiskirstant vaidmenis.

V.S.Prochorovas, nustatydamas bendrininkavimo formų klasifikacijos kriterijus, laikosi panašios pozicijos. Jo manymu, bendrininkavimo formos išreiškia ne ryšio tarp asmenų pobūdį, ne jo struktūrą, o specifinius, subjektyviai susijusių asmenų bendros veiklos struktūros bruožus, t.y. ne ryšį tarp asmenų, o ryšį tarp veiksmų.[166] Tačiau *V.S.Prochorovas* jau minėtoje klasifikacijoje išskyrė dar vieną bendrininkavimo formą - nusikalstamą organizaciją. Tad jo schema dėl bendros nusikalstamos veiklos atrodytų taip: paprastas bendrininkavimas, sudėtingas bendrininkavimas ir nusikalstama organizacija.

Netradiciniu požiūriu išsiskiria *F.G.Burčakas*. Jis išskiria bendrininkavimą tiesiogine šio žodžio prasme (sudėtinį bendrininkavimą) kaip bendrosios dalies institutą; ypatingą bendrininkavimą, numatytą ypatingojoje Baudžiamojo kodekso dalyje; ir bendravykdymą.[167] Taigi *F.G.Burčako* pateikta trijų lygių bendrininkavimo formų klasifikacija remiasi objektyviaisiais bendrininkavimo požymiais.

Būta ir kitų bendrininkavimo formų skirstymų. Štai Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkai XIX a. pabaigoje XX a. pradžioje išskyrė tris bendrininkavimo formas: bendrininkavimą iš anksto nesusitarus, bendrininkavimą iš anksto susitarus ir bendrininkavimą dėl neatsargumo.[168] Bendrininkavimas iš anksto susitarus *(concurs pactitius)* paprastai apibūdinamas kaip bendrininkų susitarimas dėl nusikaltimo padarymo vietos, laiko, būdo, pasiskirstymas vaidmenimis ir pan. Ši bendrininkavimo forma apėmė aukštą bendrininkų subjektyvaus kaltumo lygį ir kartu buvo pavojingesnė iš objektyviosios pusės. Organizuotos nusikaltėlių organizacijos, kurios ir buvo laikomos bendrininkavimu iš anksto susitarus, kėlė didelį pavojų valstybėje egzistuojančiai tvarkai.[169] Tokių organizacijų buvo keletas rūšių. Pirmiausiai - sąmokslas *(Complot, conspiratio)*, kai bendrininkai siekia padaryti vieną nusikalstamą veiką, ir antra - gauja *(Bande)*, kai bendrininkai susiburia į organizaciją padaryti daug vienarūšių arba įvairiarūšių nusikaltimų, kurie atskirai gali būti ir nenumatyti.[170] Pastarosios bendrininkavimo iš anksto susitarus formos samprata (gaujos ar bandos) yra artima dabartinei organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo sampratai.

Taigi bendrininkavimo formų klasifikacija pasirenkant vieną ar kitą klasifikavimo kriterijų yra labai įvairi, tačiau nebaigta. Galima drąsiai teigti, jog bendrininkavimo formų

---

210. *Прохоров В .С.* Соучастие в преступлении // Курс советского уголовного права. Часть общая. - Ленинград, 1968. Т. 1. P. 602-603.

[166] Žr. Ten pat.

[167] *Бурчак Ф.Г.* Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. - Киев, 1986. P. 124.

[168] Русское уголовное право. Пособие к лекциям *Н.Д. Сергеевского*. Часть общая. Изд. 11. - Петроград, 1915. P. 317.

[169] Žr. Ten pat. P. 318.

[170] Žr. Ten pat.

Taigi bendrininkavimo formų klasifikacija pasirenkant vieną ar kitą klasifikavimo kriterijų yra labai įvairi, tačiau nebaigta. Galima drąsiai teigti, jog bendrininkavimo formų klasifikavimo pagrindas yra bendra nusikalstama bendrininkų veikla, kartu ir jų organizuotumo lygis. Juk akivaizdu, kad kuo glaudesni bendrininkų ryšiai, tuo jų veiksmai yra organizuotesni, taip pat didėja ir jų daromų nusikaltimų pavojingumas. Aš laikausi nuomonės, jog klasifikuodami bendrininkavimo formas atskirai, remdamiesi tik objektyviais arba tik subjektyviais kriterijais, mes neturėsime jokios praktinės naudos. Vertinamuosiuose bendrininkų veiksmuose juose įžvelgti tiek bendrininkavimo formą pagal objektyvius, tiek ir pagal subjektyvius kriterijus. Tai leistų teisingai įvertinti bendrininkų padarytą nusikalstamą veiklą.

Todėl visiškai pritarčiau profesoriaus *V.Piesliako* pozicijai, kuris remdamasis baudžiamosios teisės teorija pagal bendrininkų tarpusavio ryšio ypatumus skiria paprastą bendrininkavimą (bendrakaltybę) bei sudėtinį bendrininkavimą, o pagal bendrininkų susitarimo laiką - bendrininkavimą iš anksto susitarus ir bendrininkavimą iš anksto nesusitarus.[170] Taigi bendrininkavimo formos pagal objektyviuosius kriterijus yra dvi: paprastas bendrininkavimas, kada visi bendrininkai yra vykdytojai, ir sudėtinis bendrininkavimas, kai bendrininkai pasiskirsto vaidmenimis (greta vykdytojo atsiranda organizatorius, kurstytojas ar padėjėjas). Bendrininkavimo formos pagal subjektyviuosius kriterijus taip pat yra dvi: bendrininkavimas iš anksto nesusitarus ir bendrininkavimas iš anksto susitarus. Pastarosios bendrininkavimo formos rūšimis dar gali būti: bendrininkavimas iš anksto elementariai susitarus, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas.

Bendrininkavimo formų klasifikavimas pagal objektyvius ir subjektyvius kriterijus atsispindi ir *J.Prapiesčio, V.Pavilonio, L.D.Gauhmano, M.A.Šneiderio, A.N.Krasikovo* moksliniuose darbuose.[171] Tiek *J.Prapiestis*, tiek ir *V.Pavilonis* pagal bendrininkų tarpusavio supratimą bei veiksmų darnumą, suderinamumą, organizavimo laipsnį bendrininkavimą skirsto: į bendrininkavimą iš anksto nesusitarus ir bendrininkavimą iš anksto susitarus (jis dar gali būti iš anksto elementariai susitarus, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas), o pagal skirtingą bendrininkų vaidmenį nusikaltimo padarant nusikaltimą, jų aktyvumą išskiriamas paprastas bendrininkavimas ir sudėtingas bendrininkavimas.

---

[170] *Piesliakas V.* Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją baudžiamojo kodekso dalį // Socialistinė teisė. 1982. Nr. 4. P. 25.

[171] Plačiau žr. *Prapiestis J.* Bendrininkavimas padarant nusikaltimą / Baudžiamoji teisė. Antrasis papildytas leidimas. - V., 1998. P. 264. Taip pat Pavilonis V., BK 18 str. "Bendrininkavimas." Komentaras / Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. - V., 1989. P. 43-44. *Гаухман Л.Д.* Уловное право. Общая часть. - Москва, 1997. P. 245. *Шнейдер М.А.* Соучастие в преступлении по советскому уголовному праву. - Москва, 1958. P. 34. *Красиков Ю.А.* Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. - Москва, 1999. P. 61.

bendrininkavimą, kuriame kiekvienas iš bendrininkų atlieka skirtingo pobūdžio veiksmus, o iš objektyviosios pusės - bendrininkavimą tiesiogine šio žodžio prasme.

Praktikoje įmanomos įvairios situacijos, kai bendrininkavimo formos ir rūšys gali įvairiai derintis ir persipinti. Tad tiek paprastas, tiek ir sudėtinis bendrininkavimas galimas esant bet kuriai bendrininkavimo formai (sudėtinis bendrininkavimas nereiškia besąlygiško funkcijų pasidalijimo grupėje). Pvz., organizuotoje grupėje visi bendrininkai gali atlikti vykdytojų funkcijas, bet galimas ir vaidmenų pasiskirstymas. Tačiau organizuotoms grupėms kaip tik būdinga tai, kad nusikalstamą veiklą koordinuoja vienas ar keli asmenys, kurie gali dalyvauti ar nedalyvauti darant konkrečius nusikaltimus, prisidėti ar neprisidėti prie jų rengimo ar darymo ir pan. T.y. jų funkcijos tokios neapibrėžtos, kad juos sunku patraukti baudžiamojon atsakomybėn už konkrečių nusikaltimų padarymą pagal klasikinio bendrininkavimo taisykles. O juk praktiškai tokiems asmenims labai svarbu inkriminuoti grupės daromus nusikaltimus. Tačiau pagal BK 18 str. tai padaryti labai sunku, nes jis gali būti taikomas inkriminuojant konkrečius nusikaltimus, bet ne dalyvavimą nusikalstamoje veikloje.

Apie tai, jog organizuotoms grupėms ir nusikalstamiems susivienijimams gali būti būdingas ir paprastas, ir sudėtinis bendrininkavimas, byloja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose": kai kontrabandą padaro organizuota grupė ar asmenys, susibūrę į nusikalstamą susivienijimą, visų jų veikos, neatsižvelgiant į bendrininkavimo formas, kvalifikuojamos be nuorodos į BK 18 str.[173] Be to, jei organizuota grupė padaro nusikaltimą, kuriam galima taikyti kvalifikuojantį požymį "grupė iš anksto susitarusių asmenų", visiems organizuotos grupės nariams inkriminuojamas šis požymis ir neatsižvelgiant į konkretaus bendrininko vaidmenį padarant nusikaltimą, kvalifikuojant jų veikas nereikia remtis BK 18 str.

Įstatyme reikėtų įtvirtinti bendrininkavimo formas ir pateikti pačios formos sampratą.[174] *Pvz.,* ***bendrininkavimo forma - tai vidinė bendrininkavimo pusė, apibūdinama objektyviaisiais ir subjektyviaisiais požymiais.***

Bendrininkavimo forma turi atspindėti bendrininkų veiksmų organizuotumo lygį ruošiantis padaryti ar darant konkretų nusikaltimą. Būtent pagal minėtą organizuotumo lygį, kuris priklauso nuo bendrininkų susitarimo ir jo turinio, būtų galima spręsti apie bendrininkų suvienytų pastangų efektyvumą.

---

[173] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 1. "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose" // Teismų praktika. 1998. Nr. 9. P. 148.

[174] Išskirti Baudžiamajame kodekse atskirą straipsnį, numatantį atskiras bendrininkavimo formas dar 1990 m. siūlė *J.Pečkaitis*. Plačiau žr. *Pečkaitis J.* Dėl baudžiamųjų įstatymų tobulinimo, kovojant su organizuotu nusikalstamumu // Lietuvos Respublikos Baudžiamųjų įstatymų reforma. Respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės (1990 m. spalio 30-31 d.). - V., 1990. P. 106-108.

kuris priklauso nuo bendrininkų susitarimo ir jo turinio, būtų galima spręsti apie bendrininkų suvienytų pastangų efektyvumą.

Naujas Baudžiamasis kodeksas įstatymiškai įtvirtina bendrininkavimo skirstymą į formas ir pateikia išsamų jų sąrašą: bendrininkų grupė, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas.[174] Nusikalstamam susivienijimui prilyginama antikonstitucinė grupė ar organizacija.[175] Taigi naujame Baudžiamajame kodekse pateiktas bendrininkavimo skirstymas į rūšis, manau, vertas pritarimo. Juolab, kad jau įstatymo lygiu nustatomas bendrininkavimo formų turinys, požymiai. Tačiau pasirinkti objektyvieji ir subjektyvieji kriterijai neleidžia aiškiai identifikuoti atitinkamas bendrininkavimo rūšis, kadangi tam tikri kriterijai vienodai priskiriami kelioms bendrininkavimo rūšims. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais organizuota grupė pagal savo požymius gali atitikti tiek bendrininkų grupę, tiek nusikalstamą susivienijimą.

Be to, pasikeitusi organizuotos grupės samprata (ji liko labai supaprastinta - išnyko tokie požymiai kaip didesnis organizuotumo ir susitelkimo laipsnis, pastovumas, susitarimas dėl nusikalstamos veiklos) verčia peržiūrėti tradicinę nuostatą, kad visi tokios grupės nariai, nesvarbu, koks jų tikrasis vaidmuo, atsako kaip vykdytojai. Tokia nuostata numatyta naujame Baudžiamajame kodekse, bet tik nusikalstamam susivienijimui (26 str. 5 d.).

Taigi pagal naują Baudžiamąjį kodeksą, esant sudėtiniam bendrininkavimui, kiekvienas organizuotos grupės narys atsako pagal faktiškai atliktą vaidmenį.[176] Tuo tarpu nusikalstamam susivienijimui pagal naują Baudžiamąjį kodeksą būdingi požymiai (trys ir daugiau asmenų, susivienijimas bendrai nusikalstamai veiklai - vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti, pastovūs tarpusavio ryšiai, užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas darant nusikaltimus). Naujas Baudžiamasis kodeksas taip pat nustatė, kad visi nusikalstamo susivienijimo dalyviai, nesvarbu, koks jų vaidmuo darant nusikalstamą veiką, kurią apėmė jų tyčia, atsako kaip vykdytojai (BK 26 str. 5 d.).

Susidaro įspūdis, jog aiškinant naująjį baudžiamąjį įstatymą, esant tokiai bendrininkavimo formų sistemai, organizuoto nusikalstamumo reiškinį žymi tik nusikalstamo susivienijimo sąvoka, o organizuotai grupei keliami kur kas mažesni reikalavimai. Tačiau, jeigu įstatymų leidėjas vartoja terminą "organizuota grupė," tai logiška, jog ją taip pat reikėtų sieti su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu.[177] Manyčiau, kad ir naujame Baudžiamajame

---

[174] Naujas Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. - V., 2000.

[175] Nelabai suprantama įstatymų leidėjo pozicija antikonstitucinę grupę ar organizaciją prilyginti nusikalstamam susivienijimui. Juk tai visiškai skirtingos bendrininkavimo formos, siekiančios skirtingų tikslų. Juolab, kad antikonstitucinė grupė ar organizacija apibrėžta atskirame Baudžiamojo kodekso straipsnyje (BK 121 str.).

[176] Naujo Baudžiamojo kodekso 26 str. 4 d. "organizatorius, kurstytojas ar padėjėjas atsako pagal šio kodekso straipsnį, numatantį atsakomybę už vykdytojo padarytą veiką, ir šio kodekso 24 str. 4, 5 ar 6 dalį.

[177] Organizuotos grupės baudžiamasis teisinis vertinimas bus nagrinėjamas 4 šio darbo skyriuje.

Galiojančiame Baudžiamajame kodekse išskiriamos šios bendrininkavimo formos: grupė asmenų, grupė iš anksto susitarusių asmenų, organizuota grupė, nusikalstamas susivienijimas (kartu su juo galima nurodyti ginkluotą gaują, antivalstybinę organizaciją, nusikalstamą grupę). Kyla klausimas - kokios iš Baudžiamajame kodekse paminėtų bendrininkavimo formų atspindi organizuoto nusikalstamumo reiškinį? Organizuotas nusikalstamumas yra kriminologinė sąvoka, turinti savo požymius. Tad šią sąvoką baudžiamajame kodekse atspindi kai kurios bendrininkavimo formos.

Manau, kad Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse dabar yra dvi bendrininkavimo formos, kurias galima laikyti organizuoto nusikalstamumo baudžiamosiomis teisinėmis išraiškomis. Tai - organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas. Būtent šias dvi bendrininkavimo formas vienija požymiai, kurie yra būdingi organizuoto nusikalstamumo reiškiniui.

Teorijoje išskiriamos bendrininkavimo formos - nusikalstamas susivienijimas, organizuota grupė, nusikalstama organizacija įvairių autorių darbuose skiriasi tik pagal pavadinimą, faktiškai nesiskiria pagal esmę. Autoriai savo klasifikacijose grupę atskiria nuo organizacijos arba susivienijimą nuo grupės pagal pastovumo laipsnį. Šiuo atveju kriterijus yra didesnis ar mažesnis subjektyvaus ryšio laipsnis. Visos šios bendrininkavimo atmainos viena nuo kitos skiriasi savo pastovumo (organizuotumo) lygiu. Pats pastovumas literatūroje suprantamas gana įvairiai. Pastovumo požymis siejamas su pastoviai veikiančia nusikalstama sąjunga, su pastoviomis organizacinėmis formomis ir tiksliai apibrėžtais nusikalstamos veiklos metodais.[179] Grupės pastovumas reiškia tai, kad jos nariai numato padaryti ne vieną nusikalstamą kėsinimąsi ir iširti, o orientuota į nuolatinę ar laikiną grupės veiklą, susijusią su nevienkartinių nusikalstamų veiksmų atlikimu.[180] Pastovumas reiškia ilgalaikius, tvirtus nusikalstamus ryšius. Šis požymis liudija, kad kaltininkai susiorganizavę daugiau ar mažiau ilgesniam laikui. Todėl problema yra atrasti kriterijus, kurie leistų atskirti daugiau ar mažiau ilgalaikį grupės egzistavimą, daugiau ar mažiau jos pastovius nusikalstamus ryšius. Jeigu nusikalstami ryšiai apibūdinami žodeliu "daugiau", tai ar gali jie turėti įtakos organizuotos grupės perėjimui į kitą jos kokybinę išraišką - nusikalstamą susivienijimą ? Be abejo, kad gali, nes nusikaltėlių organizacinių formų tvirtumas gali būti būdingas ir nusikalstamam susivienijimui, ir organizuotai grupei. Tai yra vertinamieji kriterijai ir moksliškai pagrįstą atsakymą surasti sudėtinga.

Bandant surasti bendrininkavimo formų atskyrimo kriterijus, reikėtų pasitelkti į pagalbą psichologijos mokslą, nes bendra veikla visų pirma yra psichologinis reiškinys, o

---

[179] *Гришаев П.И., Кригер Г.А.* Соучастие по уголовному праву. - Москва, 1959. P. 84.
[180] Žr. Курс советского уголовного права. Часть общая. Т. 1. - Ленинград, 1978. P. 606.

nusikalstama veikla nuo minėtos veiklos skiriasi tik tuo, jog ją uždraudžia baudžiamojo įstatymo normos. Socialinėje psichologijoje bendra keletos asmenų veikla vertinama kaip grupinė veikla. Štai *G.M.Andriejava* rašo, kad grupė - tai realiai egzistuojantis junginys, į kurį asmenys susirinkę, susibūrę, pagal kokį nors požymį arba patekę į nors ir vienodas sąlygas atitinkamai suvokia savo priklausomybę šiam junginiui.[181] Labai svarbūs bendrininkavimo požymiai yra bendra veikla ir bendros veiklos pobūdžio suvokimas. Taigi psichologinis grupės apibrėžimas galėtų būti toks: tai junginys, kuriame veikia du ar daugiau asmenų, suprasdami savo priklausomybę šiam junginiui. Apibūdinant bendrininkavimą galima išskirti tyčinį bendrą dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimą padarant nusikaltimą .[182] Pažvelgę į šias dvi sampratas pastebėsime, jog psichologinė grupės samprata iš esmės nesiskiria nuo teisinės bendrininkavimo sampratos. Tik apibūdindami grupės subjektyviąją pusę, akcentuojam priklausomybės grupei supratimą, o charakterizuojant bendrininkavimo subjektyvinę pusę pabrėžiame tyčinę kaltės formą nusikalstamos veiklos atžvilgiu. Vis dėl to bendrumo požymis gali būti būdingas bet kokios rūšies grupei. Bendrumas iš subjektyviosios pusės gali būti suprantamas ne tik kaip subjektų suvokimas savo priklausomybės grupei, bet ir jos veiklos suvokimas, kuriai įgyvendinti nukreiptos grupės pastangos.[183] Kita vertus, kyla klausimas - ar galima vieną grupei būdingą požymį "asmenų sąveiką" prilyginti bendrininkavimui būdingam požymiui - "veiksmų suderinamumui"?. Ko gero galima, nes tiek asmenų sąveikos, tiek ir veiksmų suderinamumo požymiai kiekvienoje įsisąmonintoje (suvoktoje) veikloje sudaro vieningą visumą. Juk asmenų bendrumas negalimas be asmenų sąveikos, ir atvirkščiai. Tad išvada peršasi tokia: bet kokios rūšies bendrininkavimo atmainai yra būdingi grupės požymiai, kuriuos išskiria socialinė psichologija. Veiklos bendrumas ir veiklos proceso suvokimas yra būdingas bet kokiai bendrininkavimo atmainai, kaip ir bet kuriai kitai grupinei veiklai. Iš esmės jos niekuo nesiskiria. Socialinės psichologijos formuluojama grupės samprata apima pačio bendrininkavimo sampratą ir visas jo formas. Ši išvada reiškia, kad bendrininkavimo samprata visiškai atitinka grupės sampratą ir bendrininkavimas gali įgauti tik vieną formą - grupės formą. Kitų bendros nusikalstamos veiklos formų atžvilgiu grupės samprata tampa pamatine ir jos pagrindu visos jos tampa tik grupės atmainomis. O tokių bendros nusikalstamos veiklos rūšių, kurios gali skirtis subjektyviais ryšiais, objektyviomis aplinkybėmis gali būti labi daug ir įvairių. Tačiau vis tiek jas visas jungs tai, kas yra būdinga grupės sampratai. Be abejo, tai nereiškia, kad tikslinga išskirti begalinę šių rūšių įvairovę. Tai nenaudinga nei baudžiamosios teisės teorijai, nei praktikai.

---

[181] *Андреева Г.М.* Социальная психология. - Москва, 1980. P. 176.
[182] Žr. Baudžiamojo kodekso 18 str. 1 d.
[183] *Иванов Г.А.* Организованная преступность и совершенствование уголовного законадательства о соучастии // Советское государство и право. 1990. No. 7. P. 71.

grupės sampratai. Be abejo, tai nereiškia, kad tikslinga išskirti begalinę šių rūšių įvairovę. Tai nenaudinga nei baudžiamosios teisės teorijai, nei praktikai.

Taigi nei baudžiamosios teisės teorijoje, nei praktikoje iki šiol nėra vienodos ir aiškios koncepcijos siekiant atriboti šias dvi bendrininkavimo formas. Galima sakyti, jog ne tik šios dvi, bet ir visos bendrininkavimo formos pasižymi identifikacinių požymių sudėtingumu, todėl jos ir nevienodai suprantamos, o tai nulemia daugybę jų teisinio vertinimo ir atribojimo problemų. Kartu skatinamas ir teismų praktikos nevienodumas. Tačiau jeigu įstatymų leidėjas vartoja dvi skirtingas sąvokas, tai jos turi būti ir atribotos. Tad organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas, kaip bendrininkavimo formos, atitinkančios organizuoto nusikalstamumo reiškinį, ir bus detaliai nagrinėjamos kituose šio darbo skyriuose.

3.2. Baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, raida.

Žymusis 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas *(Ugolovnoje Uloženije)* galiojo Lietuvoje nuo 1919 m. sausio 16 d., kai buvo paskelbtas įstatymas palikęs galioti šį baudžiamąjį statutą.[184] Lietuvos valdžia, įteisinusi 1903 m. Rusijos baudžiamąjį statutą, viena iš įteisinimo priežasčių laikė tai, kad šis statutas buvo labai galingas, be to, į šį statutą yra sudėta ne vien rusų teisininkų, bet ir Prancūzijos, Vokietijos ir kitų valstybių teisininkų darbai.[185]

1903 m. baudžiamajame statute buvo išskirtos keturios bendrininkavimo formos, kurias vieną nuo kitos buvo galima tiksliai atriboti: bendrininkavimas iš anksto susitarus arba be jo (51 statuto str.) ir susivienijimas bei gauja (statuto 52 str.). Šio statuto 51 straipsnyje pabrėžiamas kiekybinis požymis. Jis padeda išvengti dviprasmybių dviprasmį atskiriant atskiras bendrininkavimo formas:

Baudžiamojo Statuto 51 str. teigia,

" *(1) jog nusikalstamo darbo, daromo kelių žmonių, kurie esti susitarę jį dirbti arba žinodami dirba drauge, bendrininkais laikomi tie, kurie:*

1) patys tiesiog įvykdė nusikalstamąjį darbą arba dalyvavo jį vykdant;

2) pakurstė ką kitą būti nusikalstamojo darbo bendrininku;

3) buvo padėjėjai, teikę priemonių, šalinę kliūtis arba padėję nusikalstamąjį darbą įvykdyti, patardami, nurodydami, pasižadėdami nedaryti kliūčių jam įvykdyti arba nuslėpti.

(2) Didžiojo arba šiaipjau nusikaltimo bendrininkai yra baustini įstatymo nurodyta bausme už padarytą nusikalstamąjį darbą, bet padėjėjui, kurio pagelba buvo nesvarbi, bausmė lengvinama pagal 53 straipsniu nustatytas taisykles.

(3) Baudžiamas tėra tas nusižengimo bendrininkas, kuris pats jį tiesiogiai padarė arba dalyvavo jį darant: kurstytojas ir padėjėjas baustini yra tais atvejais, kurie atskirai įstatymo nenurodyti.

(4) Ypatingi asmens santykiai ir sąlygos, kurios nustato, didina arba mažina kurio bendrininko baustinumą, kitų atsakomybės neliečia.

(5) Bendrininkas, atsisakęs dalyvauti dirbant nusikalstamąjį darbą ir laiku ėmęsis visų galimų priemonių jam neleisti, paliekamas nebaustinas."[186]

Statute bendrininkavimas buvo suprantamas kaip asmenų grupė, susijungusi padaryti sunkų nusikaltimą arba vieną nusikaltimą apskritai. Be abejo, kad tam tikri veiksmai galėtų būti laikomi bendrininkavimu, būtinai reikėjo, kad jie būtų susiję su paties nusikalstamą darbą padariusio asmens veiksmais, kad būtų matyti, jog bendrininkai iš anksto buvo susitarę padaryti minėtus nusikaltimus. Štai statuto 52 str. teigiama, jog

---

[184] Laikinosios vyriausybės žinios. 1919. Nr. 2-3.

[185] Baudžiamieji įstatymai. Teisingumo ministerijos Antrojo departamento leidinys. - Kaunas, 1919. P. 3.

[186] Plačiau žr. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais / Sudarė *M.Kavolis* ir *S. Bieliackinas*. - Kaunas, 1934. P. 68-70.

"(1) *kas sutiko dalyvauti sąjungoje didžiajam arba šiaipjau nusikaltimui padaryti ir nesiliovė toliau dalyvavęs joje, bet nebuvo kurio nors tos sąjungos padaryto nusikaltimo bendrininku, atsakė tiktai už dalyvavimą sąjungoje.*

(2) *Už dalyvavimą sąjungoje didžiajam arba šiaipjau nusikaltimui padaryti, arba už dalyvavimą gaujoje, susidariusioje keliems didiesiems arba šiaipjau nusikaltimams padaryti, baudžiama tam tyčia įstatymo nurodytais atvejais."*[187]

Taigi, jeigu bendrininkai planavo padaryti keletą sunkių nusikaltimų arba keletą nusikaltimų, automatiškai jie tapdavo gauja.[188] Kaip gaujos požymis buvo pabrėžiamas nuolatinis jos pobūdis, būtent, kad jos nariai nusikaltimų darymą verčia savo verslu. Gauja - nepertraukiamas nusikaltimų darymo šaltinis, ji sukuria atskirą organizmą - valstybę valstybėje.[189] Taip pat gaujoje turėjo dalyvauti ne mažiau kaip trys bendrininkai. Didžiausias dalyvių skaičius nebuvo numatytas, o mažiausias, pagal taisyklę *"tres faciunt collegium"* - buvo trys asmenys. Atkreiptinas dėmesys, jog nebuvo būtina įrodinėti, kad atliekant kiekvieną šios gaujos veiksmą dalyvavo visi jos nariai arba bent trys. Pakako nustatyti, kad visų gaujos narių tikslas buvo tas pats ir bendras jiems visiems. konkretiems nusikaltimams padaryti.

Manyčiau, kad svarbu momentas dar buvo tai, jog iš anksto susitarus padaryto nusikaltimo bendrininkais buvo laikomi visi asmenys, kurių veiksmai priežastiniu ryšiu buvo susiję su padarytu nusikaltimu. Tad atsakomybėn galėjo būti traukiami ne tik kurstytojai, padėjėjai ir vykdytojai, bet ir visi kiti, kurie dalyvavo darant tą nusikaltimą. Negana to, specialiojoje statuto dalyje buvo numatyta atsakomybė už dalyvavimą gaujoje, kuri susidariusi konkretiems nusikaltimams daryti. Baudžiamojo statuto 279 str. teigiama, kad:

" (1) kas nusikalto dalyvavęs gaujoje, susidariusioje:

1) pinigams, bilietams arba popieriams, surašytiems 427 ir 428 straipsniuose, netikriems dirbti, perdirbti arba netikriesiems ar perdirbtiesiems į apyvartą leisti;

2) svetimam turtui, 564 straipsnyje nurodytais atvejais, žalos daryti;

3) vogti, plėšikauti, prievartauti arba suktybėms daryti;

4) svetimam turtui, žinomai nusikalstamu darbu gautam, įgyti, imti, laikyti, paslėpti, imti įkaitu arba leisti;

5) kontrabandai padėt, jei nėra skaudžiau baustinas už nusikalstamąjį darbą, gaujos padarytą, tai baudžiamas kalėti grasos kalejime.

(2) Šita pat bausme baustinas ir tas, kuris nusikalto leidęs būti po savo pastoge žinomam tokios gaujos dalyviui arba pristatydavęs įrankių nusikalstamiems darbams dirbti"[190]

---

[187] Žr. Ten pat. P. 74.

[188] Plačiau žr. *Иванов Н.Г.* Групповая преступность содержание и вопросы законодательного регулирования // Государство и право. 1996. No. 9. P. 73-74. Be to, reikėtų paminėti, kad 1903 m. Baudžiamajame statute galiojo trijų lygių nusikalstamų veikų vertinimas: sunkūs nusikaltimai, nusikaltimai ir poelgiai.

[189] Taip gaują charakterizuoja *S. Budzinskis*. Žr. Начала уголовнаго права. Сочинение С. Будзинскаго. - Варшава, 1870. P. 220-221. Taip pat žr. *Vansevičius S.* Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. - V., 1996. P. 17.

[190] Baudžiamieji įstatymai. Teisingumo ministerijos Antrojo departamento leidinys. - Kaunas, 1919. P. 81-82.

Taigi gauja nuo bendrininkavimo skyrėsi tuo, kad gauja buvo sudaroma keliems nusikaltimams, kurie gali būti apibrėžti kiekvienas skyrium arba nusakyti bendrais bruožais, atlikti. *V.Stankevičius* visas gaujas, draugijas ar sąjungas vadino nusikalstamomis sąjungomis, kuriose keli žmonės susijungia drauge veikti ilgesnį laiką.[190] Būtent savo egzistencijos ilgumu sąjunga skyrėsi nuo susirinkimų ir sambūrių. Manau, kad labai vaizdžiai *V.Stankevičius* apibūdino ir nusikalstamų sąjungų požymį - susijungimą. Anot jo, susijungimas reikalingas tam, kad būtų galima sujungti jos dalyvių jėgas, jis numato tam tikras pareigas ir duoda tam tikras teises, taip pat nustato kokią nors rašytą arba nerašytą valdymo tvarką.[191] Taigi buvo pabrėžiamas bendras nusikalstamos sąjungos veikimas.

Baudžiamojo statuto 615 straipsnyje, kuriame apibrėžiama šantažo sudėtis, taip pat minima gauja. Šio straipsnio antroje dalyje numatyta, kad baudžiamoji atsakomybė kyla, jeigu gauja susikuria - *"raginti perduoti turtą, užleisti turto teisę arba susidėti kita nenaudinga turto sutartimi, norėdama sau ar kitam turto naudos, grasindama pagarsinti pramanytas ar tikras žinias"*. Tokių nusikaltimų, kurie gali būti padaromi gaujos arba kelių žmonių, statute buvo ir daugiau: baudžiamojo statuto 431 str. dalyvavimas sąjungoje pinigams padirbti, 564 str. dalyvavimas sąjungoje pavojingai turtą sužaloti ir t.t.

Nė viename iš pirmųjų 1922 m., 1924 m. ir 1926 m. (beje, 1926 m. Rusijos Federacijos Baudžiamasis kodeksas galiojo ir okupuotoje Lietuvos teritorijoje nuo 1940 m. iki 1961 m.) tarybinių baudžiamųjų kodeksų esminių naujovių, susijusių su bendrininkavimo formomis, neatsirado, net gi nebuvo apibrėžiamas pats bendrininkavimas.

1961 m. Baudžiamajame kodekse grupinis nusikalstamumas apibrėžtas keliuose straipsniuose.[192] Organizuota grupė kaip sunkinanti atsakomybę aplinkybė buvo numatyta šio kodekso 41 str. Banditizmo sudėtyje (BK 75 str.) buvo numatyta atsakomybė už ginkluotų gaujų organizavimą bei dalyvavimą tokiose gaujose ir jų daromuose nusikaltimuose. Kontrabandos sudėtyje (BK 77 str.) buvo numatyta grupė asmenų, susiorganizavusi verstis kontrabanda. Tokia grupė asmenų buvo aiškinama kaip nusikalstama bendrija, dviejų ar daugiau asmenų grupė, specialiai susibūrusi kartu nuolat neteisėtai gabenti per TSRS valstybės sieną prekes ar kitas vertybes.[193] Nusikalstama grupuotė buvo minima ir BK 76 str., kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamų grupuočių organizavimą ir dalyvavimą tokiose grupuotėse, dezorganizuojančiose pataisos darbų įstaigų darbą.

---

[190] *Stankevičius V.* Baudžiamoji teisė. Paskaitos. - Kaunas, 1925. P. 239.
[191] Žr. Ten pat. P. 239.
[192] Lietuvos TSR Baudžiamasis kodeksas. - V., 1961. (1978 m. redakcija).
[193] Žr. Lietuvos TSR BK komentaras. - V., 1989. P. 154.

LTSR Aukščiausioji Taryba 1989 m. balandžio 21d. įsaku[194] papildė Baudžiamojo kodekso turto prievartavimo sudėtis - valstybinio ir visuomeninio turto prievartavimas (BK 96 str.) ir asmeninio piliečių turto prievartavimas (BK 150 str.), padarytas organizuotos grupės.

Organizuoto nusikalstamumo problemos aktualumas vertė įstatymų leidėją imtis priemonių užkertant kelią šiam reiškiniui. Tad 1993 m. sausio 28 d. įstatymu Nr.1-57 baudžiamajame kodekse atsirado naujas straipsnis, kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamo susivienijimo organizavimą, vadovavimą ar dalyvavimą jame.

Tai, galima teigti, buvo bandymas, remiantis įstatymu apibrėžti organizuotą nusikalstamumą:

Nusikalstamo susivienijimo organizavimas, vadovavimas daryti nusikaltimus: kontrabandą (312 str.), netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą ar paleidimą apyvarton (327 str.), tyčinį nužudymą (104 ir 105 str.), įkaitų paėmimą (131-1 str.), asmens terorizavimą (227-2 str.), neteisėtą narkotinių priemonių gaminimą, įgijimą, laikymą, gabenimą, siuntimą arba realizavimą (232-1 str.), narkotinių priemonių grobimą (232-2 str.), nusikalstamų grupių ginklavimą (234-4 str.), orlaivio nuvarymą (249-2 str.), nusikaltimus nuosavybei (271-274 str.), kyšininkavimą (282-284 str.), jeigu padarė trys ar daugiau iš anksto susitarusių bendrai nusikalstamai veiklai asmenų, turinčių vadovą ar vadovus, taip pat dalyvavimas tokio susivienijimo daromuose nusikaltimuose

Baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki dešimties metų.

Norint nustatyti nusikalstamo susivienijimo baudžiamojo teisinio reguliavimo objektą, t.y. apibrėžti jį baudžiamajame įstatyme, kriminologinis fenomenas (veika, veikla, veikėjas) turi atitikti tris požymius: pirmiausiai jis turi būti pavojingas visuomenei; antra - būti pastovus reiškinys ir trečia - būti pakankamai specifinis reiškinys.[195] Bet kokio tipo nusikalstamai organizacijai, manau, yra būdingi visi trys požymiai. Kitaip tariant, nusikalstamas susivienijimas yra baudžiamosios teisės bendrosios dalies subjektas, o tokios organizacijos kūrimas bei dalyvavimas joje - savarankiška nusikaltimo sudėtis.

Nusikalstamas susivienijimas apibrėžtas dabar galiojančio baudžiamojo kodekso 10-ame ypatingosios dalies skirsnyje - "Nusikaltimai visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai". Taigi šio nusikaltimo objektu yra visuomenės saugumas.

Naujame LR BK nusikalstamo susivienijimo sudėtis įtvirtinta skyriuje, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus, keliančius grėsmę visuomenės saugumui. Organizuoti sunkūs nusikaltimai destabilizuoja socialinę bei ekonominę valstybės padėtį, kelia grėsmę jos piliečių gyvybei, sveikatai ir nuosavybei. Reali grėsmė gali kilti kiekvienam piliečiui, kuris papuola į nusikalstamo susivienijimo veiklos sferą. Todėl kriminalizuoti šią nusikaltimo sudėtį[196] būtinybė, susijusi su tais procesais, kurie vyko materialiniame ir

---

[194] LTSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989. Nr. 13.

[195] *Никифоров А.* Что делать с организованной преступностью? // Следователь. 1996. No. 1. P. 89.

[196] Plačiau apie veikų kriminalizavimą žr. Основания уголовно - правового запрета. - Москва, 1982.

dvasiniame mūsų visuomenės gyvenime. Šių procesų raida ir sukėlė objektyvią būtinybę baudžiamuoju įstatymu apsaugoti vienas ar kitas vertybes. Nusikalstamo susivienijimo sudėties atsiradimas reiškė visuomeninį poreikį būti apsaugotai pačiai visuomenei. Naujos baudžiamosios teisės normos atsiradimą gali skatinti nepalanki visuomenei pavojingų veikų dinamika, staigūs socialinės, ekonominės, politinės sferos pokyčiai ir pan. Tačiau vienaip ar kitaip tai galima pavadinti socialinėmis priežastimis.

Dėl nusikalstamo susivienijimo sudėties objekto yra ir kita nuomonė. Teigiama, jog tiesioginis šio nusikaltimo objektas yra viešoji tvarka.[197] Nenorėčiau su tuo sutikti ir, manyčiau, kad terminas "visuomenės saugumas" yra platesnis už terminą "viešoji tvarka". Kėsinantis į visuomenės saugumą kaip teisinį gėrį keliamas pavojus neapibrėžtos žmonių grupės gyvybei, sveikatai ar turtui. Tuo tarpu viešoji tvarka - sistema visuomeninių santykių, kurie susiklosto žmonėms esant viešose vietose. Viešoms vietoms yra būdingos dvi savybės: a) tai visiems gyventojams prieinamos vietos, b) galimybė asmenims naudotis jiems priklausančiomis teisėmis ginant gyvybę, sveikatą, turtą, garbę ir orumą.[198] Asmens buvimas viešose vietose įpareigoja jį savo veiksmais nepažeidinėti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų, laikytis visuomenėje priimtų bendro elgesio taisyklių.

Šiuo klausimu labai įdomią nuomonę yra išsakęs žymus Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkas *S.V.Poznyševas*. Anot jo, kai kuriais atvejais svarbu bausti už bendrininkavimą, ir tada, kai bendrininkai nepadarė ir nesikėsino padaryti nė vieno iš jų numatytų nusikaltimų. Šį aspektą jis laikė ir teoriniu, ir praktiniu požiūriu labai svarbiu.[199] Be abejo, ne kiekvienas kelių asmenų susitarimas padaryti kokį nors nusikaltimą turi būti baudžiamas. Paprastas kelių asmenų susitarimas dar neduoda pakankamo pagrindo patraukti asmenis baudžiamojon atsakomybėn (maža ką žmogus gali kalbėti apie save ar kam duoti sutikimą). Tokio asmens sutikimas dar gali visai nerodyti jo pavojingumo. Kita vertus, valstybė neturi tapti įvairių nusikalstamų gaujų ir susivienijimų pasyvia stebėtoja ir laukti, kol jie kėsinsis padaryti nusikaltimus. *S.V.Poznyševas* mano, kad baudžiamoji atsakomybė už tokias nusikalstamas grupes ar susivienijimus iškyla tik tada, jeigu galima įtikinamai kalbėti apie susitarusių asmenų siekius ir sprendimą kartu padaryti žinomą nusikaltimą.[200] Svarbiausiu kriterijumi jis laiko būtent asmenų sprendimą padaryti nusikaltimą.

Daugelis pasaulio valstybių: Italijos, JAV, Vokietijos ir kitų šalių baudžiamieji įstatymai pačio nusikalstamo junginio egzistavimą pripažįsta visuomenei pavojingu.

---

[197] Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antra knyga. - V., 2000. P. 145.
[198] Plačiau žr. *Розин Л.М.* Общественный порядок как объект правового регулирования // Сборник научных трудов. КВШ МВД. - Киев, 1982. P. 49.
[199] *Познышевъ С.В.* Основныя начала науки угаловнаго права. - Москва, 1912. P. 399.
[200] Žr. Ten pat. P. 400.

Svarbiausia, jog šis pavojingumas visuomenei pripažįstamas neatsižvelgiant į tai, kokio sunkumo nusikaltimams daryti jis buvo sukurtas.

Taigi tokios bendrininkavimo formos įtvirtinimas Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje turėjo sudaryti sąlygas teisėsaugos institucijoms veiksmingiau kovoti su nuolatinėmis, organizuotomis nusikaltėlių grupėmis, objektyviau vertinti jų veiklą. Įstatymų leidėjas straipsnio dispozicijoje pateikė išsamų nusikaltimų, dėl kurių galėjo būti sukurtas susivienijimas, sąrašą. Reikėtų paminėti, kad pradžioje nusikalstamu susivienijimu buvo laikoma grupė, kurią sudarė trys ar daugiau iš anksto susitarusių dėl bendros nusikalstamos veiklos asmenų, turinčių vadeivą.

Tačiau, pradėjus taikyti šią normą praktikoje, iškilo daug problemų. Pirmiausiai tai nulėmė nepakankamai tobula straipsnio redakcija ir antra - skirtingai teisėsaugos institucijų interpretuojami straipsnyje įtvirtinti teiginiai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarime teigiama, kad didelę įtaką skirtingai BK 227-1 str. taikymo praktikai turėjo nepakankamai aiški straipsnio dispozicijos redakcija. Sudėtingoje straipsnio redakcijoje sunku išskirti nusikalstamo susivienijimo požymius, konkrečių nusikaltimų išvardijimas straipsnio dispozicijoje apsunkina atsakomybės už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje ir padarant atskirus nusikaltimus atskyrimą, atsakomybė už dalyvavimą straipsnio dispozicijoje numatyta, o dispozicijoje - ne, kai kurie išvardyti konkretūs nusikaltimai,. pvz., tokie kaip nusikaltimai krašto apsaugos tarnybai, kyšio ėmimas, itin pavojingi valstybiniai nusikaltimai ir pan., praktiškai negali būti padaromi nusikalstamo susivienijimo[202]

Kaip minėjau, netobula šio straipsnio dispozicija buvo nevienintelė problema. Nesant oficialaus autoritetingo išaiškinimo, trūkstant komentarų šiuo klausimu, kvotėjai, tardytojai, prokurorai ir teisėjai buvo priversti patys aiškinti įstatymą. Be abejo, dėl to buvo daroma klaidų įrodinėjant nusikalstamo susivienijimo požymius, kvalifikuojant atskirų asmenų veiksmus. Asmenys, perduoti teismui pagal BK 227-1 str., buvo išteisinami dėl to, kad parengtinio tyrimo metu ir teisme neįrodomas pastovus gaujos organizavimosi pobūdis - daugiau ar mažiau stabilūs nusikalstamą bendriją sudarančių asmenų ryšiai, atskirų gaujos dalyvių paklusnumas bendriems nusikalstamiems interesams, vadeivų buvimas. Tokiose bylose neįrodomas nusikalstamo susivienijimo organizavimas - asmenų parinkimas ir sutelkimas, nusikaltimų padarymo plano aptarimas (parengimas), kitų organizacinių funkcijų atlikimas. Gyvuoja buitinė gaujos samprata. Taip pat neįrodoma, kad gaujoje bent vienas iš trijų ar daugiau asmenų yra vadeiva, kuriam būdingi ne tik BK 18 str. 4 d. numatyti

nusikaltimo organizatoriaus požymiai, bet ir veiksmai, nukreipti suvienyti ir nukreipti kitų bendrininkų veiklą daryti nusikaltimus, numatytus BK 227-1 str. dispozicijoje. Priešingai šio straipsnio dispozicijai jau bandoma teigti, kad yra ne vienas, o keli gaujos vadeivos. Kartais, vadovaujantis prielaidomis, vadeiva įvardijamas vyresnis pagal amžių, anksčiau teistas ir pan. asmuo.

Taigi galiojant tokiai BK 227-1 str. redakcijai ir esant to meto tardymo organų galimybėms buvo maža tikimybė, kad bus sėkmingai įrodomas gaujos vadeivos buvimas ar gaujos organizavimo procesas, jos pastovus pobūdis ir ryšiai.[203] Su pastaraja teze galima sutikti, nes dažniausiai nusikalstamo susivienijimo organizatoriui ar vadeivoms būdingas didžiulis nusikalstamas autoritetas, gana tvirta materialinė padėtis bei asmeninės savybės: valia, pakankamas išsilavinimas, analitinis mastymas, sugebėjimas sudėtingoje situacijoje priimti teisingą sprendimą, mokėjimas racionaliai sudaryti nusikalstamų veiksmų planą ir kt.[204] Be abejo, negalima visiškai atmesti ir to, kad kai kurie iš jų gali būti ir teisti.

1994 m. liepos 19 d. įstatymu Nr.1-551 įstatymų leidėjas pakeitė vieną požymį. Remiantis šia įstatymo pataisa, nusikalstamas susivienijimas galėjo būti valdomas ne tik vieno asmens, bet ir kelių asmenų (vadovo ar vadovų). Aišku, kad šia pataisa buvo stengiamasi palengvinti nusikalstamo susivienijimo įrodinėjimą. Tuo tarpu kategoriškas požymis - vadovo buvimas sunkindavo šios sudėties įrodinėjimą. Organizuotoms grupėms gali vadovauti ir keli lygiaverčiai nusikalstamo pasaulio autoritetai.[205]

Lietuvos Respublikos 1995 m. gruodžio 20 d. įstatyme Nr.1-1141 pateiktas toks nusikalstamo susivienijimo apibrėžimas:

Tai susivienijimas iš trijų ar daugiau asmenų, iš anksto susitarusių bendrai nusikalstamai veiklai- daryti sunkius nusikaltimus, kūrimas, taip pat dalyvavimas jo veikloje

baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki dešimties metų.

Tie patys veiksmai, kai nusikalstamas susivienijimas ginkluotas šaunamuoju ginklu ir sprogstamosiomis medžiagomis

baudžiamas laisvės atėmimu nuo aštuonerių iki penkiolikos metų.

---

[202] Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas, "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 150.

[203] Plačiau žr. *Galinis A.* Apie prokurorinę ir teisminę praktiką bylose dėl nusikalstamų susivienijimų (gaujų) organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jose (BK 227-1 str.) // Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros informacinis-publicistinis biuletenis "LEX". - Vilnius. 1994. Nr. 2. P. 9-12.

[204] *Килин А. З., Первухина Л.Ф.* Вымогательство: криминалистический анализ способов и организованных форм // Криминалистические проблемы расследования преступлений. - Красноярск, 1992. P. 52. Организованная преступность: Проблемы, дискуссии, предложения. - Москва, 1989. P. 21.

[205] Nusikalstamo pasaulio autoritetus gali sieti pvz. draugystė nuo mokyklos laikų ir pan. Žr. *Fedosiuk O.* Atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo kūrimą bei dalyvavimą jo veikloje (BK 227-1 str.) // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. LTA. 1998. Nr. 7,8. P. 20.

Baudžiamojo kodekso 227-1 str. buvo papildytas antraja dalimi, kurioje buvo numatyta kvalifikuota šio nusikaltimo sudėtis - nusikalstamas susivienijimas ginkluotas šaunamuoju ginklu ir sprogstamosiomis medžiagomis.

1997 m. gegužės 20 d. įstatymu Nr. VIII- 217 Baudžiamojo kodekso 227-1 str. redakcija vėl buvo pakeista:

Nusikalstamas susivienijimas - tai susivienijimo iš trijų ar daugiau asmenų bendrai nusikalstamai veiklai - daryti sunkius nusikaltimus- kūrimas, taip pat dalyvavimas jo veikloje

baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki dešimties metų.

Tie patys veiksmai, kai nusikalstamas susivienijimas ginkluotas šaunamuoju ginklu ar sprogstamosiomis medžiagomis,

baudžiami laisvės atėmimu nuo aštuonerių iki penkiolikos metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

Atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo, kuris dalyvavo nusikalstamo susivienijimo, numatyto šio straipsnio pirmoje ir antroje dalyse, daromuose nusikaltimuose arba priklausė tokiam susivienijimui, tačiau prisipažinęs teisėsaugos organams suteikė vertingos informacijos, kurios pagrindu buvo užkirstas kelias nusikalstamo susivienijimo veiklai arba jo nariai buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Ši dalis netaikoma asmeniui, dalyvavusiam darant tyčinį nužudymą.

Remiantis 1997 m. gegužės 20 d. įstatymo Nr. VIII-217 pakeitimais, iš 227-1 str. dispozicijos prapuolė žodžiai "iš anksto susitarusių". Šiuo aspektu nusikalstamo susivienijimo sudėties susiaurinimas yra nepagrįstas. Juk žodžių "iš anksto susitarusių" pašalinimas iš baudžiamojo kodekso 227-1 str. 1 d. dispozicijos objektyviai negali reikšti šio nusikaltimo subjektyviosios pusės įrodinėjimo supaprastinimo. Nusikalstamas susivienijimas, kaip bendrininkavimo forma, apskritai neįmanomas be išankstinio jo narių susitarimo užsiimti nusikalstama veikla. Pats susivienijimo kūrimas ir dalyvavimas jo veikloje kriminalizuotas kaip atskiras sunkus nusikaltimas būtent dėl didesnio susivienijimo organizuotumo laipsnio. Įstatymų leidėjas ir taip iki minimumo sumažino įrodinėtinų šio nusikaltimo požymių skaičių. Tad nusikalstamas susivienijimas dirbtinai sutapatinamas su paprasta asmenų grupe, nieko bendra neturinčia su organizuotu nusikalstamumu. Šiuo atveju paties BK 227-1 str. egzistavimas taptų neįmanomas. Visiškai supaprastintas nusikalstamo susivienijimo supratimas, turint omenyje griežtas bausmes, numatytas už jo kūrimą ir dalyvavimą jame, tik kenktų teisingumui.

Be to, remiantis tuo pačiu įstatymu atsirado ir trečioji šio straipsnio dalis, kuri suteikė galimybę atleisti nusikalstamo susivienijimo narį nuo baudžiamosios atsakomybės, jei jis teisėsaugos institucijoms suteikė vertingos informacijos, kuria remiantis, buvo užkirstas kelias susivienijimo veiklai arba jos nariai patraukti baudžiamojon atsakomybėn.[205] Ir čia susidarė

[205] Šie pakeitimai nebuvo labai nauji, nes galioja Baudžiamojo kodekso 15-1 str. Kelio užkirtimas organizuotos grupės veiklai. Remiantis šiuo įstatymu, nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas asmuo, kuris būdamas organizuotos grupės nariu dalyvavo grupės daromuose nusikaltimuose, tačiau prisipažino, kad dalyvavo tokioje

paradoksali situacija, kai organizuotos grupės narį, suteikusį vertingos informacijos teisėsaugos institucijoms buvo galima atleisti nuo atsakomybės pagal BK 15-1 str. o nusikalstamo susivienijimo narį - pagal BK 227-1 str. 3 dalį. Tuo tarpu tarp organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formų, sunku surasti esminių skirtumų.

Paskutinį kartą Baudžiamojo kodekso 227-1 str. redakcija pakeista 1998 m. gruodžio 21 d. įstatymu Nr.VIII-983. Esminių pakeitimų straipsnio dispozicijoje nepadaryta. Pakeitimas atsirado šios normos kvalifikuotos sudėties - kai nusikalstamas susivienijimas ginkluotas šaunamuoju ginklu ar sprogstamosiomis medžiagomis sankcijoje.[207]

Taigi nusikalstamo susivienijimo požymių skaičius buvo sumažintas iki minimumo norint kiek įmanoma palengvinti šios sudėties įrodinėjimą. Tačiau rezultatas buvo priešingas - teisėsaugos institucijos susidurdavo su dideliais sunkumais inkriminuodamos asmenims šį nusikaltimą.

Remiantis dabar galiojančia BK 227-1 str. redakcija, galima išskirti šiuos formalius nusikalstamo susivienijimo požymius: trys ir daugiau grupės nariai; išankstinis susitarimas dėl bendros nusikalstamos veiklos; susivienijimo tikslas - daryti sunkius nusikaltimus.

Manyčiau, kad gana informatyviai nusikalstamas susivienijimas buvo apibūdintas darbo grupės pateikto projekto bendrojoje dalyje. Čia nurodyta, kad, nusikalstamas susivienijimas yra tada, kai:

trys ar daugiau asmenų susivienija bendrai nusikalstamai veiklai, jie turi vadovą ar vadovus ir kiekvienas susivienijimo narys, darant nusikaltimą, atlieka atskirą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.

Reikšmingais laikyčiau tokių požymių kaip bendros nusikalstamos veiklos (nenurodant, ar ta veikla daryti sunkius, ar labai sunkius nusikaltimus) ir vadovo buvimą.

Naujame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse nusikalstamas susivienijimas yra numatytas ir bendrojoje, ir specialiojoje dalyse. Bendrojoje dalyje nurodoma, kad nusikalstamas susivienijimas kaip bendrininkavimo forma yra tada, kai bendrai nusikalstamai veiklai - vienam ar keliems sunkiems nusikaltimams ar keliems labai sunkiems nusikaltimams daryti - susivienija trys ar daugiau asmenų, kuriuos sieja pastovūs tarpusavio ryšiai bei vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas. Nusikalstamam susivienijimui prilyginama antikonstitucinė grupė ar organizacija.

---

nusikalstamoje veikoje ir suteikė teisėsaugos organams vertingos informacijos, kuria remiantis užkirstas kelias organizuotos grupės veiklai arba jos nariai buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Šio straipsnio pirmoji dalis netaikoma asmeniui, dalyvavusiam darant tyčinį nužudymą, arba kai toks atleidimas nuo atsakomybės jau buvo jam taikytas, taip pat tokios grupės organizatoriui.

[207] Sankcija už šios sudėties pažeidimą numato laisvės atėmimą nuo aštuonerių iki penkiolikos metų arba laisvės atėmimą iki gyvos galvos.

Pagal naują Baudžiamąjį kodeksą nusikalstamam susivienijimui būdingi šie požymiai: 1.trys ir daugiau asmenų; 2.susivienijimas bendrai nusikalstamai veiklai - vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti; 3.pastovūs tarpusavio ryšiai; 4.užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas darant nusikaltimus.

Naujo Baudžiamojo kodekso ypatingosios dalies XXXV skyriuje (Nusikaltimai visuomenės saugumui) numatytas 249 straipsnis, kuriame apibrėžtas nusikalstamas susivienijimas:

1. *Tas, kas dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje,*
baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.
2. Tas, kas dalyvavo šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje,
baudžiamas laisvės atėmimu nuo šešerių iki dvylikos metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos.
3. Tas, kas organizavo šio straipsnio 1 ar 2 dalyje numatytus nusikalstamus susivienijimus arba jiems vadovavo
baudžiamas laisvės atėmimu nuo dešimties iki penkiolikos metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos.
4. Nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas asmuo, kuris dalyvavo, kai šio straipsnio 1 ar 2 dalyje numatytas nusikalstamas susivienijimas darė nusikaltimus, arba priklausė tokiam susivienijimui, tačiau prisipažinęs teisėsaugos institucijai suteikė vertingos informacijos, leidžiančios užkirsti kelią nusikalstamo susivienijimo veiklai arba patraukti baudžiamojon atsakomybėn jos narius. Nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžiamas nužudant dalyvavęs asmuo, arba asmuo, kuriam jau buvo taikytas toks atleidimas nuo atsakomybės.

3.3. Užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai kovojant su organizuotu nusikalstamumu.

Užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje taip pat nevienareikšmiškai sprendžiama grupinio nusikalstamumo įvertinimo baudžiamajame įstatyme problema. JAV, Prancūzijos, Vokietijos, Ispanijos, Lenkijos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, tiksliau, bendrosiose jų dalyse, neišskiriamos bendrininkavimo rūšys bei formos. Jos išskiriamos tik ypatingosiose dalyse. Štai Vokietijos Baudžiamojo kodekso ypatingojoje dalyje numatytos trys bendrininkavimo formos: grupė asmenų, nusikalstamas susivienijimas ir gauja,[207] JAV šešių lygių susitarimas ir neteisėta sueiga *(unlawful assembly)*,[208] Prancūzijos - gauja, sąmokslas sueiga, kovinė grupė, nusikaltėlių susivienijimas,[209] Ispanijos - ginkluota gauja, formuotė ir grupė,[210] Lenkijos - minia, organizuota grupė ir susivienijimas.[211] Tuo tarpu kitų valstybių baudžiamųjų kodeksų bendrosiose dalyse vartojamas terminas "bendrininkavimo formos".[212]

Prancūzija. Štai 1810 m. Prancūzijos Baudžiamajame kodekse apsiribojama viso labo viena bendrininkavimo forma, kur aiškiai ir vienareikšmiškai sakoma, kad nusikalstama grupė yra tada, kai du ar daugiau sąmokslininkų *(conspirateurs)* susitarė ir nusprendė veikti, ir nors nebuvo pasikėsinta, tai vis tiek laikoma sąmokslu.[213] Šiame kodekse nurodytos ir kitos bendrininkavimo atmainos: 96 str.- ginkluota gauja ir 265 str.- piktadarių susivienijimas.

Skirtingai nuo 1810 m. Baudžiamojo kodekso, 1994 m. Baudžiamajame kodekse, grupinė nusikalstama veikla apibrėžta ir bendrojoje, ir ypatingojoje dalyse. Nusikaltimo vykdymas įgauna grupinį pobūdį tik tuo atveju, kai jis specialiai numatytas baudžiamojo kodekso ypatingojoje dalyje kaip konkretaus nusikaltimo kvalifikuojantis požymis. Visais kitais atvejais bendravykdytojai traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal bendras taisykles, kurios taikomos vykdytojams, veikiantiems individualiai. Prancūzijos įstatymuose nėra bendrininkavimo apibrėžimo, išvardijamos tik bendrininkų rūšys. Pagal BK 121-6 str. bendrininku, kuris, remiantis minėtu straipsniu, baudžiamas kaip vykdytojas, pripažįstamas asmuo, kuris tyčia, savo tiesiogine pagalba palengvino nusikaltimo ar nusižengimo parengimą ar pabaigimą. Pagal BK 121-7 str. bendrininkas taip pat yra asmuo, kuris dovanomis,

---

[207] Vokietijos baudžiamojo kodekso 127, 129 ir 129 a str. Žr. Уголовный кодекс ФРГ. - Москва, 2000.
[208] Уголовное право США. - Москва, 1986. P. 126-127; 155.
[209] Plačiau žr. *Крылова Н.Е., Серебренникова А.В.* Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии). - Москва, 1988. P. 117.
[210] Уголовный кодекс Испании. - Москва, 1998.
[211] Lenkijos Baudžiamojo kodekso 254, 258 str. Žr. Уголовный кодекс Республики Польша. - Минск, 1998.
[212] Uzbekijos BK (31 str.), Kirkizijos BK (29 str.), o taip pat ir naujame Lietuvos BK (25 str.).
[213] 1810 m. Prancūzijos Baudžiamojo kodekso 89 str. Žr. Французкий уголовный кодекс 1810 г. с изменениями и дополнениями по 1 июня 1940 г. - Москва, 1947.

pažadais, grasinimais, reikalavimais, piktnaudžiaudamas valdžia ar savo įgaliojimais, kurstė ar davė nurodymą padaryti nusikalstamą veiką.

Manau, kad specifinis momentas, siejamas su bendrininkavimu yra tai, kad bendrininkavimas galimas darant ne tik tyčinius, bet ir neatsargius nusikaltimus. Pats bendrininkavimas skirstomas į dvi pagrindines rūšis: atsižvelgiant į atitinkamų veiksmų padarymo laiką iki nusikaltimo darymo ir nusikaltimo darymo metu. Po to bendrininkavimas, atsižvelgiant į daromų veiksmų pobūdį, skirstomas į penkias formas. Keturios formos susijusios su bendrininkavimu iki nusikaltimo darymo, ir viena forma, susijusi su bendrininkavimu nusikaltimo darymo metu.[214]

Prancūzijos Baudžiamojo kodekso ypatingojoje dalyje nurodytos tokios organizuotos bendrininkavimo formos: gauja, suokalbis, susibūrimas, kovinė grupė, nusikaltėlių susivienijimas. Prancūzijos įstatymų leidėjas daug dėmesio skiria visoms nusikalstamos organizacijos formoms, todėl konstruoja normas, įtvirtinančias kolektyvinę atsakomybę. Svarbiausia, jog už bet kokį nusikalstamą susitarimą baudžiamoji atsakomybė numatyta kiekvienam jo dalyviui neatsižvelgiant į nusikalstamos organizacijos formą. Tai reiškia, kad Prancūzijos įstatymai tokius asmenis leidžia bausti kaip vykdytojus nekonkretizuodami jų vaidmens. Tačiau, kita vertus, kiekvienam bendrininkavimo atvejui būtina nustatyti susitarimą tarp kelių asmenų ir vaidmenų pasiskirstymą tarp jų.

Prancūzijos BK 265 ir 268 str. numato baudžiamąją atsakomybę, jeigu kriminalinės asociacijos įkurtos ar planuoja daryti nusikaltimus asmeniui ar turtinius nusikaltimus. Organizuotos grupuotės sąvoka Baudžiamojo kodekso 385 str.- tai kriminalinė grupė, įkurta padaryti dvi ar daugiau vagysčių sunkinančiomis aplinkybėmis. Šioms vagystėms ruošiamasi iš anksto ir jos daromos norint gauti materialinės naudos. Už tai numatyta nuo 10 iki 20 metų laisvės atėmimo bausmė. Prancūzijos Baudžiamajame kodekse organizuota grupė, kaip sunkinanti aplinkybė, buvo siejama tik su vagyste ir turto sunaikinimu ar sužalojimu. Šiuo metu ji taikoma ir sukčiavimui, ir turto prievartavimui, pinigų padirbinėjimui, nusikalstamu būdu gauto turto įgijimui ar realizavimui, sąvadavimui ir narkotikų prekybai.[215]

Gana įdomiai prancūzai traktuoja vadovavimą grupiniams nusikaltimams. Vadovavimas suprantamas labai plačiai: pamokymas, nurodymų davimas ruošiantis daryti nusikaltimus, net gi kokių nors žinių suteikimas, taip pat asmens, kuris, pavyzdžiui, atlieka nelegalius abortus adreso pateikimas, arba žinių apie būsimos aukos gyvenimo būdą bei įpročius suteikimas. Be to, nusikalstamos organizacijos vadeiva yra baudžiamas laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

---

[214] *Крылова Н.Е ., Серебренникова А.В.* Уголовное право зарубежных стран. - Москва, 2000. P. 120-121.

Vokietija. Vokietijos baudžiamosios teisės bendrojoje dalyje bendrininkavimo formos nėra išskirtos, tačiau jos apibrėžtos ypatingojoje dalyje. Čia išskiriamos trys bendrininkavimo formos: ginkluotas būrys, kriminalinis susivienijimas, teroristinis susivienijimas. Baudžiamojo kodekso 127 str. numato atsakomybę asmenų, kurie organizavo arba dalyvavo tokiame ginkluotame būryje ar komandoje, kuris suburtas nusižengiant įstatymui. BK 129 str. numato atsakomybę asmenų, kurie sukūrė susivienijimą, kurio tikslas arba kurio veikla nukreipta padaryti baudžiamojo įstatymo uždraustas veikas, taip pat numato atsakomybę asmenų, kurie yra tokių susivienijimų dalyviai, verbuoja tokiam susivienijimui asmenis arba palaiko jo veiklą. Dar viena norma - BK 129 a numato baudžiamąją atsakomybę už susivienijimo sukūrimą arba dalyvavimą jame turint tikslą padaryti konkrečius, įstatyme išvardytus nusikaltimus, kuriais kėsinamasi į piliečių gyvybę ir sveikatą. Šio straipsnio antroji dalis numato baudžiamąją atsakomybę asmenų, kurie atlieka organizatoriaus funkcijas arba yra kurstytoju. Taip pat trečioji šios normos dalis numato baudžiamąją atsakomybę asmenų, kurie palaiko teroristinio susivienijimo veiklą arba verbuoja tokiam susivienijimui kitus asmenis.

Taigi ginkluotas būrys nuo kitų bendrininkavimo formų skiriasi vienu požymiu - ginkluotumu. Kriminalinis susivienijimas išsiskiria tuo, kad siekia padaryti ne vieną, o keletą nusikaltimų, kurie konkrečiai neįvardijami. Čia tik svarbu, kad tokio susivienijimo nariai suvoktų grupės kriminalinės veiklos bendrumą. Tuo tarpu teroristinis susivienijimas susibūręs padaryti konkrečią apibrėžtą veiką arba kelis nusikaltimus, bet būtinai konkrečiai numatytus. Pavyzdžiui, jeigu grupė susiorganizavo padaryti nužudymą, tai ji automatiškai pereina į kitą lygmenį - teroristinį susivienijimą.

Austrija. Taip pat bendrininkavimo formos apibrėžtos ir Austrijos Baudžiamajame kodekse, tik jos čia turi kitus pavadinimus: sąmokslas (BK 277 str.), gauja (BK 278 str.) ir ginkluotas susivienijimas (BK 279 str.). Austrijos baudžiamieji įstatymai numato atsakomybę ne tik už gaujos sukūrimą, bet ir už narystę tokioje gaujoje.[216] Pagrindiniai šios nusikaltimo sudėties požymiais yra: nusikalstama gauja sukuriama ilgalaikei nusikalstamai veiklai, ji turi vidinę struktūrą, ją turi sudaryti ne mažiau kaip 10 žmonių, norėdama pasiekti savo tikslus, gauja taiko bauginimo metodus, korupciją, siekia gauti kiek įmanoma didžiausią pelną ar daryti įtaką politinei arba ekonominei sferai. Austrai, nepaisydami, kad šioje nusikaltimo sudėtyje reikia įrodyti nemažai požymių, mano, kad šios normos visiškai užtenka norint kovoti su organizuotu nusikalstamumu.

---

[215] Žr. *Adamoli S., Di Nicola A., Savona E.U., Zoffi P.* Organised Crime Around the World. - Helsinki, 1998. P. 138. Taip pat žr. *Pradel J.* Lyginamoji baudžiamoji teisė. - V., 2001. P. 124.

[216] Kriminalistik. 1998. Nr. 12. P. 770-775.

Šveicarija. Šveicarijos Baudžiamajame kodekse 260 ter. str. apibrėžiama nusikalstama organizacija: tai asmenys, dalyvaujantys organizacijos, kuri saugo savo susikūrimo ir asmeninės sudėties paslaptį ir kuri turi tikslą daryti smurtinius nusikaltimus arba praturtėti nusikalstamomis priemonėmis, veikloje.[218] Taip pat numatyta baudžiamoji atsakomybė tų, kas palaiko organizaciją, kuri užsiima nusikalstama veikla. Jie gali būti baudžiami sunkiųjų darbų kalėjimu iki 5 metų arba kalėjimu. Teisėjas gali sušvelninti bausmę savo nuožiūra, jeigu asmuo stengiasi užkirsti kelią tolesnei nusikalstamos organizacijos veiklai. Baudžiamas ir tas, kuris padaro nusikalstamą veiklą užsienyje, jeigu organizacija visiškai ar iš dalies savo veikla užsiima Šveicarijoje arba ketina j užsiimti.

Italija. 1982 m. Italijos Baudžiamajame kodekse atsirado 416-1 str. "Mafinio tipo susivienijimas" (*Associazione Di Tipo Mafioso*). Ši norma nustato, kad mafijnio tipo yra toks susivienijimas, kurio nariai naudoja prievartą, taip pat yra priklausomi nuo jo, laikosi tylėjimo įžadų *(omertos),* turėdami tikslą daryti nusikaltimus, sukurti tiesioginę ar per tarpininkus ekonominės veiklos, nuolaidų suteikimo, rangos sutarčių, sprendimų priėmimo, visuomeninių tarnybų kontrolę arba gauti neteisėtų pajamų sau ar kitiems asmenims.[219] Remiantis šiuo apibrėžimu galima būtų išskirti tokius šio susivienijimo požymius: 1. Susivienijime turi dalyvauti trys arba daugiau asmenų; 2. Ilgalaikiai nusikalstami ryšiai tarp susivienijimo narių; 3. Ketinimas padaryti neapibrėžtą nusikaltimų skaičių; 4. Kiekvienas susivienijimo narys pasiruošęs veikti realizuodamas nusikalstamą programą; 5. Prievartos naudojimas savo veikloje. Baudžiamoji atsakomybė iškyla jau vien už dalyvavimą tokio susivienijimo veikloje. Taip pat už vadovavimą jam ar už tokio susivienijimo organizavimą.

Beje, dar 1930 m. Italijos Baudžiamojo kodekso ypatingojoje (jo bendrojoje dalyje nebuvo išskiriamos bendrininkavimo formos) dalyje buvo kalbama apie konkrečias bendrininkavimo formas - politinį sąmokslą (BK 305 str.), ginkluotą gaują *(banda armata* - BK 306 str.) ir nusikalstamą susivienijimą (BK 416 str.).[220] Visoms šioms bendrininkavimo formoms būdinga tai, jog baudžiamoji atsakomybė iškildavo vien už jų sukūrimą, dalyvavimą jose, taip pat už vadovavimą joms. Skyrėsi tik jų sukūrimo tikslai. Labiausiai dominanti bendrininkavimo forma - nusikalstamas susivienijimas galėjo būti sukuriamas bet kokiam nusikaltimui padaryti, jį turėjo sudaryti mažiausiai trys asmenys, jis turėjo turėti vadovą, taip pat jam turėjo būti būdingas ginkluotumo požymis. Baudžiamoji atsakomybė didėjo, jeigu susivienijimui priklausė dešimt ar daugiau asmenų.

Norint pritaikyti dabar galiojančią mafinio susivienijimo normą, šio susivienijimo veikloje reikia nustatyti prievartos naudojimo faktą. Nusikalstama grupuotė sugeba paveikti

---

[218] Уголовный кодекс Швейцарии. - Москва, 2000. P. 87.
[219] Žr. Codice Penale. - Napoli, 1999.

aplinkinius asmenis tiesiogiai naudodama jėgą arba grasindama ją panaudoti. Prievartos naudojimas yra būtinas šios nusikaltimo sudėties požymis. Nusikalstama mafinio tipo grupė savo veikloje sėkmingai išnaudoja nuo šios grupės priklausomus žmones, davusius tylėjimo įžadą. Tokia priklausomybė atsiranda grupei plėtojant savo veiklą, o ją stiprina duotas tylėjimo įžadas. Žmogus iš esmės nebegali priešintis nusikalstamos grupės narių valiai. Jeigu tokio susivienijimo dalyviai yra ginkluoti, atsakomybė, be abejo, didėja. Susivienijimo ginkluotumo požymis nereiškia, jog jo nariai būtinai turi būti ginkluoti. Pakanka nustatyti faktą, kad susivienijimo nariai laiko ginklus paslėptus. Italijos Baudžiamajame kodekse yra ir 416 str., kuriame taip pat kalbama apie nusikalstamą susivienijimą.[221] Mafinio tipo nusikalstamas susivienijimas yra aukštesnio organizuotumo lygio negu nusikalstamas susivienijimas. Be to, 416-1 str. atitinka sudėtinį bendrininkavimą, kai grupės narių tikslas- daryti neapibrėžtą skaičių nusikaltimų. Taip pat jau minėti požymiai - prievartos naudojimas, priklausomybė nuo duotų "omertos" įžadų - skiria 416 straipsnį nuo 416-1 straipsnio.

Anglija. Anglijos baudžiamojoje teisėje nusikaltimo padarymo formomis laikomos tik dvi: bendrakaltumas ir bendrininkavimas.[222] Jeigu du ar daugiau asmenų tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja padarant nusikaltimą arba dalį sudėtinio nusikaltimo, tai jie laikomi vykdytojais. Tuo tarpu bendrininkavimu yra laikomas, kai asmenys bendrai padaro nusikaltimą ir yra pasiskirstę vaidmenimis. Atskiruose norminiuose aktuose dėl konkrečių nusikaltimų numatoma baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą sueigą, už dalyvavimą neteisėtame susitarime, už raginimus daryti nusikaltimus valstybei ir karaliui.

Ispanija. Ispanijos įstatymuose nėra specifinės nuorodos į organizuotą nusikalstamumą. Tik, kai į tam tikrus padarytus nusikaltimus yra įtrauktos žmonių grupės, organizacijos ar asociacijos (netgi tada, kai šios grupės yra tik laikinos) gali būti sugriežtinta bausmė.[223] Tai liečia organizacijas ar asociacijas, kurios užsiima neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (BK 371 str.). Ispanijos BK 515 str. baudžia už neteisėtą junginių, kurie turi tikslą daryti nusikaltimus arba juos tęsti, sukūrimą. Ši norma numato baudžiamąją atsakomybę už ginkluotų gaujų, susivienijimų arba teroristinių grupių sukūrimą tokiems tikslams. BK 516 str. taip pat numato visų minėtų neteisėtų junginių įkūrėjų bei vadovų, o tai pat dalyvaujančiųjų tokių junginių veikloje baudžiamąją atsakomybę. Beje, įkūrėjai ir vadovai baudžiami daug griežčiau negu eiliniai tokių junginių dalyviai.

Portugalija. Portugalijos Baudžiamojo kodekso 287 str. yra orientuotas būtent į organizuotą nusikalstamumą. Šiame straipsnyje kriminalizuotos tam tikros organizuoto

---

[220] Итальянский уголовный кодекс 1930 г. - Москва, 1941.
[221] Žr. Codice Penale. - Napoli, 1999.
[222] Plačiau žr. *James, Philip S.* Introduction to English Law. Twelfth Edition. - London, 1989.
[223] Уголовный кодекс Испании. - Москва, 1998. P. 118, 159.

nusikalstamumo formos *(portugališkai associacones criminosas)*. Asmenys, kurie įkuria grupuotę, organizaciją ar asociaciją, kurių tikslas daryti nusikaltimus, yra baudžiami nuo 6 mėn. iki 6 metų laisvės atėmimo. Ta pati bausmė taikoma ir asmenims, kurie buvo tokių grupuočių nariais, arba kurie suteikė tokioms grupuotėms pagalbą ginklais ar amunicija, arba, kurie suranda tokioms grupuotėms naujų narių.[224] Organizatoriai ir tokių grupuočių lyderiai baudžiami griežčiau - nuo 2 iki 8 metų laisvės atėmimo. Taip pat yra numatyta galimybė sušvelninti bausmę ar atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenis, kurie sutinka bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis, ir taip padeda užkirsti kelią naujiems nusikaltimams.

Olandija. Olandijos organizuotų nusikaltėlių daromi nusikaltimai patenka Baudžiamojo kodekso 140 str. jurisdikcijai. Minėtas straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už dalyvavimą organizacijoje, kurios tikslas - nusikaltimų darymas. Už tai yra numatyta baudžiamoji atsakomybė 5 metai laisvės atėmimo (bausmę atliekant kalėjime) arba ketvirtos kategorijos bauda.[225]

Suomija. Suomijos Baudžiamajame kodekse yra dvi nuorodos į organizuotą nusikalstamumą. Pirmoji nuoroda yra 6 skyriaus bendrojoje sekcijoje, kurioje kalbama apie bausmių griežtumą.[226] Viena iš priežasčių sugriežtinti bausmę yra būtent tai, kad nusikaltimą padaro organizuotos grupės narys (turi būti padarytas sunkus nusikaltimas). Antroji nuoroda yra 50 skyriaus specialiojoje sekcijoje, kur kalbama apie nusikaltimus, susijusius su narkotikais. Jeigu paaiškėja, kad organizuota grupė buvo sutelkta daryti būtent tokio pobūdžio nusikaltimus, organizuotos grupės buvimas iškart tampa sunkinančia aplinkybe.

Danija. Danijos Baudžiamajame kodekse nėra konkrečios nuorodos į organizuotą nusikalstamumą. Tik BK 114 str. yra numatyta, jog kiekvienas asmuo, kuris dalyvauja arba suteikia ekonominę arba kitokią esminę paramą kariniam korpusui, grupei ar asociacijai, kurie ketina panaudojant jėgą daryti įtaką valstybei arba pažeisti visuomeninę tvarką, yra baudžiami kalėjimu ne ilgiau kaip 6 metams.[227]

Slovėnija. Slovėnijos baudžiamuosiuose įstatymuose organizuotas nusikalstamumas siejamas su sunkių nusikaltimų padarymu, kai jų padaryme dalyvauja ne mažiau kaip 3 asmenys.

Čekijos Respublika. Čekijos Respublikos Baudžiamojo kodekso 89 str. 20 CC paragrafas apibrėžia organizuotą nusikalstamumą kaip žmonių asociaciją.[228] Ši asociacija išsiskiria savo vidine struktūra, kiekvienas asociacijos narys atlieka skirtingas funkcijas, yra

---

[224] *Adamoli S., Di Nicola A., Savona E.U., Zoffi P.* Organised Crime Around the World. - Helsinki, 1998. P. 184.
[225] Уголовный кодекс Голандии. - Санкт-Петербург, 2001. P. 279.
[226] Žr. Organized crime. Definitions and Laws. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. P. 9.
[227] Уголовный кодекс Дании. - Москва, 2001. P. 83.

pasiskirstę veiklos sferas, nuolat plėtoja nusikalstamą veiklą, o asociacijos tikslas - gauti pelno. To paties kodekso 163 a CC str. numato baudžiamąją atsakomybę asmenų, kurie įsteigia ar remia tokią asociaciją.

Makedonijos Respublika. Makedonijos Baudžiamojo kodekso 394 str. 1 paragrafe numatyta baudžiamoji atsakomybė nuo 6 mėn. iki 5metų. laisvės atėmimo asmenims, kurie įkūrė organizuotas nusikalstamas grupuotes nusikaltimams daryti (čia turima omenyje nusikaltimus, už kurių padarymą numatyta 3 ir daugiau metų laisvės atėmimo bausmė).

Vengrija. Vengrijos Baudžiamajame kodekse nėra organizuoto nusikalstamumo apibrėžimo, bet tas faktas, kad nusikaltimą padaro organizuota grupė, yra laikoma sunkinančia atsakomybę aplinkybe.

Moldova. Moldovos Respublikos Baudžiamojo kodekso 17 str. nusikalstama organizacija apibrėžiama kaip nuolatinis žmonių susibūrimas, turintis hierarchinę struktūrą bei tikslą - daryti nusikaltimus.

Estija. Gretimų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose bendrininkavimo formos traktuojamos taip pat nevienodai. Štai Estijos Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje išvis neišskiriamos bendrininkavimo formos, tik tarp aplinkybių, sunkinančių atsakomybę, minima grupė asmenų.

Ypatingojoje dalyje kaip kvalifikuojančios aplinkybės nurodomos šios bendrininkavimo formos: grupė asmenų (kontrabandos, vagystės, atvirosios vagystės, plėšimo, grobimo pasisavinimo, išvaistymo būdu ar piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi, turto prievartavimo ir kitose nusikaltimų sudėtyse) bei nusikalstamas susivienijimas. Atskirame Estijos Baudžiamojo kodekso 196-1 str.[228] kriminalizuota priklausomybė nusikalstamam susivienijimui. Baudžiamoji atsakomybė numatyta už priklausomybę tokiam susivienijimui, jo organizavimą, verbavimą žmonių tokiam susivienijimui, vadovavimą jam ar dalyvavimą jo veikloje. Be to, būtinais požymiais yra tokio susivienijimo pastovumas, mažiausiai trijų narių buvimas, funkcijų pasiskirstymas tarp jų bei tikslų, daryti sunkius nusikaltimus turėjimas (grupės tikslai ir veiksmai nukreipti daryti pirmo ar antro laipsnio nusikaltimus). Ši norma, manau, gana patogi praktiškai taikyti, nes joje išvardijama nemažai požymių, apibūdinančių nusikalstamą susivienijimą.

Latvija. Latvijos Baudžiamojo kodekso ir bendrojoje, ir ypatingojoje dalyse numatoma viena bendrininkavimo forma - organizuota grupė.[229] Bendrojoje dalyje pateikiama organizuotos grupės samprata: tai daugiau negu dviejų asmenų pastovus susivienijimas, susikūręs bendrai nusikalstamai veiklai, kurioje pagal išankstinį susitarimą grupės nariai

---

[227] Organized crime. Definitions and Laws. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. P. 8.
[228] Уголовный кодекс Эстонской Республики. - Таллинн, 1998.

pasiskirstę vaidmenimis turint tikslą daryti nusikaltimus arba vieną sunkų, arba labai sunkų nusikaltimą. Įrodinėjant organizuotą grupę, reikalinga įrodyti tokios grupės sukūrimą ir vadovavimą jai, taip pat dalyvavimą tokios grupės veikloje ruošiant ar darant minėtus nusikaltimus. Įdomu tai, kad įstatymas dalyvavimą organizuotos grupės veikloje traktuoja neatsižvelgiant į tai, kokias funkcijas jos dalyvis atlieka. Ypatingojoje šio kodekso dalyje organizuota grupė, kaip kvalifikuota sudėtis, aprašyta kartu su kitu nusikaltimu - turto prievartavimu (BK 184 str.). Latviai turi ir atskirą turto prievartavimo sudėtį, todėl turto prievartavimo, padaryto organizuotos grupės, išskyrimas, manau, beprasmis – tarsi tai būtų atskiras nusikaltimas. Taip pat Latvijos Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje grupė asmenų numatyta kaip sunkinanti atsakomybę aplinkybė. Ypatingojoje dalyje bendrininkavimo formos nusikaltimų sudėtyse įtvirtintos kaip kvalifikuojantys požymiai.

Baltarusija. Baltarusijos Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje išskiriamos dvi bendrininkavimo formos: grupė asmenų (BK 17-1 str.) ir nusikalstama organizacija (BK 17-2 str.).[231] Tačiau išskirdami grupę asmenų baltarusiai šiame straipsnyje taip pat išskiria ir grupę iš anksto susitarusių asmenų, ir organizuotą grupę, ir nusikalstamą organizaciją. Organizuota grupė apibrėžiama kaip grupė, kurią sudaro du ar daugiau asmenų, iš anksto susiorganizavusių į pastovią valdomą grupę daryti nusikaltimus. Taip pat nurodoma, jog asmuo, sukūręs organizuotą grupę ar jai vadovavęs, atsakingas už visus nusikaltimus, padarytus organizuotos grupės, jei jie buvo apimti jo tyčia. Kiti organizuotos grupės dalyviai atsakingi tik už tuos nusikaltimus, kuriuose dalyvavo.

Nusikalstamai organizacijai skirtas atskiras BK 17-2 str., kur nustatyta, kad tai organizuotų nusikalstamų grupių ar jų organizatorių (vadovų), kitų dalyvių susivienijimas priemonėms parengti ir realizuoti įgyvendinant nusikalstamą veiklą arba sąlygoms ją palaikyti ir plėtoti, sudaryti. Įdomu tai, jog įstatymas reglamentuoja, kas yra nusikalstamos organizacijos dalyvis - asmuo, tyčia dalyvaujantis nusikalstamos organizacijos veikloje arba suteikiantis pagalbą rengiant ar realizuojant priemones įgyvendinant tokią veiklą arba sudarant sąlygas ją palaikyti ir plėtoti. Asmuo, subūręs nusikalstamą organizaciją ar vadovavęs jai, atsakingas už nusikalstamos organizacijos subūrimą ar vadovavimą jai, taip pat už visus nusikalstamos organizacijos dalyvių padarytus nusikaltimus, jei jie buvo apimti jo tyčia. Tad kodekso ypatingojoje dalyje numatoma baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamos organizacijos sukūrimą ir dalyvavimą joje (BK 74-2 str.).

Pažymėtina, kad Baltarusijos Baudžiamajame kodekse tarp aplinkybių, sunkinančių atsakomybę, yra numatyta tik viena bendrininkavimo forma - organizuota grupė, tačiau ji taip

---

[230] Уголовный закон. Сопоставление уголовного кодекса Латвии и уголовного закона. - Рига, 1998.
[231] Уголовный кодекс Республики Беларусь. - Минск, 1998.

pat numatyta ir kaip kvalifikuojanti aplinkybė įvairiose sudėtyse (dažnai tose pačiose, kaip ir grupė iš anksto susitarusių asmenų) - vagystėje, atvirojoje vagystėje, plėšime, sukčiavime, turto prievartavime ir kitose.

Lenkija. Lenkijos Baudžiamojo kodekso 254 str. numato baudžiamąją atsakomybę už dalyvavimą minioje, t.y. kas aktyviai dalyvauja minioje, žinodami, kad jos dalyviai bendromis pastangomis prievarta kėsinasi į asmenį ar turtą, yra baudžiami. Be to, jeigu tokio prievartinio kėsinimosi metu žmogus miršta arba jam padaromas sunkus sužalojimas sveikatai, baudžiamoji atsakomybė sunkėja (BK 254 str. 2 d.). Gana įdomiai Lenkijos baudžiamajame kodekse suformuluotas ir kitas straipsnis, apimantis dvi bendrininkavimo formas - organizuotą grupę ir susivienijimą.[232] Pirmoji šio straipsnio dalis gana abstrakčiai numato baudžiamąją atsakomybę už dalyvavimą organizuotoje grupėje ar susivienijime, turint tikslą padaryti nusikaltimus. Pabrėžiamas būtinas požymis - dalyvavimas viename iš minėtų grupinių junginių, taip pat tikslas - bet kokių nusikaltimų darymas. Antra normos dalis numato jau kvalifikuotą sudėtį, kurioje išskiriamas ginkluotumo požymis, būdingas tiek organizuotai grupei, tiek ir susivienijimui. Paskutinioji šio straipsnio dalis numato baudžiamąją atsakomybę asmenų, kurie sukuria arba vadovauja organizuotai grupei arba susivienijimui.[233]

Rusija. Naujame Rusijos Federacijos Baudžiamajame kodekse, priimtame 1996 m., bendrininkavimo koncepcija liko beveik nepakitusi, tačiau atsirado keletas naujovių. Viena naujovė yra ta, jog atskiras BK straipsnis numato bendrininkavimo formas ir pateikia jų apibrėžimus. Jos tokios pačios, kaip ir tos, kurios numatytos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso ypatingojoje dalyje: grupė asmenų, grupė iš anksto susitarusių asmenų, organizuota grupė ir nusikalstama bendrija. Visos minėtos bendrininkavimo formos pagal Rusijos baudžiamuosius įstatymus yra atsakomybę sunkinančios aplinkybės, tačiau tam tikrose nusikaltimų sudėtyse jos yra kvalifikuojantys ar konstituciniai požymiai. Remiantis Rusijos Federacijos Baudžiamojo kodekso 35 str. 1 d. "nusikaltimas laikomas padarytu grupės iš anksto susitarusių asmenų, jeigu ji darant be išankstinio susitarimo dalyvavo du ar daugiau vykdytojų". Šio straipsnio antra dalis numato, kad "nusikaltimas laikomas padarytu grupės iš anksto susitarusių asmenų, jeigu jame dalyvavo asmenys, iš anksto susitarę dėl bendro nusikaltimo padarymo". Skirtingai nuo Lietuvos Baudžiamojo kodekso, kur grupė asmenų paminėta tik vieną kartą, Rusijos Baudžiamajame kodekse yra nemažai nusikaltimo sudėčių (jų apie trylika, daugiausia nusikaltimų asmeniui), kur ši bendrininkavimo forma yra kvalifikuojanti aplinkybė. Šio kodekso 35 str. 3 d. organizuota grupė apibrėžiama kaip pastovi

---

[232] Lenkijos BK 258 str. Žr. Уголовный кодекс Республики Польша. - Минск, 1998. P. 90.

grupė asmenų, iš anksto susivienijusių vienam ar keliems nusikaltimams padaryti. Taigi bandant atskirti grupę iš anksto susitarusių asmenų nuo organizuotos grupės, reikėtų pastebėti, jog pastarajai būdingi požymiai - išankstinis susitarimas ir pastovumas. Nors formaliai organizuotai grupei nekeliami dideli reikalavimai, tačiau reikėtų paminėti, jog Rusijos teisinėje literatūroje būtent ši bendrininkavimo forma laikoma organizuoto nusikalstamumo baudžiamąja teisine išraiška. Teismų praktikoje organizuotai grupei keliami labai dideli reikalavimai. Tais atvejais, kai organizuota grupė nėra numatyta ypatingojoje dalyje kaip kvalifikuojantis požymis, jos organizatoriai, užkirtus kelią jų veiklai organizuotos grupės kūrimo stadijoje, atsakingi už rengimąsi tiems nusikaltimams, kuriems padaryti ji sukurta.

Dar viena naujovė, susijusi su nusikalstamo susivienijimo, kaip pavojingiausios visuomenei bendrininkavimo formos, atsiradimu. Rusijos BK 35 str. 4 d. nusikalstamą bendriją (nusikalstamą organizaciją) įvardija, kaip visiškai susitelkusią organizuotą grupę (organizaciją), sukurtą daryti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, arba organizuotų grupių sąjungą, sukurtą siekti tokių pačių tikslų.[234] Ši norma taip pat numato tokio susivienijimo įkūrėjo ar vadovo atsakomybę už tokio junginio organizavimą ar vadovavimą jam. Taip pat įkūrėjas arba vadovas atsako už visus nusikalstamo susivienijimo padarytus nusikaltimus, kiek apima jo tyčia.

Šio kodekso ypatingojoje dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamos bendrijos organizavimą (BK 210 str.). Pagrindinai šios nusikaltimo sudėties požymiai yra: sunkių arba labai sunkių nusikaltimų darymas, tokios nusikalstamos bendrijos organizavimas ir vadovavimas jai ir dalyvavimas nusikalstamos bendrijos veikloje.[235]

JAV. Aptariant JAV kovos su organizuotu nusikalstamumu patirtį, reikėtų paminėti, kad organizuotas nusikalstamumas skirtingose Amerikos valstijose skirtingai ir traktuojamas.

Štai ***Kalifornijoje*** organizuotu nusikalstamumu laikoma veikla, kuria užsiima du ar daugiau asmenų ilgą laiką: užsiimant neteisėtų prekių ir paslaugų tiekimu (narkotikai, prostitucija, azartiniai lošimai ir kt.) arba atskirų nusikaltimų darymu (vagystės, plėšimai ir pan.).

Delavero valstijoje organizuotas nusikalstamumas atitinka grupę, kuri veikia už įstatymo ribų ir siekia gauti materialinės naudos.

Misisipio valstijoje organizuotas nusikalstamumas - dviejų ar daugiau asmenų susitarimas bendrai daryti savanaudiškas kriminalines veikas ilgą laiką.[236]

---

[233] Lenkijos BK 258 str. konstrukcija labai panaši į naujo LR BK 249 str. konstrukciją, kuriame apibrėžtas nusikalstamas susivienijimas.
[234] Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. - Москва, 1999. P. 69.
[235] Žr. Ten pat. P. 509-510.
[236] *Басецкий И.И., Безлюдов О.А., Легеченко Н.А.* Организованная преступность. - Минск, 1997. P. 22.

Luizianos valstijoje organizuotas nusikalstamumas apibrėžiamas kaip kriminalinis susitarimas užsiimti legalia ir nelegalia veikla, naudojant korupciją bei bauginimus, turint tikslą gauti pelno.

Naujajame Hamšyre organizuotas nusikalstamumas siejamas su neteisėta asmenų veikla, aukštu grupuotės organizuotumo lygiu, disciplina užsiimant nelegalių prekių ir paslaugų tiekimu.

Teksaso valstijos Baudžiamajame kodekse yra atskiras skyrius "Organizuotas nusikalstamumas"[236], kuriame kriminalizuotas nusikalstamas susivienijimas. Pagal šį kodeksą nusikalstamu susivienijimu laikomas 5 ar daugiau asmenų bendradarbiavimas vykdant nusikalstamą veiklą. Visi tokio susivienijimo nariai turi pažinoti vienas kitą, o tai reiškia, kad būdingas susivienijimo požymis yra jo pastovumas. Taip pat šiame skyriuje yra labai plati nusikaltimo sudėtis "Dalyvavimas nusikalstamoje veikloje". Tam, kad būtų galima šią sudėtį įrodyti, pakanka nustatyti tokio susivienijimo subūrimo faktą, vadovavimą jam ar dalyvavimą jo veikloje turint tikslą padaryti vieną ar keletą nusikaltimų.

Kitų JAV valstijų baudžiamuosiuose įstatymuose ***(Misurio, Naujojo Meksiko, Ohio, Oregono, Pensilvanijos, Vašingtono)*** pateikiamos organizuoto nusikalstamumo sampratos yra labai panašios.[237] Pirmiausia nusikaltimus daro grupė asmenų (ar organizacija) ir nusikalstama veikla užsiimama kaip verslu.

Gana įdomiai JAV suprantamas bendrininkavimo institutas - tai dviejų ar daugiau asmenų susitarimas padaryti nusikaltimą. Vadinasi, įrodinėjant bendrininkavimą, reikia įrodyti, jog du ar daugiau asmenų planavo pažeisti įstatymą ir akivaizdžiai įgyvendino nors vieną bendrininkų plano dalį. Viena vertus, toks bendrininkavimo traktavimas yra veiksmingas kovojant su organizuotu nusikalstamumu. Tai patvirtina ir *H.Abadinskis*: 1. Bendrininkas negali apsiginti nuo kaltinimų, motyvuodamas tuo, kad jis nežinojo susitarimo detalių, nepažįsta kitų bendrininkų ar nežino jų indėlio darant nusikaltimą. 2. Vieno iš bendrininkų pagal susitarimą atliktas veiksmas yra pagrindas kaltinti kitus bendrininkus. 3. Netgi vėliau tapęs bendrininku, asmuo atsakingas už ankstesnius kitų bendrininkų nusikaltimus, jeigu jis žinojo bendrininkavimo tikslą.[238] Kita vertus, toks gana platus bendrininkavimo aiškinimas kai kuriais atvejais gali kelti problemų. Jei darant nusikaltimus dalyvauja daug bendrininkų, teismui sunku individualizuoti kiekvieno asmens veiką skiriant jam bausmę.

---

[236] Verons Tehas Codes Annotated. Penal Code. - St. Paul, 1978. Vol. 4.
[237] Plačiau žr. Organized Crime. Report of the Task Force on Organized Crime. - Washington, 1976. P. 213-215.
[238] *Abadinsky H.* Organized crime in Chikago. 1994. P. 451.

1970 m. buvo priimtas Organizuoto nusikalstamumo kontrolės įstatymas, kurio dalis žinoma kaip *RICO* (*Reketeer Influenced and Corrupt Organizations*).[239] *RICO* tapo vienu svarbiausių aktų kovojant su organizuotu nusikalstamumu. Jis yra nukreiptas ne prieš atskirus nusikalstamus veiksmus, bet prieš sunkius nusikaltimus, kuriuos daro organizuotos grupės (įstatyme išvardytos 32 nusikaltimų rūšys). Už šio įstatymo pažeidimus numatytos labai griežtos bausmės. Vien dalyvavimas susivienijime, susijusiame su reketavimu, net jei tuo užsiima kiti susivienijimo nariai, pagal šį įstatymą yra nusikaltimas. Norint įrodyti *RICO* įstatymo pažeidimą, būtina nustatyti, kad: 1.egzistuoja nusikalstama organizacija; 2. kaltinamas asmuo yra susijęs su šia organizacija ir jos veikla; 3. kaltinamas asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvavo organizacijos veikloje ir 4. kad kaltinamas asmuo dalyvavo šios organizacijos organizuotame turto prievartavime.[240]

Kanada. Kanados Baudžiamajame kodekse nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė už dalyvavimą organizuotuose nusikaltimuose. Tik 462.3 str. numato vadinamuosius įmonių nusikaltimus *"enterprise crime offence"*: kyšininkavimą, sukčiavimą, korupciją, nužudymus, vagystes, prievartavimus, pinigų plovimą, nusikaltimus, susijusius su narkotikais ir kt.

Čilė. Čilės baudžiamieji įstatymai (BK 292 str.) organizuotą nusikalstamumą įvardija kaip nelegalias asociacijas. Tai gali būti bet kokia asociacija, įsteigta turint tikslą daryti nusikaltimus, nukreiptus prieš viešąją tvarką, papročius, žmones ar nuosavybę. Jau vien tokios asociacijos įkūrimo faktas traktuojamas kaip nusikaltimas.

Kolumbija. Kolumbijos Baudžiamasis kodeksas numato atsakomybę už kelių žmonių susitarimą padaryti nusikaltimą. Įstatymas nenurodo konkrečių nusikaltimų, vadinasi, atsakomybė iškyla už bet kokio nusikaltimo padarymą grupėje. Atsakomybė griežtėja, jeigu tokia grupė, darydama nusikaltimus, naudojo šaunamuosius ginklus. Tas pats įstatymas numato baudžiamąją atsakomybę sąmokslo skatintojams bei lyderiams. Nustačius tokius asmenis, jiems nuosprendis griežtinamas vienu trečdaliu.

Argentina. Argentinos Baudžiamojo kodekso 210 str. yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už dalyvavimą kriminalinėje asociacijoje. Tai trijų ar daugiau asmenų susitarimas daryti nusikaltimus, už kuriuos numatyta baudžiamoji atsakomybė nuo 3 iki 10 metų laisvės atėmimo. Be to, minimali bausmė tokių asociacijų vadeivoms negali būti mažesnė kaip 5 metai laisvės atėmimo

Kinijos Respublika. Netgi Kinijos Respublikos naujame Baudžiamajame kodekse, kuris įsigaliojo 1997 m.. lapkričio 1 d. yra numatyta nusikalstamo susivienijimo samprata bei numatyta, vadinamojo pagrindinio nusikaltėlio baudžiamoji atsakomybė, už tokio

---

[239] Organized crime in United States. Council of Europe. - Strasbourg, 1997. P. 5.
[240] Plačiau žr. Organized crime. Definitions and Laws. Council of Europe. - Strasbourg, 1998. P. 21.

susivienijimo organizavimą ir vadovavimą jam. Konkrečiai šio kodekso 26 str. 2 d. numatyta, jog nusikalstamas susivienijimas – tai trys ar daugiau asmenų, sukūrusių pastovią nusikalstamą grupę kartu vykdyti nusikaltimus. Pagrindinis nusikaltėlis už tokio susivienijimo organizavimą ir vadovavimą jam yra baudžiamas už visus tokio susivienijimo padarytus nusikaltimus. Taip pat jis atsako ir už visus kitus nusikaltimus, prie kurių jis prisidėjo, kuriuos organizavo arba kuriems vadovavo.[241]

Manau, kad užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuoto nusikalstamumo problema, apžvalga yra labai naudinga vertinant mūsų pačių įstatymus ir sudaro realias prielaidas juos tobulinti.

[241] Уголовный кодекс Китайсой Народной Республики. - Санкт-Петербург, 2001. P. 26.

4 skyrius. Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas.

Organizuota grupė kaip bendrininkavimo forma yra viena iš organizuoto nusikalstamumo atspindžių baudžiamajame įstatyme. Dabar galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuotos grupės terminas atskirose nusikaltimų sudėtyse: turto prievartavime (LR BK 273 str. 3 d.); viešuose raginimuose smurtu pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą (LR BK 68 str. 2 d.); ir terore akte (LR BK 227-3 str. 2 d.) vartojamas kaip kvalifikuojantis požymis arba kaip sunkinanti aplinkybė (LR BK 41 str. 2 p.).

Galiojančiame 1961 m. Baudžiamajame kodekse nepateikta organizuotos grupės samprata, o tai sunkina jos atribojimą nuo jai gretimų bendrininkavimo formų - bendrininkavimo iš anksto susitarus ir nusikalstamo susivienijimo. Tuo, kad galiojantis Baudžiamasis kodeksas nepateikia organizuotos grupės sampratos, savo sprendimus kartais motyvuoja ir teismas.

Štai Marijampolės rajono apylinkės teismo 1995 m. kovo 20 d. nuosprendžiu A.Jakštas, V.Gibas, A.Brusokas, B.Bendoraitis, P.Ašeriškis pripažinti kaltais ir nuteisti pagal BK 150 str. 3 d. už tai, kad veikdami organizuotoje grupėje kartu su V.Gruodžiu ir D.Kereiša, kurių atžvilgiu baudžiamoji byla išskirta į atskirą tyrimą, nuo 1992 m. liepos iki 1993 m. liepos mėnesio pabaigos keletą kartų įvairiu laiku prievartavo nukentėjusiuosius "Liubienę", "Puodžiūną", "Stasį", "Artūrą", "Ąžuolą", "Kaštoną", "Vyturį", "Šeckaitį", "Alksnį", "Antaną", prekiaujančiais iš kioskų Marijampolės mieste, mokėti jiems neva už paslaugą kas mėnesį po nustatytą pinigų sumą ir kurie įvairiu laiku tokius pinigus jiems mokėjo, suprasdami, kad nėra jokios apsaugos paslaugos ir bijodami, kad jų prekybiniai kioskai gali būti sunaikinti. A.Jakštas duodavęs telefono numerius, kuriais reikėjo paskambinti, jei būtų prievartaujami "Raikino" grupės ar kitų asmenų. Duoklę rinko ne tik pats A.Jakštas, bet ir jo vardu atvykę kiti grupės naria.i

Tuo tarpu Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija, nagrinėdama bylą pagal nuteistųjų kasacinius skundus, 1995 m. lapkričio 28 d. nuosprendžiu apylinkės teismo nuosprendį pakeitė, veikas perkvalifikavo į BK 150 str. 2 d. ir sumažino paskirtas bausmes. Kolegija nuosprendyje nurodė, kad "juridinio organizuotos grupės apibrėžimo nėra, tačiau LR BK 41 str. prasme organizuota grupė yra tada, kai įgyvendinami nusikalstami sumanymai, sunkiai įvykdomi vienam žmogui. Šiuo atveju kiekvienas iš nuteistųjų galėjo lengvai įvykdyti nusikalstamą sumanymą, be to, atskirais atvejais jie veikė įvairios sudėties grupėmis, kas rodo jų nepastovumą".[243]

[243] Žr. Įstatymų dėl baudžiamosios atsakomybės už turto prievartavimą taikymo teismų praktikos apibendrinimą // Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4. P. 109-110.

Tiesa, iš pradžių organizuotam nusikalstamumui apibrėžti baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtinta tik organizuotos grupės sąvoka[244], tačiau vėliau šiam reiškiniui pažymėti buvo skirta dar viena bendrininkavimo forma - nusikalstamas susivienijimas. Nusikalstamo susivienijimo norma Baudžiamajame kodekse atsirado kaip kovos būtent su organizuotu nusikalstamumu priemonė. Tuo tarpu organizuotos grupės sąvoka baudžiamojoje teisėje žinoma nuo laikų, kai pats organizuoto nusikalstamumo egzistavimas oficialiai buvo neigiamas.

Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vienos nuomonės dėl organizuotos grupės sampratos. Teisinėje literatūroje galima rasti įvairių organizuotos grupė apibrėžimų. Vieni autoriai (*A.Drakšienė*) teigia, jog organizuotos grupės sąvoka tiesiogiai apibrėžta bendrininkavimo sudėtyje (BK 18 str.) ir ji yra tam tikras iš anksto susitarusių asmenų grupės porūšis.[245] LTSR BK komentare organizuota grupe laikoma dviejų ar daugiau iš anksto susitarusių asmenų grupė, kuriai būdingas pastovumas, glaudesnis ryšys tarp bendrininkų, didesnis organizuotumo laipsnis.[246] Šias grupės savybes, anot *J.Prapiesčio,* gali liudyti nusikaltimo padarymo ir slėpimo plano parengimas ir suderinimas, vaidmenų pasiskirstymas, pasirengimo nusikaltimui veiksmai.[247] *K.Jovaišas* pateikia kitokį apibrėžimą - organizuota grupė reiškia pastovią asmenų grupę, kurią sieja tyčia, orientuota į kelių nusikaltimų padarymą.[248] *A.Šumskas* organizuotą grupę apibūdina dar plačiau - organizuota grupė laikoma pavojingesne bendrininkavimo forma nei paprastas bendrininkavimas, kai nusikaltimai padaromi iš anksto susitarusių asmenų. Organizuotos grupės nariai iš anksto pasirengia nusikaltimui, suderina nusikaltimo planą ir kitas nusikaltimo detales, pasiskirsto vaidmenimis, yra organizatoriai, padėjėjai, vykdytojai ir jie visi atlikdami jiems paskirtus uždavinius įgyvendina bendrą nusikalstamą tikslą. Dažniausiai ir padarytas pagal iš anksto suderintus veiksmus nusikaltimas slepiamas, realizuojamas nusikalstamu būdu gautas turtas ir pan.[249]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas taip pat bandė apibūdinti organizuotą grupę. 1996 m. nutarime Nr.43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas" jis nurodė, kad atskiriant organizuotą grupę nuo grupės iš anksto susitarusių asmenų reikia atsižvelgti į kaltininkų organizuotumo lygį, kuris nustatomas įvertinant konkrečias veiką apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti grupės pastovumas,

---

[244] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 36-41.
[245] Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas. 1 knyga. - V., 2001. P. 385.
[246] LTSR BK komentaras. - V., 1989. P. 44.
[247] Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. - V., 1996. P. 261.
[248] *Jovaišas K.* Nusikaltimai nuosavybei // Verslo ir komercinė teisė. 1999. Nr. 4-5. P. 107.
[249] *Šumskas A.* Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. - V., 2000. P. 145.

veiklos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis funkcijomis, susitarimas dėl teritorijų tarp atskirų tokio pobūdžio grupių pasidalijimo ir pan.[250]

Rusijos baudžiamojoje teisėje taip pat daug organizuotos grupės apibrėžimų. Pavyzdžiui, Rusijos Aukščiausiojo Teismo nutarimų rinkinyje organizuota grupė laikoma pastovi iš dviejų ir daugiau asmenų, susibūrusių padaryti vieną ar keletą nusikaltimų, grupė. Dažniausiai tokia grupė kruopščiai ruošiasi ir planuoja nusikaltimus, pasiskirsto vaidmenimis tarp bendrininkų, apsirūpina techninėmis priemonėmis.[251] Kiti autoriai - *M.I.Kovaliovas*, *I.I.Karpecas* organizuota grupe vadina dviejų ar daugiau asmenų susivienijimą, iš anksto susiorganizavusį padaryti vieną arba keletą nusikaltimų.[252] *R.Galiakbarovas* teigia, jog organizuota grupė - tai tik vienas iš bendrininkavimo iš anksto susitarus pasireiškimų. Organizuotai grupei būdingi papildomi požymiai, kurie gali būti nustatyti tik tiriant konkretų nusikaltimą (išankstinis plano parengimas, vaidmenų pasiskirstymas, kliūčių, trukdančių padaryti nusikaltimą, pašalinimas ir pan.). Griežtų, vienodų papildomų požymių nebuvimas liudija, kad organizuota grupė nėra savarankiška bendrininkavimo forma.[253]

Yra nuomonė, jog norint grupę pripažinti organizuota, užtenka nustatyti, jog du ar daugiau asmenų susiorganizavo bendrai ne vieną kartą daryti nusikaltimus.[254] Negalima sutikti su šia nuomone, nes pagal šią sampratą pakaktų nustatyti patį dviejų ar daugiau asmenų susivienijimo į organizuotą grupę faktą ir, kad ši grupė numačiusi padaryti keletą nusikaltimų. Tad tokiu atveju, organizuota grupe reikėtų pripažinti ir spontaniškai susibūrusią nepilnamečių grupę, kurie sumanė padaryti kelias mažareikšmes vagystes, ir recidyvistų ar profesionalių vagių susivienijimus, kurie sumanė padaryti sunkius savanaudiškus nusikaltimus. Minėta organizuotos grupės samprata neleidžia įvertinti įvairių grupių pobūdžio pavojingumo visuomenei lygmens atžvilgiu.

Beje, reikėtų paminėti, jog prieš priimant naująjį Baudžiamąjį kodeksą organizuotos grupės sampratą buvo bandoma supaprastinti. Teisingumo ministerijos pateiktame Baudžiamojo kodekso projekte organizuota grupe buvo įvardijama, kai iki nusikalstamos veikos padarymo pradžios du ar daugiau asmenų susitaria bendrai padaryti nusikalstamą veiką kaip vykdytojai.[255] Tad pagal šią nuostatą organizuota grupė, kuri turėtų būti žymiai pavojingesnė bendrininkavimo forma negu bendrininkų grupė, gali būti tik paprastame bendrininkavime. Toks organizuotos grupės apibrėžimas neatitiko nei Europos Sąjungos šalių

---

[250] Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas" // Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4. P. 92-93.

[251] Сборник постановлений Пленума Верховного Суда РФ 1961-1993 г. - Москва, 1994. P. 286.

[252] *Ковалев М.И.* Соучастие в преступлении Ч. 2. - Свердловск, 1961. P. 224. *Карпец И.И.* Отягчающие и смягчающие обстоятельства в уголовном праве. - Москва, 1959. P. 45.

[253] *Галиакбаров Р.Р.* Групповые преступление. - Свердловск, 1973. P. 122.

[254] *Алексеев В.* Понятие организованной группы // Социалистическая законность. 1989. No. 11. P.25.

[255] Žr. Teisingumo ministerijos Baudžiamojo kodekso projektas. P. 10.

priimtų organizuotos grupės apibrėžimų, nei teorinių bendrininkavimo skirstymo į formas nuostatų.

Tuo tarpu darbo grupės pateiktame Baudžiamojo kodekso projekte, manyčiau, buvo pateikta tikslesnė organizuotos grupės sąvoka: organizuota grupė yra tada, kai iki nusikalstamos veikos padarymo pradžios du ar daugiau asmenų susitaria padaryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darant nusikaltimą, atlieka atskirą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.[256]

Naujas Baudžiamasis kodeksas jau pateikia organizuotos grupės sampratą. Organizuota grupe laikoma, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.[257]

Taigi iš dviejų skirtingų bandymų apibrėžti organizuotą grupę mes dabar turime trečiąjį variantą - prieš tai buvusių bandymų "hibridą". Teismai gavo gana aiškų apibrėžimą, kurį galima nesunkiai nustatyti ir taikyti. Kita vertus, manau, kad ir naujame Baudžiamajame kodekse organizuotos grupės apibrėžimas yra tobulintinas. Šis apibrėžimas faktiškai pateiktas be tvirto teorinio pagrindo. Štai apibrėžime teigiama, kad susitarimas galimas bet kokioje nusikalstamos veiklos stadijoje. Juk logiška, kad netikslinga nurodyti, jog galima susitarti bet kokioje nusikalstamos veiklos stadijoje, nes tai sumenkina organizuotos grupės pavojingumą. Sunku įsivaizduoti, kad asmenys, susitardami bendrai daryti nusikaltimą, pasikėsinimo stadijoje sugebės pasiekti tokį organizuotumo lygį, kuris leis juos pripažinti veikiant organizuotoje grupėje. Kam tada organizuotos grupės sampratoje reikalingas požymis - pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis?

Dar viena problema, kad asmenys susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tačiau tai reiškia, kad asmenys negali veikti organizuotoje grupėje, jei iš anksto susitaria daryti vieną nesunkų nusikaltimą, o tai taip pat nelogiška.

Naujame Baudžiamajame kodekse ši bendrininkavimo forma vadinama organizuota grupe, vadinasi, ji taip pat siejama su organizuotu nusikalstamumu. Tačiau pateikta jos samprata visiškai neatspindi tų požymių, kurie turėtų būti būdingi šiai bendrininkavimo formai. Tad gal geriau baudžiamajame įstatyme neturėti tokios organizuotos grupės sampratos ir remtis organizuotos grupės požymiais, kuriuos išskiria baudžiamosios teisės teorija ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas?

---

[256] Žr. Darbo grupės pateiktas Baudžiamojo kodekso projektas. P. 10.
[257] Naujas Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas: 25 str. 3 d.

Be to, remiantis naujuoju Baudžiamuoju kodeksu (BK 26 str. 4 d.), esant sudėtiniam bendrininkavimui, kiekvienas organizuotos grupės narys atsako pagal faktiškai atliktą vaidmenį, t.y., organizatorius, kurstytojas ar padėjėjas atsako pagal šio kodekso straipsnį, numatantį atsakomybę už vykdytojo padarytą veiką, ir šio kodekso 24 str. 4 (kaip organizatorius), 5 (kaip kurstytojas) ar 6 (kaip padėjėjas) dalį. Tad nauja organizuotos grupė samprata verčia peržiūrėti tradicinę nuostatą, kad visi tokios grupės nariai, nesvarbu, koks jų tikrasis vaidmuo, atsako kaip vykdytojai.

Atsižvelgdamas į pateiktus organizuotos grupės apibrėžimus baudžiamosios teisės teorijoje bei į naujame Baudžiamajame kodekse įtvirtintą organizuotos grupės sampratą, ***siūlyčiau savo apibrėžimą: organizuota grupė yra tada, kai du ar daugiau asmenų iš anksto susitaria daryti vieną ar kelis nusikaltimus ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.***

Remdamasis apibrėžimu, toliau aiškinsiu organizuotos grupės požymius. Mano manymu, pateikti pagrindiniai organizuotą grupę apibūdinantys požymiai yra šie:

1. Išankstinis susitarimas. Organizuota grupė visada buvo suprantama kaip bendrininkavimo forma, kuriai būdingas išankstinis susitarimas. Būtent išankstinis susitarimas (susitarimas iki veiksmų atlikimo) - yra požymis, kuris pirmiausiai turi būti pabrėžiamas formuluojant organizuotos grupės apibrėžimą. Daugelis autorių, apibūdindami organizuotą grupę, taip pat pabrėžia šio požymio svarbą.[258] Juk organizuota grupė yra laikoma labiau pavojinga bendrininkavimo forma nei bendrininkavimas elementariai iš anksto susitarus. Nagrinėjant šią problemą pasitaiko nuomonių, jog organizuota grupė nuo grupės iš anksto susitarusių asmenų skiriasi išankstinio susitarimo pobūdžiu, o tai nulemia ir kitas, organizuotai grupei būdingas savybes. Pats išankstinis organizuotos grupės susitarimas[259] yra ypatingas tuo, kad jo metu smulkiai numatomos būsimos bendrininkų veiklos detalės, sudaromas nusikaltimo planas, pasiskirstoma vaidmenimis, aptariami nusikaltimo padarymo būdai, priemonės bei kiti elementai. *A.Klimkos* nuomone organizuota grupė – tai tokia grupė, kurią sudarantys asmenys būna iš anksto susitarę dėl svarbiausių nusikaltimo padarymo aplinkybių: dėl kėsinimosi objekto, dėl kiekvieno bendrininko daromų veiksmų turinio bei pobūdžio, dėl šių veiksmų padarymo laiko ir pan.[260] Rusų mokslininkas *R.Galiakbarovas* tokį išankstinio susitarimo pobūdį organizuotoje grupėje sieja su ypatingu bendrininkų susitelkimu

---

[258] Štai profesorius *V.Piesliakas* teigia, jog terminu "organizuota grupė" įstatymų leidėjas norėjo parodyti, jog buvo išankstinis susitarimas, be kurio organizuota grupė negalima. Žr. *Piesliakas V.* Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją baudžiamojo kodekso dalis // Socialistinė teisė. 1982. Nr. 4. P. 26.

[259] Kai kurie autoriai išankstinį susitarimą vadina susiorganizavimu. Žr. *Грищаев П.И.* Соучастие по уголовному праву. - Москва, 1959. P. 81.

[260] *Klimka A.* Bendrininkų atsakomybės principai // Socialistinė teisė. 1971. Nr. 1. P.16.

darant vieną arba keletą nusikaltimų.[261] Šis susitelkimas yra ypatingas ne tik tuo, kad asmenys susitaria, bet ir tuo, jog atskiri organizuotos grupės nariai gali padaryti nusikaltimą tiesiogiai nedalyvaudami juose. Be to, išankstinio susitarimo buvimas pats savaime kelia didesnį pavojų visuomenei, nes didina organizuotos grupės dalyvių nusikalstamą valią, padidina galimybę sėkmingai padaryti nusikaltimus. Kartu organizuotai grupei yra būdingas ne laikinas susitarimas, o pastovaus pobūdžio susitarimas. Susitarimas svarbus tuo, jog susitariama padaryti ne kai kuriuos nusikaltimus, o išvis užsiimti bendra nusikalstama veikla.

Taigi minėtos organizuotai grupei būdingos išankstinio susitarimo aplinkybės lemia susitarimo organizacinį pobūdį, kuris organizuotai grupei suteikia naują kokybę.

2.(Išankstinis susitarimas) padaryti vieną ar kelis nusikaltimus. Štai *K.Jovaišas* nurodo organizuotos grupės požymį - susitarimą padaryti kelis nusikaltimus.[262] Tokios pat pozicijos laikosi ir *S.V.Djakovas*. Jis teigia, kad organizuota grupė, dažniausiai ruošiasi padaryti ne vieną ar du nusikaltimus, o gerokai daugiau nusikaltimų. Aišku, jog organizuota grupė gali padaryti ir vieną nusikaltimą, tačiau jis būtinai turi būti sudėtingas ir norint jį padaryti reikalingas ilgalaikis pasiruošimas.[263] Aš taip pat manau, jog organizuota grupe galima vadinti ir tokią grupę, kai asmenys susiburia į ją padaryti vieną nusikaltimą. Tačiau, jeigu susitariama padaryti vieną nusikaltimą, jis turi būti gana sudėtingas arba reikalaujantis atlikti daug veiksmų. Galima sakyti, jog organizuota grupė yra kaip vieningas, tvirtas junginys, stabiliai ir pastoviai vykdantis sau iškeltas užduotis ir priešinantis išoriniams poveikiams (iš konkuruojančių grupių ar iš teisėsaugos institucijų) bei vidiniams poveikiams (pvz., keičiantis grupės lyderiui ar esant kitiems konfliktams). Didelį atgarsį Lietuvoje turėjo baudžiamoji byla, susijusi su vaiko pagrobimu:

Marijampolės raj. Apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-72-95 konstatuojama, kad 1994 m. rugsėjo 13 d. apie 9 val. Kazlų Rūdoje Marijampolės raj. L.Lepeškienė ir A.Lepeška grupėje iš anksto susitarusių asmenų, siekdami ateityje reikalauti asmeninį V. Degučio turtą, pagrobė 8 m. V.Degučio sūnų E.Degutį ir laikotarpyje iki 1994 m. rugsėjo 16ėd., grasindami nužudyti pagrobtą vaiką ir atlikti smurtinius veiksmus, reikalavo iš V.Degučio 30 000 JAV dolerių. Įvykdžius reikalavimą jie užvaldė 15 000 JAV dolerių, padarydami nukentėjusiajam žymią žalą. R.Lukšys, prisijungdamas prie grupės iš anksto susitarusių asmenų, susidedančios iš L.Lepeškienės ir A.Lepeškos, ir veikdamas kartu sodo namelyje laikė pagrobtą vaiką. Be to, R.Lukšys, žinodamas, kad L. ir A.Lepeškos pagrobę V. Degučio vaiką ir grasindamas pagrobti kitą nukentėjusiojo vaiką bei motiną, reikalavo iš V. Degučio perduoti savo asmeninį turtą. Įvykdžius šį reikalavimą grupė iš anksto susitarusių asmenų užvaldė 5000 JAV dolerių, padarant nukentėjusiam žymią žalą.[264]

---

[261] *Галиакбаров Р.Р.* Квалификация групповых преступлений. - Москва, 1980. P. P. 1.
[262] *Jovaišas K.* Nusikaltimai nuosavybei // Teisės problemos. 1995. Nr. 3. P. 47.
[263] Организованная преступность. - Москва, 1989. P. 17.
[264] Marijampolės raj. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-72-1995.

Nors teismas šių asmenų veiksmus kvalifikavo kaip padarytus grupės iš anksto susitarusių asmenų prievartaujant turtą, tačiau byloje surinkti įrodymai leidžia daryti išvadą, jog šių asmenų veiksmuose galima įžvelgti ir organizuotos grupės požymių. Pirmiausiai, manau, jog grupuotėje buvo jos organizatorius - A.Lepeška. Būtent jis dėl šeimoje susidariusios sunkios finansinės padėties pasiūlė pagrobti muitininko vaiką ir vėliau reikalauti už jį pinigų. A.Lepešką kaip nusikaltimo organizatorių-vadovą identifikuoja ir tai, jog jo nurodymų klausydavo ne tik jo žmona, bet ir R.Lukšys. Štai, įstūmus vaiką į automobilį, jo nurodymu žmona sugirdė tabletę, kad vaikas užmigtų. Jo nurodymu R.Luškys vežė žmoną į Vilnių nupirkti mobilaus ryšio telefoną, kuriuo būtų galima skambinti pagrobto vaiko tėvams. Pats organizatorius skambindavo vaiko tėvams, tačiau apie pokalbio turinį savo bendrininkams nieko nesakydavęs. Be to, jis pats nurodydavo, kas ir kur turi atvykti ir atnešti pinigus. Organizuotos grupės buvimą paryškina ir ta aplinkybė, kad buvo parengtas detalus nusikaltimo planas: detaliai išstudijuota vietovė, kurioje buvo mokykla ir mokėsi V.Degučio sūnus, kruopščiai pasirengta pačiam vaiko pagrobimo aktui bei jo paslėpimui sodo namelyje, tiksliai užsibrėžtas tikslas išreikalauti tam tikras pinigų sumas. A.Lepeška saugoti pagrobtą vaiką pasitelkė į pagalbą R.Lukšį. Tarp grupės dalyvių buvo glaudūs tarpusavio ryšiai, visi jos nariai žinojo, ką kiekvienas turi atlikti, ir siekė bendro rezultato.

Be abejo, gal ir nekiltų didelių problemų, jeigu organizuota grupė būtų susikūrusi daryti, pavyzdžiui, vagystes, numatytas LR BK 271 str. 1 ir 2 dalyse. Pagal galiojantį baudžiamąjį įstatymą tai nėra sunkūs nusikaltimai. Tačiau, kaip vertinti tuos atvejus, kai organizuotoje grupėje dalyvauja trys asmenys ir jie susitaria padaryti kelis sunkius nusikaltimus, pavyzdžiui, dvi - tris vagystes įsibraunant į gyvenamąsias patalpas? Turint omenyje, kad sunkių nusikaltimų darymas yra būdingas ir nusikalstamam susivienijimui[265], šiuo atveju kaltininkams reikėtų inkriminuoti nusikalstamo susivienijimo kūrimą ar dalyvavimą jo veikloje

3. Vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas kaip organizuotos grupės požymis. Kiekvienas grupės narys turi tiksliai žinoti, ką jam reikia daryti, t.y. jis turi žinoti savo užduotį ir vaidmenį, nes dėl to visi buvo susitarę. Bendrininkavimas organizuotoje grupėje nebūtinai turi būti sudėtinis. Pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis gali reikšti ir tai, kad grupės nariai susitarė kartu padaryti nusikaltimą kaip bendravykdytojai arba atlikdami skirtingus vaidmenis: ne tik vykdytojų, bet ir organizatoriaus, kurstytojo ar padėjėjo. Organizuotai grupei kaip tik būdinga tai, kad nusikalstamą veiklą koordinuoja vienas ar keli asmenys, kurie gali dalyvauti ar nedalyvauti darant konkrečius nusikaltimus, prisidėti ar neprisidėti prie jų

[265] Nusikalstamam susivienijimui yra būdingi trys požymiai: 1) trys ir daugiau asmenų; 2) susivienijimas (susitarimas) užsiimti bendra nusikalstama veikla ir 3) susivienijimo tikslas - daryti sunkius nusikaltimus.

rengimo ar darymo, bet visais atvejais jie yra grupės vadovai, koordinatoriai ir pan. Jeigu kuris nors nusikaltimo dalyvis "iškrito" iš šio susitarimo, o veikė tiesiog kartu su kitais, darė, kas jam atrodė reikalinga, jis negali būti traktuojamas kaip organizuotos grupės narys.

Štai ir teismų praktikoje pabrėžiama šio požymio svarba.

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-290 1996 m. teisiamieji A.Bartkus, R.Stasiukynas bei V.Gudas buvo kaltinami pagal LR BK 227-1 str., tai yra, kad A. Bartkus ir R. Staniukynas 1995 m. gegužės mėn. Vilniuje organizavo nusikalstamą susivienijimą kontrabandai daryti, įtraukdami į nusikalstamo susivienijimo veiklą V.Gudą, G.Patinską, E.Tarasevičių bei vadovavo nusikalstamam susivienijimui, sudarydami veiksmų kontrabandai daryti planą, pasiskirstydami tarp nusikalstamo susivienijimo dalyvių vaidmenis bei kartu su nusikalstamo susivienijimo nariais V.Gudu, G.Patinsku, E.Tarasevičiumi ir ne gaujos nariais J.Petrausku, Z.Tautkumi, V.Taboku, J.Lazdausku, A.Baltmiškiu dalyvavo nusikalstamam susivienijimui padarant kontrabandą stambiu mastu- BK 312 str. 2 d.[266]

Teismas išteisino teisiamuosius pagal BK 227-1 str. neįrodžius jų dalyvavimo padarant šį nusikaltimą. Tačiau teismas įvertino, kad kontrabanda buvo padaryta grupės iš anksto susitarusių asmenų, nes kiekvienas iš bendrininkų ir šios grupės dalyvių atliko tam tikrą vaidmenį, t.y. buvo vaidmenų pasiskirstymas. V.Gudas organizavo spirito nupirkimą Baltarusijoje ir jo pardavimą atvežus į Lietuvą. R.Staniukynas organizavo kontrabandinio spirito pervežimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną. Spiritas buvo perkamas už A.Bartkaus ir R.Stasiukyno pinigus. V.Gudas nupirko spiritą pagal A.Bartkaus ir R.Staniukyno nurodymą Baltarusijoje, kartu su V. Petrausku bei G. Patinsku pervežė spiritą per valstybinę sieną. Pervežti spiritą padėjo Z.Tautkus, V.Tabokas bei E.Tarsevičius. Tuo tarpu J.Lazdauskas iš anksto pažadėjęs įsigijo kontrabanda įvežtą spiritą. Toliau teismas teigia, jog šią grupę iš anksto susitarusių asmenų galima laikyti organizuota grupe. Ši teismo pozicija nelabai suprantama, kadangi baudžiamajame įstatyme yra vartojamos dvi skirtingos bendrininkavimo formos: grupės iš anksto susitarusių asmenų ir organizuotos grupės. Todėl, manyčiau, reikėtų įvardyti konkrečią bendrininkavimo formą. Beje, vėliau teismas taip ir daro, vertindamas, jog šios grupuotės veikla atitinka organizuotos grupės požymius.

Teismas vadovavosi tuo, kad kontrabanda buvo daroma pagal parengtą planą, grupėje buvo pasiskirstyta vaidmenimis, buvo glaudūs ryšiai tarp grupės narių. Tuo tarpu nusikalstamo susivienijimo požymius eliminuoja šios aplinkybės: grupuotės veikla buvo nukreipta įvežti tam tikrą kiekį spirito ir jį realizuoti pasipelnymo tikslais. Analizuojant byloje surinktus įrodymus, matyti, kad spiritas buvo vežamas vieną mėnesį, o tai neleidžia teigti, kad grupuotė užsiminėjo ilgalaike nusikalstama veikla. Nenustatyta, kad ši grupuotė susibūrė paveikta vieno iš grupuotės nario autoriteto ar bauginant. Iš tiesų matyti, jog visi jie sutiko

[266] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-290 1996.

dalyvauti pervežant kontrabandą skatinami vien materialinio suinteresuotumo. Kiekvienas iš grupuotės narių buvo savarankiškas ir galėjo atsisakyti savo nusikalstamos veiklos, tačiau dalyvavo jos veikloje vedami materialinių interesų. Tai rodo, kad nebuvo nusikalstamo susivienijimo kūrimo ir vadovavimo jam. Kaltinime teigiama, jog susivienijimą organizavo R.Staniukynas (nors kai kuriuos organizavimo požymius galima įžvelgti: jis su A.Bartkumi sudarė nusikaltimo planą, duodavo nurodymus kitiems grupuotės nariams, aiškino, kaip bus pervežamas spiritas per sieną ir ką reikės daryti kitiems grupuotės nariams), tačiau santykiai tarp grupuotės narių nebuvo grindžiami pavaldumo principu smurtu ar grasinimais. Kiekvienas jos narys turėjo savo vaidmenį ir atliko tam tikrą darbą pervežant, o vėliau ir realizuojant krovinį. Be to, nusikalstamo susivienijimo vienas iš požymių yra tas, kad nusikaltimai daromi versliškai - užsiimama nusikalstama veikla kaip pragyvenimo šaltiniu. Tuo tarpu beveik visi grupuotės nariai turėjo savo firmas, vertėsi įvairia komercine bei ūkine veikla. Reikėtų paminėti, kad šios grupuotės nariai vykdydami nusikalstamą veiklą naudojosi radijo ryšio priemonėmis. Tačiau, įvertinus šių aplinkybių visumą, galima daryti išvadą, jog teismas visiškai pagrįstai traktavo šios grupuotės veiksmus kaip padarytus organizuotos grupės.

Kitas teismų praktikos pavyzdys vėlgi byloja apie šio požymio svarbą: Vilniaus apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr.1-8-96 išteisino visus teisiamuosius pagal BK 227-1 str., tačiau nusprendė, kad jie nusikaltimus padarė organizuotoje grupėje. Teismas nurodė tokias įrodančias aplinkybes: nusikaltimai buvo paruošti, suplanuoti, teisiamieji nusikaltimų metu veikė pasiskirstę vaidmenimis, nusikaltimams padaryti naudojo specialiai paruoštas ir pritaikytas atitinkamas priemones.[267]

Baudžiamosios teisės teorijoje bei teismų praktikoje aptinkami ir kiti organizuotos grupės požymiai.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr.43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas" teigiama, kad atskiriant turto prievartavimą, kurį padarė organizuota grupė, nuo turto prievartavimo, padaryto grupės iš anksto susitarusių asmenų, reikia atsižvelgti į kaltininkų organizuotumo lygį, kuris nustatomas įvertinant konkrečias veiką apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti: grupės pastovumas, veiklos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis funkcijomis, susitarimas dėl pasidalijimo teritorijų tarp atskirų tokio pobūdžio grupių ir pan.[268] Būtinas ir subjektyvus požymis - bendrininkai supranta sukūrę ir priklausę būtent

[267] Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-8-1996.

[268] Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr.43, "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas" // Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4. P. 92-93.

tokiai, šias savybes atitinkančiai grupei. Be abejo, šių aplinkybių sąrašas nėra išsamus, nes kiekvienas nusikaltimas savotiškas, jį lydinčios sąlygos ir aplinkybės labai skirtingos, numatyti jas visas nėra galimybių, todėl suprantama, kad baudžiamąsias bylas tiriantys pareigūnai savo nuožiūra gali išskirti ir kitokias aplinkybes.

Kaip matome, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas kaip pagrindinį organizuotos grupės kriterijų nurodė *didesnį organizuotumo lygį.* Kiti mokslininkai (*N.L.Vodko*) taip pat pritaria šio požymio išskyrimui. Organizuotumas aiškinamas esančiais tarp grupės narių ryšiais, bendrais tikslais, tarpusavio įsipareigojimais, paklusimu bendrai grupės tvarkai.[269] *A.Klimka* taip pat mini grupės organizuotumo požymį. Kuo labiau grupės dalyviai susitelkę, kuo nuodugniau apgalvotas ir kruopščiau paruoštas nusikaltimo padarymo planas, tuo sėkmingiau realizuojamas nusikaltimas, tuo didesnį pavojų sudaro, kitoms sąlygoms esant vienodoms, kiekvieno bendrininko veikla.[270]

Yra nuomonių, jog organizuotos grupės dalyviams yra būdingi *ilgesni ir glaudesni nusikalstami ryšiai.*[271] Teismų praktikoje galima aptikti ir gana įdomų vertinimą šiuo aspektu, jog organizuotos grupės nariai nebūtinai turi asmeniškai bendrauti vieni su kitais, tai vis tiek rodo grupės narių glaudžius nusikalstamus ryšius.[272] Organizuotos grupės dalyvius sieja bendras nusikaltimo padarymo planas, jie iš anksto pasiruošia priemones nusikaltimo sumanymui realizuoti ir jo pėdsakams paslėpti.[273]

Dar vienas organizuotai grupei priskiriamas požymis - *pastovumas*. Organizuotos grupės pastovumą gali rodyti ir jos nusikalstamos veiklos vienodumas. Pavyzdžiui, vienarūšių nusikaltimų darymas, vertinant iš profesionalumo, vertybinių-psichologinių požymių pozicijų, rodo grupės dalyvių veiksmų suderinamumą, glaudžius ir pastovius tarpusavio santykius. Organizuotos grupės nusikalstamos veiklos vienodumas yra būdingas visai grupei, neatsižvelgiant į tai, kad atskiri jos nariai atlieka joje skirtingus vaidmenis. Taigi organizuota grupė kaip pastovus, susitelkęs asmenų susivienijimas, gali turėti specifinius nusikalstamus įgūdžius, ryšius, patirtį, susivienijęs daryti tapačius ar vienodus nusikaltimus. Tokia grupe galima tapti iš anksto susitarus arba įgauti organizuotumo požymius nusikalstamos veiklos procese. Grupės pastovumą gali rodyti ir tos grupės nusikalstamų ryšių ilgalaikiškumas ir tvirtumas. Be abejo, tai nulemia nevienkartinis nusikaltimų darymas.

---

[269] Plačiau žr. *Водько Н.П.* Уголовно правовая борьба с организоваанной преступностью. - Москва, 2000. P. 21.
[270] *Klimka A.* Bendrininkų atsakomybės principai // Socialistinė teisė. 1971. Nr. 1. P. 16.
[271] *Riepšas J.* Baudžiamoji atsakomybė už prievartavimą (reketą) // Teisės apžvalga. 1990. Nr. 1. P. 8.
[272] Kasacinė byla Nr. 2K-348/ 2000.
[273] *Ignotas M.* Turto prievartavimas: kvalifikavimo ir bausmės skyrimo problemos // Teisės problemos. 1994. Nr. 2. P. 52.

Tokios aplinkybės kaip grupės pastovumas, jos veiklos trukmė ir intensyvumas organizuotą grupę labai priartina prie kitos bendrininkavimo formos - nusikalstamo susivienijimo.

Kriminalinis profesionalizmas kaip organizuotos grupės požymis. Požymiai, apibūdinantys organizuotą grupę, gali būti būdingi ir spontaniškai susibūrusiai nepilnamečių grupei, kuri sumanė padaryti keletą smulkių vagysčių. Todėl tokioje situacijoje svarbu būtų ne tiek pvz., nustatyti dalyvaujančių grupėje asmenų skaičių, lyderį, pasiskirstytus vaidmenis (aišku, jog šiuos požymius nustatyti taip pat svarbu), o išsiaiškinti, kas susibūrė į šią grupę ir kokiu tikslu. Būtent: tikslas - verslas (kuo didesnio pelno siekimas), susijungimas į grupę įvertinant objektyvias jos galimybes (kriminaliniai įgūdžiai, kriminaliniai ryšiai, specializacija, grupės dalyvių profesionalumas) apibūdina grupės organizuotumą ir sudaro sąlygas jos ilgalaikei nusikalstamai veiklai (grupės pastovumas).[274] Kriminalinis profesionalizmas galėtų būti vienu iš požymių, apibūdinančių organizuotą grupę. O būdingi kriminaliniam profesionalizmui požymiai būtų: nusikalstamos veiklos pastovumas (specializacija), specifinės žinios ir įgūdžiai (kvalifikacija), nusikalstama veikla, kaip pragyvenimo šaltinis, ryšiai su asocialia aplinka.[275] Profesorius *V.Piesliakas* taip pat mano, kad organizuotai grupei yra būdingi profesionalios veiklos požymiai.[276]

Korupcija kaip organizuotos grupės požymis. Literatūroje yra išsakyta nuomonė, jog tiek grupė iš anksto susitarusių asmenų, tiek ir organizuota grupė nėra susijusios korumpuotais ryšiais su valdžios institucijomis, kadangi jos siekia būti latentinės, o ne pretenduoti į valstybinės valdžios funkcijas, užimti lyderio pozicijas ekonomikoje ar visuomenėje. Tačiau, jeigu jos užmezga korupcinius ryšius, tai tik su teisėsaugos institucijomis.[277] Manau, jog organizuotai grupei gali būti būdingas korupcijos požymis, tačiau jo nelaikyčiau privalomu požymiu.

Kiti požymiai, siejami su organizuota grupe. Baudžiamosios teisės teorijoje išskiriami ir kiti požymiai, kurie siejami su organizuota grupe. Štai siūloma išskirti tokius organizuotai grupei būdingus požymius kaip nusikalstamos veiklos sistematiškumo, planavimo, taip pat įvairių būdų, stengiantis neutralizuoti socialinę kontrolę, naudojimo požymį. Nustatant, ar grupė yra organizuota, siūloma atsižvelgti ir į tai, ar grupuotė turi savo teismą, bendrą pinigų kasą, organizuoja bendrus susirinkimus, ar turi grandis, kurios koordinuoja, valdo bei

---

[274] *Магомедов А.А., Гаджиев С.Н.* О некоторых уголовно - правовых аспектах организованной преступности // Проблемы повышения эффективности борьбы с организованной преступностью. - Москва, 1998. P. 34.

[275] *Гуров А.И.* О некотарых вопросах изучение криминального професионализма // Советское государство и право. 1987. No. 5. P. 85.

[276] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 38.

[277] Plačiau žr.: Основы борьбы с организованной преступностью / под. ред. *В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова.* - Москва, 1996. P. 150.

tiesiogiai vykdo nusikalstamą veiklą.[278] Dar kiti autoriai siūlo atsižvelgti į tai, ar yra suformuota psichologinė grupės struktūra, ar grupėje yra lyderis - organizatorius ar vadovas. Taip pat ar darant nusikaltimus buvo taikomi sudėtingi būdai, susiję su techninių, ryšio priemonių panaudojimu, ar grupėje palaikoma griežta disciplina, ar santykiai tarp grupės narių grindžiami išskirtinai bendru nusikaltimų darymu, ar grupėje suformuoti savi požiūriai, elgesio normos, vertybinė grupės narių orientacija, ar pajamų, gautų iš nusikalstamos veiklos paskirstymas, susijęs su grupės narių užimama padėtimi (didžiausią dalį gauna lyderiai, po to aktyvūs grupės nariai ir eiliniai).[279]

Pareigūnams, tiriantiems ir nagrinėjantiems baudžiamąsias bylas, iki galo neaišku, kokia aplinkybių visuma yra pakankama nusikaltimą kvalifikuoti kaip padarytą organizuotos grupės. Neretai teismai veikas perkvalifikuoja motyvuodami tuo, kad veikoje nėra organizuotos grupės požymių, bet dažnai nuosprendžiuose neįvertinamos tos aplinkybės, kurios yra nusikalstamuose veiksmuose: veikos trukmė, dalyvių veiksmų bendrumas, tarpusavio ryšiai, nukentėjusiųjų skaičius ir kitos aplinkybės, kuriomis remiantis spręstina apie nusikalstamos grupės organizuotumo lygį.

Štai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis kasacinėje byloje Nr.2K-762 2001 m. leidžia teigti, kad žemesnės instancijos teismai neįvertina visų aplinkybių, remiantis kuriomis, asmenų veiksmus būtų galima pripažinti padarytus organizuotoje grupėje.[280] Šioje kasacinėje byloje kolegija laikė, kad grupę, kurią sudarė P.Mickevič, S.Andrijanov ir F.Sinkevič, pagal savo organizuotumo lygį, veiklos pobūdį, vaidmenų pasiskirstymą iš esmės galima laikyti organizuota grupe. Tą faktą teismas iš esmės nuosprendyje konstatavo, nurodydamas į daromų nusikaltimų skaičių (8 nusikaltimai), jų pobūdį (dalis nusikaltimų buvo sunkūs), bendrininkų vaidmenų pasiskirstymą (kiekvienas bendrininkas darant nusikaltimą turėjo savo apibrėžtą vaidmenį), tai, kad nuteistieji vertėsi iš nusikalstamos veikos ir nusikaltimai buvo pagrindinis jų pragyvenimo šaltinis. Tačiau teismas neapibendrino savo motyvų, nenurodydamas į organizuotos grupės buvimą. Ši grupė gyvavo palyginti trumpai tik dėl to, kad jos nariai,

---

[278] Что такое организованная преступность? // Социалистическая законность. 1988. No. 9. P. 25-26.

[279] Šiuos požymius pabrėžia *V.M. Bykovas*. Žr. *Быков В.М.* Обвинительное заключение по уголовному делу о групповых и организованных преступлениях // Следователь. 1997. No. 6. P.16.

[280] Jau ankščiau minėjau apie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimą "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas". Šio nutarimo 10 punkte sakoma, kad atskiriant turto prievartavimą, kurį padarė organizuota grupė, nuo turto prievartavimo, padaryto grupės iš anksto susitarusių asmenų, reikia atsižvelgti į kaltininkų organizuotumo lygį, kuris nustatomas įvertinant konkrečias veiką apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti grupės pastovumas, veikos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis funkcijomis, susitarimas dėl pasidalijimo teritorijų tarp atskirų toko pobūdžio grupių ir pan.

padarę keletą nusikaltimų, buvo sulaikyti ir taip buvo užkirstas kelias tolesniems nusikaltimams.[281]

Taigi organizuota grupė gali būti apibūdinama daugybe pačių įvairiausių požymių. Tačiau savo pateiktoje organizuotos grupės sampratoje aš akcentavau tik trijų požymių svarbą (išankstinį susitarimą, susitarimą padaryti vieną ar kelis nusikaltimus ir pasiskirstymą vaidmenimis ar užduotimis tarp bendrininkų). Mano nuomone, tai svarbiausi šios bendrininkavimo formos požymiai. Juos netgi galima pavadinti pagrindiniais organizuotos grupės požymiais. Tokį mano pasirinkimą lėmė tai, kad tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek praktikoje laikomasi senosios bendrininkavimo formų koncepcijos. Iš tiesų organizuota grupė, anksčiau būdama aukščiausio organizuotumo lygio bendrininkavimo forma, pagrįstai buvo siejama su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu.[282] Tačiau vėliau atsirado dar viena bendrininkavimo forma - nusikalstamas susivienijimas. Būtent nusikalstamas susivienijimas baudžiamojoje teisėje pradėjo žymėti organizuoto nusikalstamumo reiškinį. Dauguma požymių, priskiriamų organizuotai grupei, dabar yra būdingi ir kitai bendrininkavimo formai - nusikalstamam susivienijimui. Organizuota grupė akumuliavo nusikalstamo susivienijimo požymius. Susiklostė tokia padėtis, kai atriboti organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo tapo neįmanoma.

Jokios visiems priimtinos ir aiškios koncepcijos Lietuvos baudžiamojoje teisėje iki šiol nėra, kaip nėra ir vienodos praktikos. Galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą skiria tik formalūs kriterijai (jeigu juos iš viso galima vadinti atskyrimo kriterijais), t.y. narių skaičius ir tikslai. Esant tokiai padėčiai suprantama ir teismų pozicija - atmetus kaltinimus nusikalstamu susivienijimu, dažniausiai atmetamas ir kvalifikuojantis organizuotos grupės požymis. Arba organizuotos grupės požymis inkriminuojamas kartu su nusikalstamo susivienijimo sudėtimi. Pavyzdžiui, garsioje Šiaulių miesto gaujos byloje pats jos vadeiva A.Kibildis ir kiti teisiamieji vienu metu buvo pripažinti kaltais ir dėl vagystės, padarytos grupėje iš anksto susitarusių asmenų, ir dėl turto prievartavimo, padaryto organizuotoje grupėje ir nusikalstamu susivienijimu.[283] Tokie pat kaltinimai yra ir "Baublių" nusikalstamo susivienijimo baudžiamojoje byloje.[284]

---

[281] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 9 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-762 2001.

[282] Prisiminkime, jog dar 1993 m. profesorius *V. Piesliakas* siūlė išsamų ir visapusišką bendrininkavimo formos, atitinkančios organizuoto nusikalstamumo reiškinį, teisinį apibrėžimą. Organizuotam nusikalstamumui apibrėžti baudžiamajame įstatyme buvo siūloma organizuotos grupės sąvoka. Žr. *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 36-41.

[283] Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/12-25/2000.

[284] Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-4/1997.

Kartais teismo nuosprendžiuose galima aptikti štai tokių teiginių - "veikdami organizuotoje grupėje kartu su nusikalstamo susivienijimo nariais"[285].

Be abejo, tokia padėtis, kai tai pačiai turto prievartautojų grupei inkriminuojamos iš karto dvi ar trys skirtingos bendrininkavimo formos, yra ydinga. Jeigu kaltinimas nusikalstamu susivienijimu nepasitvirtina, tai negali būti ir organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio. Tad lieka tik grupė iš anksto susitarusių asmenų. Tačiau, jeigu turto prievartautojų grupei inkriminuojama nusikalstamo susivienijimo sudėtis, tai iš kaltinimo reikėtų pašalinti tiek organizuotos grupės, tiek ir grupės iš anksto susitarusių asmenų požymius.

Tiesa, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas 1995 m. spalio 10 d. nutarime Nr.16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" nurodė, kad BK 227-1 str. numatytų nusikalstamo susivienijimo požymių visumos buvimas nusikalstamą susivienijimą skiria nuo ginkluotos gaujos, organizuotos grupės ir kitų bendrininkavimo formų.[286] Tačiau LR BK 227-1 str. dispozicijoje išvardyti požymiai leidžia gana laisvai interpretuoti šį straipsnį. Ir, kaip minėjau anksčiau, organizuotą grupę, ir nusikalstamą susivienijimą skiria tik formalūs kriterijai (narių skaičius ir tikslai). Todėl tam tikrais atvejais jie gali būti būdingi tiek vienai, tiek kitai bendrininkavimo formai. Juk organizuotą grupę tai pat gali sudaryti trys, keturi ar daugiau asmenų, o jų tikslai gali būti – daryti sunkius nusikaltimus.

Taip pat ir kitame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarime Nr.43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas" nurodyta, kad organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas nėra vienareikšmės sąvokos. Nenustačius prievartavusių turtą asmenų veikoje nusikalstamo susivienijimo kaip nusikaltimo, numatyto BK 227-1 str., sudėties, svarstytina, ar turto prievartavimas nepadarytas organizuotos grupės.[287] Tačiau tas pats Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas teigdamas, jog šios dvi sąvokos nėra vienareikšmės, nurodo organizuotos grupės orientacinį požymį - teritorijų pasidalijimą. Bet juk šis požymis gali būti būdingas ir nusikalstamam susivienijimui.

Taigi organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo kaip bendrininkavimo formų atribojimo problemos neišsprendė ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas.

---

[285] Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-209/ 1996.

[286] Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 151.

[287] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas" // Teismų praktika. Nr. 3-4. P. 92.

Manau, kad reikėtų atsisakyti šių dviejų bendrininkavimo formų - organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo tapatinimo tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek pačių teisininkų mąstysenoje. Be abejo, galime į organizuotos grupės apibrėžimą įtraukti daugiau požymių, bet padėtis taps painesnė. Juolab, kad vis šie požymiai yra tik fakultatyviniai. Aš laikausi pozicijos, jog galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuoto nusikalstamumo reiškinį žymi būtent šios dvi bendrininkavimo formos. Tačiau organizuotai grupei nereikėtų kelti pernelyg didelių reikalavimų, nes dėl to dabar ji sutapatinama su nusikalstamu susivienijimu. Juk Baudžiamajame kodekse yra nusikalstamo susivienijimo sudėtis, kurią pripažįstame aukščiausio organizuotumo lygio bendrininkavimo forma. Taigi mes ją siejame su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu ir visais jį atspindinčiais požymiais. Tuo tarpu asmenis, kurie padaro nusikaltimus organizuotoje grupėje, mes neturėtume sieti su tuo, jog jie būtinai priklauso mafinėms struktūroms. Organizuota grupė galėtų būti tiesiog kaip tarpinė grandis tarp grupės iš anksto susitarusių asmenų ir nusikalstamo susivienijimo. Organizuota grupė apimtų visus organizuotus nusikaltimus iki tos ribos, už kurios juos apima nusikalstamas susivienijimas. Jeigu organizuotą nusikalstamumą siesime tik su nusikalstamu susivienijimu, tai Lietuvoje greitai galėsime kalbėti apie "mafinę valstybę", nes visus organizuotus nusikaltimus vertinsime pagal BK 227-1 str. (naujame BK pagal 249 str.). Kitose pasaulio valstybėse pasitaiko vos po keletą baudžiamųjų bylų, iškeltų aukščiausio lygio organizuotoms nusikalstamoms grupuotėms.

Organizuota grupė ir grupė iš anksto susitarusių asmenų.

Dar vienas svarbus organizuotos grupės aspektas - šios bendrininkavimo formos santykis su kita bendrininkavimo forma - grupe iš anksto susitarusių asmenų. Dėl to, kad įstatymų leidėjas nepateikia nei organizuotos grupės, nei grupės iš anksto susitarusių asmenų apibrėžimų, praktikoje kyla šių bendrininkavimo formų atribojimo problema.

Grupė iš anksto susitarusių asmenų baudžiamosios teisės teorijoje suprantama kaip dviejų ar daugiau asmenų susitarimas iki nusikaltimo darymo pradžios dėl bendrų nusikalstamų veiksmų.[288] Grupė susitarusių asmenų dabar galiojančiame Baudžiamajame kodekse yra vagystės (271 str.), plėšimo (272 str.), turto prievartavimo (273 str.) ir kai kurių kitų nusikaltimų sudėties požymis, kvalifikuojantis atitinkamą veiką. Reikėtų akcentuoti, jog bendrininkavimas iš anksto susitarus yra vienas iš būtinų ir skiriamųjų organizuotos grupės požymių, atribojančių jas nuo kitų bendrininkavimo formų.

---

[288] LTSR BK komentaras. - V., 1989. P. 44.

Anksčiau jau minėjau apie išankstinio susitarimo pobūdį organizuotos grupės atveju. Tuo tarpu bendrininkavimo elementariai iš anksto susitarus išankstinio susitarimo pobūdis yra kitoks. Elementarus susitarimas reiškia, kad bendrininkai susitaria dėl bendrų nusikaltimo padarymo elementų, t.y. jo pobūdžio, dalyko, asmenų, nusikaltimo padarymo laiko, vietos, nesudarinėjant tuo tikslu detalių planų ir nesiskirstant kas ir kokias funkcijas padarant nusikaltimą atliks:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-246 1996 m. teisiamieji A.Popovas, M.Daukša, V.Sionovas, D.Muravjovas buvo kaltinami tuo, kad grupėje iš anksto susitarusių asmenų Vilniaus mieste padarė plėšimus įsibraunant į butą ir padarė nusikaltimus, numatytus LR BK 272 str. 2 d [289]

Įsigilinus į šioje byloje surinktus įrodymus, galima teigti, jog šių asmenų veiksmai atitinka grupės iš anksto susitarusių asmenų bendrininkavimo formą. D.Muravjovas nurodydavo butą, kurio šeimininkai turėjo pinigų ir apie tai informuodavo kitus bendrininkus. Kiti trys bendrai žinojo, kas butuose gyvena, ir butų išdėstymo planą. Darydami plėšimus visi teisiamieji (išskyrus D.Muravjovą - jis padėjėjas) atliko vykdytojų veiksmus: vaidmenų iš anksto nepasiskirstydavo, išankstinio plano nesudarinėjo, prieš nukentėjusiuosius visi naudojo smurtą, pagrobtus pinigus pasidalydavo kartu.

Būtina pabrėžti, kad galimas vaidmenų pasiskirstymas tarp bendrininkų grupės iš anksto susitarusių asmenų atveju negali būti nieku kitu, kaip tik konkrečių pareigų atlikti įvairius veiksmus, sudarančius nusikaltimo objektyvinę pusę, pasiskirstymas. Susitarimo būdas gali būti labai įvairus: žodinis, konkliudentiniais veiksmais, tačiau juridinės reikšmės jis neturi. Svarbu tik nustatyti, kad susitarimas susijęs su pagrindiniais nusikaltimo požymiais, nes tik tada jį galima pavadinti susitarimu dėl konkretaus nusikaltimo padarymo. Susitarimas gali būti susijęs tik su atskirais nusikaltimo darymo ar jo slėpimo elementais, tarp bendrininkų neatsiranda tvirtų ryšių, visa jų veikla nėra suderinta.

Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-170 1998 m. asmenys buvo nuteisti pagal BK 271 str. 4 d. (automobilio vagystę). Teismas pabrėžė tai, jog dalyvavusių darant nusikaltimą asmenų veiksmai buvo bendri, siekiamas tikslas taip pat bendras, jie pasiskirstę vaidmenimis ir atliko sutartinius veiksnus realizuojant susitarimą - automobilis buvo pagrobtas slaptai ir grupeje iš anksto susitarusių asmenų.[290]

Jeigu susitariama prieš padarant nusikaltimą, jis gali būti dar paprastesnis ir gali liesti tik dalyką ar asmenį bei nusikaltimo pobūdį, kadangi visi kiti elementai yra aiškūs dėl susiklosčiusių aplinkybių. Arba gali būti situacija, kai asmenys iš anksto susitarė daryti vieną nusikaltimą, bet, paaiškėjus naujoms aplinkybėms, jų susitarimo pobūdis pasikeičia prieš pat darant nusikaltimą:

---

[289] Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-246 1996.
[290] Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-170 1998.

Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos baudžiamojoje byloje Nr.1A-297/2000, Vilniaus apygardos teismo 2000 m. vasario 1 d. nuosprendžiu G.Šatas, I.Šiukšteris ir K.Tamkus buvo nuteisti už plėšimą veikiant grupėje iš anksto susitarusių asmenų, įsibrovus į negyvenamąją patalpą, panaudojant fizinį smurtą, susijusį su sunkaus kūno sužalojimo padarymu nukentejusiam D.Sinicai bei atimant jam galimybę priešintis.[291]

Nuteistieji K.Tamkus ir I.Šiukšteris apeliaciniuose skunduose nurodo, kad jie ir G.Šatas iš anksto nesitarė daryti plėšimą, apie tai, kad "limonadinėje" bus sargas, nežinojo. K.Tamkus dar nurodo, kad jis prieš sargą smurto nenaudojo. I.Šiukšteris nurodo, kad pats nukentėjusysis D.Sinica išprovokavo grumtynes, nes jiems nebuvo kitos išeities kitokiu būdu išvengti susidūrimo su nukentėjusiuoju. Teismas visų nuteistųjų argumentus atmetė. Iš bylos matyti, kad atėję prie UAB "Sarmenta" pastato ir pamatę, kad viduje yra sargas, nė vienas iš nuteistųjų savo tikslo padaryti vagystę neatsisakė. Priešingai, užsidėję kaukes įsibrovė į patalpas, pavartojo prieš sargą smurtą ir užvaldė svetimą turtą. Tad, nuteistieji veikė bendrai, jų veiksmai buvo suderinti ir tai reiškia, kad jų susitarimas dėl vagystės nusikaltimo eigoje peraugo į susitarimą grupėje padaryti plėšimą.

Sunkumai kvalifikuojant nusikaltimus, padarytus grupės iš anksto susitarusių asmenų, dažniausiai susiję su tuo, kad neatsižvelgiama į būtiną požymį - bendrumą, t.y., nusikaltimo padarymą sutelktomis bendrininkų pastangomis. Bendrumas apibūdina kėsinimosi objektyviąją pusę - kaltininkai padaro tą patį nusikaltimą. Atsižvelgiant į konkretaus nusikaltimo pobūdį ir požymius, bendrumas gali pasireikšti vaidmenų pasiskirstymu, atsižvelgiant į kiekvieno bendrininko taikomus būdus, įdedamas pastangas ir pan. Grupės iš anksto susitarusių asmenų bendrininkais gali būti ne tik asmenys, tiesiogiai padarę nusikaltimą (pvz., sumušę nukentėjusįjį ir atėmę jo turtą), bet ir kiti, užtikrinę galimybę vykdytojams atlikti tiesioginius nusikalstamus veiksmus (pvz., saugoję tiesioginius vykdytojus, padėję jiems pabėgti iš įvykio vietos ir pan.). Organizuotos bendrininkų pastangos pasiekia tą rezultatą, kuris teisiškai kvalifikuojamas kaip bendra visiems grupės dalyviams veika. Labai tiksliai bendrumo požymį grupėje iš anksto susitarusių asmenų apibūdina *A. Šumskas*: grupėje iš anksto susitarusių asmenų būtina nustatyti, kad nusikaltimas būtų padarytas bendrais veiksmais, kad visi bendrininkai aktyviai dalyvautų jį darant, neprieštaraujant kitų bendrininkų atliekamiems veiksmams ir savo dalyvavimu užtikrindami nusikalstamų tikslų įgyvendinimą.[292]

Naudinga šiuo atveju ir Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. nutartis kasacineje byloje Nr. 2K-151, kuria pakeistas pirmosios instancijos

---

[291] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-297/ 2000.
[292] *Šumskas A.* Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. - V., 2000. P. 338.

teismo nuosprendis ir teisiamojo veika perkvalifikuota iš LR BK 272 str. 1 d. į LR BK 272 str. 2 d., nes plėšimas padarytas pakartotinai ir grupės iš anksto susitarusių asmenų.[293]

Iš nutarties matyti, kad reikia tiksliai ir preciziškai vertinti visas bylos aplinkybes ir atrinkti tas, kurios reikšmingos šiai kvalifikuojančiai aplinkybei. Nutartyje nurodytos tokios aplinkybės, kurios, teismo nuomone, liudija išankstinį susitarimą padaryti plėšimą grupės iš anksto susitarusių asmenų: abu veikė suderintai, kartu naudojo smurtą, nenustatytas asmuo ištarukė rankinę iš nukentėjusiojo, metė kitam bendrininkui ir liepė paimti, ką šis ir padarė, abu nubėgo į priešingas puses, bet vėl susitiko.

Analizuojant teismų praktiką, galima pastebėti, jog teismai neskiria daugiau dėmesio grupės iš anksto susitarusių asmenų, kaip kvalifikuojančios aplinkybės, įrodinėjimui. Teismai paprasčiausiai preziumuoja šią aplinkybę, atsižvelgdami į nusikaltimo pobūdį. Pavyzdžiui, jei asmenys kartu perėjo valstybės sieną, neįmanoma, kad tarp jų nebūtų išankstinio susitarimo.[294]

Būta bandymų atskiriant grupę iš anksto susitarusių asmenų nuo organizuotos grupės, vadovautis tuo, jog grupei iš anksto susitarusių asmenų yra būdingas išankstinis susitarimas, o organizuotai grupei - išankstinis susivienijimas.[295] Nemanau, kad pagal šiuos požymius būtų galima atriboti minėtas bendrininkavimo formas. Juk akivaizdu, kad iš anksto susivienyti galima tik iš anksto apie tai susitarus.

Galima sakyti, kad atskiriant grupę iš anksto susitarusių asmenų nuo organizuotos grupės reikia vadovautis papildomais požymiais, kurie yra būdingi organizuotai grupei[296].

Manau, kad grupė iš anksto susitarusių asmenų yra kaip tarpinė grandis tarp grupės asmenų ir organizuotos grupės, todėl dažnai baudžiamosiose bylose, kuriose bendrininkų veiksmai kvalifikuojami kaip grupės iš anksto susitarusių asmenų, galima aptikti ir grupės asmenų, ir organizuotos grupės požymių. Štai pavyzdys iš teismų praktikos, iliustruojantis ne tik parengtinio tardymo, bet ir teismo tam tikrą "blaškymąsi" atskiriant bendrininkavimo formas:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-290 1996 m. teisiamieji A.Bartkus, R.Stasiukynas bei V.Gudas buvo kaltinami pagal LR BK 227-1 str., tai yra, kad A.Bartkus ir R.Staniukynas 1995 m. gegužės mėn. Vilniuje organizavo nusikalstamą susivienijimą kontrabandai daryti, įtraukdami į nusikalstamo susivienijimo veiklą V.Gudą, G.Patinską, E.Tarasevičių bei vadovavo nusikalstamam susivienijimui, sudarydami veiksmų kontrabandai daryti planą, pasiskirstydami tarp nusikalstamo susivienijimo dalyvių

---

[293] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-151.

[294] Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-71-1999. Beje, tokių bylų yra ir daugiau.

[295] Plačiau žr. *Водько Н.П.* Уголовно правовая борьба с организоваанной преступностью. - Москва, 2000. P. 20.

[296] Plačiau žr. *Gutauskas A.* Organizuotas nusikalstamumas ir jo teisinio apibrėžimo problema // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTA. 1999. T. 13(5). P. 21-31.

vaidmenis bei kartu su nusikalstamo susivienijimo nariais V.Gudu, G.Patinsku, E.Tarasevičiumi ir ne gaujos nariais J.Petrausku, Z.Tautkumi, V.Taboku, J.Lazdausku, A.Baltmiškiu dalyvavo nusikalstamam susivienijimui darant kontrabandą stambiu mastu- BK 312 str. 2 d.[297]

Teismas išteisino teisiamuosius pagal BK 227-1 str. neįrodžius jų dalyvavimo padarant šį nusikaltimą. Tačiau teismas įvertino, kad kontrabanda buvo padaryta grupėje iš anksto susitarusių asmenų, nes kiekvienas iš bendrininkų ir šios grupės dalyvių atliko tam tikrą vaidmenį, t.y. buvo vaidmenų pasiskirstymas. V.Gudas organizavo spirito nupirkimą Baltarusijoje ir jo pardavimą atvežus į Lietuvą. R.Staniukynas organizavo kontrabandinio spirito pervežimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną. Spiritas buvo perkamas už A.Bartkaus ir R.Stasiukyno pinigus. V.Gudas nupirko spiritą pagal A.Bartkaus ir R.Staniukyno nurodymą Baltarusijoje, kartu su V.Petrausku bei G.Patinsku pervežė spiritą per valstybės sieną. Pervežti spiritą padėjo Z.Tautkus, V.Tabokas bei E.Tarsevičius. J.Lazdauskas iš anksto pažadėjęs įsigijo kontrabanda įvežtą spiritą. Toliau teismas teigia, jog šią grupę iš anksto susitarusių asmenų galima laikyti organizuota grupe. Ši teismo pozicija nelabai suprantama, kadangi baudžiamajame įstatyme yra vartojamos dvi skirtingos bendrininkavimo formos: grupės iš anksto susitarusių asmenų ir organizuotos grupės. Todėl, manyčiau, reikėtų įvardyti konkrečią bendrininkavimo formą. Beje, vėliau teismas taip ir daro, vertindamas, jog šios grupuotės veikla atitinka organizuotos grupės požymius. Teismas vadovavosi tuo, kad kontrabanda buvo daroma pagal parengtą planą, grupėje buvo pasidalyta vaidmenimis, buvo glaudūs ryšiai tarp grupės narių.

Tuo tarpu nusikalstamo susivienijimo požymius eliminuoja šios aplinkybės: grupuotės veikla buvo nukreipta įvežti tam tikrą kiekį spirito ir jį realizuoti pasipelnymo tikslais. Analizuojant byloje surinktus įrodymus, matyti, kad spiritas buvo vežamas vieną mėnesį, o tai neleidžia teigti apie grupuotės ilgalaikę nusikalstamą veiklą. Nenustatyta, kad ši grupuotė susibūrė skatinama vieno iš grupuotės nario autoriteto ar bauginant. Iš tiesų matyti, jog visi jie sutiko dalyvauti pervežant kontrabandą skatinami vien materialinio suinteresuotumo. Kiekvienas iš grupuotės narių buvo savarankiškas ir galėjo atsisakyti savo nusikalstamos veiklos, tačiau dalyvavo jos veikloje vedami materialinių interesų. Tai rodo, kad nebuvo nusikalstamo susivienijimo kūrimo ir vadovavimo jam. Kaltinime teigiama, jog susivienijimą organizavo R.Staniukynas (nors kai kuriuos organizavimo požymius galima įžvelgti: jis su A.Bartkumi sudarė nusikaltimo planą, duodavo nurodymus kitiems grupuotės nariams, aiškino kaip bus pervežamas spiritas per sieną ir ką reikės daryti kitiems grupuotės nariams), tačiau santykiai tarp grupuotės narių nebuvo grindžiami pavaldumo principu ar smurtu,

[297] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-290 1996.

grasinimais. Kiekvienas jos narys turėjo savo vaidmenį ir atliko tam tikrą darbą pervežant, o vėliau ir realizuojant krovinį. Be to, vienas iš nusikalstamo susivienijimo požymių yra tas, kad nusikaltimai daromi versliškai - užsiimama nusikalstama veikla kaip pragyvenimo šaltiniu. Tuo tarpu beveik visi grupuotės nariai turėjo savo firmas, vertėsi įvairia komercine bei ūkine veikla. Reikėtų paminėti, kad šios grupuotės nariai vykdydami nusikalstamą veiklą naudojosi radijo ryšio priemonėmis. Tačiau, įvertinus šių aplinkybių visumą, galima daryti išvadą, jog teismas visiškai pagrįstai traktavo šios grupuotės veiksmus kaip padarytus organizuotos grupės.

Atskiriant bendrininkų grupę nuo grupės iš anksto susitarusių asmenų, manau, reikėtų vadovautis dviem pagrindiniais kriterijais. Pirmasis kriterijus savaime aiškus dėl pačio bendrininkavimo formų pavadinimo. Grupei iš anksto susitarusių asmenų yra būdingas bendras išankstinis susitarimas, t.y. nuo susitarimo iki realaus nusikaltimo padarymo praeina tam tikras laiko tarpas. Per šį laiko tarpą grupės nariai turi galimybę suplanuoti nusikaltimo padarymą, pasiruošti jį padaryti, pasiskirstyti vaidmenimis, atlikti pasikėsinimo objekto žvalgybą. Antrasis kriterijus, skiriantis bendrininkų grupę ir grupę iš anksto susitarusių asmenų, yra psichologinis. Grupė iš anksto susitarusių asmenų yra organizuotesnė, stabilesnė grupės sudėtis, dažnai tokios grupės padaro vienarūšius nusikaltimus, didėja nusikaltimų darymo tempai. Kitaip tariant, tokioje grupėje jau pradeda vyrauti bendra nusikalstama veikla, tačiau dar nesvarstomi tikslūs nusikalstamos veiklos planai. Grupėje iš anksto susitarusių asmenų paprastai dar nėra lyderio, nors gali išsiskirti aktyvesni jos nariai, kurie imasi vadovaujančių funkcijų:

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-2/1999 m. teisiamieji D.Petraitis, R.Komas, M.Gustas, D.Lapkauskas bei Ž.Striužas, iš anksto susitarę ir veikdami grupėje, R. Komui organizuojant nusikaltimo padarymą, o M.Gustui ir nenustatytam asmeniui padedant jį padaryti, įsibrovę į negyvenamąją patalpą ir panaudodami fizinį smurtą užvaldė svetimą turtą, tuo padarydami nusikaltimą, numatytą BK 272 str. 2 d.[298]

Įsigilinus į byloje surinktus įrodymus, matyti, jog visi minėti asmenys bendrininkavo plėšiant degalinę. D.Petraitis, D.Lapkauskas, Ž.Striužas, M.Gustas ir R.Komas susitarė padaryti plėšimą. R.Komas iš namų pasiėmė du metalinius strypus bei susitarė su M.Gustu, kad šis automobiliu visus nuveš į Kupiškį. M.Gustas padėjo Ž.Stružui sutaisyti savadarbį pistoletą. Ž.Striužas, D.Petraitis bei D.Lapkauskas iš kepurių pasidarė kaukes. R.Komas susitiko su nenustatytu asmeniu, kuris nurodė nusikaltimo objektą. Apiplėšiant degalinę R.Komas ir M.Gustas pasiliko laukti automobilyje, Ž.Striužas, D.Petraitis ir D.Lapkauskas, užsidėję ant galvų kaukes, Ž.Striužas pasiėmęs vienu šoviniu užtaisytą pistoletą, o D.Petraitis su D.Lapkausku - metalinius strypus įsibrovė į degalinę. Degalinėje Ž.Striužas iššovė vieną

kartą pistoletu į lubas, D.Petraitis metaliniu strypu į įvairias kūno vietas sudavė ten buvusiems A. ir I. Matuliams bei užvaldė degalinėje buvusį turtą - 883 litus. Iš tiesų, R.Komą galima laikyti šio nusikaltimo organizatoriumi, nes jis palenkė kitus asmenis padaryti šį nusikaltimą, pats pateikė nusikaltimo įrankius - metalinius strypus, surado ir susitarė su nenustatytu asmeniu, kad šis parodytų nusikaltimo objektą - degalinę bei kelią prie jos, taip pat padarius nusikaltimą paskirstė užvaldytą turtą. Tad šiuo atveju R.Komą galime laikyti aktyviu grupės nariu. Visų asmenų veiksmai kvalifikuotini pagal BK 272 str. 2 d., M.Gusto - pagal 18 str. 6 d. ir 272 str. 2 d., o R.Komo veiksmai - pagal BK 18 str. 4 d ir 272 str. 2 d.

Iš baudžiamųjų bylų apibendrinimo galima padaryti išvadą, jog teismai, nuosprendžiuose pagrįsdami grupę iš anksto susitarusių asmenų, teisingai nurodo šiai bendrininkavimo formai būdingus požymius: asmenų veiksmų bendrumą, suderinamumą, išankstinį susitarimą:

Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. nutartis kasacinėje byloje, kurioje buvo pakeistas pirmosios instancijos teismo nuosprendis ir teisiamojo veika parkvalifikuota iš LR BK 272 str. 1 d. į LR BK 272 str. 2 d., nes plėšimas padarytas pakartotinai ir grupės iš anksto susitarusių asmenų.[299]

Nutartyje nurodomos aplinkybės, kurios, teismo nuomone, liudija išankstinį bendrininkų susitarimą padaryti plėšimą grupės iš anksto susitarusių asmenų: abu veikė suderintai, kartu naudojo smurtą, nenustatytas asmuo ištraukė rankinę iš nukentėjusiojo, metė R.Ignatavičiui ir liepė paimti, ką šis ir padarė, abu nubėgo į priešingas puses, bet vėl susitiko.

Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-236-98 teismas grupę iš anksto susitarusių asmenų pagrindžia tokiomis aplinkybėmis: veiksmų suderinamumu, vieno nusikalstamo rezultato siekimu, kuris pasireiškė bendrais veiksmais išnešant dalį turto, bendru visų teisiamųjų daiktų krovimu, vėlesniu susitikimu bandant realizuoti daiktus.[300]

Analizuojant teismų praktiką šiuo klausimu galima pastebėti, kad kartais painiojama grupė asmenų su grupe iš anksto susitarusių asmenų, t.y. tarp šių dviejų bendrininkavimo formų dedamas lygybės ženklas:

Vilniaus 2 apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-6-145-2000 A.Maceika ir J.Pečko buvo kaltinami tuo, kad veikdami grupėje iššagino L.Žirnelytę, panaudodami smurtą prieš jos valią - padarė nusikaltimą, numatytą LR BK 118 str. 3 d.[301]

Teismas nustatė, kad byloje nėra jokių įrodymų, patvirtinančių teisiamojo J.Pečko dalyvavimą padarant šį nusikaltimą. Su nukentėjusiąja lytiškai santykiavo vienas A.Maceika. Taigi teismas išteisino J.Pečko, tačiau toliau nurodė, kad, išteisinus J.Pečko, teisiamojo

---

[298] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-2/ 1999.
[299] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-151.
[300] Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-236-1998.
[301] Vilniaus 2 apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-6-145-2000.

A.Maceikos nusikalstamuose veiksmuose nelieka jo veiką pagal BK 118 str. 3 d. atsakomybę sunkinančios kvalifikuojančios aplinkybės - grupės iš anksto susitarusių asmenų. Tad teismas faktiškai grupei asmenų prilygino grupę iš anksto susitarusių asmenų. Be abejo, tai nereiškia, kad bendrininkai negali šio nusikaltimo padaryti ir sunkesne bendrininkavimo forma. Tačiau labai svarbu nustatyti aiškias kiekvienos bendrininkavimo formos ribas. Praktikoje gali pasitaikyti atvejų, kai bendrininkai iš anksto suplanuoja iššaginimą, susitaria dėl atliekamų nusikalstamų veiksmų, suderina juos. Tai jokiu būdu nėra kliūtis inkriminuoti jiems paprastesnę bendrininkavimo formą, tačiau reikia atsiminti, kad šiuo atveju sunkesnėms bendrininkavimo formoms būdingi požymiai nėra privalomi norint inkriminuoti grupę asmenų.

Naujame Lietuvos Baudžiamajame kodekse nelieka grupės iš anksto susitarusių asmenų bendrininkavimo formos. Manau, kad baudžiamajame įstatyme panaikinus grupę iš anksto susitarusių asmenų yra visiškai pateisinama. Pats terminas "išankstinis" reiškia kažką prieš veiksmų atlikimą. Baudžiamojoje teisėje nusikalstamos veikos padarymo pradžia laikoma pasikėsinimu. Todėl visi veiksmai, nukreipti sukurti grupę, atlikti iki pasikėsinimo, bus vertinami iš išankstinio susitarimo pozicijų. Analogiški veiksmai, tačiau padaryti po pasikėsinimo (o bendrininkavimas, kaip žinome, galimas iki faktinio, bet ne iki juridinio nusikaltimo baigtumo momento) negali būti vertinami kaip išankstinis susitarimas.[302] Tad kyla klausimas: ar gali būti organizuota grupė ar nusikalstamas susivienijimas be išankstinio susitarimo? Aišku, kad ne. Vadinasi, tokią bendrininkavimo formą, kaip grupė iš anksto susitarusių asmenų nebūtina visiškai išskirti.

Taip pat naujame Baudžiamajame kodekse kaip viena iš bendrininkavimo formų išskiriama bendrininkų grupė. Todėl tikslinga ir ją atriboti nuo kitų bendrininkavimo formų. Remiantis nauju Baudžiamuoju kodeksu grupė asmenų (bendrininkų grupė) yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veiklos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria nusikalstamą veiklą daryti, tęsti ar užbaigti (BK 25 str.). Įstatymų leidėjas turi omenyje asmenis, kurie daro nusikaltimus be išankstinio susitarimo, t.y. visi veikia kaip vykdytojai. Kiekvienas grupės dalyvis realizuoja to nusikaltimo objektyviosios pusės dalį. Išankstinio susitarimo nebuvimas reiškia, kad tokio susitarimo daryti nusikaltimą iš viso nėra arba jeigu ir yra, tai labai neapibrėžtas ir nereikšmingas. Tarp bendrininkų egzistuoja labai minimalūs subjektyvūs ryšiai.[303] Tokie ryšiai tarp bendrininkų dažniausiai atsiranda pradėjus daryti nusikaltimą arba jau darant nusikaltimą. Todėl faktiškai šis subjektyvus ryšys apsiriboja žinojimu, kad kitas

---

[302] *Иванов Н.Г.* Организованная преступность и совершенствование уголовного законадательства о соучастии // Советское государство и право. 1990. No. 7. P. 72.

[303] Apie bendrininkų minimalius subjektyvius ryšius rašė Gruzijos mokslininkė *N.T. Ugrehelidzė*. Žr. *Угрехелидзе Н.Г.* Криминологическая характеристика соучастия в преступлении. - Тбилиси, 1975. P. 64.

asmuo prisidės prie daromos veiklos. Taigi bendrininkus (vykdytojus) sieja nusikaltimo darymo vieta bei laikas. Ši bendrininkavimo forma galiojančiame kodekse minima tik vieną kartą (BK 118 str. 3 d.).

Naujame Baudžiamajame kodekse bendrininkų grupė nebus kvalifikuojančia atskirų kodekso ypatingosios dalies straipsnių aplinkybe. Ji bus tik sunkinanti aplinkybė, į kurią reikės atsižvelgti padarius bet kokį nusikaltimą. Taip pat teismas, atsižvelgdamas į kiekvieno bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką pobūdį ir laipsnį, gali nepripažinti šios aplinkybės atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Jeigu bus nustatyta, kad bendrininkai veikė šia bendrininkavimo forma, teismas turės spręsti, ar konkrečiu atveju ši aplinkybė padidino nusikaltimo pavojingumą tiek, kad į ją reikia atsižvelgti skiriant bausmę neperžengiant sankcijos ribų. Taigi naujame Baudžiamajame kodekse grupė asmenų ir organizuota grupė išlieka vieno statuso. Todėl teismui nebus jokio skirtumo ar inkriminuoti kaltininkams organizuotą grupę, ar grupę asmenų.

Profesorius *V.Piesliakas* mano, jog grupė iš anksto susitarusių asmenų, kaip nusikaltimą kvalifikuojantis požymis, atitinka bendravykdytojų grupę ir apima tik paprastą bendrininkavimą.[304] Visiškai pritarčiau profesoriaus nuomonei, nes bendravykdymas kelia didesnį pavojų visuomenei ir palengvina nusikaltėliams pasiekti norimą rezultatą, todėl jo visiškai pakanka kvalifikuojančiam požymiui išskirti. Šiuo klausimu baudžiamosios teisės teorijoje vyko aktyvios diskusijos: ar grupę iš anksto susitarusių asmenų gali sudaryti tik bendravykdytojai, ar jos nariai gali būti pasiskirstę vaidmenimis? Tai, be abejo, skatino ir nevienodą praktiką šioje srityje. Šiuos ginčus padėjo išspręsti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimai: 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr.1 "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose"[305] ir 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr.8 "Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba išvaistymo baudžiamosiose bylose".[306] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas nurodė, kad tiek sukčiavimas, svetimo turto pasisavinimas arba išvaistymas, tiek kontrabanda, padaryti grupės iš anksto susitarusių asmenų, kai du ar daugiau asmenų iki šių nusikaltimų objektyviosios pusės požymių padarymo pradžios susitarė juos kartu padaryti ir kiekvienas bendrininkas tiesiogiai padarė bent dalį BK 274, 275 ar 312 str. dispozicijose numatytos veikos. Toks svarbus skiriamasis bruožas - kiekvienas iš bendrininkų turi būti vykdytojas, leidžia teorijoje pakankamai aiškiai atriboti nusikaltimą, padarytą grupės iš anksto

---

[304] *Piesliakas V.* Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją Baudžiamojo kodekso dalis // Socialistinė teisė. 1982. Nr. 4. P. 27.

[305] Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr.1 "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose"// Teismų praktika. 1996. Nr. 5-6. P. 206.

[306] Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 "Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba išvaistymo baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1998. Nr. 10. P. 269.

susitarusių asmenų, nuo nusikaltimo, padaryto asmenų, kurie pasiskirstė vaidmenimis (kai nėra organizuotos grupės). Apie tai byloja ir teisminė praktika:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-242-1998 nustatyta, jog 1996 m. liepos 1 d. apie 20 val. T. Razmiui organizavus neteisėtą laisvės atėmimą J.Nikulinui G.Vidzickas, S.Kuncevič, A.Štefanec, būdami girti, veikdami pakartotinai ir grupėje iš anksto susitarusių asmenų, antrankiais surakinę rankas, užmovę ant galvos ir akių kepurę, ir taip atėmę J.Nikulinui galimybę priešintis, neteisėtai atėmė nukentėjusiam laisvę, nuvežė jį į šilumos punktą ir antrankiais prirakino nukentėjusiojo rankas prie geležinio kablio. Vėliau minėti asmenys, taip pat veikdami grupėje iš anksto susitarusių asmenų, sudavė J.Nikulinui smūgius į įvairias kūno vietas, padarydami nukentėjusiam sunkų kūno sužalojimą, pavojingą gyvybei, tokiu būdu pavartodami fizinį smurtą bei atvykus T.Razmiui, kuris taip pat veikdamas grupėje iš anksto susitaręs su aukščiau minėtais asmenimis, atvirai reikalavo, kad J.Nikulinas atsisakytų automobilių plovyklos ir degalinės nuomos. Teisiamieji šiais veiksmais padarė nusikaltimą, numatytą LR BK 273 str. 3 d.[307]

Šioje byloje surinkti įrodymai leidžia teigti, jog nusikaltimo organizatorius buvo T.Razmys. Jis nurodė G.Vidzikui, S.Kuncevič ir A.Štefanec neteisėtai atimti laisvę J.Nikulinui, kad jis atsisakytų jam priklausančio turto. Visi kiti bendrininkai šiame nusikaltime buvo vykdytojais: vykdydami T.Razmio nurodymus atėmė laisvę J.Nikulinui, visi naudojo jo atžvilgiu smurtą (mušė jį), nuvežę į šilumos punktą ir prirakinę prie kablio saugojo jį. Taigi teisiamieji turto prievartavimą padarė grupėje iš anksto susitarusių asmenų, todėl, nors kiekvienas iš jų atliko skirtingus veiksmus, visų jų nusikalstama veika buvo kvalifikuota kaip vykdytojų pagal LR BK 273 str. 2 d.

Grupė iš anksto susitarusių asmenų neinkriminuojama, kai vykdytojo veiksmus atliko tik vienas asmuo, o kiti organizavo, kurstė ar padėjo padaryti nusikaltimą. Galimi atvejai, kai padarant nusikaltimą dalyvauja du ar daugiau vykdytojų, o kiti bendrininkai atlieka organizatoriaus, kurstytojo ar padėjėjo veiksmus. Tokiu atveju organizatoriaus, kurstytojo ir padėjėjo veiksmai kvalifikuojami su nuoroda į BK 18 str. kaip bendrininkavimas nusikaltimą, padarant grupei iš anksto susitarusių asmenų:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-143 1997 m. S.Kalašnikov ir T.Jankovskij buvo kaltinami tuo, jog susitarę ir veikdami grupėje su penkiais tardymo nenustatytais asmenimis, padėjo jiems įsibrauti į gyvenamąją patalpą ir nenustatytiems tardymo asmenims panaudojant fizinį smurtą prieš J.Strazdauską ir R.Nagį, teisiamiesiems juos saugant patalpoje, padėjo užvaldyti J.Strazdauskui priklausantį turtą - LR BK 272 str. 2 d.[308]

Tiek iš pačių kaltinamųjų, tiek ir iš nukentėjusiųjų parodymų galima spręsti, jog iš tiesų šie asmenys jokio fizinio smurto prieš nukentėjusiuosius nenaudojo. Tik vieno iš tardymo nenustatyto vyriškio nurodymu liko juos saugoti. Tokiu būdu S.Kalašnikovo ir T.Jankovskio veiksmai buvo kvalifikuoti pagal BK 18 str. 6 d. ir BK 272 str. 3 d., t.y. jų

---

[307] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-242-1998.
[308] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-143 1997.

veiksmai buvo įvertinti kaip padėjėjų dalyvaujant plėšime įsibrovus į gyvenamąją patalpą ir užvaldant turtą stambiu mastu.

Toje pačioje byloje S.Kalašnikovas ir T.Jankovskis buvo kaltinami tuo, kad padėjo kitiems asmenims (tardymo nenustatytiems), užuominomis grasinant perduoti turtą, šio turto atvirai reikalauti. Jų veiksmai buvo atitinkamai kvalifikuoti pagal BK 18 str. 6 d. ir BK 273 str. 2 d. Tačiau byloje surinkti įrodymai leidžia teigti, kad šių asmenų veiksmai prievartaujant turtą pasireiškė ne padėjimu, o vykdymu. S.Kalašnikovas ir T.Jankovskis veikdami grupėje su penkiais tardymo nenustatytais asmenimis, reikalavo iš J.Strazdausko ir R.Nagio perduoti jiems 2000 JAV dolerių, užuominomis grasindami panaudoti fizinį smurtą, neteisėtai atėmė jiems laisvę. Turint omenyje, kad nukentėjusiojo laisvės apribojimas prilyginamas fizinio smurto panaudojimui prievartaujant turtą, teismo pozicija kaltinamiesiems inkriminuoti padėjimą prievartaujant turtą nepagrįsta. Šiuo atveju padėjėjais pripažinti teisiamieji tiesiogiai vadinami grupės nariais.

Kiti autoriai *(J.Prapiestis)* yra visiškai priešingos nuomonės ir mano, kad esant bet kokiai bendrininkavimo formai galimas tiek paprastas, tiek ir sudėtinis bendrininkavimas.[309] Įdomi ir *K.Jovaišo* pozicija šiuo klausimu. Nagrinėdamas grupę iš anksto susitarusių asmenų kaip vagystę, plėšimą bei turto pasisavinimą arba išvaistymą kaip kvalifikuojančią aplinkybę, autorius mini tik vykdytojų grupę, tačiau pripažįsta, kad tokią grupę turto prievartavimo bei sukčiavimo bylose gali sudaryti bet kokios rūšies bendrininkai, nebūtinai vykdytojai.[310] Savo nuomonę šiuo klausimu yra išreiškęs ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas. Jis aiškindamas grupės iš anksto susitarusių asmenų vaidmenį sukčiavimo ir turto pasisavinimo sudėtyse (jeigu nėra kitų šiuos nusikaltimus kvalifikuojančių požymių) nurodė: kad esant vienam vykdytojui, kai kiti bendrininkai atlieka organizatoriaus, kurstytojo ar padėjėjo veiksmus, nusikaltimas nekvalifikuojamas kaip padarytas grupės iš anksto susitarusių asmenų.[311]

Sudėtinio bendrininkavimo atveju, kai veikiama iš anksto pasiskirsčius vaidmenimis, bendrininkų veiksmai esant atitinkamoms aplinkybėms kvalifikuojami ir pagal atitinkamą BK 18 str. dalį, ir pagal konkretų Baudžiamojo kodekso straipsnį, atitinkantį padarytą nusikaltimą. Tačiau gali būti atvejų, kai veikiama su grupe iš anksto susitarusių asmenų, visų bendrininkų veiksmai kvalifikuojami kaip ir tiesioginių vykdytojų (be nuorodos į BK 18 str.), t. y. tik tų asmenų, kurie tiesiogiai atliko konkretaus nusikaltimo objektyvųjį aspektą sudarančius veiksmus, o kitų bendrininkų veiksmai kvalifikuojami papildomai ir pagal

[309] Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. - V., 1996. P. 259.
[310] *Jovaišas K.* Nusikaltimai nuosavybei // Teisės problemos. 1995. Nr. 3. P. 35-59.

konkrečią BK 18 str. dalį.[312] Šią nuostatą patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose" 4 punktas, kuriame nurodyta, kad kontrabanda, padaryta grupės iš anksto susitarusių asmenų, kvalifikuojama be nuorodos į BK 18 str. tada, kai du ar daugiau asmenų iki šio nusikaltimo objektyviojo aspekto požymių pradžios susitarė jį kartu padaryti ir kiekvienas bendrininkas tiesiogiai padarė bent dalį BK 312 str. dispozicijoje numatytos veikos. Tačiau asmens, kuris tiesiogiai nedalyvavo darant BK 312 str. dispozicijoje numatytą veiką, tačiau organizavo, kurstė ar padėjo daryti šį nusikaltimą kitiems asmenims, veika papildomai kvalifikuojama pagal atitinkamą BK 18 str. dalį.[313]

Labai vertinga šiuo atveju Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis:

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisejų kolegijos nutartis kasacinėje byloje Nr.2K-762, kurioje atmestas nuteistojo P.Mickevič kasacinis skundas dėl Vilniaus apygardos teismo nuosprendžio, kuriuo P.Mickevič pripažintas kaltu (kartu su S.Andrijanovu ir F.Sinkevičiumi, kurie nuosprendžio kasacine tvarka neskundžia) ir nuteistas pagal LR BK 271 str. 2 d, pagal LR BK 272 str. 2 d, pagal LR BK 16 str. 2 d. ir 272 str. 2 d. P.Mickevič nuteistas už tai, kad kartu su S.Andrijanovu ir F.Sinkevičiumi iš anksto susitarę ir veikdami grupėje pakartotinai padarė 8 nusikaltimus, numatytus LR BK 271 str. 2 d. ir 272 str. 2 d.[314]

Kasaciniu skundu P.Mickevič prašė pakeisti Vilniaus apygardos teismo nuosprendį ir Lietuvos apeliacinio teismo nutartį, o jo veiksmus perkvalifikuoti iš BK 272 str. 2 d. į BK 271 str. 1 d. Kasatorius nurodo, jog teismas, pripažindamas kaltu pagal BK 272 str. 2d. neteisingai pritaikė įstatymą, nes neteisingai kvalifikavo jo veiksmus pagal BK 272 str. 2d., kai tuo tarpu turėjo taikyti BK 271 str. 2 d. P.Mickevič skunde teigė, kad su kitais bendrininkais savo veiksmų nederino, jų neaptarė. Išankstinis susitarimas su kitais nuteistaisiais buvo pavogti pinigus ir materialines vertybes iš spaudos kioskų, nebuvo konkretizuotas pavogimo būdas. Kasacinis skundas netenkintinas: jau pačiame skunde P.Mickevič pripažįsta, kad buvo išankstinis susitarimas pavogti pinigus ir materialines vertybes iš spaudos kioskų, tačiau nebuvo konkretizuotas svetimo turto pagrobimo būdas, t.y. susitarimas nebuvo pakankamai konkretus. O tai reiškia, kad jis apėmė kelis galimus svetimo turto užvaldymo būdus: nesmurtinį ir, esant reikalui, smurtinį. Apie nekonkretizuotą susitarimo pobūdį nurodo ir nuteistasis F.Sinkevič: jis teigia, jog jie veikėatsižvelgdami į aplinkybes. Be to, grobimų

---

[311] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 "Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba išvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 str.)" // Teismų praktika. 1998. Nr. 10. P. 269.

[312] Šios pozicijos laikosi profesorius *V. Piesliakas, A. Šumskas*. Žr. *Piesliakas V.* Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją baudžiamojo kodekso dalis // Socialistinė teisė. 1982. Nr. 4. P. 25-29. *Šumskas A.* Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. - V., 2000. P. 338-339.

[313] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 1 "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose" // Teismų praktika. Nr. 5-6. P. 206-207.

planas plėšimų atvejais buvo toks pat: įsibrauti į kioską kartu su duris atidarančia pardavėja. Todėl pagrobti kioske esančius daiktus, negrasinant pardavėjai ir neatėmus galimybės jai priešintis visų nusikaltimų padarymo atvejais buvo tiesiog neįmanoma. P.Mickevič turėjo suprasti, kad grasinimų naudojimas yra neišvengiamas būdas užvaldyti turtą. Be to, byloje nustatyta, kad eidami daryti nusikaltimų S.Andrijanovas ir F.Sinkevič pasiimdavo su savimi peilio geležtę bei dujinį pistoletą. Apie tai žinojo ir kasatorius. Todėl teismas pagrįstai laikė, kad nepaisant to, jog kasatorius tiesiogiai nedalyvavo pagrobiant turtą ir tiesiogiai nukentėjusiems negrasino, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes jo kaip bendrininko tyčia apėmė ir smurtinį svetimo turto užvaldymo būdą. Teisėjų kolegija laikė, kad dalyje dėl bendrininkavimo padarant plėšimo nusikaltimą nuosprendis yra pagrįstas ir paremtas byloje nustatytų aplinkybių visuma.

Taigi teismas P.Mickevič pripažino visų nusikaltimų vykdytoju (nors turto pagrobimo procese jis tiesiogiai nedalyvavo, taip pat negrasino ir nenaudojo smurto, kaip, beje, jis nedalyvavo realizuojant ir kitų nusikaltimų objektyviąją pusę) ir jo veiksmus kvalifikavo pagal BK 272 str. 2 d. kaip plėšimą padarytą grupės iš anksto susitarusių asmenų, nesiremdamas BK 18 str.

Toje pačioje kasacinėje byloje kolegija nusprendė, jog Vilniaus apygardos teismas nepakankamai, o vietomis neteisingai motyvavo savo sprendimą, kai kuriose nuosprendžio dalyse neteisingai nurodydamas, kad P.Mickevič savo veiksmais realizavo plėšimų objektyviąją pusę (pvz., kasatoriaus beldimas į duris darant plėšimą iš Lietuvos spaudos kiosko Nr. 19 negali būti vertinamas kaip objektyviosios pusės realizavimas). Kadangi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimo "Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba išvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 str.)" 14 punkte sakoma, kad jeigu asmuo organizavo, kurstė ar padėjo daryti nusikaltimą, numatytą BK 274 ar 275 str., dviem ar daugiau vykdytojų, jo veika kvalifikuojama pagal BK 18 str. 4, 5 ar 6 dalis ir BK 274 ar 275 str. antrąją dalį kaip organizavimas, kurstymas ar padėjimas daryti sukčiavimą ar svetimo turto pasisavinimą arba išvaistymą grupėje iš anksto susitarusių asmenų, jeigu nėra šių straipsnių trečioje dalyje numatyto kvalifikuojančio požymio.[315] Taigi šio nutarimo nuostatos galioja visiems nusikaltimams, kurių straipsniuose yra numatytas požymis "grupė iš anksto susitarusių asmenų" kvalifikuoti, tarp jų ir plėšimui. Kolegija akivaizdžiai parodė, jog tai buvo vienas iš motyvų skųsti nuosprendį (ko kasatorius nedarė).

---

[314] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 9 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-762. 2001.

Be abejo, jeigu nusikaltimas padarytas su organizuota grupe, tai visų bendrininkų veiksmai kvalifikuojami be nuorodų į BK 18 str. Visi šie asmenys bus pripažinti organizuotos grupės nariais tik tuo atveju, jeigu jie dalyvavo sudarant nusikaltimo planą ar apie jį žinojo ir aktyviai jį vykdė.[316] Tiesa, kartais organizuotos grupės turi savo vadus, tačiau padarant nusikaltimą gali dalyvauti ir visi grupės dalyviai, t.y. galima ir paprasta bendrininkavimo forma.[317] Tad visi darant nusikaltimą dalyvavę organizuotos grupės nariai, nepaisant kokį vaidmenį jie atliko, atsako kaip vykdytojai. Tikrasis jų vaidmuo - pirmaeilis ar antraeilis turi įtakos ne kvalifikuojant veiką, bet individualizuojant bausmę. Tokia ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato pozicija - kontrabandą padariusios organizuotos grupės ar asmenų, susibūrusių į nusikalstamą susivienijimą veikos, neatsižvelgiant į bendrininkavimo formas, kvalifikuojamos be nuorodos į BK 18 str.[318]

Be to, jeigu organizuota grupė padaro nusikaltimą, kuriam taikomas nusikaltimą kvalifikuojantis požymis "grupė iš anksto susitarusių asmenų", visiems organizuotos grupės nariams inkriminuojamas šis kvalifikuojantis požymis ir neatsižvelgiant į konkretų bendrininko vaidmens nusikaltimo padaryme, kvalifikuojant jų veikas nereikia remtis BK 18 str.

Tačiau praktikoje teismai asmenų veiksmus, padarytus organizuotoje grupėje, kvalifikuoja ir remdamiesi BK 18 str. atitinkama dalimi. Štai kvalifikuodamas atskirų grupuotės narių veiksmus Vilniaus apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr.1-290-96, kurioje asmenys pervežė kontrabandą organizuotoje grupėje, A.Bartkų nuteisia pagal LR BK 18 str. 4 d. ir 312 str. 2 d. (kaip organizatorių), R.Staniukyną, J.Petrauską ir V.Gudą pagal LR BK 312 str. 2 d. (kaip vykdytojus), Z.Tautkų, V.Taboką, J.Lazdauską ir A.Baltmiškį pagal LR BK 18 str. 6 d. ir 312 str. 2 d. (kaip padėjėjus).[319]

Taigi atskiriant grupę iš anksto susitarusių asmenų nuo organizuotos grupės, reikėtų vadovautis dviem kriterijais: pirmasis - šios dvi bendrininkavimo formos skiriasi savo požymiais ir antrasis - skiriasi teisine kvalifikacija.

---

[315] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 "Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba išvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 str.) // Teismų praktika. 1998. Nr. 10. P. 269.

[316] *Гузин В.У.* Формы соучастия в преступлении. Автореф. канд. дисс. - Москва, 1975. P. 19.

[317] *Žr. Riepšas J.* Baudžiamoji atsakomybė už prievartavimą (reketą) // Teisės apžvalga. 1990. Nr. 1. P. 8.

[318] Žr. Ten pat.

[319] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-290 1996.

Organizuota grupė kaip kvalifikuojantis požymis.

Organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio įrodinėjimo problema išlieka turto prievartavimo sudėtyje. Teismų praktikoje labai dažnai daroma išvada, kad kaltininkų veikla nesudaro organizuotos grupės ir nepatvirtina kaltinimo. Nors kaltinimas pateikiamas dėl organizuotos grupės, tačiau apsiribojama tuo, jog veika padaryta grupės iš anksto susitarusių asmenų:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-158 1996 m. teisiamieji V.Aleksiejavas, R.Sargelis buvo kaltinami tuo, kad 1995 m. sausio 31 d. ir 1995 m. vasario 7 d. veikdami bendrai grupėje iš anksto susitarusių asmenų, atvyko į garažų teritoriją Revonių g., Vilniuje, ir pažadėdami apsaugos paslaugas, prisidengdami "Slaviko Zaboronoko" vardu, atvirai reikalavo iš UAB "Salvė" darbuotojų, užsiimančių automobilių remontu, mokėti kiekvieną mėnesį po 100 JAV dolerių.[320]

Teismas šių asmenų veiksmus kvalifikavo kaip turto prievartavimą, padarytą grupės iš anksto susitarusių asmenų, motyvuodamas tuo, kad kvalifikuojantis turto prievartavimo požymis - organizuota grupė, nepatvirtintas surinktais parodymais. Tačiau išanalizavęs byloje surinktus įrodymus, manau, kad šių asmenų veiksmuose galima įžvelgti organizuotos grupės požymius. V.Aleksiejavas ir R.Sargelis į garažų teritoriją prievartauti turto buvo atvykę du kartus: 1995 m. 01 31 d. ir 1995 m. 02 07 d. Tuo tarpu trečią kartą, jau paimti pinigų, buvo atvykę R.Sargelis ir O.Treščenko. Įdomi detalė, kad teismas, įvertinęs byloje surinktus įrodymus, O.Treščenko dalyvavimą prievartaujant turtą iš UAB "Salvė" darbuotojų laikė neįrodytu: vien jo dalyvavimas 1995 m. vasario 14 d. teisiamajam R.Sargeliui paimant pinigus jo kaltės neįrodo. Tad ar buvimas nusikaltimo vietoje nėra kaltės įrodymas?

Mano manymu, turtą prievartavo ne du, bet trys asmenys. Visi kaltinami asmenys turtą prievartavo prisidengdami "Slaviko Zabaronoko" vardu, palikdavo nukentėjusiems asmenims telefono numerį, kuriuo būtų reikėję skambinti esant reikalui, reikalaudami pinigų aiškindavo, kad visi moka, todėl ir jie privalo mokėti, leisdami suprasti, kad jeigu atsisakys mokėti, blogai baigsis. Kaltinami asmenys buvo užsibrėžę tikslą ne tik kiekvieną mėnesį paimti pinigus iš UAB "Salvė" darbuotojų, bet buvo apsilankę ir pas kitus asmenis taip pat turėdami tikslą prievartauti turtą: nukentėjusieji E.Atraškevičius ir R.Ivaška parodė, jog teisiamieji buvo užėję pas juos į garažą, domėjosi, kokius darbus atlieka, teiravosi, ar moka kam nors mokesčius. Taigi galima teigti, kad šie asmenys buvo numatę turtą prievartauti iš daugelio asmenų, pinigus rinkti sistemingai, reikalauti konkrečių pinigų sumų. Nusikaltėlių veiksmai buvo suderinti, nukreipti į tą patį turto šaltinį, turint tą patį tikslą ir nusikaltimo

[320] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-158 1996.

padarymo būdą. Šių aplinkybių visuma rodo, kad turto prievartavimui buvo suvienytos minėtos grupės pastangos.

Manyčiau, jog tokia situacija susidaro dėl to, kad organizuota grupė kaip kvalifikuojantis požymis numatytas tik trijuose Baudžiamojo kodekso straipsniuose. Todėl, kai nusikaltimų sudėtyse yra kvalifikuojantis požymis - grupė iš anksto susitarusių asmenų, suprantama, jog teismas nesuinteresuotas inkriminuoti sunkesnę bendrininkavimo formą - organizuotą grupę. Juk pats įrodinėjimo procesas pasunkėja ir organizuota grupė tampa tik sunkinančia atsakomybę aplinkybe.

Tuo tarpu kitame teisminės praktikos pavyzdyje jau konstatuojamas organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio buvimas:

Kasacinėje byloje Nr.2K-348/2000 V.Petraitis, A.Paltanavičius, G.Muraška ir K.Vaitiekūnas nuteisti už tai, kad veikdami organizuota grupe su R.Kuprinsku, V.Tuzovu, D.Augustavičiumi, K.Barbaraušu, M.Kalveliu, V.Kirkliu, L.Lazausku, V.Rakausku ir nenustatytais asmenimis prievartavo turtą iš A.Stumbrio ir R.Okuličiaus- BK 273 str. 3 d..[321]

Kaip matyti iš baudžiamosios bylos medžiagos, minėti asmenys įvairiomis grupėmis atvirai reikalavo perduoti A.Stumbrio ir R.Okuličiaus turtą, tiesiogiai ir užuominomis grasindami panaudoti fizinį smurtą prieš R.Okuličių, jo artimuosius ir sunaikinti turtą. Motyvuodamas, jog tai organizuota grupė, teismas nurodė tokius jos požymius: 1) nors asmenų grupė buvo skirtingų sudėčių, tačiau reikalavimo pretekstas buvo "chebros bachūro palietimas". Šis pretekstas išliko nepakitęs per visą turto prievartavimo laiką, nes nukentėjusiems už tai buvo paskirta "bauda", kurią ją turėjo sumokėti; 2) reikalaujamo perduoti turto dydis buvo didinamas dėl nukentėjusiųjų elgesio, dėl to, kad jie kreipėsi į prokuratūrą; 3) reikalavimai buvo vykdomi ilgą laiką (nuo 1996 m. lapkričio 8 d. iki 1996 m. gruodžio 24 d.); 4) reikalavimai buvo pateikiami dažnai; 5) grupuotė turėjo savo struktūrą; 6) nariai siekė bendro tikslo.

Jau anksčiau minėjau, kad turto prievartavimo bylose teismai labai dažnai šalina iš kaltinimo organizuotos grupės aplinkybę, nurodydami, jog veika padaryta grupės iš anksto susitarusių asmenų. Kaip teigia *O.Fedosiukas*, tai atsitinka dėl to, kad teismai organizuotai grupei kelia pernelyg didelius reikalavimus, siedami šią bendrininkavimo formą su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu.[322] Tokiais reikalavimais esti: bent trijų nuolatinių grupės narių buvimas, grupės organizacinės struktūros buvimas, drausminių santykių ir

[321] Kasacinė byla Nr. 2K-348/ 2000.

[322] *Fedosiuk O.* Turto prievartavimas: reiškinio raida ir teisinio vertinimo problemos. Daktaro disertacija. - Vilnius, 2000. P. 152.

grupės vadovo atsakomybės buvimas, prievartaujamo turto pasidalijimo tarp grupės narių mechanizmo buvimas.[323]

Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmenims neįrodomas nusikalstamo susivienijimo kūrimas ar dalyvavimas jo veikloje, o inkriminuojama organizuota grupė kaip bendrininkavimo forma.

Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-170 1998 m. asmenys buvo nuteisti už turto prievartavimą padarytą organizuotoje grupėje (BK 273 str. 3 d.), tačiau, mano manymu, šios asmenų grupės veikla atitinka nusikalstamo susivienijimo požymius.

Teismas, atsižvelgdamas į nusikaltime dalyvavusių asmenų bendrumą, tarpusavio ryšius, organizuotumą, pastovumą vykdant nusikaltimus, konstatavo, jog tai yra organizuota grupė.

Turto prievartavimas buvo suvienytos grupės asmenų pastangos. Teisiamieji ne tik suvokė, kad nusikaltimą daro bendromis, jungtinėmis pastangomis, bet akivaizdžiai suprato sukeltas jų bendras pasekmes, jų būtinas sąlygas ir pastangas kitų dalyvių veiksmams atlikti. Šių grupės asmenų iš anksto apgalvotos bendros suvienytos veiklos pasekmės prievartaujant turtą rodo ne tik jų kaip bendrininkų tyčios turinį, glaudų veiksmų suderinamumą, tikslus ir motyvus, bet ir jų tarpusavio santykių organizuotos grupės struktūrą.

Ši grupė veikė nuo 1992 m. iki 1996 m., buvo pastovi, jos tikslas buvo vogti automobilius ir vėliau reikalauti išpirkos. Grupė veikė aktyviai ir padarė daug turto vagysčių bei turto prievartavimo atvejų. Tuo tikslu buvo pasiskirstę vaidmenimis, grupei vadovavo vienas asmuo, turėjo įrankius nusikaltimams daryti, garažus vogtiems automobiliams laikyti ir slėpti, išpirkų pinigus pasidalydavo, atitinkamą procentą įnešdavo į bendrą kasą.[324]

Tad galima sutikti su *O.Fedosiuko* nuomone, jog organizuotai grupei keliami išties dideli reikalavimai. Apibendrinęs baudžiamąsias bylas galiu teigti, jog tam, kad būtų galima konstatuoti organizuotos grupės buvimą, teisėjai reikalauja nustatyti šiuos įrodinėtinus požymius: suplanuotas ir paruoštas nusikaltimų darymas; pasiskirstymas vaidmenimis; specialių priemonių, palengvinančių nusikaltimų darymą turėjimas; glaudūs organizuotos grupės narių tarpusavio santykiai; ilgalaikė nusikalstama veikla; grupuotės pastovumas.[325] Bet juk baudžiamasis įstatymas organizuoto nusikalstamumo reiškiniui pažymėti turi dar ir kitą bendrininkavimo formą - nusikalstamą susivienijimą, todėl dar didesnis organizuotumo laipsnis turėtų būti taikomas ne organizuotai grupei, o nusikalstamam susivienijimui. Organizuotos grupės teisiniai požymiai turėtų būti kitokie negu nusikalstamo susivienijimo (apie organizuotą grupę ir jos požymius žr. šio skyriaus pradžią).

---

[323] Ten pat.
[324] Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-170 1998.

Reikėtų paminėti, jog tol, kol įstatymas nenumatė baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamo susivienijimo organizavimą bei dalyvavimą jo veikloje, nusikaltimus, padarytus organizuotos grupės teismai prilygindavo nusikalstamai organizacijai:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-260 1997 m. konstatuojama, jog 1992 m. I.Tiomkinas, remdamasis B.Dekanidzės, t.y. "Vilniaus brigados" vardu ir grasindamas fiziniu susidorojimu, pavojingu gyvybei ir sveikatai, reikalavo ateityje perduoti asmeninį turtą – 50 000 JAV dolerių arba nutraukti prekybą automobiliais. Tokiu būdu, jis padarė svetimo, šiuo atveju asmeninio S.Dielniko turto prievartavimą, numatytą LR BK 150 str. 4 d.[326]

I.Tiomkinas veikė kaip "Vilniaus brigados" atstovas. Tačiau jam darant nusikaltimą įstatymas dar nebuvo pripažinęs tokios organizacijos nusikalstamu susivienijimu. Vadinasi ši organizacija egzistavo kaip organizuota grupė. Savo ruožtu teismas patvirtina: kad nusikalstamas susivienijimas taip pat yra organizuota grupė, tačiau dar aukštesnės pakopos nusikalstama organizacija. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas 1995 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. 16 taip pat nurodo, kad nusikalstamas susivienijimas - viena pavojingiausių nusikalstamo bendrininkavimo formų, visų BK 227-1 str. numatytų nusikaltimo požymių buvimu išsiskirianti iš kitų bendrininkavimo formų, tarp jų ir organizuotos grupės. Būtent tų BK 227-1 str. numatytų požymių buvimas nusikalstamą susivienijimą daro pavojingesne, negu organizuota grupė, bendrininkavimo forma.[327]

Pritarčiau *O.Fedosiuko* nuomonei, kad neverta organizuotai grupei palikti turto prievartavimą kvalifikuojančio požymio statuso,[328] tik tuo atveju, jeigu organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio nėra ir kitose nusikaltimų sudėtyse. Kaip minėjau anksčiau, naujame Baudžiamajame kodekse grupės iš anksto susitarusių asmenų požymio panaikinimas siejamas su tuo, kad grupiškumas: ar tai grupė iš anksto susitarusių asmenų, ar organizuota grupė vienodai didina visų nusikaltimų pavojingumą visuomenei ir neapibrėžia konkrečios veikos specifikos. Tad organizuota grupė, kaip aplinkybė, sunkinanti baudžiamąją atsakomybę, šiuo atveju yra visiškai pateisinama. Tik kyla klausimas, ar organizuota grupė pabrėžia būtent turto prievartavimo didesnį pavojingumą? Juk analogiška organizuotos grupės reikšmė būtų ir kitų nusikaltimų, pvz., vagystės, plėšimo, sukčiavimo sudėtyse. Vertinamam organizuotos grupės padarytam turto prievartavimui, nereikėtų suteikti išskirtinės šios bendrininkavimo formos specifikos.

---

[325] Žr. 3 priedą.

[326] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-260 1997.

[327] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 151.

Organizuota grupė kaip sunkinanti baudžiamąją atsakomybę aplinkybė.

Bendrojoje dalyje sunkinančių aplinkybių sąrašas yra išsamus ir numatytas Baudžiamojo kodekso 41 str. Bendrininkavimas šiame sąraše nenurodytas. Teismų praktikoje dažni atvejai, kai nusikaltėlis, veikdamas vienas, kruopščiai pasiruošęs, atkakliau rodo nusikalstamus ketinimus atkaklumą negu asmenų grupė, kuri darytų analogišką nusikaltimą. Todėl bendrininkavimą netikslinga visais atvejais laikyti aplinkybe, kuri neišvengiamai didina nusikaltimo visuomeninį pavojingumą. Taigi, labai pagrįsta nuomonė, kad bendrininkavimas didina nusikaltimo sunkumą tik tam tikrais atvejais. O šie atvejai numatyti Baudžiamojo kodekso bendrojoje ir ypatingosiose dalyse.

Organizuota grupė kaip sunkinanti aplinkybė sunkins organizuotos grupės narių atsakomybę ir tais atvejais, kai nusikaltimo sudėtis kaip kvalifikuojantį požymį nurodo grupę asmenų ar grupę iš anksto susitarusių asmenų. Taip yra dėl to, kad organizuota grupė yra kokybiškai kitokio, t.y. sunkesnio, pobūdžio nei paprastos grupės asmenų, ir šiais atvejais netaikius jos kaip sunkinančios atsakomybę aplinkybės, mes paliktume neįvertintą grupės organizuotumą. Nusikaltimo padarymas organizuotos grupės asmenų teismo pripažįstamas atsakomybę sunkinančia aplinkybe, atsižvelgiant į kaltininkų organizuotumo lygį, nustatomą įvertinant konkrečias veiką apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti: grupės pastovumas, veiklos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis funkcijomis, susitarimas pasidalyti teritorijas kelioms tokio pobūdžio grupėms ir pan. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime Nr.23 "Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis" 19 punkto 2 dalyje teigiama, kad jeigu organizuota grupė padaro nusikaltimą, kurio sudėtis numato grupės iš anksto susitarusių asmenų kvalifikuojantį požymį, nusikaltimas kvalifikuojamas pagal šį požymį ir, be to, organizuota grupė teismo pripažįstama visų kaltininkų sunkinančia aplinkybe.[329] Deja, teismai ne visada šio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo laikosi,[330] nors išanalizavus byloje surinktus įrodymus matyti, jog darant nusikaltimus grupės narius siejo pastovūs ilgalaikiai ir glaudūs ryšiai. Ruošdamiesi nusikaltimams, vienas ar keli grupės nariai iššvalgydavo vietovę, suplanuodavo nusikaltimus, paruošdavo pavogto svetimo turto sandėliavimo vietą. Todėl teismas turėjo pagrindą pripažinti, kad nusikaltimą padarė organizuota grupė. Taip pat kelia abejonių ir dėl to paties

---

[328] Plačiau žr.: *Fedosiuk O.* Turto prievartavimas: reiškinio raida ir teisinio vertinimo problemos. Daktaro disertacija. - Vilnius, 2000. P. 156.

[329] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23 "Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis" // Teismų praktika. 1999. Nr. 12. P. 387.

[330] Štai Joniškio apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-56 teismas turėjo pagrindą pripažinti, kad nusikaltimą padarė organizuota grupė, ir šią aplinkybę vertinti kaip atsakomybę sunkinančią, tačiau tokio klausimo nesvarstė.

nutarimo 17 punkto 1 dalies santykio su 19 p. 2 d., kurioje nurodoma, kad jeigu kuri nors BK 41 str. išvardintų atsakomybę sunkinančių aplinkybių yra kaltininkui inkriminuoto nusikaltimo sudėties požymis ar padarytą nusikaltimą kvalifikuojantis požymis ir teismas šią aplinkybę panaudojo kvalifikuojant veiką, tai šios aplinkybės teismas negali pripažinti kaltininko atsakomybę sunkinančia.

Kita problema ta, kad parengtinio tyrimo institucijos ir teismai tokiais atvejais nesistengia įrodyti organizuotos grupės požymių, kadangi kaltininkų veikai kvalifikuoti pakanka įrodyti grupės iš anksto susitarusių asmenų ar grupės asmenų požymius. Beje, naujame Baudžiamajame kodekse organizuota grupė taip pat numatyta kaip sunkinanti aplinkybė, tačiau jos nebelieka turto prievartavimo kvalifikuotoje sudėtyje. Todėl, vertinant grupinio nusikaltimo požymių turinčią veiką, nebus stengiamasi įrodinėti organizuotos grupės požymių. Vertinant iš tų pozicijų, kad organizuota grupė yra tik sunkinanti aplinkybė, sunku tikėti, kad bus dedamos didelės pastangos rinkti įrodymus dėl organizuotos grupės požymių, laikant ją tik sunkinančia aplinkybe? Manau, kad ne.

Siūlyčiau šį kvalifikuojantį požymį įvesti kai kuriose nusikaltimų sudėtyse. Tuo tarpu nusikalstamą susivienijimą palikti atskirame straipsnyje, o grupę asmenų numatyti kaip atsakomybę sunkinančią aplinkybę. Beje, palikti organizuotą grupę kaip kvalifikuojantį kai kurių nusikaltimų sudėčių požymį bandyta darbo grupės pateiktame Baudžiamojo kodekso projekte. Trijų nusikaltimų sudėtys numatė šį kvalifikuojantį požymį: vagystė, padaryta organizuotoje grupėje, plėšimas, padarytas organizuotoje grupėje ir turto prievartavimas, padarytas organizuotoje grupėje. Deja, šios idėjos vėliau buvo atsisakyta. Jeigu būtų laikomasi šios pozicijos, ***siūlyčiau organizuotos grupės kvalifikuojantį požymį įvesti taip pat ir sukčiavimo; kontrabandos; prekybos žmonėmis; vaiko pirkimo ar pardavimo; netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo; neteisėto disponavimo šaunamaisiais ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis; neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėto disponavimo labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu; neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną; pelnymosi iš kito asmens prostitucijos; įtraukimo į prostituciją sudėtyse.*** Juk turint omenyje, kad organizuota grupė yra viena iš organizuoto nusikalstamumo formų, o vienas iš organizuoto nusikalstamumo požymių - siekimas ekonominės naudos, tai kvalifikuojančio požymio įvedimas minėtose nusikaltimų sudėtyse būtų pateisinamas.

Organizuota grupė kaip sunkinanti aplinkybė teorijoje ir praktikoje suprantama nevienodai. Vieni laikosi nuomonės, kad sunkinančia aplinkybe galima pripažinti ne bet kokį paprastą ir sudėtinį bendrininkavimą, o tik tokį, kuriam būdingi organizuotos grupės

požymiai, kiti mano, kad sunkinančia aplinkybe gali būti pripažįstami veiksmai bendrininkų, padariusių nusikaltimą tiek paprasta, tiek ir sudėtine bendrininkavimo forma.[331] Profesoriaus *V.Piesliako* nuomonei galima pritarti, nes organizuotą grupę kaip sunkinančią atsakomybę aplinkybę galima pripažinti esant bet kokiam bendrininkavimui, kuriam būdingas išankstinis susitarimas. Juolab, kad organizuotos grupės egzistavimas be išankstinio susitarimo neįmanomas. Kritiškai organizuotos grupės kaip vienintelės sunkinančios aplinkybės bendrininkavimo formų prasme, išskyrimą traktuoja *K.Jovaišas*. Anot jo, BK 41 str. numatytas atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas yra išsamus ir negali būti traktuojamas plačiau. Todėl tokiais atvejais, kai Baudžiamojo kodekso ypatingosios dalies straipsnių dispozicijose grupė asmenų arba grupė iš anksto susitarusių asmenų nėra nusikaltimo sudėties požymis, kvalifikuojantis veiką, šių bendrininkų grupės padarytas nusikaltimas nelaikomas padarytu esant aplinkybei, sunkinančiai atsakomybę.[332] Mokslininkas mano, kad į sunkinančių aplinkybių sąrašą reikėtų įtraukti ne tik organizuotą grupę, bet ir grupę iš anksto susitarusių asmenų.

Skirtingai nuo galiojančio, naujojo Baudžiamojo kodekso 60 str., tarp atsakomybę sunkinančių aplinkybių, be organizuotos grupės, dar paminėta ir bendrininkų grupė. Naujo kodekso ypatingojoje dalyje bendrininkavimo formos jau nenurodomos kaip nusikaltimų kvalifikuojantys požymiai. Nusikalstamas susivienijimas sudaro savarankiško nusikaltimo sudėtį, todėl ši bendrininkavimo forma nėra numatyta tarp aplinkybių sunkinančių atsakomybę. Manau, kad įstatymo leidėjas teisingai numatė naujame Baudžiamajame kodekse, kad teismas, atsižvelgdamas į kiekvieno bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką, pobūdį ir laipsnį, gali nepripažinti bendrininkų grupės sunkinančia aplinkybe. Tai dar kartą patvirtina išvadą, kad bendrininkavimas ne visais atvejais didina nusikaltimo visuomeninį pavojingumą.

Organizuotos grupės dažnai susiformuoja iš žemesnės grandies grupių (grupių iš anksto susitarus). Juk organizuoto nusikalstamumo atsiradimas siejamas su grupinio nusikalstamumo raida, jo atitinkama transformacija.Taigi grupinis nusikalstamumas įgauna organizuotumo pobūdį, kai atsiranda ekonominės veiklos požymių. Pačios organizuotos grupės tampa laipteliu į sudėtingesnes grupines struktūras - nusikalstamas organizacijas.

---

[331] Šios pozicijos laikosi profesorius *V.Piesliakas*. Plačiau žr. *Piesliakas V.* Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją Baudžiamojo kodekso dalis // Socialistinė teisė. 1982. Nr. 4. P. 26.

[332] Plačiau žr. *K.Jovaišas*. Bendrininkavimo formos: reglamentavimo ir įrodinėjimo problemos // Teisės problemos. 1998. Nr. 3-4. P. 54.

5 skyrius. Nusikalstamas susivienijimas kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas.

5.1. Nusikalstamo susivienijimo požymiai.

Nusikalstamas susivienijimas - yra antroji organizuoto nusikalstamumo forma, įtvirtinta Baudžiamajame kodekse. Organizuota grupė yra kaip būtinas ir teisėtas nusikalstamo susivienijimo formavimosi ir vystymosi proceso etapas , todėl visi organizuotos grupės kokybiniai požymiai yra būdingi ir nusikalstamam susivienijimui.[333]

Baudžiamojo kodekso ypatingoji dalis numato keturių rūšių nusikalstamas organizacijas: antivalstybinę organizaciją (BK 70 str.), ginkluotą gaują (BK 75 str.), nusikalstamą susivienijimą (BK 227-1 str.) ir nusikalstamą grupę (BK 234-4 str.). Šių nusikalstamų organizacijų pavojingumą lemia jų kokybiniai požymiai ir tikslai, kurių siekiant jos kuriamos. Be abejo, šių nusikalstamų organizacijų veiklos pobūdis skiriasi. Tad šiame skyriuje aš detaliai nagrinėsiu tik nusikalstamo susivienijimo požymius.

Nusikalstamas susivienijimas dabar galiojančiame Baudžiamajame kodekse vaidina dvejopą vaidmenį: 1. nusikalstamas susivienijimas yra atskira bendrininkavimo forma ir 2. kartu ši bendrininkavimo forma yra atskiras nusikaltimas, numatytas LR BK 227-1 str. Jau anksčiau minėjau, kad įstatymų leidėjas, siekdamas kuo greičiau užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui, sukūrė lengvai įrodinėjamą nusikalstamo susivienijimo apibrėžimą. Tačiau nepaisant tokios siauros nusikalstamo susivienijimo sampratos, teisėsaugos institucijos labai sunkiai pajėgdavo inkriminuoti jo požymius organizuotų grupių nariams. Štai 1994 m. buvo išnagrinėta 30 baudžiamųjų bylų, kuriose teisiamieji buvo kaltinami pagal BK 227-1 str. Teismai pagal šį straipsnį nuteisė tik truputį daugiau nei penktą dalį teisiamųjų (21,64 %), priimti tik 5 apkaltinamieji nuosprendžiai, 68 asmenys (69,14 %) buvo išteisinti iš kaltinimo pagal BK 227-1 str.[334]

Tokį atotrūkį tarp teismui atiduotų ir pagal BK 227-1 str. nuteistų asmenų skaičiaus lėmė tai, kad parengtinio tardymo institucijos ir teismai skirtingai suprato nusikaltimo sudėties požymius, įrodinėtinas aplinkybes, kai kur teismų nuostata, vertinant įrodymus, mažiausias abejones traktuoti teisiamųjų naudai.[335] Vėliau BK 227-1 str. buvo kelis kartus keistas[336], vis jį "tobulinant". Įrodinėtinų požymių skaičius buvo sumažintas iki minimumo,

---

[333] *Коновалов В.* Что такое организованная группа? // Законность. 1993. No. 8. P. 27.

[334] Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimą Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 153-154.

[335] Žr. Ten pat.

[336] Apie baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, raidą žr. šio darbo 3 skyriaus 2 skirsnį.

kad maksimaliai palengvintų įrodinėjimą. Tačiau pernelyg griežta požymių ekonomija davė priešingą rezultatą.

Remiantis dabar galiojančia BK 227-1 str. redakcija, galima skirti šiuos teisinius įrodinėjimo reikalaujančius nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formos, požymius: trys ir daugiau grupės narių; išankstinis susitarimas dėl bendros nusikalstamos veiklos; susivienijimo tikslas - daryti sunkius nusikaltimus.

Nusikalstamam susivienijimui pagal naują LR BK būdingi šie požymiai: trys ir daugiau asmenų; susivienijimas bendrai nusikalstamai veiklai - vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti; pastovūs tarpusavio ryšiai; užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas darant nusikaltimus.

Galima pastebėti, jog naujame Baudžiamajame kodekse atsirado du nauji nusikalstamo susivienijimo požymiai: pastovūs susivienijimo narių tarpusavio ryšiai bei užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas darant nusikaltimus. Be to, pabrėžiamas nusikalstamo susivienijimo tikslas – padaryti vieną ar kelis sunkius ar labai sunkius nusikaltimus.

Toliau nagrinėsiu atskirus nusikalstamo susivienijimo požymius dabar galiojančiame ir naujame baudžiamajame įstatyme.

5.1.1. trijų ir daugiau asmenų dalyvavimas.

Nusikalstamą susivienijimą nuo kitų bendrininkavimo formų skiria minimalus jos narių skaičius. Baudžiamojo kodekso 18 str. teigiama, kad bendrininkavimu laikomas tyčinis bendras dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas padarant nusikaltimą. Tačiau nusikalstamas susivienijimas čia yra išimtis. Norint konstatuoti nusikalstamą susivienijimą, reikia nustatyti, kad veikloje dalyvavo ne mažiau kaip trys asmenys. Tačiau, anot *J.Nociaus*, nusikalstamo susivienijimo rūšimi laikytina ir banditų gauja. Todėl ir ją gali sudaryti trys ir daugiau asmenų.[337] Kalbant apie kiekybinį nusikalstamo susivienijimo požymį, turima omenyje, jog jo veikloje dalyvauja ne mažiau kaip trys pakaltinami, vyresni nei 16 metų amžiaus asmenys. Faktiškai nusikalstamo susivienijimo veikloje gali dalyvauti ir jaunesni nei 16 metų amžiaus asmenys (pvz., suaugusio nusikalstamo susivienijimo nario vadovaujami nepilnamečiai yra automobilių magnetolų vagys), tačiau jei jiems yra nuo 14-16 metų, tai jie atsakys tik už nusikaltimus, numatytus LR BK 11 str.

Matyt, pateisinama nusikalstamo susivienijimo, profesoriaus *V.Piesliako* žodžiais tariant, vadina "kritinė masė" - kiekybinis trijų dalyvių kriterijus. Pagal jį iš dalies nusikalstamą susivienijimą galima atriboti nuo kitų bendrininkavimo formų. Teismų praktikos

analizė rodo, jog asmenų, kuriems inkriminuojamas nusikalstamo susivienijimo kūrimas ar dalyvavimas jo veikloje, skaičius vyrauja nuo minimalaus 3 iki 32 asmenų.[338] Baudžiamųjų bylų apibendrinimas leidžia padaryti gana įdomią išvadą: jeigu grupuotėje yra daugiau negu minimalus skaičius asmenų, paprastai jai būdingas ir kitas požymis - hierarchinė grupuotės struktūra. Jeigu grupuotėje veikia tik trys asmenys, dažniausiai jų "kriminalinis" statusas vienodas.

5.1.2. tikslas - daryti sunkius nusikaltimus.

Nusikalstamai organizacijai būdingi specialūs tikslai, kuriems pasiekti jos ir kuriamos. Antivalstybinės organizacijos tikslas (BK 70 str.) yra sutrikdyti Lietuvos Respublikos Konstitucija paremtą valstybinę ir visuomeninę tvarką, apriboti suverenias Lietuvos valstybės teises (galias), jėga atskirti Lietuvos Respublikos teritorijos dalį. Ginkluotos gaujos (BK 75 str.) tikslas - užpulti valstybines ar kitokias įmones, įstaigas, organizacijas arba atskirus asmenis. Pagaliau nusikalstamo susivienijimo (BK 227-1 str.) tikslas - daryti sunkius nusikaltimus.

Tikslus išvardytas sunkių nusikaltimų sąrašas yra Baudžiamojo kodekso 8-1 str. Todėl dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje rodo, kad jis buvo kurtas būtent šiems nusikaltimams daryti. Kita vertus, tai nereiškia, kad įstatymas nepripažįsta, jog nusikalstamas susivienijimas gali būti sukurtas ir kitai bendrai nusikalstamai veiklai, t.y.daryti nesunkius nusikaltimus. Štai *J.Prapiestis* mano, jog nusikalstamas susivienijimas gali padaryti ir kitus nusikaltimus "pakeliui" arba specialiai tam pasiruošus.[339] Tai faktiškai susiaurina baudžiamąsias - teisines kovos su nusikalstamu susivienijimu galimybes.

J.R.S.Castellanos nusikalstamas susivienijimas buvo sukurtas plėšimo būdu užvaldyti prabangius automobilius,[340] nusikaltimo būdą plėšti automobilius buvo sumanęs gaujos vadeiva. "Vilniaus brigada" buvo sukurta daryti sunkius savanaudiškus nusikaltimus: prievartauti turtą, žudyti.[341]

Šie tikslai yra vienas iš nusikalstamos organizacijos atribojimo nuo kitų bendrininkavimo formų kriterijus, o kartu ir vienas iš pagrindų išskirti nusikalstamų organizacijų rūšis.

---

[337] *Nocius J.* Nusikaltimai Lietuvos valstybei. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. - V., 2000. P. 133.
[338] Žr. 2 priedą.
[339] *Prapiestis J.* Nusikaltimai viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui // Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas. - V., 2001. P. 147.
[340] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-31 1998.
[341] Vilniaus m. prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos skyriaus baudžiamoji byla Nr. 10-2-388-1993.

Įstatymų leidėjas, nustatydamas nusikalstamo susivienijimo sudėtį ir išskirdamas joje vieną požymį - nusikalstamas susivienijimas sukurtas daryti sunkius nusikaltimus, turi omenyje ne vieno, o mažiausiai dviejų sunkių nusikaltimų padarymą. Bet juk gali būti grupė, kuri planuoja padaryti vieną sunkų nusikaltimą. Tokios grupės mes negalim pripažinti nusikalstamu susivienijimu, nors ji turėtų visus kitus, jam būdingus būtinus požymius.[342] Kita vertus, pats Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas pripažįsta, kad kai kuriais atvejais nusikalstamas susivienijimas gali būti organizuojamas ir dėl vieno sunkaus nusikaltimo, kai būtina atlikti daugelį sudėtingų veiksmų[343], pvz., kontrabandos stambiu mastu, netikrų pinigų pagaminimo ir pan.

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-33 1997 m. R.Apčinikovas, I.Ivanovas, R.Girckus ir R.Motiejūnas buvo kaltinami pagal BK 227-1 str. tuo, kad jie dalyvaudami I.Ivanovo ir R. Damausko organizuotame nusikalstamame susivienijime asmenų, iš anksto susitarusių bendrai nusikalstamai veiklai- nusikaltimus nuosavybei daryti, į kurio sudėtį dar įėjo A.Minkevičius, R.Girckus, R.Motiejūnas, kartu su jais įvairių sudėčių grupėse 1994-1995 m. laikotarpiu Vilniaus, Zarasų, Rokiškio, Utenos, Anykščių, Ukmergės, Kėdainių rajonuose ir Vilniaus bei Panevėžio miestuose dalyvavo susivienijimo daromuose nusikaltimuose - sukčiavimo būdu užvaldant svetimą turtą stambiu mastu (BK 274 str.), t.y. darant nusikaltimus, numatytus LR BK 227-1 str. 1 d.[344]

Tačiau nagrinėjant bylą teisme, paaiškėja, kad nėra vieno nusikalstamo susivienijimo požymio - nusikalstamo susivienijimo tikslo padaryti sunkius nusikaltimus. Šiuo atveju nenustatyta, jog asmenys padarė sukčiavimus stambiu mastu (sukčiavimas stambiu mastu pagal BK 8-1 str. laikomas sunkiu nusikaltimu). Teismas, išteisino teisiamuosius pagal BK 227-1 str., savo sprendimą motyvavo tuo, kad teisiamieji veikdami iš anksto susitarusių asmenų grupėse nepadarė nė vieno nusikaltimo, kuris sukeltų didelį pavojų visuomenei ir būtų sunkus, numatytas BK 8-1 str. BK 227-1 str. dispozicija įsakmiai nurodo, kad ši iš anksto susitarusių asmenų bendra nusikalstama veikla turi būti nukreipta daryti tik sunkius nusikaltimus. Todėl teismas visiškai teisingai konstatuoja, kad teisiamieji nepadarė nė vieno nusikaltimo, kuris būtų įvertintas kaip sunkus, ir kaltinimus pagal BK 227-1 str. atmeta.

Teismas, nustatęs, jog padaryti nusikaltimai nebuvo sunkūs, toliau nesvarsto, ar yra teisiamųjų veiksmuose kiti būtini nusikalstamo susivienijimo požymiai. Įdomumo dėlei reikėtų paminėti, jog šiuo atveju galima surasti kitų požymių, kurie yra būdingi nusikalstamam susivienijimui. Jau vien tas faktas, kad asmenys buvo teisiami už 17 sukčiavimo epizodų, manau, daug ką rodo.

---

[342] Naujame Baudžiamajame kodekse nurodyta, kad nusikalstamas susivienijimas yra tada, kai jo nariai susivienija bendrai nusikalstamai veiklai- vienam ar keliems sunkiems arba labai sunkiems nusikaltimams daryti (BK 25 str. 4 d.).

[343] Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (Baudžiamojo kodekso 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 152.

Beje, naujame Baudžiamajame kodekse taip pat išskiriami sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai. Tačiau nusikalstamas susivienijimas gali susivienyti daryti ir tokius nusikaltimus, kurie nepateks tarp minėtų kategorijų.

Praktikoje buvo ir daugiau bylų, kurių teisminio nagrinėjimo metu iškildavo šio nusikalstamo susivienijimo požymio klausimo problema.

Panevėžio apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr.2-30/2000 m. išteisino kaltinamus asmenis nusikalstamo susivienijimo kūrimu sunkiems nusikaltimams daryti dėl įrodymų nepakankamumo. Išteisinamajame nuosprendyje teismas nurodė, kad gaujos vadeivos pasakytus žodžius kitiems gaujos nariams "dirbti", kas reikštų vogti, arba jo pasakytus žodžius "norint turėti pinigų - eikit vogti", negalima vertinti kaip ketinimų daryti sunkius nusikaltimus. Netgi, liudytojų parodymai, kad po kiek laiko, praturtėjus, bus galima daryti ir "rimtesnius" nusikaltimus, neduoda pagrindo tvirtinti, kad nusikalstamas susivienijimas buvo kuriamas ar sukurtas sunkiems nusikaltimams daryti.[345]

Mano manymu, teismo išvada nepakankamai motyvuota. Yra pakankamas pagrindas daryti išvadą, kad šis susivienijimas buvo kuriamas daryti sunkius nusikaltimus. Iš bylos medžiagos matyti, kad gaujos vadeiva versdavo susivienijimo narius daryti sunkesnius nusikaltimus, neužsiminėti smulkmenomis, vogti iš furgonų, iš garažų, plėšti, naudoti smurtą prieš tuos, kurie priešinsis jų ketinimams. Gaujos tikslas buvo gauti kuo daugiau pinigų, kad būtų galima stiprėti finansiškai ir plėsti nusikalstamą veiklą. Net ir to, jog gauja padarė konkrečius nusikaltimus, kurie priskiriami prie sunkių nusikaltimų - netikrų pinigų realizavimą, automobilio padegimą, teismas nevertina kaip susivienijimo kūrimo sunkiems nusikaltimams daryti.

Manau, kad nereikėtų šio požymio - kūrimo sunkiems nusikaltimas daryti, vertinti tiesiogiai. Minėtas aplinkybes galima susieti ir su kitais požymiais, kurie tik dar labiau paryškina ir patikslina susivienijimo buvimą: griežta hierarchinė struktūra, aiškus vadovas, stabilūs, glaudūs ir ilgalaikiai ryšiai tarp gaujos narių, apsirūpinimas ryšio ir transporto priemonėmis, paklusnumas vadeivai, paremtas nustatytomis narių elgesio taisyklėmis, pasiskirstymas vaidmenimis ir pareigomis, leidžia numanyti šios gaujos tikslus- vykdyti sistemingą įvairiarūšę nusikalstamą veiklą.

Susivienijimas darys bet kokius nusikaltimus, siekdamas gauti materialinės naudos ir išsikovoti autoritetą kriminaliniame pasaulyje, nors teismai pageidauja, jog būtų surinkti įrodymai - kokiems konkrečiai sunkiems nusikaltimams buvo kuriamas nusikalstamas susivienijimas. Aš manau, kad organizuoto nusikalstamumo tikslas yra nusikalstamos veiklos verslišKumas.

---

[344] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-33 1997.
[345] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-30/ 2000.

Todėl visiškai pritarčiau profesoriaus *V.Piesliako* nuomonei, kuris dar 1993 m. siūlė dispozicijoje vartoti apibendrinančius terminus: turto grobimai, ekonominiai nusikaltimai, pareigūnų papirkinėjimai be nuorodos į konkrečius BK straipsnius.[346] Juk nusikalstamam susivienijimui nebūdinga vienos rūšies nusikalstama veikla. Jis, turėdamas pagrindinę nusikalstamos veiklos sferą, stengiasi plėsti savo veiklos ir įtakos sferas ar gali daryti bet kokius nusikaltimus, siekdamas šalinti kliūtis ar garantuoti sėkmingą savo veiklą.

Manyčiau, kad šią problemą būtų lengviau spręst, jeigu būtų patektas pavyzdinis, neišsamus nusikalstamų veikų sąrašas pateikimu arba vartojama apibendrinta formuluotė "nusikalstama veikla".

Organizuoti nusikaltėliai stengiasi užsiimti didžiausias pajamas duodančiomis ir mažiausios rizikos reikalaujančiomis nusikalstamomis veikomis. Net jeigu nusikaltėliai apibrėžtų savo veiklos ribas (tam tikrų nusikaltimų darymą), jie objektyviai ir subjektyviai negalėtų sustoti prie bet kokios kitos veiklos, duodančios jiems šansą klestėti, išgyventi ar išsigelbėti. Laikui bėgant, jų kriminalinė veikla generalizuojasi ir išvardyti visus jų daromus nusikaltimus apriorišKai tampa neįmanoma. Vis dėlto pagrindinis nusikalstamo susivienijimo tikslas yra daryti savanaudiškus nusikaltimus. Tuo tarpu visi kiti nusikaltimai, kokie jie bebūtų pavojingi, tampa tik antraeiliais ir daromi siekiant pagrindinio tikslo.

Tai nėra vienintelė problema. Baudžiamasis įstatymas "pelningiausių" nusikaltimų (pvz., ūkininkavimo tvarkai ir finansinius) nepriskiria prie sunkių nusikaltimų. Todėl dažnai kaltinimai pagal BK 227-1 str. "apauga" papildomais kaltinimais, nepatenkančiais į šios dispozicijos ribas, nors dalis nusikaltimų padaryti esant realiai ar net idealiai sutapčiai su sunkiais nusikaltimais ir yra šių sunkių nusikaltimų padarymo palengvinimo priemonė, būdas ar siekiamas tikslas.

Arba nusikalstamas susivienijimas gali planuoti padaryti vieną sunkų nusikaltimą, o kitą tokį, kuris nepriskiriamas sunkių nusikaltimų kategorijai, nors visi kiti nusikalstamo susivienijimo požymiai gali būti. Paradoksalu, tačiau pripažinti tokią grupę nusikalstamu susivienijimu taip pat negalėsime.

Dar viena problema yra susijusi su BK 8-1 str. pateikiamu sunkių nusikaltimų sąrašu. Sąraše išvardyta gausybė nusikaltimų, kurių dalis objektyviai negali būti padaromi nusikalstamo susivienijimo. Pvz., itin pavojingi valstybiniai nusikaltimai, nusikaltimai krašto apsaugos tarnybai, kyšio ėmimas ir pan. Įsivaizduokim, kad nusikalstamas susivienijimas padaro nusikaltimą - diversiją (BK 66 str.). Juk nelogiška būtų šį nusikaltimą kvalifikuoti pagal realią sutaptį kartu su BK 227-1 str. Tam yra speciali norma - BK 70 str. (antivalstybinių organizacijų kūrimas ir aktyvus dalyvavimas jų veikloje). Tad tokią situaciją

[346] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 39.

reikėtų vertinti pagal BK 70 str. ir BK 66 str. realiąją sutaptį. Esant baudžiamosios teisės normų konkurencijai, veika kvalifikuojama pagal specialią normą.

Visiškai pritarčiau dr. *K.Jovaišos* pozicijai, kad nusikalstamas susivienijimas kuriamas tam, jog darytų nusikaltimus, kuriais siekiama turtinės naudos, neatsižvelgiant į kėsinimosi objektą.[347] Kad nusikalstamas susivienijimas darant nusikaltimus siekia ekonominės naudos, manau, abejonių nekyla. Visos be išimties nusikalstamos grupės Lietuvoje veikia skatinamos materialinių, savanaudiškų interesų: norėdamos gauti pajamų, atsidėkoti už tai, kad kiti susivienijimo nariai jį (ar jo artimuosius) rėmė jam esant įkalinimo įstaigoje ir pan.

Žurnalisto V.Lingio nužudymo byloje B.Dekanidzė, I.Achremovas, B.Bobičenka ir V.Slavickis, būdami nusikalstamo susivienijimo nariai ir veikdami šiame susivienijime, padarė tyčinį nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis: dėl savanaudiškų paskatų – norėdami pašalinti kliūtis, trukdančias daryti turtinius bei kitus nusikaltimus – prievartauti turtą bei žudyti ryšium su nukentėjusiojo vykdymu savo pilietinės pareigos. Peršasi išvada, kad ir žudydami nusikalstamo susivienijimo nariai siekė ekonominės naudos. Žurnalisto nužudymas buvo tik "kliūties", trukdančios užsiimti tolimesne nusikalstama veikla, pašalinimas. Tai matyti iš baudžiamosios bylos medžiagos:

Vilniaus m. prokuratūros organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamojoje byloje Nr.10-2-338-93tvirtinama, kad B.Dekanidzė davė nurodymą savo gaujos nariams nužudyti Vilniuje leidžiamo laikraščio "Respublika" vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoją V.Lingį dėl to, kad V.Lingio ir jo kuruojamų teisėsaugos tema rašančių korespondentų publikacijose laikraštyje "Respublika"buvo demaskuojama nusikalstamų grupuočių ir korumpuotų asmenų veikla Lietuvoje bei užsienyje, ir dėl to, kad V.Lingys atsisakė palankiai rašyti apie nešvarų verslą ir nedorus verslininkus. [348]

Iš tiesų V.Lingys savo publikacijose atvirai rašė apie mafijos veiklą tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje. Straipsniuose konkrečiai buvo minimos B.Dekanidzės bei kitų 'Vilniaus brigadai' priklausančių asmenų pavardės bei jų nusikalstama veikla.[349]

Tikslą – "užsidirbti" pragyvenimui patvirtina ir kita baudžiamosios bylos medžiaga.[350] J.Michailovskis organizavo nusikalstamą susivienijimą norėdamas užsiimti asmeninio turto vagystėmis ir plėšimais dėl to, kad neturėjo darbo. Kiti gaujos nariai dalyvavo šio nusikalstamo susivienijimo veikloje, nes taip pat neturėjo darbo, gyventi buvo sunku, reikėjo pinigų.

---

[347] *Jovaišas K.* Bendrininkavimo formos: reglamentavimo ir įrodinėjimo problemos // Teisės problemos. 1998. Nr. 3-4. P. 58.

[348] Vilniaus m. prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamoji byla Nr. 10-2-338-1993.

[349] Pantera mėto pėdas // 1992 sausio 23 d. "Respublika".

[350] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-106 1995.

5. 1.3. (išankstinis) susitarimas dėl bendros nusikalstamos veiklos.

Nors išankstinis susitarimas ir nėra numatytas LR BK 227-1 str. dispozicijoje, tačiau, kaip visiškai pagrįstai nurodo *O.Fedosiukas*, tai būtinas požymis, nes neįmanoma susivienyti nesusitarus.[351] Susitarimas dėl bendros nusikalstamos veiklos reiškia, kad asmenys susivienijo padaryti ne vieną, o kelis arba neribotą skaičių sunkių nusikaltimų. Štai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas išankstinį susitarimą užsiimti bendra nusikalstama veikla sieja su kelių nusikaltimų padarymu, tačiau kai kuriais atvejais nusikalstamas susivienijimas gali būti kuriamas ir turint tikslą padaryti vieną nusikaltimą, reikalaujantį atlikti daugelį sudėtingų veiksmų.[352]

Ši nuostata leidžia pagrįsti baudžiamąją atsakomybę ir tų asmenų, kurie būdami nusikalstamo susivienijimo nariais nedalyvavo išaiškintuose susivienijimo padarytuose nusikaltimuose. *V.Piesliakas* nurodo, kad susitarimas turi būti ne laikino, epizodinio, bet nuolatinio, pastovaus pobūdžio. Jis taip pat pabrėžia, kad susitarimas turi būti siejamas ne su vieno ar kelių tam tikrų nusikaltimų padarymu, o su susitarimu užsiimti nusikalstama veikla.[353] Tokios pat pozicijos laikosi ir žymus Rusijos mokslininkas *N.S.Tagancevas*. Jo nuomone, gaujai būdingas ne tik išankstinis susitarimas, bet ir susitarimas padaryti keletą nusikaltimų, be to, ne periodiškai susitariant daryti atskirus nusikaltimus, o susitariant dėl pastovaus nusikaltimų darymo.[354]

Būtent tai išskiria nusikalstamą susivienijimą iš kitų bendrininkavimo formų, kai susitariama padaryti vieną ar kelis nusikaltimus.

Taigi nusikalstamam susivienijimui būdingi profesionalios veikos požymiai. Turimas omenyje versliškas nusikaltimų darymas, kai tokia veikla yra pagrindinis ar papildomas asmenų pragyvenimo šaltinis. Veiklos verslišKumas[355] yra vienas iš profesionalaus ir organizuoto nusikalstamumo, kovai su kuriuo buvo sukurtas šis straipsnis, pagrindinių požymių:

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-4-47/99 m. K.Janušas, A.Damulis, V.Vaitiekūnas, R.Cholodovas, D.Stankaitis ir K.Mamgaudis buvo kaltinami pagal

---

[351] *Fedosiukas O.* Atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo kūrimą bei dalyvavimą jo veikloje (BK 227-1 str.) // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. LPA. Nr. 7,8. P. 21.

[352] Lietuvos Aukščiausojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 152.

[353] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 38.

[354] *Таганцев Н.С.* Уголовное уложение 22 марта 1903 г. СПб, 1904. P. 106-107.

[355] Nusikalstamo susivienijimo daromų nusikaltimų pastovumą (verslišką jų pobūdį) išskiria ir prof. *N.P. Jablokovas*. Žr. *Яблоков Н.П.* Проблемы методики расследования преступлений, совершонных организованными преступными сообществами // Вестник Московского УН- та. Сер. 11. Право. 1993. No. 5. P. 21.

BK 227-1 str. nusikalstamo susivienijimo kūrimu ir dalyvavimu jo veikloje (grupė užsiminėjo pasiturinčių asmenų plėšimais).[356]

Tačiau teismas išteisino visus šiuos asmenis pagal BK 227-1 str., nes nebuvo surinkta pakankamai įrodymų, jog tarp šių nusikaltimų vykdytojų būtų išankstinis susitarimas užsiimti ilgalaike bendra nusikalstama veikla. Pritariu teismo argumentui, kadangi iš byloje surinktų įrodymų matyti, kad asmenys susitardavo tik padaryti konkretų nusikaltimą, plėšė menkai pažinodami vienas kitą, atskirus plėšimus padarė skirtingos sudėties grupės. Padarę plėšimą išsiskirdavo ir tik po kurio laiko vėl susitikdavo. Minėti asmenys buvo nuteisti už plėšimus, padarytus grupės iš anksto susitarusių asmenų (BK 272 str. 2 d.)

Atlikęs baudžiamųjų bylų apibendrinimą, galiu padaryti išvadą, jog teismai reikalauja įrodymų, jog nusikalstamas susivienijimas būtų susikūręs užsiimti sisteminga nusikalstama veikla.[357]

Todėl, įstatymiškai įteisinus susitarimą užsiimti nusikalstama veikla kaip vieną iš požymių, reikėtų įrodinėti ne susitarimą padaryti kai kuriuos nusikaltimus, bet susitarimą apskritai užsiimti nusikalstama veikla. Pakaktų nustatyti, kad asmuo identifikuoja save kaip nusikalstamos grupės narį ir žino, jog ta grupė užsiima nusikalstama veikla. Tad, manau, kad susitarimą užsiimti nusikalstama veikla, tikslinga numatyti nusikalstamo susivienijimo apibrėžime kaip vieną iš būtinų požymių.

Susitarimas užsiimti bendra nusikalstama veikla yra numatytas ir naujame Baudžiamajame kodekse, tačiau įstatymų leidėjas vėlgi konkretizuoja - "susitarimą vienam ar keliems sunkiems arba labai sunkiems nusikaltimams daryti".[358]

Įstatymų leidėjui iki minimumo sumažinus įrodinėtinus nusikalstamo susivienijimo požymius, formaliai jis gali atitikti ir tokią grupę, kuri nieko bendra su organizuotu nusikalstamumu neturi. Todėl taikydami BK 227-1 str. teismai buvo priversti ieškoti fakultatyvinių nusikalstamo susivienijimo požymių, nenurodytų straipsnio dispozicijoje. Tokiais požymiais teismas pripažindavo grupės pastovumą, ilgalaikius glaudžius jos narių tarpusavio ryšius, hierarchinę struktūrą, vadovavimą grupei, jos veiklos planavimą, bauginimu ar kitokiais būdais drausmės ir subordinacijos grupėje palaikymą, apsirūpinimą ryšio ir kitomis technikos priemonėmis, palengvinančiomis nusikalstamą veiklą, disponavimą bendromis lėšomis ir kt. Šie nusikalstamo susivienijimo organizuotumą paryškinantys ir

---

[356] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-4-47 / 1999.
[357] Žr. 2 priedą.
[358] Žr. Naujo Baudžiamojo kodekso 25 str. 4 d.

patikslinantys požymiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato įvardyti kaip papildomi. [359]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas 1995 m. spalio 10 d. nutarime "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" net paskatino teisėjus nurodyti minėtus požymius nuosprendžiuose nepamirštant daugiausia dėmesio skirti teisiniams susivienijimo požymiams nustatyti.[360] Šiuo atveju Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas faktiškai užpildo įstatymų leidėjo paliktas spragas. Tačiau kita vertus, taikant BK 227-1 straipsnį, teisinius nusikalstamo susivienijimo požymius galima nustatyti tik remiantis fakultatyviniais požymiais.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išvardyti požymiai: pastovumas, ilgalaikiai glaudūs tarpusavio ryšiai, hierarchinė struktūra ir kt. yra fakultatyviniai ir baudžiamajame įstatyme nenurodyti. Tačiau, manau, kad neįmanoma ir nėra būtinybės į baudžiamąjį įstatymą įtraukti visus tuos fakultatyvinius požymius. Juk nusikalstamo susivienijimo sąvoka pirmiausia turi tiksliai apibrėžti visus būtinus nusikalstamo susivienijimo sudėties požymius ir tie požymiai turi būti suformuluoti taip, kad juos būtų galima įrodyti.

Manyčiau, jog fakultatyviniai požymiai logiškai turėtų išplaukti iš tų požymių (pagrindinių), kurie yra įtvirtinti baudžiamajame įstatyme. Arba, kitaip tariant, fakultatyviniai požymiai konkretizuoja ir detalizuoja pagrindinius požymius. Kaip teisingai pastebėjo *V.N.Kudrevcevas*, nusikaltimo sudėties požymiai turi būti nurodyti įstatyme arba vienareikšmiškai išplaukti iš jo, t.y. jie turi būti aiškūs aiškinant įstatymą.[361]

Ko gero, be pagrindinių nusikaltimo sudėties požymių fakultatyviniai požymiai negali turėti savarankiškos teisinės reikšmės. Kita vertus, jie gali padėti identifikuoti grupę kaip nusikalstamą susivienijimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išskiriami kai kurie papildomi požymiai - grupės pastovumas, glaudūs ryšiai tarp grupuotės narių logiškai išplaukia būtent iš šio požymio - išankstinio susitarimo užsiimti bendra nusikalstama veikla. Manau, kad, vertindami išankstinį susitarimą užsiimti nusikalstama veikla, mes negalim apsiriboti tik daromų nusikaltimų skaičiumi.

---

[359] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 155.

[360] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 152.

[361] *Кудрявцев В.Н.* Общая теория квалификации преступлений. - Москва, 1972. P. 113.

Kokybinis požymis leidžia atriboti nusikalstamą susivienijimą nuo kitų bendrininkavimo formų. Išanalizavus daugelio autorių pozicijas šiuo klausimu, galima pastebėti, jog visi jie išskiria būtent nusikalstamo susivienijimo pastovumo, kriminalinių ryšių ilgalaikiškumo požymius.

Beje, naujame Baudžiamajame kodekse apibrėžiant nusikalstamą susivienijimą taip pat minimas pastovumo požymis: "nusikalstamo susivienijimo narius sieja pastovūs nusikalstami ryšiai" (naujo BK 25 str.).

Štai ir dabar teismų praktikoje pabrėžiamas nusikalstamų ryšių pastovumas:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-8 1996 m. A.Meškėnas, J.Žavoronokas, J.Lavrinovičius, G.Skorupskis, A.Kočelajevas buvo kaltinami pagal LR BK 227-1 str. tuo, kad dalyvaudami M.Kondrackio ir D.Binčyko organizuotame nusikalstame susivienijime asmenų, iš anksto susitarusių užsiimti bendra nusikalstama veikla – daryti turtinius nusikaltimus (BK 272 str.), kartu su minėtais vadovais 1993-1994 m. Varėnos rajone padarė keletą svetimo turto plėšimų.[362]

Teismas visus asmenis dėl nusikalstamo susivienijimo kūrimo ir dalyvavimo jame išteisino ir šių asmenų veiksmus, remdamasis BK 272 str. 3 d., įvertino kaip padarytus organizuotos grupės. Ir viena iš aplinkybių, kuri nulėmė teismo sprendimą pripažinti šių asmenų veiksmus kaip padarytus organizuotos grupės, buvo ta, jog šią grupuotę nesiejo pastovūs nusikalstami ryšiai. Tai reiškia, jog grupuotės sudėtis nuolat keitėsi, darydami atskirus nusikaltimus vieni grupuotės nariai nepažinojo kitų, iki nusikaltimų bei juos padarę jokių nusikalstamų ryšių nepalaikė. Kai kurie grupuotės nariai dalyvavo darant tik vieną nusikaltimą su M.Kondrackiu ir D.Binčiku, kurie kaltinime įvardijami kaip grupuotės vadeivos, susipažino tik vykdami į nusikaltimo vietą, apie kitus, anksčiau padarytus nusikaltimus nieko nežinojo. Taigi pastoviais nusikalstamais bendrininkų ryšiai turėtų būti svarus bendrininkavimo formų atskyrimo kriterijus.

Apie šio požymio svarbą byloja ir teismų praktika. Nuosprendžių analizė rodo, kad norint asmenims inkriminuoti nusikalstamo susivienijimo kūrimą ar dalyvavimą jo veikloje, būtina nustatyti glaudžius, pastovius nusikalstamus ryšius tarp nusikalstamo susivienijimo narių.[363] Šio požymio būtinumas pabrėžiamas ir tada, kai asmenys nuteisiami pagal BK 227-1 str.

Pastovumas yra psichologinė samprata. Štai socialinė psichologija pastovumą traktuoja kaip ilgalaikį grupinio junginio egzistavimą. Pastovumo samprata tiek tiesiogine,

[362] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-8 1996.
[363] Žr. 2 priedą.

tiek ir perkeltine prasme atitinka sąvokas tvirtas, sugebantis atlaikytį poveikį iš šalies, sugebantis priešintis.[364]

Baudžiamosios teisės teorijoje skirtingi autoriai pastovumo požymį interpretuoja įvairiai. Vieni jų apsiriboja suplanuotų ir padarytų nusikaltimų skaičiumi.[365] Kiti pastovumą traktuoja kaip pastovią ar laikiną nusikalstamą veiklą, nukreiptą į nevienkartinį nusikaltimų darymą ir nusikalstamos veiklos nepertraukiamumą.[366] Dar kitokią pastovumo požymio charakteristiką pateikia *V.S.Komisarovas*. Jis išskiria: aukštą grupės organizuotumo lygį, grupės sudėties ir organizacinės struktūros stabilumą, įvairių metodų bei formų taikymą savo veikloje ir šių taikomų formų bei metodų pastovumą. Mokslininkas mano, kad nusikalstamos veiklos ilgalaikiškumas ir padarytų nusikaltimų skaičius turėtų būti vertinamas kartu su jau minėtais kriterijais. Tik visi karu jie gali apibūdinti grupės pastovumą.[367] *N.S.Tagancevas* pastovumą sieja su gaujos organizuotumu, disciplina, jos narių besąlygišku paklusimu gaujos vadovams, taip pat su ilgalaike nusikalstama veikla, patyrimu. Turint patirties lengviau padaryti nusikaltimus, ir paslėpti nusikaltimo pėdsakus ar patiems pasislėpti nuo baudžiamojo persekiojimo.[368]

Analizuodami šiuos pastovumą rodančius požymius, galime pastebėti, kad dalis jų priklauso objektyviajai pusei, o dalis - subjektyviajai nusikaltimo pusei. Vis dėlto apibūdinant nusikalstamo susivienijimo pastovumą pirmenybę reikėtų teikti subjektyviajai pusei. Štai *A.V.Šesleris* vertindamas pastovumą iš subjektyviosios pusės pozicijos teigia, kad jis reiškia grupės dalyvių nusikalstamų ketinimų tvirtumą pastoviai užsiimti prestižine veikla.[369] Tačiau grupės dalyvių nusikalstamų ketinimų pastovumas gali būti siejamas su susiformavusia grupės psichologine struktūra, kai kiekvienas jos narys suvokia lyderio buvimą grupėje ir būtinybę paklusti jam. Taip vyksta grupės psichologinė konsolidacija. Kiekvieno grupės dalyvio valia nukreipta pasiekti dvejopo pobūdžio tikslus: pirmiausia - pasiekti vidinį grupės socialinį psichologinį vieningumą ir antra – užsiimti nusikalstama veikla.

---

[364] Plačiau žr. *Даль В.И.* Толковый словарь живого великорусского языка (репринтное воспроизведение издания 1903-1909 г. осуществленного под руководством проф *И.А. Бодэна дэ Куртенэ*). Т. 4. - Москва, 1994.

[365] Plačiau žr. *Герцензон А.А., Меньшиков В.Д., Ошерович А.Л., Пионтковский А.А.* Государственные преступления. - Москва, 1938. P. 128 arba Сборник постановлений Верховного суда СССР за 1946. Выпуск IV (XXX). - Москва, 1947.

[366] Plačiau žr. *Меньшикова Ю.Б., Устинова Т.Д.* Уголовная ответственность за бандитизм. - Москва, 1995. P. 12.

[367] *Комисаров В.С.* Понятие бандитизма в уголовном праве // Вестник МГУ. Серия 11. Право. 1994. No. 4. P. 45.

[368] *Таганцев Н.С.* Уголовное уложение 22 Марта 1903 г. СПБ, 1904. P. 107.

[369] *Порохов Ю.Н., Шеслер А.В.* Организованная группа как форма соучастия в преступлении // Актуальные проблемы правоведения в современный период: Сборник статей Ч. 3. - Томск, 1998. P. 14.

Be abejo, subjektyviniam pastovumo kriterijui priskiriamas ir išankstinis susitarimas, kuris gali būti nukreiptas sujungti asmenines bendrininkų pastangas siekiant psichologinio ir organizacinio grupės pastovumo.

Pastovumo objektyvinei pusei taip pat gali būti būdingas daromos nusikalstamos veiklos stabilumas. Stabilumas reiškia, kad grupė nuolatos vykdo iš anksto suplanuotą nusikalstamą veiklą arba kiekvienoje susiklosčiusioje situacijose, kurios negalima iš anksto numatyti, laikosi tikslių tradicinių veiklos metodų. Tai pat stabilumui būdingas sisteminis veiklos pobūdis, t.y. nusikaltimai daromi ne retkarčiais, o pagal konkretų veiklos planą (grafiką).

Kitaip tariant, pastovumo požymį reikia vertinti kaip nusikalstamų veiksmų dažnumą. Manyčiau, kad kiekvienu atveju, norint įvertinti nusikalstamo susivienijimo ilgalaikiškumą, reikia nustatyti, ar iš grupės narių yra susiformavęs pasiruošęs veikti kriminalinis mechanizmas, kuris galėtų sėkmingai veikti praktiškai realizuodamas užplanuotus nusikalstamus tikslus

Štai žymi J.Naboiščikovo "Ogureco" grupuotė prievartaudama turtą laikėsi tam tikro grupuotės veiklos plano. Pradžioje kas mėnesį, vėliau kas savaitę iš "savo taškų" rinkdavo "duokles". Prieš tuos, kurie atsisakydavo mokėti, buvo naudojamas smurtas.[370]

Tas pats pasakytina ir apie J.Michailovskio sukurtą nusikalstamą susivienijimą, kuris padarė vienuolika svetimo turto vagysčių ir plėšimų.[371] Gaujos braižas darant nusikaltimus buvo vienodas: vienas laukdavo automobilyje, kitas išdauždavo namo langą ir likdavo saugoti prie jo, kiti du įlindę per langą į vidų reikalaudavo pinigų, ieškodavo vertybių.

A.Davydovo nusikalstamo susivienijimo veikla taip pat buvo sisteminio pobūdžio. Veiklos pagrindas buvo nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas ir realizavimas (nustatyta 13 tokių veikų epizodų). Visi susivienijimo nariai šią veiklą vykdė sistemingai, ilgą laiką: pradedant automobilio pagrobimu, jo remontu ir baigiant jo realizavimu.[372]

Anksčiau jau minėjau, kad kai kurie autoriai apibūdinami pastovumą išskiria pastovias nusikalstamos veiklos darymo formas bei metodus, tačiau šie nusikalstamos veiklos metodai bei formos, manau, gali keistis priklausomai nuo susiklosčiusios situacijos.

Teorijoje išskirti pastovumą charakterizuojantys požymiai ne visada praktiškai įgyvendinami. Apie tai byloja ir teismų praktika:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-160 1997 m. teisiamieji J.Prokopovičius, V.Vysockis, G.Juodinis, A.Fiodorovas buvo kaltinami tuo, kad iš anksto susitarę bendrai nusikalstamai veiklai- daryti sunkius nusikaltimus (turto prievartavimus), J.Prokopovičius organizavo nusikalstamą susivienijimą "Zelionyj" ir jam vadovavo, o

[370] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-295 1996.
[371] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-106 1995.
[372] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130/ 2000.

teisiamieji V.Vysockis, G.Juodinis ir A.Fiodorovas dalyvavo šio nusikalstamo susivienijimo veikoje.[373]

Teismas, analizuodamas surinktą bylos medžiagą, priėjo prie išvados, kad J.Prokopovičiaus veiksmų negalima pripažinti grupuotės organizavimu, o jo paties šios grupuotės vadeiva. Pagrindinis teismo argumentas - iš bylos medžiagos negalima nustatyti, kokio pobūdžio veiksmų atlikimu reiškėsi J.Prokopovičiaus vadovavimas gaujai. Iš tiesų liudytojų pateikiami parodymai yra gana prieštaringi ir neiliustruoja J.Prokpovičiaus kaip grupuotės organizavimo ir vadovavimo jai veiksmų pobūdžio.

Liudytojas A.Petrovskis (jo atžvilgiu byla nutraukta remiantis BK 15-1 str. pagrindais) tvirtino, kad 1992 m. jis pradėjo prievartauti turtą iš Ukrainos ir Baltarusijos atvykusių prie "Halės" turgavietės prekiauti asmenų. Vėliau prie jo prisijungė ir V.Vysockis bei vaikinas, pravarde "Pipels". J.Prokpovičius tuo metu buvo suimtas ir laikomas izoliatoriuje. Iš surinktų pinigų 40 % reikėdavo atiduoti J.Prokopovičiaus žmonai.

Vėliau liudytojo parodymai kito: jis teigė, kad jam, vaikinui pravarde "Pipels" bei V.Vysockiui turto prievartavimu užsiimti pasiūlė iš suėmimo grįžęs J.Prokopovičius. Iš uždirbtų pinigų 10 % reikėdavę mokėti jam.

Tuo tarpu pats J.Prokopovičius apklaustas kaip liudytojas nurodė: kad grįžęs iš tardymo izoliatoriaus ir neturėdamas pragyvenimo šaltinio įsitraukė į jau sukurtą grupę, kuri vadinosi "Zelionyj".

Išstudijavus surinktus byloje įrodymus galima tvirtinti, kad minėti asmenys buvo susivieniję į organizuotą grupuotę, kuri vadinosi "Zelionyj". Tačiau J.Prokopovičiui pateiktus kaltinimus, kad jis buvo sutelkęs ir nukreipęs asmenis konkrečiai nusikalstamai veiklai, eliminuoja keletas bylos epizodų (turint omenyje ir anksčiau pateiktus prieštaringus liudytojų parodymus): iš nukentėjusiojo "Marius" turto prievartavimo epizodo matyti, kad J.Prokopovičius, ieškodamas turto prievartavimo objekto, buvo atvykęs pas nukentėjusįjį "Marių", nors šis jau mokėjo kitam grupuotės nariui G.Juodiniui. Dar vienas momentas: remiantis nukentėjusių "Mariaus", "Artūro" bei liudytojų "Jono", "Petro" parodymais, kiekvienas "Zelionyj" grupuotės narys, prekiautojų, iš kurių galėtų prievartauti pinigus, ieškodavo patys ir ne visada kaip šios grupės nariai.

Taip pat J.Prokopovičius, būdamas suimtas savo bendrininkams rašė laiškus (byloje yra 6 jo rašyti laiškai), iš kurių turinio taip pat galima spręsti apie bendrininkų glaudžius tarpusavio ryšius. Tačiau laiškuose išsakyti priekaištai, pyktis, grasinimai, reikalavimo ir netgi prašymo tonas, siųstų laiškų skaičius rodo, kad tarp adresatų J.Prokopovičius nebuvo itin

[373] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-160 1997.

svarbi figūra. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nei susivienijimo organizavimo, nei vadovavimo jam požymių minėto asmens veiksmuose nėra.

Be abejonės, apie tam tikrą grupuotės pastovumą galima kalbėti, nes grupuotės nariai turėjo ir nuolatinius prievartavimo "taškus" (buvo pasidaliję "Halės" turgavietės teritoriją), bet kartu ir savarankiškai ieškojo prekiautojų, iš kurių galima būtų prievartauti pinigus. "Zelionyj" grupuotė veikė laikotarpiu nuo 1994 m. rugpjūčio mėn. iki 1996 m. vasario mėn. Grupuotės nariai veikė po vieną bei įvairios sudėties grupėmis. Taigi matyti, kad šie asmenys tam tikru lygmeniu buvo susiję, tačiau šios grupuotės veiksmuose nebuvo veiksmų suderinamumo laipsnio, priklausomybės ir paklusimo vadovui, narystės, pagaliau vieno tikslo. Todėl atsižvelgiant į teisiamųjų tarpusavio santykius, jų individualų vaidmenį darant šiuos nusikaltimus, grupuotės organizuotumą apibūdinančias aplinkybes (veiklos trukmę, pobūdį, susitarimą dėl turto prievartavimo objektų pasidalijimo) darytina išvada, kad šių asmenų veikla atitinka organizuotos grupės požymius.

Vis dėlto, manau, jog tiek pastovumas, tiek ir ilgalaikiai ryšiai tarp grupės narių yra vertinamieji kriterijai, kuriais vadovaudamiesi negalėsime atriboti nei atskirų bendrininkavimo formų (nusikalstamo susivienijimo nuo organizuotos grupės), nei palengvinsim nusikalstamo susivienijimo įrodinėjimą. Na, pavyzdžiui, kaip įvertinti pastovumą ir ilgalaikiškumą laiko atžvilgiu - valanda, mėnesiu ar ilgesniu laiko tarpu? Atsakyti į šį klausimą neįmanoma.

Vienu atveju teismas asmenis išteisina pagal BK 227-1 str., nes nėra vieno požymio - išankstinio susitarimo pastoviai nusikalstamai veiklai, kadangi ši veika truko tik tris dienas, t.y., labai trumpą laiko tarpą.[374] Kitoje baudžiamojoje byloje teismas tai pat nenustatė ilgalaikių glaudžių, tvirtų ryšių tarp grupės narių, motyvuodamas tuo, jog kai kurie jos nariai susivienijimo veikloje dalyvauja vos du - tris mėnesius.[375]

Kitais atvejais, teismo pozicija jau kitokia: galima pripažinti asmenis veikusius organizuotoje grupėje, nors ji gyvavo palyginti nedidelį laiko tarpą, tik dėl to, kad jos nariai, padarę nemažai nusikaltimų, buvo sulaikyti ir taip buvo užkirstas kelias tolesniems nusikaltimams.[376]

Jeigu nusikalstamas susivienijimas egzistuoja gana ilgą laiko tarpą (pvz., metus ar daugiau), tai ši aplinkybė savaime gali rodyti tokios grupės pastovumą. Štai Kubos piliečio J.R.S.Castellanos nusikalstamas susivienijimas buvo įkurtas neribotam laikui. Pastovūs

---

[374] Žr. *Galinis A.* Apie prokurorinę ir teisminę praktiką bylose dėl nusikalstamų susivienijimų (gaujų) organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jose (BK 227-1 str.) // LEX. 1994. Nr. 2. P. 10.

[375] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-30 / 2000.

[376] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus tesėjų kolegijos nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-762. 2001.

nusikalstami ryšiai jos narius siejo nuo šio susivienijimo įkūrimo - 1995 m. rudens iki paskutinio padaryto nusikaltimo - 1996 m. vasario mėnesio.[377]

Tačiau pastovumo samprata gali būti vienoda visiems grupiniams junginiams. Pastovumas gali būti suprantamas tik kaip skirtingų lygių kategorija, išreiškiama žodžiais "daugiau" arba "mažiau".

Kaip būtiną nusikalstamo susivienijimo požymį išskirčiau vaidmenų bei užduočių pasiskirstymą tarp grupės narių darant nusikaltimus. Teigiamai vertinčiau šio požymio išskyrimą ir naujame Baudžiamajame kodekse.

Sudėtinis bendrininkavimas nereiškia besąlygiško funkcijų pasidalijimo, nes darant kai kuriuos nusikaltimus visi grupės nariai gali atlikti tas pačias - vykdytojų funkcijas. Tačiau nusikalstamam susivienijimui kaip tik yra būdingas vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas darant nusikaltimus. Apie tai byloja ir teismų praktika - pasiskirstymas vaidmenimis ar funkcijomis arba hierarchinė susivienijimo struktūra - tai požymiai, kurių nustatymas tik dar labiau paryškina nusikalstamo susivienijimo buvimą arba nebuvimą.[378]

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-92 1995 m. parengtinio tardymo metu teisiamiesiems M.Vasiljevui, V.Sidorenkai ir V.Miagkovui buvo pareikšti kaltinimai pagal LR BK 227-1 str., tai yra, kad M.Vasiljevas organizavo ir vadovavo nusikalstamam susivienijimui (gaujai), į kurios sudėtį įėjo V.Sidorenko ir A.Miagkovas ir kartu padarė vagystes iš Zarasų raj. Stačiūnų km. ir Ignalinos raj. Gaidų km. parduotuvių.[379]

Iš bylos medžiagos matyti, kad M.Vasiljevas specialiai neorganizavo gaujos nusikaltimams daryti ir kartu su V.Sidorenko ir A.Miagkovu dalyvavo joje. M.Vasiljevas tiesiog pasiūlydavo dalyvauti vagystėje, o kiti du bendrininkai sutikdavę su tuo. Niekas nepatvirtino, kad buvo organizuota tokia gauja. Be to, darydami vagystes jie nebuvo pasiskirstę vaidmenimis, vieną vagystę padarė būdami girti, pagrobtus daiktus pasidalydavę po lygiai. Taip pat teisiamieji nebuvo iš anksto numatę savo veiklos tikslų. Padarę vieną vagystę ir realizavę pagrobtus daiktus, jie darydavo kitą vagystę. Todėl vien ta aplinkybė, kad teisiamieji bendrai veikdami padarė kelis nusikaltimus, negali būti pagrindas pripažinti nusikalstamo susivienijimo egzistavimą.

Dar vienas pavyzdys iš teismų praktikos, parodantis, jog asmenims pateiktas kaltinimas pagal BK 227-1 str. visiškai nepagrįstas, nes šių asmenų veikloje nėra ne tik nusikalstamą susivienijimą, bet netgi organizuotą grupę atitinkančių požymių:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-82 1995 m. nurodoma, kad N.Vaškelevičius, V.Talaikauskas ir S.Žuravliovas padarė asmeninio piliečių turto prievartavimą grupėje iš anksto susitarusių asmenų panaudodami smurtą pavojingą gyvybei

---

[377] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-31 1998.
[378] Žr. 2 priedą.
[379] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-92. 1995.

ar sveikatai, o būtent 1994 m. rugsėjo mėn. 11 d. apie 14 val. veikdami grupėje asmenų, būdami girti N.Vaškelevičius, V.Talaikauskas ir S.Žuravliovas N.Vaškelevičiaus pasiūlymu nuvyko pas A.Mikštą atsiimti skolos. N.Vaškelevičius ir S.Žuravliovas prievarta išvedė A.Mikštą iš jo buto, esančio Vilniaus m. Šaltkalvių g. 80-67, įsodino į automobilį VAZ-2001, valst. Nr.CVJ537, vairuojamą V.Talikausko ir pakeliui Burbiškių miške N.Vaškelevičius ir S.Žuravliovas sudavė nukentėjusiajam A.Mikštai kumščiais ir kojom, padarydami lengvą kūno sužalojimą, nesukėlusį sveikatos sutrikimo, po to prievarta uždarė į V.Talaikausko vairuojamo automobilio bagažinę ir vežiojo po mišką. Vėliau, 1994 m. rugsėjo mėn. 12 d. apie 1 val., nusivežė nukentėjusįjį į jo motinos namus, kur S.Žuravliovas grasindamas smurtu, pridėjo peilį prie nukentėjusiojo A.Mikštos kūno, o N.Vaškelevičius, grasindamas susprogdinti butą, reikalavo iš A.Mikštos 250 litų ir ateityje reikalavo perduoti 1500 JAV dolerių.[380]

Kaip matyti iš baudžiamosios bylos fabulos, kaltinamieji gerdami nutarė atsiimti iš A.Mikštos tariamą N.Vaškelevičiaus skolą. Jokio nusikalstamo susivienijimo kūrimo požymių nėra, nebuvo teisiamieji ir tokio susivienijimo dalyviai, jokių kitų nusikaltimų, numatytų BK 227-1 str., jie neatliko. Buvo paprasčiausias išankstinis susitarimas, nesudarinėjant nusikaltimo plano, nesiskirstant, kas ir kokias funkcijas atliks. Buvo susitarta prieš nusikaltimo padarymą, ir susitarimas lietė tik nusikaltimo dalyką, asmenį bei nusikaltimo pobūdį. Teisiamųjų padaryti veiksmai atitinka grupės iš anksto susitarusių asmenų požymius. Teismas išteisino šiuos asmenis dėl jiems pareikšto kaltinimo pagal BK 227-1 str.

Pasiskirstymas vaidmenimis ar funkcijomis grupėje, manau, galimas ir esant dviem bendrininkams. Akivaizdu, kad nors grupė ir nėra tokia reikšminga, tačiau jos veiklos pobūdis gali būti visuomenei pavojingesnis palyginti ją su kitomis grupėmis. Pvz., tokia grupė gana ilgą laiko tarpą nepertraukiamai užsiminėjo nusikalstama veikla, nusikaltimai, kuriuos ji padarė, buvo sudėtingi ir pan. Visa tai liudija, kad grupės dalyviai buvo pasiskirstę vaidmenimis ir tam buvo skiriama ypač daug dėmesio.

Įdomus aspektas, susijęs su vaidmenų ar funkcijų pasiskirstymu nusikalstamame susivienijime, yra tas, jog dažnai teismai nepastebi, jog susivienijimo struktūra buvo hierarchinė, motyvuodami tuo, kad tarp asmenų, dariusių atskirus nusikaltimus, vyko tarpusavio bendradarbiavimas neteisėto verslo srityje.[381]

Manyčiau, kad požymis - pasiskirstymas vaidmenimis bei užduotomis darant nusikaltimus, taip pat suponuoja ir kitas aplinkybes, kurias nurodė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo tesėjų senatas - nusikalstamos veikos planavimą bei jos aptarimą, sąlygų sudarymą daryti nusikaltimus, kliūčių, trukdančių daryti nusikaltimus, pašalinimą, apsirūpinimą ryšio ir

[380] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-82 1995.
[381] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130/ 2000.

kitomis technikos priemonėmis. Kitaip tariant, šias aplinkybes būtų galima pavadinti nusikalstamo susivienijimo narių susitelkimu.

Štai Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-106 1995 m. J.R.S.Castellanos grupuotės nariai prieš darydami nusikaltimą kruopščiai aptardavo nusikaltimo detales:

Kaip plėšti mašinas aiškindavo pats susivienijimo vadeiva. Jo nurodymu vienas grupuotės narys eidavo prieš vairuotoją su pistoletu, o kiti susivienijimo nariai pro galines dureles įšokę į mašiną nutraukdavo vairuotoją nuo sėdynės, užguldavo jį, uždengdavo striuke galvą, kad šis nieko nematytų. Pakeliui vairuotoją paleisdavo prigrasinę niekur nesikreipti. Pavogtą mašiną vairuodavo vienas iš susivienijimo narių. Vėliau ją slėpdavo išnuomotuose garažuose. Vogto automobilio realizavimu rūpinosi pats gaujos vadeiva. Dalyvavusiems plėšime pinigų duodavęs daugiau. Tiesiogiai nedalyvavusiems - mažiau. Dar vienas gaujos narys rūpindavosi automobilio dokumentais, kad lengviau jį būtų galima realizuoti.[382]

Taigi kiekvienas šio susivienijimo narys žinodavo, ką jis turi daryti, jų veiksmai buvo griežtai suderinti ir kontroliuojami vadovo.

Susitelkimas yra ne kas kita, o rūšinis jau nagrinėto pastovumo požymio elementas. Juk pati grupuotė negali būti pastovi, jeigu joje nėra grupės narių susitelkimo. Kuo labiau grupės dalyviai yra susitelkę, kuo nuodugniau apgalvotas ir kruopščiau paruoštas nusikaltimo padarymo planas, tuo sėkmingiau padaromas nusikaltimas, tuo didesnį pavojų kelia, kitoms sąlygoms esant vienodoms, kiekvieno bendrininko veikla.[383]

Štai *L.D.Gauhmanas* ir *S.V.Maksimovas* teigia, kad susitelkimą rodo bendra susivienijimo pinigų kasa, korupcija.[384] *V.L.Funtikovas* mano, jog žemesnės grandies susivienijimo nariai nežino aukštesnės grandies, o jeigu ir žino, tai tik dalį šios sistemos.[385] Tačiau šie požymiai gali būti būdingi ir organizuotai grupei. Be to, šie požymiai yra kriminologiniai, bet ne teisiniai, todėl atribojimo kriterijais būti negali.

Dar kiti mokslininkai, pabrėždami subjektyvius ryšius tarp bendrininkų, susitelkimą aiškina kaip bendrininkų siekiamų nusikalstamų tikslų bendrumą - visi bendrininkai kruopščiai pasiskirstę savo pareigomis,[386] arba tai, kad nusikalstamam susivienijimui yra būdinga aukščiausio lygmens veiksmų suderinamumas tarp bendrininkų.[387] Bet bendrininkų bendrumas iš esmės būdingas kiekvienai nusikalstamai grupei, o veiksmų suderinamumas išvis negali būti konkretizuojamas, jau vien dėl to, kad bendrininkavime jis yra arba jo nėra, o

---

[382] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-106 1995.
[383] *Klimka A.* Bendrininkų atsakomybės principai // Socialistinė teisė. 1971. Nr. 1. P. 16.
[384] *Гаухман Л.Д., Максимов С.В.* Уголовная ответсвенность за организацию преступного сообщества (преступной организации). Коментарий. - Москва, 1997. P. 10.
[385] *Фунтиков В.Л.* Организованная преступность и некоторые вопросы борьбы с ней // Следователь. 1997. No. 5. P. 40.
[386] Уголовное право России. Общая часть: Учебник для вузов. В 2-ух т. Т. 1. / под. ред. *А.Н. Игнатова* и *Ю.А. Красикова.* - Москва, 1998. P. 237.
[387] *Наумов А.В.* Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций. - Москва, 1996. P. 302.

pats suderinamumo lygmuo negali turėti įtakos kvalifikacijai. Baudžiamųjų bylų apibendrinimas leidžia daryti išvadą, kad nors bendros kasos buvimas ar veiksmų suderinamumas nėra būtini nusikalstamo susivienijimo požymiai, tačiau teismai daugeliu atvejų akcentuoja jų nustatymą.[388]

Objektyvus susitelkimo kriterijus gali būti ir tai, kad grupė turi savo materialinę bazę. Taip pat yra apsirūpinusi transporto priemonėmis, ginklais bei sprogmenimis, ryšio bei konspiracijos priemonėmis, kitaip tariant, visu tuo garantuoja grupės nusikalstamos veiklos sėkmingumą. Atlikus baudžiamųjų bylų apibendrinimo analizę, galima teigti, jog šis požymis taip pat laikomas svarbiu vertinant nusikalstamo susivienijimo veiklą.[389] Štai viena nusikalstama grupuotė, kuri užsiminėjo plėšimais buvo įsigijusi ir naudojo policijos pareigūnų uniforminius rūbus, kelių policijos reguliuotojo lazdelę, automobilio švyturėlį, dujinius pistoletus, kovinio automato maketą. Tarpusavio ryšiui palaikyti darydami nusikaltimus naudojosi ryšio priemonėmis - racijomis.[390] Beje, reikėtų paminėti, kad pripažindami grupuotę nusikalstamu susivienijimu, teismai daugumoje atvejų atkreipia dėmesį, ar ši grupuotė turėjo ginklų, ryšio bei kitų technikos priemonių, t.y. ieško požymių, kurie galėjo palengvinti grupuotės nusikalstamą veiklą:

Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr.1A-130/2000 m. asmenys buvo kaltinami pagal BK 227-1 str. nusikalstamo susivienijimo kūrimu ir dalyvavimu jame. Teismas, išteisindamas asmenis pagal BK 227-1 str., nurodė, kad nenustatytas transporto, ryšio ar kitokių techninių priemonių, palengvinančių nusikalstamo susivienijimo veiklą įgijimas.[391]

Manyčiau, kad šis teismo argumentas nepakankamas. Juk byloje nustatyta, kad šio susivienijimo nariai vogdami automobilius naudojosi savo nuosavais automobiliais ir mobilaus ryšio telefonais. Tai - priemonės, kurios palengvino šios grupuotės nusikalstamų tikslų įgyvendinimą.

Psichologijoje nurodomi trys organizuotumo (susitelkimo) lygiai. Pirmasis lygis aiškinamas kaip emocinis subjektų ryšys ir vadinamas žemiausiu organizuotumo lygiu. Antrasis lygis jau sudėtingesnis - subjektus sieja ne tik emocinis bendrumas, bet ir vertybės, susijusios su bendros veiklos procesu. Trečiasis lygis yra pats sudėtingiausias. Jis vadinamas "dar labiau individą įtraukiančiu į bendrą grupinę veiklą" lygiu.[392] Trečiojo lygio turinio negali paaiškinti ir patys psichologai.

---

[388] Žr. 2 priedą.
[389] Žr. Ten pat.
[390] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-8 1996.
[391] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130/ 2000.
[392] *Андреева Г.М.* Социальная психология. - Москва, 1989. P. 271.

Susitelkimas - tai socialinė-psichologinė nusikalstamo susivienijimo charakteristika, atspindinti jo dalyvių vieningumą įgyvendinant nusikalstamus tikslus.[393] Kelių asmenų susitarimas rodo, jog asmenys laikosi bendrų nusikalstamų ketinimų bei planų, stiprina ir skatina vienas kitą nusikalstamai veiklai.[394] Be abejo, būtų galima pabandyti pagal organizuotumo požymį atriboti organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamo susivienijimo veikla daug labiau suderinta, kad visų bendrininkų vienoda socialinių vertybių sistema ir vienoda socialinė orientacija. Tačiau mus ištiks nesėkmė, nes atskirti susitelkusią grupę nuo daugiau ar mažiau susitelkusios grupės praktiškai neįmanoma Vėlgi, organizuotumą (susitelkimą) galima vertinti taip pat tik įvairiais lygmenimis - nuo "mažiau" iki "daugiau".

Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamas susivienijimas charakterizuojamas išoriniais bei vidiniais susitelkimo požymiais.[395] Išoriniams organizuotumo požymiams priskiriama korupcinių ryšių užmezgimas su valstybės pareigūnais bei tarnautojais, nusikalstamos veiklos konspiracija, vidiniams - įvairialypė ryšių sistema, bendros elgesio normos ir atsakomybė už jų nesilaikymą, vidinė disciplina, bendra kasa ir pan. Manau, kad remiantis tokiais požymiais nepavyktų apibūdinti nusikalstamo susivienijimo kaip savarankiškos bendrininkavimo formos.

A.M.Bykovas mano, kad nusikalstamas susivienijimas yra sukuriamas turint tikslą gauti nuolatinių nusikalstamų pajamų ir turi savo apsaugos bei priedangos sistemas.[396] Tačiau mokslininko išskiriami požymiai gali būti būdingi ir organizuotai grupei. Juk kiekviena grupė siekia gauti kuo didesnį pelną ir stengiasi išsaugoti savo saugumą.

Visi grupiniai junginiai, kiek jie beegzistuotų, vienodai charakterizuojami pastovumo ir organizuotumo (susitelkimo) atžvilgiu. Skiriasi tik pagal jų išraiškos laipsnius, kurių gali būti nesuskaičiuojama daugybė. Pagal pastovumo ir organizuotumo kriterijus atskirti organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo yra gana problematiška. Šie požymiai negali būti charakterizuojami vienas per kitą. Lieka vienintelė galimybė - atskirti juos pasirenkant įrodinėjimo priemones bei metodus. Grupuotės pastovumą ir organizuotumą gali rodyti hierarchinė jos struktūra, funkcijų ir pareigų pasiskirstymas grupėje, detaliai apgalvota ir tiksliai vykdoma nusikalstamos veiklos schema (pvz., realizuojant narkotikus), konspiracijos bei apsaugos nuo teisėsaugos institucijų schema, nukentėjusiųjų gyvenimo

---

[393] Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / под общ. ред. *Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева.* - Москва, 1997. P. 71.

[394] *Познышевь С.В.* Основныя начала науки уголовнаго права. - Москва, 1912. P. 400.

[395] *Тепляшин П.В.* Устойчивость и сплоченность как признаки организованной группы и преступного сообщества: уголовно- правовой аспект // Следователь. 2000. No. 2. P. 40.

[396] *Быков В.М.* Обвинительное заключение по уголовному делу о групповых и организованных преступлениях // Следователь. 1997. No. 6(9). P. 16.

grafiko studijavimas, ginklų ir kitokių priemonių pasirinkimas, nusikalstamų veiksmų pasikartojimas ir t.t. Nustatant grupės sudėties pastovumą, grupės narių tarpusavio ryšius, galima remtis apklausų metu, apklausiant įtariamąjį (kaltinamąjį) bei iš artimųjų, pažįstamų gauta informacija, lyginant įtariamųjų (kaltinamųjų) biografijas ir pan. Pradėti galima nustatant jų pažinties grandinę (vietą, laiką, kur susipažino, pažinties tikslai ir pan.). Toliau ieškant įtariamųjų (kaltinamųjų) tarpusavio ryšių (pagal gyvenamąją vietą, bausmės atlikimo vietą ir pan.), analizuojant nekriminalinius ryšius (įvairių švenčių šventimas kartu, užsiminėjimas sportu, narkotikų vartojimas ir pan.). Toliau galima įvertinti kiekvieno grupės nario turtinę padėtį ir t.t.

Vertinant organizuotai grupei ir nusikalstamam susivienijimui būdingus požymius - pastovumą ir susitelkimą pasitaiko ir kitokių nuomonių šiuo klausimu. Štai *P.V. Teplešinas* teigia, kad šiuos du požymius galima nesunkiai nustatyti. Tik dėl to, jog praktikoje ir teorijoje jie skirtingai aiškinami arba baudžiamajame įstatyme iš viso neaptinkami, kyla atitinkamų visuomenei pavojingų veikų kvalifikavimo problemų.[397]

Dar vienu būtinu nusikalstamo susivienijimo požymiu laikyčiau vadovavimą nusikalstamam susivienijimui[398]. Labai svarbu, kad nusikalstamame susivienijime būtų jos vadovas (organizatorius), kuris suvienytų jos dalyvius, valdytų ar kontroliuotų grupę. Noriu pabrėžti, jog būtent tokio pobūdžio vadovo, o ne šiaip sau lyderio buvimas grupėje yra reikšmingas. Praktiškai kiekviena grupė gali turėti lyderį, o nustačius, kad joje veikė jos vadovas (organizatorius), jau galima kalbėti apie tokios grupuotės pastovumą. Juk grupės vadovas pajėgus suderinti ir įtvirtinti kiekvieno grupės dalyvio valią. Tokiu būdu garantuojamas kokybiškas suplanuotos nusikalstamos veiklos vykdymas.

Manau, jog šis požymis leidžia kalbėti ir apie kitus (fakultatyvinius) požymius: hierarchinę grupės struktūrą, tam tikrą drausmę grupės viduje, autoriteto valdžią, disponavimą bendromis lėšomis.

Naujame Baudžiamajame kodekse pateikiama organizatoriaus samprata. Juo įvardijamas asmuo, subūręs organizuotą grupę ar nusikalstamą susivienijimą, jiems vadovavęs ar koordinavęs jų narių veiklą arba parengęs nusikalstamą veiklą ar jai vadovavęs (BK 24 str. 4 d.). Pritariu organizatoriaus sampratos įtvirtinimui Baudžiamajame kodekse. Tačiau ji kelia ir tam tikrų neaiškumų. Pirmiausiai neaišku su kuo siejamas organizatoriaus nusikalstamos veiklos parengimas: su sunkia ar bet kokia veikla? Kita vertus, ar yra prasmės kalbėti naujame Baudžiamajame kodekse apie organizatorių nusikalstamame susivienijime, jeigu šio kodekso 26 str. 5 d. numato, kad nusikalstamo susivienijimo dalyviai, nesvarbu koks

---

[397] *Тепляшин П.В.* Устойчивость и сплоченность как признаки организованной группы и преступного сообщества : уголовно - правовой аспект // Следователь. 2000. No. 2. P. 10.

jų tikrasis vaidmuo darant nusikalstamą veiką, kurią apėmė jų tyčia, atsako pagal šio kodekso 249 str. kaip vykdytojai.

Svarbiu nusikalstamo susivienijimo požymiu laikyčiau nusikalstamo susivienijimo pasiryžimą savo veikloje naudoti fizinę ar psichinę prievartą. Be abejo, gali būti grupių, kurių tikslas, pvz., daryti tik vagystes ar tik sukčiauti. Tai - nesmurtiniai nusikaltimai, kuriems šis požymis nebūdingas, ir tokias grupes mes vargu ar siesime su bendrininkavimo formomis, atitinkančiomis organizuoto nusikalstamumo reiškinį.

Tačiau daugumoje atvejų, manau, jog nusikalstamo susivienijimo nariai siekdami nepagrįstos turtinės naudos, taip pat siekdami daryti įtaką ar kontroliuoti įvairias ekonomines ar finansines veiklos sritis, daryti įtaką valstybės ar savivaldybių institucijoms naudoja jėgą arba pasiryžę ją panaudoti. Juk nusikalstamas susivienijimas kaip aukščiausio organizuotumo lygmens bendrininkavimo forma, atitinkanti organizuoto nusikalstamumo reiškinį, siekdamas savo tikslų kartu turi užtikrinti ir savo funkcionavimą. O tai galima padaryti tik reketuojant, žudant (taip pat darant kitus nusikaltimus), grasinant, papirkinėjant, darant įtaką politiniams-teisniams sprendimams ir pan.

Taigi nusikalstamo susivienijimo pasiryžimą naudoti fizinę ar psichinę prievartą savo veikloje laikyčiau būtinu nusikalstamo susivienijimo požymiu.

Tad būtinais (privalomais) nusikalstamo susivienijimo požymiais laikyčiau:

1. ***Bendrininkų skaičių - 3 ar daugiau asmenų susivienijimą;***
2. ***Išankstinį susitarimą bendrai nusikalstamai veiklai;***
3. ***Tikslą - turtinės ekonominės naudos siekimą;***
4. ***Vaidmenų bei užduočių pasiskirstymą tarp grupės narių darant nusikaltimus;***
5. ***Vadovavimą grupei - vadovo (ar vadovų) buvimą;***
6. ***Smurto naudojimą ar rengimąsi jį panaudoti.***

Manau, kad šie požymiai yra gana informatyvūs ir identifikuojantys nusikalstamą susivienijimą, t.y. turintys įrodomąją reikšmę. Remiantis jais, galima atskirti nusikalstamą susivienijimą nuo organizuotos grupės. Papildomų požymių įtraukimas į nusikalstamo susivienijimo sudėtį, be abejo, apsunkins jo įrodinėjimą, tačiau teismai ir dabar orientuojasi į minėtus požymius. Pagaliau, jei grupuotė dėl įrodymų stokos išvengs kaltinimo nusikalstamu susivienijimu, jos nariai bus patraukti atsakomybėn už atskirus nusikaltimus.

Atsižvelgdamas į išskirtus nusikalstamo susivienijimo požymius, siūlyčiau tokį nusikalstamo susivienijimo apibrėžimą:

Nusikalstamas susivienijimas yra tokia sudėtinga bendrininkavimo forma, kai trys ar daugiau asmenų susivienija bendrai nusikalstamai veiklai - gauti turtinės

---

[398] Šį požymį detaliau analizuosiu dalyje apie nusikalstamo susivienijimo kūrimą.

ekonominės naudos, jie turi vadovą (ar vadovus), kiekvienas susivienijimo bendrininkas, darant nusikaltimą, atlieka atskirą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį ir siekdami savo tikslų susivienijimo nariai naudoja smurtą ar pasirengę jį panaudoti.

5.2. Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą susivienijimą sąlygos.

5.2.1.Nusikalstamo susivienijimo kūrimas (organizavimas).

Galiojančiame Baudžiamajame kodekse yra numatytos dvi baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą susivienijimą sąlygos - nusikalstamo susivienijimo kūrimas ir dalyvavimas jame. Dėl to, kad sąvokos "kūrimas" ir "dalyvavimas" yra neaiškios, įstatymo taikytojui taip pat sunku suvokti, kur prasideda "kūrimas" ir kur baigiasi "dalyvavimas".

Šios bendrininkavimo formos pavojingumą lemia dar vienas jai būdingas bruožas. Nusikalstamo susivienijimo kūrimas (organizavimas) jau yra laikomas baigtu nusikaltimu. Manyčiau, kad būtent susivienijimo organizavimas, o ne kūrimas yra tikslesnis terminas. Jis, beje, vartojamas naujame Baudžiamajame kodekse: "tas, kas organizavo nusikalstamus susivienijimus".[399] Terminas "organizavimas" galėtų būti siejamas su nusikalstamo susivienijimo organizacine veikla ir yra priimtinesnis įrodinėjimo požiūriu, nei susivienijimo kūrimas.

Būtent organizacinė veikla parodo sąlygas, be kurių negali būti vykdomas nusikalstamos veiklos procesas. Ne tik organizatorius ir vadovas atlieka organizacines funkcijas. Jas atlieka visi grupės dalyviai, kurių veikla objektyviai nukreipta palaikyti ir stiprinti jos dalyvių tarpusavio ryšius. Be abejonės, skirdamas grupės dalyviams bausmę, teismas turėtų įvertinti grupės organizuotumo lygį, kiekvieno grupės dalyvio vaidmenį grupėje bei jų vaidmenį padarytuose grupės nusikaltimuose.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas nusikalstamo susivienijimo organizavimu laiko asmenų parinkimą, jų suvienijimą bendrai nusikalstamai veiklai, autoritetu, bauginimu ar kitomis priemonėmis susivienijime palaikant atitinkamą tvarką, jo narių tarpusavio ryšio formas ir kitais veiksmais, nukreiptais sukurti nusikalstamą susivienijimą.[400]

Reikėtų pabrėžti, jog šiame Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime taip pat kalbama apie nusikalstamo susivienijimo organizavimą. Tuo tarpu kitame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarime Nr. 15 "Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimo Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK

[399] Žr. Naujo Baudžiamojo kodekso 249 str.

[400] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 151.

227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" pakeitimo ir papildymo jau teigiama apie nusikalstamo susivienijimo kūrimą.

Taip pat minėtame nutarime pateikiami ir kiti požymiai, bylojantys apie nusikalstamo susivienijimo organizavimą: vaidmenų nusikalstamo susivienijimo nariams paskirstymas, nusikalstamos veiklos planų parengimas, ginklų, sprogstamųjų medžiagų, transporto, ryšio ir kitokių techninių priemonių įgijimas bei kiti veiksmai.[401] Prie kitokių techninių priemonių nusikaltimams daryti būtų galima priskirti kompiuterius, įvairias pinigų padirbinėjimo priemones ir pan.

Todėl tokie veiksmai kaip asmenų suvienijimas bendrai nusikalstamai veiklai, organizacijos veiklos krypčių ir formų numatymas, jos organizacinės struktūros kūrimas, vaidmenų tarp grupės narių paskirstymas ir pan.[402], esant kitiems nusikalstamos organizacijos požymiams, bus laikomi nusikalstamais ir už juos kils baudžiamoji atsakomybė, neatsižvelgiant į tai ar organizacija jau bus pradėjusi vykdyti nusikalstamą veiklą, ar ne.

Be to, nusikalstamo susivienijimo subjektyviosios pusės požymis - kaltė pasireiškia tiesiogine tyčia. Tad, nustatant jos turinį, reikėtų įrodyti, jog kurdamas susivienijimą kaltininkas suvokia, kad jis kuria (organizuoja) trijų ar daugiau dalyvių grupę, turėdamas tikslą daryti sunkius nusikaltimus ir to siekia.

Nusikalstamo susivienijimo kūrimą labai sunku įrodyti, jei jis pasireiškia tik vienu ar dviem išvardytais veiksmais. Manau, kad jų turi būti kompleksas:

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-30/2000 m A.Pinigis kaltinamas tuo, jog kurdamas nusikalstamą susivienijimą Panevėžio mieste, turėdamas tikslą sistemingai daryti sunkius nusikaltimus ir, numatydamas ir parengdamas šių tikslų pasiekimo būdus ir priemones, parinkdamas asmenis bei įtraukdamas nepilnamečius į nusikalstamą veiklą ir suvienydamas juos bendrai nusikalstamai veiklai, paskirstydamas susivienijimo nariams vaidmenis ir pareigas, parengdamas nusikalstamos veiklos planus, organizuodamas nusikalstamo susivienijimo narių aprūpinimą transporto ir ryšio priemonėmis, organizuodamas bendrų, nusikalstamu būdu įgytų lėšų kaupimą ir duodamas nurodymus dėl jų paskirstymo, organizuodamas susivienijimo narių fizinį ir psichologinį pasirengimą vykdyti nusikaltimus, sukūrė ir organizavo nusikalstamą susivienijimą "Vyšniukai"- BK 227-1 str.[403]

Kaip matome garsios Panevėžio "Vyšniukų" ("Dolcinių") gaujos kūrimas pasireiškė ypač gausiu veiksmų spektru. Byloje surinkta pakankamai įrodymų, patvirtinančių pareikštus

---

[401] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 15 "Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimo Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" pakeitimo ir papildymo" // Teismų praktika. 1997. Nr. 8. P. 155.

[402] *O.Fedosiukas* dar išskiria tokius nusikalstamo susivienijimo organizavimą charakterizuojančius požymius : "globėjų" valdžios institucijose ieškojimas, grupės struktūros ir vidinės tvarkos taisyklių nustatymas, apsirūpinimas ryšio ir kitomis technikos priemonėmis, finansinės ar kitokios pagalbos susivienijimo nariams suteikimas. Žr. *Fedosiukas O.* Atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo kūrimą bei dalyvavimą jo veikloje (BK 227-1 str.) //Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. LPA. 1997. Nr. 7,8. P. 22.

[403] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-30/ 2000.

kaltinimus: į grupuotę buvo kviečiami asmenys, kurie drauge sportuodavo, bendraudavo, aiškinant, kad gyventi drauge - patogiau, saugiau, įgyjamas autoritetas prieš kitus asmenis. Gaujos vadeiva, žinodamas, kad asmenys yra pavogę turtą, tačiau jo negali realizuoti, juos taip pat patraukdavo į savo pusę, aiškindamas, jog būnant kartu tokių problemų nekils. Vadeiva aiškindavo, kad sportas yra neatskiriama jų gyvenimo dalis, kad bus "obščiakas" - kasa, reikės mokėti po 20 % nuo sumos, gautos iš daromų nusikaltimų.

Nusikalstamo susivienijimo kūrimo požymį charakterizuoja ir tai, kad gaujos vadovas susivienijimo narius ruošė ir fiziškai (mokė šaudyti, muštis), ir psichologiškai - aiškino, kad jie nebijotų daryti nusikaltimų, jaustųsi stiprūs, nes kiti visada padės, aiškindavo, kaip elgtis, ką sakyti, jei pagaus policija. Į vienas ar kitas pareigas buvo skiriami labiau ar mažiau patikimi gaujos nariai. A.Pinigis atsižvelgdavo į charakterio savybes, fizinius duomenis. Remiantis šiomis savybėmis R.Urbonas buvo paskirtas gaujos "iždininku", o M.Vilčinskas, N.Sereika ir D.Urbonas buvo paskirti saugoti gajos vadovą (šie asmenys buvo pasirinkti dėl aukšto ūgio).

Kita vertus, manau, kad ir vieno veiksmo atlikimas galėtų būti siejamas su susivienijimo organizavimu. Pvz., nusikalstamos grupės ginklavimasis galėtų atitikti susivienijimo organizavimo požymį.

Štai Šiaulių apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1/2-25 2000 m. A.Kibildis buvo kaltinamas nusikalstamo susivienijimo kūrimu ir dalyvavimu jo veikloje (BK 227-1 str.). Galima padaryti išvadą, jog didžiulės atsargos įsigytų šaunamųjų ginklų, šaudmenų bei sprogstamųjų medžiagų rodo šio susivienijimo ketinimus.[404]

Nusikalstamo susivienijimo kūrimo požymiai atsispindi ir garsioje V.Lingio nužudymo baudžiamojoje byloje:

Vilniaus m. prokuratūros organizuotų nusikaltimų ir korupcijos skyriaus baudžiamojoje byloje Nr.10-2-388-93 parengtinio tardymo buvo nustatyta, kad 1990 m. pabaigoje į Lietuvą grįžęs iš emigracijos užsienyje asmuo be pilietybės Borisas Dekanidzė su savo parankiniu vilniečiu Igoriu Tiomkinu Vilniuje organizavo nusikalstamą susivienijimą (gaują) - "Vilniaus brigadą" ir vadovavo gaujai darant sunkius nusikaltimus savanaudiškais tikslais. Siekdamas įgyti autoritetą, B.Dekanidzė Vilniaus restoranuose vaišino užsiėmimo neturinčius pažįstamus -daugiausiai buvusius sportininkus, braviūriškai demonstravo savo turimus valiutinius išteklius ir taip jau 1990 m. pabaigoje suvienijo Vilniuje jau anksčiau veikusias nusikalstamas grupuotes, kurios būrėsi "Lietuvos viešbutyje", "Ritmo" kavinėje, "Kalvarijų" ir "Gariūnų" turgavietėse. Propaguodamas bendro vadovavimo privalumus, sprendžiant nusikalstamų grupuočių specializaciją, veiklos zonų paskirstymą, nesmurtinį konfliktų sprendimą, iš suvienytų nusikalstamų grupuočių kartu su savo parankiniu Igoriu Tiomkinu rinko 10 % nusikalstamu būdu įgytų lėšų į vadinamąjį pinigų fondą -"obščiaką", neva skirtą teisėsaugos pareigūnų papirkinėjimui, pagalbai suimtiesiems bei nuteistiems gaujos nariams, jų šeimoms, disponavo "Vilniaus brigados" ginklų slaptaviete, skirstė ginklus atskiriems nusikaltimams daryti. B.Dekanidzė pats sušaukdavo ir vadovavo vadinamiesiems

[404] Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/2-25 2000.

pasitarimams - "strielkoms," kuriuose numatydavo būsimus gaujos nusikalstamus planus, sprendė nesutarimus, baudė nepaklusniuosius. Šiomis organizacinėmis priemonėmis, skirstydamas lėšas, sukeldamas baimės jausmą, supriešindamas nusikalstamas grupuotes, grasindamas fiziniu susidorojimu B.Dekanidzė pajungė savo valiai "Vilniaus brigados" dalyvius ir pats asmeniškai vadovaudamas su savo parankiniu Igoriu Tiomkinu bei kitais gaujos dalyviais darė nusikaltimus.[405]

Iš pateikto pavyzdžio matyti ne tik nusikalstamo susivienijimo kūrimo požymiai, bet ir ryškus susivienijimo lyderių (vadovų) buvimas. Pažymėtina, kad nusikalstamą susivienijimą kūrę asmenys (jų gali būti vienas ar keli) dažniausiai jam ir vadovauja. Tačiau gaujos vadovai gali būti skirtingo lygmens:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-260 1997 m. I.Tiomkinas buvo kaltinamas tuo, kad kartu su B.Dekanidze (kuris nuteistas 1994 m. lapkričio mėn. 10 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos nuosprendžiu), pripažindamas jo viršenybę, vadovavo jų anksčiau, maždaug 1990 m. pabaigoje, organizuotam nusikalstamam susivienijimui (gaujai) "Vilniaus brigada", susidedančiam daugiau nei iš 3 susitarusių bendrai nusikalstamai veiklai asmenų, skirtam daryti sunkius nusikaltimus, tarp jų svetimo turto prievartavimus bei dalyvavo šio nusikalstamo susivienijimo veikloje ir jo daromuose nusikaltimuose.[406]

I.Tiomkinas buvo nuteistas už tai, kad jis buvo vienas iš nusikalstamo susivienijimo vadovų ir aktyvus jo dalyvis. Tačiau įsigilinus į surinktus baudžiamojoje byloje įrodymus, darytina išvada, kad I.Tiomkinas buvo gaujos vadeivos B.Dekanidzės padėjėjas ir dalyvavo gaujos veikloje. Apeliaciniame skunde nurodoma, jog šiuo aspektu buvo pasunkintas I.Tiomkino kaltinimas.[407] Atsakymą į šį klausimą pateikia teismas, pripažindamas tokį argumentą nepagrįstu: ir pareikštame kaltinime, kuriame I.Tiomkinas minimas kaip artimiausias gaujos vadeivos padėjėjas, ir teismo nuosprendyje, kur nurodoma, kad I.Tiomkinas vadovavo "Vilniaus brigadai" kartu su B.Dekanidze pripažindamas jo viršenybę, I.Tiomkino vaidmuo dalyvaujant nusikalstamo susivienijimo veikloje nurodytas tas pats. Toliau teismas argumentuoja, kad frazė " būdamas artimiausiu B.Dekanidzės padėjėju" nereiškia, kad I.Tiomkinas laikomas asmeniu, padėjusiu padaryti nusikaltimą (BK 18 str. 6 d.), o tik atspindi nuteistojo padėtį "Vilniaus brigados" struktūroje. Taigi peršasi logiška išvada, jog I.Tiomkinas buvo vienas iš "Vilniaus brigados" vadovų, turėjusių paklusti pagrindinio vadovo B.Dekanidzės nurodymams.

Ko gero, nusikalstamo susivienijimo organizavimą charakterizuojantys požymiai bus reikšmingi tik tuo atveju, kai jie glaudžiai susiję su kitais veiksmais, kurie, anot *K.Jovaišos*,

---

[405] Vilniau m. prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos skyriaus baudžiamoji byla Nr. 10-2-388-1993.
[406] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-260 1997.
[407] Vilniaus m. apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-176 / 1998.

materializuojasi bent jau konkrečių vykdytojų parengimu, specialių įrankių, įrangos suieškojimu ir pritaikymu, konkrečių vykdytojų parinkimu ir pan.[408].

Nusikalstamo susivienijimo kūrimą rodančios savybės gali būti išryškintos per grupės lyderio autoritetą, pravardę arba asmenines savybes.

Ypač griežtai nusikalstamam susivienijimui vadovavo J.R.S.Castellanos, kuris dėl savo asmeninių savybių: fizinės jėgos, žiaurumo buvo visų gaujos dalyvių pripažintas lyderis. Jo visi gaujos nariai bijojo ir paklusdavo jam:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-31 1998 m. nurodyta, kad J.R.S.Castellanos susivienijimo narius nuolat kontroliavo telefonu, iškviesdavo netikėtai į susitikimus, reikalaudavo laikyti liežuvį už dantų. Už menkiausią nukrypimą nuo reikalavimų bausdavo fiziškai ir materialiai. Buvo primušęs kelis savo gaujos narius, uždėjęs baudą A.Djačkovui, nes jis netinkamai buvo įvykdęs vadeivos nurodymą - pavėlavo atvažiuoti prie garažo, kur buvo paslėpta pavogta mašina. Vieną gaujos narį nedelsdamas išgujo iš gaujos už tai, jog šis kažkam išpasakojo pavogęs automobilį.[409]

Štai dar vienas epizodas iš baudžiamosios bylos medžiagos, patvirtinantis J.R.S.Castellanos, kaip nusikalstamo susivienijimo vadovo, vaidmenį bei kitų jo gaujos narių besąlyginį paklusimą jam:

Liudytoja T.Dudina patvirtino, kad šios gaujos lyderiu, vadovu buvo J.R.S.Castellanos. Tai jautėsi iš jo perdėto pasitikėjimo savimi, atsainaus, pasipūtėliško elgesio. Gaujos dalyviai jį vadindavę bosu. [410]

Pasitaiko ir tokių pavyzdžių, kai nustatant nusikalstamo susivienijimo vadovą atsižvelgiama ir į fizines žmogaus savybes:

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-4-47/99 m. A.Damkus buvo kaltinamas kaip nusikalstamo susivienijimo vadovas, kuris sukūrė nusikalstamą susivienijimą plėšimams daryti - BK 227-1 str..[411]

Tačiau teismas išteisino jį pagal BK 227-1 str., vadovaudamasis tuo, kad A.Damkus turi labai rimtą trūkumą - jis yra kurčias, todėl bendrauti su juo yra gana sunku, o tai rodo, kad jis negalėjo būti nusikalstamo susivienijimo vadovu.

Norėčiau atkreipti dėmesį į tai, jog, atlikęs baudžiamųjų bų apibendrinimą, priėjau prie išvados, kad asmenys, įvardijami kaip nusikalstamo susivienijimo vadovai, vadinami vadeivomis. Tačiau Baudžiamajame kodekse tokio požymio nėra. Manyčiau, jog asmenis, kurie vadovauja nusikalstamam susivienijimui, tikslinga būtų vadinti vadovais.

Nusikalstamo susivienijimo vadovai patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 227-1 str., vengia pripažinti lyderiavę. Eiliniai susivienijimo nariai nelinkę išduoti savo

---

[408] *Jovaišas K.* Bendrininkavimo formos: reglamentavimo ir įrodinėjimo problemos // Teisės problemos. 1998. Nr. 3-4. P. 61.
[409] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-31 1998.
[410] Ten pat.

nusikalstamos veiklos vadovų. Akivaizdu, kad vadovo buvimas nusikalstamame susivienijime tik dar labiau patvirtina šio grupinio junginio egzistavimą.

Šį teiginį patvirtina įdomi detalė Vilniaus m. organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamojoje byloje Nr.10-2-388-93 (V.Lingio nužudymo byla)[412]: I.Achremovas detaliai duodamas parodymus apie žurnalisto nužudymą, savo bei kitų bendrininkų vaidmenį šiame nusikaltime, ilgą laiką vengė kalbėti apie B.Dekanidzę - nesakė iš ko gavo nuotraukas, instrukciją, kaip nužudyti žurnalistą, motyvuodamas savo elgesį tuo, kad už išdavystę jis ir jo bendrai bus nužudyti. Tad ši kaltinamojo pozicija aiškiai rodo, kad "Vilniaus brigada" iš tiesų veikė, o visi jos nariai buvo besąlygiškai paklusę susivienijimo vadovui. Beje, įdomi detalė, netgi, kai B.Dekanidzė buvo suimtas, I.Achremovas vengė kalbėti apie susivienijimo vadeivą. Tai vėlgi rodo, jog vadeiva buvo pavojingas netgi suimtas.

Tačiau pašalinus iš nusikalstamo susivienijimo sudėties požymį - vadovo buvimą, pačios nusikaltimo sudėties įrodinėjimas pasunkėjo. Iš tiesų, nesant vadovo, šią bendrininkavimo formą sunku atriboti nuo paprastos iš anksto susitarusių asmenų grupės. Tokia padėtis verčia ieškoti papildomų požymių, apibūdinančių nusikalstamą susivienijimą. Tenka atsižvelgti ir į neįtrauktas į sudėtį aplinkybes, parodančias organizuotos grupės pobūdį. Tokiomis aplinkybėmis gali būti grupės pastovumas, glaudesni jos narių ryšiai, hierarchinė struktūra, vadovavimas grupei, jos veiklos planavimas, bauginimu ar kitokiais būdais drausmės ir subordinacijos palaikymas grupėje, aprūpinimas ryšio ir kitomis techninėmis priemonėmis, palengvinančiomis nusikalstamą veiklą, disponavimas bendromis lėšomis ir kt. Šie nusikalstamo susivienijimo organizuotumą paryškinantys ir patikslinantys požymiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato įvardijami kaip papildomi.[413] Kartu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas net paskatino teisėjus nurodyti minėtus papildomus požymius nuosprendžiuose, nepamirštant daugiau dėmesio skirti teisiniams susivienijimo požymiams nustatyti.[414]

Įdomus teisinio vertinimo teismų praktikos pavyzdys susijęs su garsia J.Naboiščikovo ("Ogureco") grupuote:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-295 1996 m. teisiamiesiems J.Nabiščikovui, A.Cuberiui buvo pateiktas kaltinimas pagal BK 227-1 str., kad J.Naboiščikovas, pravarde "Ogurec", 1992 m. pabaigoje suorganizavo nusikalstamą susivienijimą - "brigada Ogurca," kuris veikdamas organizuotoje grupėje kartu su V.Salmanovičiumi, D.Paramonavu ir V.Voitechovičiumi 1993 m. sausio mėn. viduryje,

---

[411] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-4-47 / 1999.

[412] Vilniaus m. prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamoji byla Nr. 10-2-388-1993.

[413] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 152.

[414] Žr. Ten pat. P. 155.

Vilniaus m. geležinkelio stoties aikšteje priešais "Gintaro" viešbutį esančiame skvere surinko maršrutinių mikroautobusų vairuotojus, vežiojusius keleivius maršrutu "Stotis - Gariūnų turgavietė" ir reikalavo iš jų mokėti mokestį už teisę dirbti šiame rajone, grasindami fiziniu sužalojimu ar transporto priemonės sunaikinimu ar sužalojimu. Taip pat nuo 1993 m. sausio mėn. pabaigos iki 1994 m. balandžio mėn. išreikalavo iš vairuotojų pradžioje po 1000 laikinųjų talonų, vėliau po 12 Lt, o dar vėliau po 15 Lt kas savaitę. 1994 m. kovo mėn. pabaigoje vienam vairuotojui atsisakius mokėti "duoklę," V.Salmanovičius panaudojo fizinį smurtą prieš jį, padarydamas jam lengvą kūno sužalojimą.[415]

Teismas nustatė, kad šių asmenų veikloje nepakanka įrodymų, patvirtinančių vieningą vadovavimą visiems nusikalstamo susivienijimo daromiems nusikaltimams. Tačiau, manau, kad teismo argumentas nepakankamas ir šioje baudžiamojoje byloje galima nustatyti, kad buvo susivienijimo vadovas ir buvo vieningas vadovavimas nusikaltimų darymui. Štai liudytojas V.Salmanovičius parodė, kad 1993 m. pradžioje jis buvo priimtas į darbą pas A.Cuberį, pravarde "Cyba". Jis jam nurodė surinkti iš maršrutinių taksi vairuotojų "duoklę". Be jo, "duoklę" rinko ir kiti asmenys, jam žinomi pravardėmis "Gorbatyj" ir "Malyš". Surinktus pinigus atiduodavo A.Cuberiui. Dalis šių pinigų būdavo atiduodami J.Naboiščikovui. Jis asmeniškai du kartus yra perdavęs pinigus J.Naboiščikovui. Suprato, kad A.Cuberis yra pavaldus J.Naboiščikovui. Šie duoti parodymai patvirtina, kad J.Naboiščikovas buvo vadovas, grupuotėje jos narių santykiai buvo grindžiami pavaldumo principu. Kitas liudytojas D.Paramonovas parodė, kad surinktus pinigus jis atiduodavo A.Cuberiui. Šis dalį pinigų atiduodavo J.Naboiščikovui. Paramonovas ne vieną kartą vežė A.Cuberį į susitikimo vietą su J.Naboiščikovu. A.Cuberis aiškino, kad veža surinktus pinigus J.Naboiščikovui. Tai vėl gi patvirtina, kad grupuotei vadovavo J.Naboiščikovas. Kad visi pinigai būdavo perduodami J.Naboiščikovui patvirtina ir E.Voitechovičius. Be to, liudytojas V.Trojegubovas patvirtina, kad į Vilniaus geležinkelio stotį J.Naboiščikovas atvažiuodavo vieną kartą per mėnesį ir paimdavo surinktus pinigus. Jis pats matė, kaip pinigai buvo perduodami J.Naboiščikovui. J.Naboiščikovą kaip grupuotės vadeivą charakterizuoja ir tas faktas, kad susirinkimų metu, kuriuose ši grupuotė pareikšdavo savo reikalavimus taksi vairuotojams, konkrečius grasinimus įvardydavo būtent jis. Liudytojas V.Salmanovičius parodė, kad tokių susirinkimų metu kalbėdavęs ir A.Cuberis, tačiau grasinimus, kad automobilius gali kas nors padegti, o kad taip neatsitiktų reikia juos saugoti, išsakydavęs J.Naboiščikovas. Kad J.Naboiščikovas grupuotėje buvo svarbus asmuo, rodo ir tai, jog grupuotės nariai mokestį rinkdavo "Ogureco" vardu, t.y. J.Naboiščikovo vardu. Galima nustatyti netgi tam tikrą šios grupuotės veiklos schemą: pinigus rinkdavo V.Salmanovičius, V.Trojegubovas, E.Voitechovičius. Surinktus pinigus jie perduodavo A.Cuberiui, o šis juos duodavęs J.Naboiščikovui. Taigi šios aplinkybės patvirtina nusikalstamo susivienijimo sukūrimą,

[415] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-295 1996.

vadovo buvimą, kuris vadovavo šiam susivienijimui. Deja, teismas nepripažino šios grupuotės nusikalstamu susivienijimu motyvuodamas, jog šioje grupuotėje buvo vaidmenų pasiskirstymas. Šie asmenys buvo nuteisti už turto prievartavimą, padarytą organizuotos grupės (BK 150 str. 3 d.).

Teismo argumentas, manau, yra visiškai nepateisinamas. Vienas momentas - tiek nusikalstamame susivienijime, tiek ir organizuotoje grupėje paprastai yra vaidmenų pasiskirstymas. Ir antras momentas - šių asmenų veikloje akivaizdžiai matyti nusikalstamo susivienijimo kūrimo ir dalyvavimo jame požymiai. Kaip jau minėjau grupuotėje buvo jos lyderis, ji turėjo savo struktūrą, grupuotės nariai pavaldūs vadeivai, grupuotė turėjo savo veiklos planą, vykdė ilgalaikę nusikalstamą veiklą (nuo 1993 m. sausio mėn. iki 1994 m. balandžio mėn.), buvo pasiskirstę veiklos sferomis, grupuotės veiksmai buvo sudėtingi ir iš anksto apgalvoti (buvo nustatomas mokėtinos sumos dydis, laikas, tvarka, sąlygos), "duoklės" buvo renkamos reguliariai. Tad išvardytų požymių visuma, manau, įrodo, kad teismo sprendimas šiuo atveju buvo nepagrįstas.

Kyla klausimas, ar vadovavimą nusikalstamam susivienijimui reikia laikyti susivienijimo kūrimu, ar dalyvavimu jo veikloje? Pats vadovavimas - tai grupės narių sutelkimas ir nukreipimas daryti konkrečius nusikaltimus, kiekvieno jų vaidmens ir funkcijos nustatymas, konkrečių užduočių paskirstymas ir įsakinėjimas jiems, vidinės tvarkos taisyklių laikymosi užtikrinimas ir pan.

Manyčiau, kad vadovavimą gali apimti ir susivienijimo kūrimo, ir dalyvavimo susivienijimo veikloje požymiai. Įsivaizduokime, jog susivienijimo vadovas darant nusikaltimą žūsta, tačiau juk susivienijimo veikla nenutrūksta, nes pati grupuotė jau yra sukurta. Atsiranda naujas vadovas arba vadovu tampa asmuo, kuris kūrė nusikalstamą susivienijimą. Tai akivaizdžiai patvirtina ir pavyzdys, susijęs su garsia "Baublių" grupuote:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-4 1997 m. teisiamieji V.Jankūnas, G.Karsokas kaltinami tuo, jog A.Baubliui iki 1993 m. sausio mėn. Alytaus m. organizavus nusikalstamą susivienijimą turtui prievartauti, plėšimams daryti teisiamieji V.Jankūnas, G.Karsokas kartu su Ž.Loveika savanoriškai įsitraukė į A.Baublio vadovaujamą nusikalstamą susivienijimą, dalyvavo jo organizuojamuose nusikaltimuose: plėšimuose, turto prievartavimuose, tyčiniame nužudyme.[416]

Minėti asmenys sudarė šio nusikalstamo susivienijimo branduolį,o konkrečių nusikaltimų darymui buvo pasitelkiami ir kiti asmenys. A.Baublį, kaip grupuotės vadovą, išryškinantys požymiai matyti iš to, jog jis kartu su kitais grupuotės nariais aktyviai dalyvaudavo darant nusikaltimus, pats nurodydavo vykdytojams, kokius nusikaltimus reikia atlikti. Teisiamieji V.Jankūnas ir D.Maciulevičius teigė, jog A.Baublio nurodymu jie turėdavę

[416] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-4 1997.

grasinti aukai, padegti nukentėjusiųjų turtą. Pavaldumą grupuotės vadovui akivaizdžiai rodo G.Tamošaičio nužudymas: A.Baublys davė nurodymus V.Jankūnui ir Ž.Loveikai nužudyti G.Tamošaitį, pats parūpino ginklų, nuvežė į nusikaltimo vietą. Minėti asmenys uoliai vykdė vadovo nurodymus.

Dar vienas momentas, įrodantis, jog grupuotėje buvo drausmė bei funkcijų pasiskirstymas: nužudžius G.Tamošaitį A.Baublys iškviečia kitą gaujos narį G.Karsoką ir įsako jam paslėpti nusikaltimo įrankius ir priemones. Kad A.Baublys buvo gaujos autoritetas, patvirtina tai, jog, jam būnant Vilniuje kiti gaujos nariai būdavo iškviečiami pas jį aptarti tolesnės nusikalstamos veiklos detalių. Jau vien tas faktas, jog prievartaudami turtą gaujos nariai prisidengdavo "Baublio" vardu, leidžia manyti, kad jis buvo tikrai svarbus asmuo gaujoje.

Taigi iš šių nusikalstamos veiklos aplinkybių galima spręsti apie visų gaujos dalyvių paklusnumą bendriems gaujos interesams. Vėliau, žuvus gaujos lyderiui, jos veikla nenutrūko.

Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-130-00 vadovavimą nusikalstamam susivienijimui charakterizuoja ir nusikalstamo susivienijimo kūrimo, ir dalyvavimo jame požymiai:

R.Revuckas vadovavo nusikalstamam susivienijimui, palaikydamas narių drausmę, organizuodamas ir planuodamas nusikaltimus, parūpindamas nusikaltimams daryti techninių priemonių, ginklų, per turimą agentūrą parinkdamas turtingesnius žmones, kurių turtą grobdavo, turėjo parinkęs vietą, į kurią pagrobtas turtas buvo vežamas, organizuodavo pagrobto turto realizavimą ir paskirstydavo nusikalstamo susivienijimo nariams atlyginimo dydį atsižvelgdamas į jo indėlį darant nusikaltimą, taip pat iš bendros kasos išduodavo susivienijimo nariui pinigų, jeigu jam jų reikėdavo.[417]

R.Revuckas kryptingai vadovavo nusikalstamam susivienijimui, sutelkdamas jo narius ir nukreipdamas nusikalstamai veiklai. Pats sudarinėdavo nusikaltimų planus, parengdavo priemones, paskirstydavo užduotis, surasdavo tinkamus objektus.

Nors vadovo požymio nusikalstamo susivienijimo sudėtyje įrodinėti nereikia, tačiau jo nustatymas, manyčiau, tik dar labiau išryškina nusikalstamą susivienijimą kaip bendrininkavimo formą. Todėl vadovavimą nusikalstamam susivienijimui laikyčiau būtinu nusikaltimo sudėties požymiu.

Apibendrinus teismų nuosprendžius, susijusius su pateiktais kaltinimais pagal BK 227-1 str., matyti, kad daugumoje atvejų vadovo buvimas tampa lemiamu požymiu atribojant organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo.[418]

Nusikalstamame susivienijime ieškoma vadovo, jo įtakos kitiems grupuotės nariams, atitinkamų priemonių tarpusavio tvarkai palaikyti: Lietuvos apeliacinis teismas atmetė

[417] Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-209/ 1996.
[418] Žr. 2 priedą.

A.Dovydovui pagal BK 227-1 str. pareikštus kaltinimus vadovavus nusikalstamam susivienijimui, nurodydamas, kad byloje nėra surinkta tai patvirtinančių įrodymų. [419]

Kaip vieną iš pagrindinių argumentų teismas nurodė, kad A.Dovydovas neturėjo "lemiamo" žodžio teisės: pokalbio su vienu iš nusikalstamos grupės, kuri pagal kaltinimus priklausė susivienijimui, lyderiu D.Soraku metu A.Dovydovas prašo jo palaukti pinigų, savo bei D.Sorako grupuotes įvardija kaip atskiras - "Jūs" ir "Mes". Taip pat byloje nenustatyta, kad A.Dovydovas už "darbą" - automobilių pavogimą buvo nustatęs kokį nors atlygį ar pardavus automobilį būtų padalijęs gautą pelną. Jis net atsiprašinėdavo už atsiskaitymą ne laiku. Be to, asmenys, darę atskirus nusikaltimus, tarpusavyje bendradarbiavo, tarp jų nebuvo hierarchinės struktūros. Tad šiuo atveju teismas kaip reikšmingas, vadovavimą apibūdinančias aplinkybes nurodė"lemiamo" balso turėjimą, hierarchinę struktūrą ir pelno skirstymą.

Rusų mokslininkas *L.D.Gauhmanas* kaip vieną iš pagrindinių požymių išskiria tai, jog nusikalstamoje organizacijoje turi būti jos organizatorius. Būtent organizatorius parengia nusikalstamų veiksmų planą, paskirsto kiekvienam nusikalstamos organizacijos dalyviui vaidmenis, nukreipia ir koreguoja jų veiksmus, palaiko organizacijoje drausmę ir pan.[420] Tačiau čia iškyla tam tikra problema, kadangi minėtas funkcijas gali atlikti ir tokios organizacijos vadovas. Tačiau profesorius skiria organizatoriaus ir vadovo vaidmenį. Pasak jo, organizatorius sukuria nusikalstamą grupuotę parinkdamas bendrininkus, paskirstydamas jų vaidmenis, nustatydamas discipliną ir pan. Tuo tarpu vadovas rūpinasi tikslinga, suplanuota, nusistovėjusia visos grupuotės ir atskirai kiekvieno jos nario nusikalstama veikla.[421]

Vadovo vaidmuo sutelkiant ir nukreipiant grupės narius konkretiems nusikaltimams daryti arba įsakinėjimas jiems akivaizdus Vilniaus m. prokuratūros organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamojoje byloje Nr.10-2-388-93:

Štai B.Dekanidzė davė nurodymą Igoriui Tiomkinui įvykdyti reikalavimą- grasinant fiziniu susidorojimu ateityje perleisti jo ir paties I.Tiomkino naudai prekybą automobiliais arba sumokėti 50 000 JAV dolerių (verslininko S.Dielniko turto prievartavimas); davė nurodymą gaujos dalyviams I.Achremovui, B.Bobičenkai, V.Slavickiui, o prireikus taip pat pasitelkus ir kitus gaujos dalyvius, per 10 dienų tyčia nužudyti Vilniuje leidžiamo laikraščio "Respublika" vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoją V.Lingį.[422]

---

[419] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130-2000.

[420] Уголовное право. Часть особенная. Учебник / под общ. ред. проф. *Л.Д. Гаухмана, проф. Л.М. Колодкина, проф. С.В. Максимова.* - Москва, 1999. P. 154.

[421] Уголовная ответственность за организацию преступного сообщества (преступной организации). Комментарий. - Москва, 1997. P. 9.

[422] Vilniaus m. prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamoji byla Nr. 10-2-388-1993.

Šios bylos medžiaga puikiai iliustruoja ir vadovo veiksmus, kuriais jis užtikrino, kad būtų laikomasi grupuotės vidinės tvarkos taisyklių. Tai jis darydavo grasindamas fiziniu susidorojimu ir sukeldamas baimę.

Kaltinamasis I.Achremovas parodė, kad V.Lingį nužudė vykdydamas B.Dekanidzės įsakymą. Jeigu būtų to nepadaręs, jį patį ir B.Bobičenką būtų nužudę; V.Slavickis parodė, kad visi gaujos nariai iš kriminalinės veiklos verslo gaunamų pajamų į "obščiaką," kuriuo disponavo B.Dekanidzė, mokėjo 10 %. Jeigu sumokėtum mažiau ir tai paaiškėtų, iš pradžių būtum nuvežtas į mišką ir sumuštas, o paskui gali būti ir blogiau, gali būti net sušaudytas. Procentus reikėdavo mokėti nuo bet kokių pajamų, kad nepaimtų visko.[423]

Ypač ryški susivienijimo vadovo pozicija Šiaulių apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1/12-25 2000 m. A.Kibildis, norėdamas, kad jam būtų mokama "duoklė", nusikalstamo susivienijimo nariams nurodydavo nusikaltimo padarymo būdą, pats planuodavo nusikaltimo padarymą. Liudytojas M.Stanelis parodė, kad A.Kibildis liepė tyčia sunaikinti svetimą S.Bagdono turtą – jį padegti. Kitame bylos epizode A.Kibildis nurodo susivienijimo nariams panaudoti prieš atsisakiusį mokėti "duoklę" asmenį fizinį smurtą - durti jam su yla į koją. "Šiaulių technocentro" susprogdinimo epizode A.Kibildis nurodo susivienijimo nariams įmesti per langą granatą ir t.t. Susivienijimo vadeiva nusikaltimo padarymo būdą pasirinkdavo tik gerai įvertinęs situaciją, liepdavo savo parankiniams iššvalgyti teritoriją, kurioje bus daromas nusikaltimas. Už nusikaltimų padarymą gaujos vadeiva mokėdavo pinigus, o didžiausią dalį pasilikdavo sau. Apie nusikaltimų, kuriuose jis pats nedalyvaudavo, baigtį kiti gaujos nariai turėdavo jį informuoti. Gaujos valdymas buvo paremtas baime ir siekimu nusikalstamu būdu uždirbti pinigų. [424]

Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-209/96 kaip aukščiausia bendrininkavimo forma pripažinta R.Revucko vadovaujamas nusikalstamas susivienijimas. Teismas pažymi tai, jog šiame susivienijime buvo griežta drausmė ir besąlygiškas pavaldumas susivienijimo vadeivai: štai susivienijimo narys E.Burda dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje, nes bijojo R.Revucko, kad jis nenužudytų jo, todėl besąlygiškai klausė jo nurodymų. Kitas baudžiamosios bylos momentas: kai vienas susivienijimo narys (L.Ragauskas) buvo sužeistas, kiti susivienijimo nariai nesikreipė pagalbos į gydytojus, nes bijojo R.Revucko, kuris buvo prigrasinęs, kad nevežtų L.Ragausko pas gydytoją, kadangi jis gali išduoti susivienijimą. Todėl L.Ragauskas buvo slaptai palaidotas.

Pasitaiko ir gana keistų teismo vadovavimo nusikaltimų darymui požymio vertinimų: štai Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr.1A-130/2000 m. nusikalstamo

---

[423] Ten pat.
[424] Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/12-25 2000.

susivienijimo vadovo duotus nurodymus vogti automobilius, tikslu, kad juos lengviau būtų galima realizuoti, įrankių vagystėms daryti davimą, teismas vertina kaip kurstymą daryti atitinkamus nusikaltimus, bet ne vadovavimą nusikaltimų darymui.[425]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato įvardytus nusikalstamo susivienijimo kūrimo požymius patvirtina ir kita baudžiamosios bylos medžiaga:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-31 1998 m. teigiama, kad 1995 m. rudenį Vilniuje J.R.S.Castellanos, R.Juškevičius, A.Milevičius, A.Djačkovas ir E.Bernatonis iš anksto susitarę bendrai nusikalstamai veiklai - daryti sunkius nusikaltimus, sukūrė nusikalstamą susivienijimą, kuriam vadovavo J.R.S.Castellanos. Susivienijimas turėjo šaunamųjų ginklų: ispanų gamybos 9,0 mm kalibro Consteble II modelio pistoletą "Astra" Nr. U2654 ir savo darbo, padarytą panaudojant fabrikinės gamybos ginklo detales, 9,0 mm kalibro pistoletą su garso slopintuvu bei 9,0 mm kalibro fabrikinės gamybos šovinių. Šaunamieji ginklai ir šaudmenys priklausė susivienijimo vadeivai. Nusikalstamu būdu įgyti pinigai būdavo atidedami bendriems reikalams. Jais taip pat disponavo grupuotės vadeiva. Nusikaltimams daryti vadeivos nurodymu ir už jo duotus pinigus buvo įsigytas automobilis "Audi 80", operatyviniam ryšiui palaikyti gaujos nariai turėjo pranešimų gaviklius bei mobiliuosius telefonus.[426]

Apibendrinus baudžiamąsias bylas galima teigti, jog teismų praktikoje nusikalstamo susivienijimo kūrimo požymį dažniausiai bandoma atskleisti per jo sukūrimo būdą, t.y., kokiu būdu buvo sukurtas nusikalstamas susivienijimas: ar buvo vaidmenų paskirstymas susivienijimo nariams, ar buvo jų parinkimas, jų suvienijimas bendrai nusikalstamai veiklai, ar buvo nusikalstamos veiklos planų parengimas, ar buvo autoritetas susivienijimo viduje tvarkai palaikyti. Mano manymu, šie požymiai ir atskleidžia nusikalstamo susivienijimo sukūrimą.

Atliktas baudžiamųjų bylų apibendrinimas leidžia padaryti išvadą, kad grupuotėje esantis asmuo autoritetas teismų laikomas svariu požymiu, siekiant inkriminuoti asmenims nusikalstamo susivienijimo kūrimą ar dalyvavimą jo veikloje.[427]

Todėl nesuprantama parengtinio tyrimo institucijų pozicija, kai baudžiamojoje byloje nėra nė vieno iš minėtų požymių inkriminuoti kaltinamiesiems BK 227-1 str.:

Štai Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-109 1998 m. parengtinio tyrimo metu buvo pareikštas kaltinimas pagal BK 227-1 str. ir 312 str. 2 d., kad O.Šilinas 1996 m. gegužės pabaigoje Vilniuje kartu su T.Jasiulevič, G.Šilina ir tardymo nenustatytu asmeniu įkūrė nusikalstamą susivienijimą ginkluotą šaunamaisiais ginklais, bendrai nusikalstamai veikla i- svetimiems automobiliams plėšti ir jų kontrabandai daryti, parduodant juos užsienyje, ir įtraukdamas 1996 m. rugsėjo pabaigoje į nusikalstamo susivienijimo veiklą V.Ruseckij, kartu su T.Jasiulevič vadovavo šiam susivienijimui, sudarydami svetimo turto plėšimų planą, pasiskirstydami tarp nusikalstamo susivienijimo

[425] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130/ 2000.
[426] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-31 1998.
[427] Žr. 2 priedą.

dalyvių vaidmenis, organizavo plėšimo būdu užvaldytų automobilių kontrabandą, O.Šilinas pats aktyviai dalyvavo jo veikloje ir padarė nusikaltimus.[428]

Išanalizavus baudžiamojoje byloje surinktus įrodymus matyti, jog visi minėti asmenys nusikaltimus darydavo kartu, nebuvo tarp jų vaidmenų pasiskirstymo, nebuvo asmens, kuris vadovautų šiam susivienijimui. Nusikaltimus darydavo suradę atsitiktinę auką. Tai rodo, jog nebuvo nusikalstamos veiklos plano. Manau, kad teismas labai tiksliai užfiksavo ir tą momentą, kad parengtinio tyrimo metu pareikštas kaltinimas, kad susivienijimą sukūrė O.Šilino žmona G.Šilina ir tardymo nenustatytas asmuo, tik dar labiau patvirtina, kad byloje nėra duomenų, kokiu būdu buvo sukurtas susivienijimas. Teismas taip pat mano, kad labai svarbu yra nustatyti, ir kaip buvo sukurtas nusikalstamas susivienijimas. Jis išvardija aplinkybes, kurios galėtų būti reikšmingos įrodinėjant nusikalstamo susivienijimo kūrimą: kad susivienijimas sukurtas įtikinėjant, panaudojant smurtą, papirkinėjant, bauginant ar kt.[429] Šiuo atveju minėtų asmenų nusikalstama veikla atitinka grupės iš anksto susitarusių asmenų bendrininkavimo formą.

Kitas praktinis pavyzdys taip pat iliustruoja teismo reikalavimą – nustatyti, kokiu būdu buvo sukurtas nusikalstamas susivienijimas:

Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr.1A-130-00 paduotame apeliaciniame skunde Vilniaus apygardos prokuroras nurodo, kad Vilniaus apygardos teismas nepagrįstai išteisino A.Dovydovą, V.Guščiną ir L.Žemį pagal BK 227-1 str. Apeliacinis skundas grindžiamas tuo, kad minėti asmenys, suvienijo atskiras Vilniaus m. veikusias automobilių vagių grupes bei atskirus asmenis, suorganizavo nusikalstamą susivienijimą automobilių vagystėms. Skunde (be kitų aplinkybių) nurodyta, kad nepagrįsta ir išvada, kad byloje nėra duomenų, kokiu būdu buvo sukurtas nusikalstamas susivienijimas.[430]

Teismas laikėsi pozicijos, kad bendras susivienijimo tikslas - savanaudiškumas, todėl jis sukurtas be prievartos, smurto ir papirkinėjimo, o tik neteisėtai gaunamos turtinės naudos pagrindu. Vadinasi, motyvo nustatymas nėra pakankamas pagrindas inkriminuoti šiems asmenims BK 227-1 str. Teismas savo poziciją pagrindžia dar ir tuo, jog savanaudiškumo motyvas yra būdingas visiems turtinio pobūdžio nusikaltimams.

Tuo tarpu kitas pavyzdys iliustruoja, kad nusikalstamą susivienijimą galima organizuoti ir pasiūlymo forma:

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-106 1995 m. teisiamasis J.Michailovskis buvo kaltinamas tuo, kad organizavo iš anksto susitarusių bendrai nusikalstamai veiklai asmenų nusikalstamą susivienijimą (gaują) daryti asmeninio turto vagystes ir plėšimus, į kurio sudėtį įėjo ir dalyvavo nusikaltimuose A.Janovičius, S.Janovičius, R.Jablonskis, R.Beleckis, S.Junevičius, P.Mikalauskas, vadovavo ir dalyvavo šio nusikalstamo

---

[428] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-109 1998.
[429] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-109 1998.
[430] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130-2000.

susivienijimo (gaujos) daromuose nusikaltimuose 1994 m. birželio-spalio mėnesių laikotarpyje Ukmergės ir Panevėžio rajonuose (BK 227-1 str.). [431]

Pats teisiamasis J.Michailovskis prisipažino, kad neturėjo darbo, todėl išgėrimo metu pasiūlė kitiems teisiamiesiems daryti vagystes, apgrobti nusenusius žmones, daugiausiai moteris. Kiti teisiamieji patvirtino, kad J.Michailovskis jiems pasiūlė tokį nusikalstamos veiklos metodą ir jie sutiko su tokiu pasiūlymu. Taip pat minėto asmens veiksmuose buvo ir kiti nusikalstamo susivienijimo kūrimą patvirtinantys požymiai: J.Michailovskis liepė kitiems gaujos nariams pasidaryti kaukes, kad darant nusikaltimus neatpažintų, einant daryti nusikaltimus pasiimti peilius bei lazdas, prieš nusikaltimą paskirstydavo vaidmenis, pasakydavo, kas ką turi daryti. J.Michailovskis, pasiūlęs užsiimti nusikalstama veikla, kitų narių buvo pripažintas ir jos vadovu. Tas faktas, kad visi jie klausydavo jo nurodymų, kad pagrobtus pinigus dalydavo jis, nusikaltimų darymo metu pats reikalaudavo iš aukos pasakyti, kur padėti pinigai, tik patvirtina vadovo poziciją šioje gaujoje. Tad J.Michailovskio veiksmai atitinka susivienijimo kūrimo požymius, o sutikusiųjų jame dalyvauti - dalyvavimo nusikalstamame susivienijime požymius.

Įdomus teismo argumentas Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-3 1997 m., kurioje V.Klebko, V.Komarovskis, V.Staneliūnas, M.Komarovskis, S.Voitkevičiūtė, V.Kamauskas, A.Suchockis, R.Staciukevič, T.Bogdiun, E.Sinkevič, T.Davidovič, E.Bogdanavičius, A.Jaroščiukas buvo kaltinami pagal BK 227-1 str. nusikalstamo susivienijimo organizavimu, vadovavimu ir dalyvavimu jame. Tačiau teismas nustatė, jog nei tardymo, nei teismo metu neįrodyta, kad teisiamieji būtų organizavę, vadovavę ar dalyvavę nusikalstamame susivienijime, kadangi dauguma teisiamųjų buvo giminaičiai ar kaimynai. Laikyti jų susitikimus, bendravimą nusikalstamo susivienijimo dalyvių tarpusavio ryšio palaikymu negalima.[432]

Teismas nelaikė šių asmenų susitikimų ar bendravimo nusikalstamo susivienijimo organizavimu. Įsigilinus į byloje surinktus įrodymus matyti, jog visi šios grupės nariai buvo lygiaverčiai, nebuvo priklausomi vienas nuo kito hierarchiniu principu, nusikaltimus darė nesiskirstydami vaidmenų, neturėjo išankstinės nusikalstamos veiklos plano, todėl jiems inkriminuoti BK 227-1 str. nėra tikslinga. Visiškai pagrįstai teismas šiuos asmenis pagal BK 227-1 str. išteisino.

Organizacijos sukūrimas yra tolygus gaujos sukūrimui, baudžiamas ypatingais įstatymo nustatytais atvejais. Tokio baudžiamumo pagrindas gali būti arba ypatinga nusikalstamų veikų, kurioms padaryti buvo sukurta organizacija ar gauja reikšmė, arba pats

[431] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-106 1995.
[432] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-3 1997.

tokių organizacijų atsiradimo pavojingumo faktas. Pats nusikalstamo susivienijimo kūrimas laikomas baigtu nusikaltimu atlikus bent dalį šio susivienijimo kūrimo veiksmų.

Svarbu ir tai, kad tokie organizatoriaus veiksmai bus kvalifikuojami pagal atitinkamą ypatingosios dalies straipsnį be nuorodos į LR BK 18 str. 4 d. Tai labai teisinga, nes nusikalstamame susivienijime gali būti asmenų, kurie atlieka vykdytojo funkcijas ir dalis asmenų, kurie negali arba iš viso nedalyvauja (dažniausiai taip ir būna) realizuojant šio nusikaltimo objektyviąją pusę. Visi bendrininkai nuo įstojimo į nusikalstamą susivienijimą momento tampa jo dalyviais neatsižvelgiant į nusikaltimų padarymo vietą, laiką ir atliekamų vaidmenų faktinį charakterį. Taigi jie visi tampa bendravykdytojais. Tačiau problema čia yra ta, kad savarankiškai taikyti BK 227-1 str. bus labai keblu, nes nusikalstamas susivienijimas negali būti nusikalstamu, jeigu neįrodytas nors vienas jo padarytas nusikaltimas. Be to, pats išankstinis susitarimas užsiimti nusikalstama veikla turėtų būti tarp visų nusikalstamo susivienijimo narių. Jeigu susitarimas yra tik tarp dviejų asmenų, o kiti nusikaltimuose dalyvauja atsitiktinai, nusikalstamo susivienijimo sudėties negali būti.

Pagrįsdamas išsakytą nuomonę dėl nusikalstamo susivienijimo organizavimo, pateiksiu teoriją, kuria vadovaujantis būtų galima atriboti organizuotą nusikalstamą veiklą nuo kitų bendros nusikalstamos veiklos formų. Tai yra ryšių tarp bendrininkų ir ryšių tarp atskirų nusikalstamos veiklos epizodų pobūdžio teorija.[433] Turint omenyje, jog nusikalstamas susivienijimas kuriamas sistemingai nusikalstamai veiklai, akivaizdu, kad pagrindiniu tokios sistemingos nusikalstamos veiklos bruožu tampa susivienijimo narių tarpusavio ryšiai užsiimant nusikalstama veikla. Pačią nusikalstamą veiklą apibūdina ne atskirų nusikalstamų epizodų pobūdis, o jų tarpusavio ryšys. Be abejo, šie ryšiai gali priklausyti nuo susivienijimo veiklos mastų. Paprastai tokių ryšių pagrindu esti funkcijos, kurias atlieka nusikalstamo susivienijimo dalyviai. Būtent atliekamomis funkcijomis nusikaltėliai suformuoja tarpusavio ryšį ne tik tarp savęs, bet ir tarp daromos nusikalstamos veiklos epizodų. Taigi šios teorijos esmė yra ta, kad kriminalizuoti reikia ne pačio nusikalstamo susivienijimo buvimą, o šio susivienijimo dalyvių funkcijas (t.y. organizavimo ir dalyvavimo šiame susivienijime formą). Užsiimant sisteminga nusikalstama veikla susiformuoja ir nuolatinės funkcijos, kurias atlieka tokio susivienijimo nariai: vieni konkrečiai daro nusikaltimus, kiti vadovauja nusikalstamai veiklai, treti - rūpinasi susivienijimo egzistavimu bei funkcionavimu.

Pirmoji funkcija yra aiški ir būdinga kiekvienai nusikalstamai grupuotei, o paskutinės dvi - daugiau organizuotai nusikalstamai veiklai. Labai svarbi tampa nusikalstamo susivienijimo priežastinio ryšio problema. Jau vien nusikalstamo susivienijimo buvimas

tampa priežastimi, dėl kurios gali atsirasti visuomenei pavojingi padariniai. Visų grupės dalyvių pastangos (kokias jie funkcijas beatliktų) yra priežastiniais ryšiais susijusios su visais grupės veiklos rezultatais. Vadinasi, visi grupės dalyviai turi atsakyti už visus jos padarytus nusikaltimus, jeigu jie žinojo apie grupės tikslus, nors ir atskiri jos dalyviai gali nežinoti nei nusikaltimo darymo vietos, nei laiko ar konkrečių vykdytojų.

Aš minėjau, kad kūrimą sunku įrodyti, jog reikia nustatyti visą kompleksą kūrimą apibūdinančių veiksmų, tad nenuostabu, jeigu teismai atmeta kaltinimus nusikalstamo susivienijimo kūrimu, nurodydami, kad nepakanka įrodymų. Teismai visiškai pagrįstai reikalauja ne tik nurodyti tinkamą susivienijimo kūrimo būdą, bet ir tai patvirtinančius konkrečius veiksmus, pagrįstus įrodymais, surinktais byloje.Viena vertus, teismai kartais aplenkia nusikalstamo susivienijimo kūrimą (nuosprendžiuose jis dažniausiai įvardijamas organizavimu) ir įrodinėja patį jo egzistavimą.

Kita problema susijusi su tuo, kad dažnai teisiamiesiems kaltinimas pagal BK 227-1 str. grindžiamas, remiantis vien tik ONTT išduotomis pažymoms, kad teisiamieji priklauso kažkokiai nusikalstamai grupuotei. Tokios pažymos įrodymais dažniausiai neparemtos, tad ir kaltinimai nusikalstamo susivienijimo kūrimu ar dalyvavimu nepagrįsti.

5.2.2. Dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje.

Baudžiamoji atsakomybė greta kitų veiksmų numatyta ir už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime. Neaišku, kokiais veiksmais gali pasireikšti dalyvavimas ir kokios turi būti nustatytos bei įrodinėtinos aplinkybės identifikuojant asmenį kaip nusikalstamo susivienijimo dalyvį. Atsakymo nerandame ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime "Dėl nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose".[434]

Apibendrinus baudžiamąsias bylas galima padaryti išvadą, jog teismų praktikoje įrodinėjant šį nusikaltimo sudėties požymį kyla problemų. Štai Vilniaus m. prokuratūros organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamojoje byloje Nr.10-2-388-93 teismas konstatavo kaip dalyvavimą nusikalstamame susivienijime, nes "Vilniaus brigados"

---

[433] Šios teorijos pradininkais galime laikyti *V.A.Aleksiejavą, N.N.Borisovą ir A.S.Jemeljanovą.* Plačiau žr. *Алексеев В.А., Борисов И.Н., Емельянов А.С.* Организованная преступность: криминализация функций участников преступных формирований // Советское Государство и право. 1991. No. 10. P. 66.

[434] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2.

nariai mėgo kartu švęsti šeimynines šventes, kartu leisti laisvalaikį.[435] Yra šiuo klausimu ir kita nuomonė:

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-2/99 m. teisiamieji R.Komas, M.Gustas, D.Petraitis, D.Lapkauskas, Ž.Striužas bei K.Skaringa buvo kaltinami dalyvavimu nusikalstamo susivienijimo veikloje - BK 227-1 str.[436]

Minėti asmenys neprisipažino dalyvavę tokio susivienijimo veikloje, o teismas laikėsi argumento, kad jie visi buvo daugiau ar mažiau pažįstami, susitikdavo įvairiomis progomis, tačiau jų bendravimas nebuvo susijęs su nusikaltimų darymu. Tad pripažinti tai dalyvavimu negalima.

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-30/2000 m. teismas nelaikė dalyvavimu nusikalstamo susivienijimo veikloje tokius veiksmus kaip susivienijimo vadeivų apsaugą, motyvuodamas tuo, kad tai nėra aktyvūs veiksmai susivienijimo veikloje.[437] Toje pačioje byloje teismas taip pat teigia, kad ne bet koks asmens dalyvavimas susirinkimuose, bendravimas su kitais nariais gali būti dalyvavimo susivienijimo veikloje požymis. Teismai nelaiko dalyvavimu nusikalstamo susivienijimo veikloje gerų, draugiškų asmenų tarpusavio santykių, sportavimo. Kartu teismas pats nurodo veiksmus, kurie gali būti vertinami kaip dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje: konkrečių nusikalstamos veiklos planų parengimas bei aptarimas, sudarymas sąlygų padaryti sunkius nusikaltimus, specialių įrankių, įrangos suieškojimas ir pritaikymas, pašalinimas kliūčių sunkiems nusikaltimams daryti, vaidmenų, funkcijų pasiskirstymas, finansavimas avansu už tam tikrų nusikalstamų veiksmų atlikimą.

Manau, kad dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje apima tik tuos susivienijimo narių veiksmus, kuriais rengiamas ar daromas nusikaltimas. Dalyvavimas susivienijimo veikloje ir dalyvavimas jo daromuose nusikaltimuose yra tapačios sąvokos, nes visi nusikalstamo susivienijimo atliekami veiksmai: planų sudarymas, žvalgyba, priemonių suradimas ir pan., yra vertinami kaip rengimasis nusikaltimui, todėl taip pat yra nusikalstami, kaip ir pačio nusikaltimo padarymas. Dalyvavimą nusikalstamame susivienijime, kai nepadarytas konkretus nusikaltimas: pvz., dėjimas pinigų į bendrą kasą, lankymasis su kitais jo nariais viešose vietose, kartu leidimas laisvalaikio, dalyvavimas susivienijimo pasitarimuose ir pan. galima konstatuoti tik tada, kai nustatysime šių veiksmų sąsajas su visa

---

[435] Vilniaus m. prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos skyriaus baudžiamoji byla Nr. 10-2-388-1993.
[436] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-2/ 1999.
[437] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-30/ 2000.

nusikalstamo susivienijimo veikla. Kaip vaizdžiai teigia O.Fedosiukas, asmenį, kuris atlieka minėtus veiksmus, kiti nariai turi laikyti "savu".[438]

Dalyvavimu galima laikyti netgi asmens duotą sutikimą būti susivienijimo nariu, duodant susivienijimui ištikimybės priesaiką.[439] Sutikimas gali būti duodamas žodžiu, raštu ar konkliudentiniais veiksmais. Apie savo sutikimą jis turi informuoti bent vieną nusikalstamo susivienijimo narį. Aišku, jog dažniausiai tai būna vienas iš tokio susivienijimo vadeivų. Reikėtų pažymėti, jog dažniausiai nusikalstamo susivienijimo nariais tampama savanoriškai. Tokių organizacijų nariais gali būti ne tik asmenys, dalyvaujantys jas kuriant, bet ir visi tie, kurie sąmoningai ir savanoriškai įstojo į tokią jau veikiančią organizaciją.[440]

Šią poziciją palaiko ir *R.Galiakbarovas*. Jis nurodo, kad pats įstojimas į nusikalstamą susivienijimą yra jau tam tikras indėlis į bendrą veiklą. Sutikimas įstoti į šį susivienijimą ir dalyvauti jo veikloje iš esmės sustiprina nusikalstamą susivienijimą, nes kiti nariai suvokia, kad įgyja naują narį, kuris atliks grupės interesus atitinkančius veiksmus, o asmuo, įstojantis į šį susivienijimą, suvokia, kad prisiima tam tikrus įsipareigojimus.[441]

Tačiau teismų praktikoje aptinkami pavyzdžiai, kurie leidžia teigti, jog dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje gali būti ir priverstinis. Štai Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-81/1996 m., kurioje konstatuojama, kad G.Grybausko organizuotame nusikalstamame susivienijime L.Urbonienė ir A.Kvietkauskaitė dalyvavo dėl to, kad gaujos vadeiva jas nuolat mušdavo ir versdavo dalyvauti darant nusikaltimus.[442] Beje, pats susivienijimo vadovas prisipažino, jog privertė šias moteris dalyvauti daromuose nusikaltimuose.

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-4 1997 m. A.Baublio gauja darydama nusikaltimus pasitelkdavo į pagalbą ir kitus asmenis (D.Maciukevičių, R.Laniauską ir R.Nedzinską). Tačiau teismas jų nelaikė gaujos nariais ir išteisino, neįrodžius jų dalyvavimo padarant šiuos nusikaltimus.[443] Pagrindinis teismo argumentas buvo tas, jog jie buvo pasitelkiami tik konkretiems nusikaltimams padaryti, tarp jų ir kitų gaujos dalyvių nebuvo nustatyti glaudūs ryšiai ir kad jie savanoriškai būtų dalyvavę susivienijimo veikloje.

Vis dėlto įsigilinęs į byloje surinktus įrodymus, manau, jog ir šiuos asmenis galima pripažinti nusikalstamo susivienijimo dalyviais. Štai D.Mciukevičius vykdė visus A.Baublio nurodymus, kartu su kitais gaujos nariais dalyvavo prievartaujant bei sunaikinant ir sužalojant

---

[438] *Fedosiuk O.* Atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo kūrimą bei dalyvavimą jo veikloje (BK 227-1 str.) // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTA. 1997. Nr. 7-8. P. 22.
[439] Уголовное право России. Т. 2. Особенная часть. - Москва, 1999. P. 370.
[440] Žr. *Таганцев Н.С.* Уголовное уложение 22 марта 1903 г. СПб, 1904. P. 108.
[441] *Галиакбаров Р.Р.* Групповое преступление. - Свердловск, 1973. P. 131.
[442] Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-81/ 1996.
[443] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-4 1997.

V.Pockevičiaus turtą, prievartaujant V.Bakšio turtą. Tą patį galima pasakyti ir apie R.Laniausko bei R.Nedzinsko nusikalstamą veiklą. Jie taip pat paklusdavo kiekvienam A.Baublio nurodymui, su kitais gaujos nariais dalyvavo prievartaujant ir užvaldant A.Karapetjano ir P.Batrak turtą, užvaldant B.Kužukauskui priklausantį turtą. Minėti asmenys aktyviai dalyvavo daromuose nusikaltimuose, tarp jų ir kitų gaujos narių buvo glaudūs ryšiai (kiekvienas iš jų atlikdavo savo vaidmenį darant nusikaltimus, paklusdavo vadeivos nurodymams). Be to, nė vienas iš jų niekur nedirbo ir į gaujos nusikalstamą veiklą įsitraukdavo skatinami materialinio suinteresuotumo. Jie kiekvienu momentu buvo pasiryžę įvykdyti gaujos vadeivos nurodymą, Todėl galima kalbėti apie tai, jog jie suprato, kad ši gauja susikūrusi daryti nusikaltimus ir kad jie dalyvauja jos veikloje.

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-30/2000 m. G.Pinigis, A.Urbonas, R.Urbonas, N.Sereika, P.Survila, A.Brazdžiūnas, R.Sitnikas, A.Chadkevičius, M.Vilčinskas, D.Urbonas, M.Mieželis, M.Vanagas, M.Pauliukas, M.Šredersas, K.Turleckas, M.Mikalauskas, A.Mikalauskienė, Ž.Burokas, A.Snitičius buvo kaltinami nusikalstamo susivienijimo sukūrimu ir dalyvavimo jo veikloje - BK 227-1 str.[444]

Tačiau Ž.Burokas neprisipažino, kad dalyvavo nusikalstamo susivienijimo daromuose nusikaltimuose. Anot jo, jis tik nuveždavo kitus susivienijimo narius į nusikaltimo vietą ir nežinojo, kad jie daro plėšimus. Tačiau jo, kaip nusikalstamo susivienijimo dalyvio, vaidmenį patvirtina tai, jog jis šešis kartus savo bendrininkus nakties metu veždavo į užpuolimo vietas. Jo nežinojimą eliminuoja ir ta aplinkybė, kad kiti bendrininkai automobilyje vežė su nusikaltimo įrankiais ir priemonėmis. Taip pat po apiplėšimų jis padėdavo pakrauti į automobilį pagrobtas vertybes, parveždavo kitus gaujos narius atgal, dalyvaudavo pagrobto turto dalybose. Kiti gaujos nariai irgi patvirtino, kad šis asmuo žinojo apie daromus nusikaltimus ir prisidėjo prie jų darymo. Taigi išvardytų aplinkybių visuma leidžia tokį asmenį pripažinti nusikalstamo susivienijimo dalyviu.

Dalyvavimas nusikalstamame susivienijime yra tyčinis veiksmas. Nusikalstamo susivienijimo dalyvio tyčia turi suponuoti žinojimą, kad jis yra nusikalstamo susivienijimo narys ir dalyvauja jo veikloje, taip pat norą taip veikti:

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-30/2000 m. nustatyta, kad D.Šredersui kiti susivienijimo nariai pasiūlė prisidėti prie "chebrytės", sakydami, kad taip bus geriau, bus daugiau draugų. Jis tai suprato kaip kvietimą prisidėti prie Panevėžio nusikaltėlių gaujos. Sutiko. Suprato, kad privalės daryti nusikaltimus ir laikytis tam tikrų gaujos "įstatymų". Vienam iš gaujos narių pasakius, kad reikės susitikti su "vyresniais", jis suprato, kad su gaujos vadovais.[445]

Apibendrinus baudžiamąsias bylas galima teigti, kad teismų nuosprendžiuose paprastai analizuojama ir atsispindi atskirų nusikalstamo susivienijimo asmenų veikla. Iš tiesų

[444] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-106 1995.

tai yra būtina padaryti, tačiau dažnai užmirštama, o dažnai iš viso nesistengiama parodyti nusikalstamo susivienijimo veiklos apskritai. Tai, be abejo, neleidžia visapusiškai atskleisti šios bendrininkavimo formos. Pasak *R.R.Galiakbarovo*, kiekvienas nusikalstamo susivienijimo bendrininkas turi suprasti, kad jis priklauso susivienijimui, dalyvauja vykdant dalį ar visus susivienijimo suderintus veiksmus ir bendrai su kitais dalyviais, pasiskirstę vaidmenimis bei pagal iš anksto apgalvotą planą daro nusikaltimą.[446]

Taigi nekelia abejonių, kad pripažinimas grupės nusikalstamu susivienijimu priklauso ir nuo subjektyvaus faktoriaus. Tačiau kaip turėtų pasireikšti savo priklausomumo tokiai grupei suvokimas. Juk nusikaltėlis gali net neįsivaizduoti, kad grupė teisiškai vertinama kaip nusikalstamas susivienijimas (jis gali būti net ir tokio termino negirdėjęs). Todėl pakanka bendro pobūdžio suvokimo, kad jis priklauso apskritai pastoviai nusikaltėlių grupei. Šis teiginys visiškai atitinka bendrą nuostatą, kad esant tyčinei kaltei kaltininkas turi suprasti savo veikos pavojingumą, bet ne neteisėtą jos pobūdį (įstatymų nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės). Tad subjektyvus faktorius pasireiškia supratimu, kad asmuo priklauso pastoviai nusikaltimais užsiimančiai grupei, ir noru dalyvauti jos veikloje. Ar mes turime suvokti, kad nusikaltėlis suvokia teisinį grupės vertinimą, ar užtenka to, kad jis suvokia savo priklausomybę tokiai grupei? Manau, kad bendrininkas turi suprasti savo priklausomybę, netgi galima pasakyti, nusikaltėlių grupei, t.y. turi suprasti savo veikos pavojingumą. O savo veikos pavojingumo suvokimas reiškia, kad jis supranta savo priklausomybę ne bet kokiai, o nusikaltėlių grupei. Manau, kad iš subjektyviosios pusės to pakanka. Nereikalaujama iš bendrininko būtent teisinio nusikalstamo susivienijimo vertinimo suvokimo.

Štai Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1-31 1998 m., J.R.S.Castellanos nusikalstamame susivienijime ir jo daromuose nusikaltimuose dalyvavęs A.Dudinas prisipažino dalyvavęs tokiame susivienijime ir jo daromuose nusikaltimuose.[447] Į kokią organizaciją pateko, jis supratęs po pirmo automobilio vagystės. Būtent jis suprato, kad veikia nusikalstamoje grupuotėje, kuri turi savo vadovą, susikūrusi daryti sunkius nusikaltimus ir norėjo joje dalyvauti. Manau, jog visiškai nesvarbu, kada asmuo suprato, kad priklauso nusikaltėlių gaujai.

Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-30/2000 m. "Vyšniukų" gaujos narys A.Urbonavičius teigia, kad tai, jog A.Pinigis yra sukūręs gaują ir jai vadovauja, jis suprato tik po 2-3 mėnesių.[448] Nors gaujos sukūrimo pradžioje, kai A.Pinigis surinko visus asmenis į "strielką" ir paaiškino gaujos egzistavimo principus, visi suprato, kad gaujai

---

[445] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-30/ 2000.
[446] *Галиакбаров Р.Р.* Квалификация групповых преступлений. - Москва, 1980. Р. 31-32.
[447] Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-31 1998.
[448] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-30/ 2000.

vadovaus A.Pinigis ir kuo ji užsiims. Be to, pats A.Urbonavičius duodamas parodymus teigia, kad bendravimas ir gaujos reikalų aptarimas vykdavo treniruočių metu. Taigi svarbiausias yra jo suvokimas, kad priklauso nusikaltėlių gaujai.

Nusikaltėlis gali daugiau ar mažiau suvokti savo priklausomybę nusikalstamam susivienijimui. Tačiau svarbiausia čia yra ne suvokimo visapusiškumas, o pats tokio suvokimo buvimas. Juk suvokdamas savo priklausomybę nusikalstamam susivienijimui subjektas save jau sieja su grupiniais interesais. Ši asociacija taip pat gali būti daugiau ar mažiau visapusiška. Asmuo, suprasdamas grupės interesus, kartu gali norėti įgyvendinti ir savo asmeninį interesą. Tačiau, kaip teigia *N.G.Ivanovas*, grupinių imperatyvų priėmimas vis dėlto yra svarbiausias priklausomybės grupei bruožas.[449]

Įdomus kaltinamojo I.Achremovo subjektyviosios pusės įrodinėjimas Vilniaus m. prokuratūros organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamojoje byloje Nr.10-2-388-93 (V.Lingio nužudymo baudžiamoji byla), kurioje I.Achremovas neigė esąs "Vilniaus brigados" narys, o žurnalistą nužudė tik bijodamas dėl savo gyvybės.[450] Tačiau ši kaltinamojo pozicija rodo, jog jis vis dėlto laikė save šio nusikalstamo susivienijimo nariu, žinojo, kad jam vadovauja B.Dekanidzė, suvokė pavaldumo principus, jautė realią grėsmę savo gyvybei už įsakymų nevykdymą. Taigi nors V.Lingį nužudė ir ne savo noru, t.y. prieš savo valią, bet išliko susivienijimo dalyviu.

Šiaulių apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1/12-25 2000 m., A.Kibildžio sukurto nusikalstamo susivienijimo nariai V.Kupreščenko, V. Bernotas, N.Preibys buvo kaltinami dalyvavimu jo veikloje, tačiau nė vienas neprisipažino esą jo dalyviai.[451] Tačiau remiantis byloje surinktais įrodymais galima teigti, jog šių asmenų dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje yra neginčytinas. V.Kupreščenko dalyvavo prievartaujant R.Jasiukėno turtą. V.Bernotas dalyvavo sprogdinant parduotuvę "Šiaulių baldai" ir 'Valstybinę mokesčių inspekciją." N.Preibys dalyvavo pasikėsinant tyčia sunaikinti ar sužaloti padegimo būdu S.Bgdono turtą, prievartaujant R.Lešinsko turtą bei sprogdinant "Šiaulių technocentras" parduotuvę. Visi minėti asmenys žinojo, kad jiems vadovauja A.Kibildis, vykdė jo tiesioginius ar per kitus asmenis nurodymus. Taigi darytina išvada, jog jie sąmoningai dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje.

Subjektyviosios pusės atžvilgiu įdomus pavyzdys susijęs su garsia A.Dovydovo automobilių vagių gauja Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloja Nr.1A-130/2000 m. Dviejų asmenų (T.Butrimo ir E.Linkos) veikla pasireiškė tuo, kad jie iš anksto žinodami

---

[449] *Иванов Н.Г.* К вопросу о понятии группы в российском уголовном праве // Государство и право. 2000. No. 11. P. 49.

[450] Vilniaus m. prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudžiamoji byla Nr. 10-2-388-1993.

sistemingai iš nusikalstamo susivienijimo narių supirkinėdavo vogtus automobilius.[452] Iš tiesų remiantis byloje surinktais įrodymais galima teigti, jog šie asmenys ilgą laiką dažniausiai iš tų pačių asmenų įsigydavo vogtus automobilius, suvokdami, kad tokiais savo veiksmais jie leidžia nusikaltimų vykdytojams tikėtis nuolatinės jų pagalbos realizuojant vogtą turtą. Įgyvendindami paskutiniąją šio nusikalstamo susivienijimo veiklos stadiją- realizuodami vogtus automobilius, jie visiškai suprato savo priklausomybę nusikalstamam susivienijimui, kuris buvo sukurtas daryti sunkius nusikaltimus.

Nusikalstamo susivienijimo nariu būtų galima pripažinti ir tokį asmenį, kuris padeda įgyvendinti nusikalstamo susivienijimo nusikalstamus tikslus, teikdamas tam tikras paslaugas, pvz., teisėsaugos institucijų, muitinės pareigūnai už tam tikrą atlygį teikia grupuotei informaciją ir pan. Tačiau norint tokius asmenis pripažinti susivienijimo nariais, reikia įrodyti jų ryšio su nusikalstama grupuote nuolatinį pobūdį, jog jie suprato, kad šis susivienijimas susikūręs daryti nusikaltimus ir kad jie suprato, jog dalyvauja jo veikloje, įsipareigoja jam.

Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr.1A-130/2000 m. nurodoma, kad A.Dovydovas, organizuodamas nusikalstamą susivienijimą, į jį įtarukė ir buvusį Vilniaus raj. PK kelių policijos darbuotoją V.Novošinskį, pravarde "Vovka ment," arba "Vovka GAI", kuris vogtus automobilius lydėdavo iki LR valstybės sienos. Toje pačioje byloje nurodoma, kad V.Pyžas, būdamas kelių policijos inspektoriumi, A.Dovydovui perdavė 16 pagrobtų transporto priemonių registracijos liudijimų.[453]

Taigi tiek vienas, tiek ir kitas asmuo suprato, kad įsipareigoja nusikalstamam susivienijimui ir dalyvauja jame skatinami savanaudiškumo motyvo.

Tam tikrais atvejais narystė grupėje gali būti specifiško pobūdžio.

Štai Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.2-4-47/99 m. K.Janušas buvo kaltinamas dalyvavęs nusikalstamo susivienijimo, kuris užsiminėjo plėšimais iš pasiturinčių asmenų butų, veikloje[454]

K.Janušo vaidmuo pasireiškė tuo, jog jis kitiems grupuotės nariams nurodydavo pasiturinčiai gyvenančius asmenis, kurių turtą iš butų būtų buvę galima užvaldyti. Teismas konstatavo, jog byloje nesurinkta pakankamai įrodymų, leidžiančių teisiamąjį K.Janušą nuteisti pagal BK 227-1 str. Savo sprendimą jis motyvavo tuo, kad nurodęs pasiturinčiai gyvenantį asmenį K. Janušas suprato, jog grupuotė nori šį turtą užvaldyti slaptos vagystės būdu. Apie tai, kad svetimas turtas bus užvaldytas ginkluotų plėšimų būdu, K.Janušas

[451] Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/ 12-25 2000.
[452] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130/ 2000.
[453] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130/ 2000.
[454] Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2-4-47 / 1999.

nežinojo, nes jis nedalyvavo pasiruošiant plėšimams, jis nepadėjo nusikaltimo vykdytojams ginkluojantis, darant kaukes, slepiančias veidus, nežinojo ir plėšimo darymo laiko.

Taigi teismas laikė, jog minėto asmens vaidmuo buvo toks tik nurodyti namus, kurių gyventojų turtą būtų galima užvaldyti. Vadinasi, kad K.Janušas yra šių nusikaltimų bendrininkas, t.y. padėjėjas ir atsako tik už tą nusikaltimą, kurį buvo sutarta padaryti. Jis negali atsakyti už vykdytojų ekscesą. K.Janušo veiksmai buvo kvalifikuoti pagal BK 18 str. 6 d. ir 148 str. 3 d. (įstatymo, galiojusio iki 1995 m. sausio 1 d. redakcija).

Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr.1A-130/2000 m. T.Butrimas ir E.Linka buvo kaltinami tuo, jog dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje, realizuodavo žinomai nusikalstamu būdu gautą turtą, t.y. padarė nusikaltimus, numatytus BK 227-1 str. ir 281 str. 2 d.[455]

Nors kaltinami asmenys reguliariai, ilgą laiką, daugeliu atvejų iš tų pačių asmenų įsigydavo vogtus automobilius ir žinojo, kad juos įsigyja iš nusikalstamo susivienijimo narių, kitaip tariant, jie įgyvendindavo nusikalstamo susivienijimo veiklos paskutinę stadiją - realizuodavo vogtą turtą, teismas tokius jų veiksmus suprato kaip nusikaltimo vykdytojų skatinimą daryti nusikaltimus bei tikėtis nuolatinės jų pagalbos realizuojant vogtą turtą ir nepripažino nusikalstamo susivienijimo dalyviais. Jų veiksmai pagal BK 281 str. 2 d. ir 18 str. 5 d buvo įvertinti kaip kurstytojų. Manau, jog toks teismo argumentas yra nepateisinamas ir šių asmenų veiksmų vertinti kaip kurstymo negalima.

Manyčiau, jog dalyvavimas nusikalstamame susivienijime galimas tik veikimu. Kita vertus, veikimo forma gali būti ir aktyvi, ir pasyvi.

Pakaktų nustatyti vien tik pasyvią narystę nusikalstamame susivienijime ir tokiems jo nariams galima inkriminuoti BK 227-1 str. požymį - dalyvavimą. Tokią išvadą patvirtina dabar galiojančio Baudžiamojo kodekso 227-1 str. trečia dalis, kurioje numatyti ne tik nusikalstamo susivienijimo daromuose nusikaltimuose dalyvavę, bet ir tokiam susivienijimui priklausę asmenys.[456] Panaši nuostata įtvirtinta ir LR Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatyme[457], kuriame įvardijami asmenys, kurie gali būti susiję su nusikalstamo susivienijimo veikla arba gali priklausyti nusikalstamam susivienijimui, t.y. asmenys, kurie teikia nusikalstamam susivienijimui finansinę ar materialinę paramą bei informaciją, naudingą nusikalstamai veiklai plėtoti.

Pasyvios narystės atvejį patvirtina ir *V.Pavilonis*. Pasak jo, nusikalstamame susivienijime asmuo gali dalyvauti, pvz., tik kaip šio susivienijimo vadeivų valios

---

[455] Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-130/ 2000.

[456] Baudžiamojo kodekso 227-1 str. 3 d.

[457] Lietuvos Respublikos Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas. 1997 m. liepos 1 d. Nr. VIII-353. Skelbta: Valstybės Žinios, 1997 07 23, Nr.: 69. Publikacijos Nr.: 1731, Valstybės Žinios, 2001 07 11, Nr.: 60. Publikacijos Nr.: 2138.

vykdytojas.[458] *P.Grišajevas* tvirtina, kad atskiri susivienijimo nariai gali dalyvauti ne visuose nusikaltimuose, kuriuos padaro tam tikri nusikalstamo susivienijimo nariai, gali nežinoti visų narių ar vadovų, tačiau jie, žinodami susivienijimo pobūdį ir tikslus, turi vienu ar kitu būdu išreikšti norą tapti jo nariu ir būti priimtam į jį. Anot mokslininko, įstojimo tvarka gali būti labai skirtinga, tačiau svarbu, kad nuo įstojimo momento asmuo laikytų save susietą su kitais grupės nariais nusikalstamo tikslo bendrumu, o jie savo ruožtu galėtų tikėtis mažiau ar daugiau aktyvios naujojo nario pagalbos.[459]

Manau, kad labai tiksli šiuo klausimu yra profesoriaus *V.Piesliako* pozicija, jog pakaktų nustatyti, kad asmuo identifikuoja save kaip nusikalstamos grupės narį ir žino, jog ta grupė užsiima nusikalstama veikla.[460]

Šiaulių apygardos teismo baudžiamosios bylos Nr.1/12-25 2000 m. epizode dėl tyčinio parduotuvės "Šiaulių technocentras" turto sunaikinimo ir sužalojimo padegimo ir sprogdinimo būdais N.Preibys neigė esąs nusikalstamo susivienijimo narys, tvirtino, jog nepažįsta jokio A.Kibildžio bei negavo jokio nurodymo padaryti šį nusikaltimą.[461] Tačiau jo dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje įrodo tokios aplinkybės: parduotuvės susprogdinimą A.Kibildis pavedė kitam susivienijimo nariui M.Staneliui, kuris surado N.Preibį ir pasiūlė jam padaryti šį nusikaltimą, sakydamas, jog tai yra A.Kibildžio užsakymas. N.Preibys žinojo, kad M.Stanelis priklauso A.Kibildžio grupuotei ir kuo ši užsiima. Be to, pats N.Preibys duodamas parodymus sakė, kad supratęs, jog už įvykdytą sprogimą bei benzino butelio įmetimą į parduotuvę "Technocentras" moka A.Kibildis. Beje, dar prieš tai M.Stanelis ir N.Preidys kartu dalyvavo prievartaujant R.Lešinsko turtą, naudodami prieš jį fizinį smurtą.

Toje pačioje baudžiamojoje byloje V.Bernotas taip pat neigė dalyvavęs A.Kibildžio organizuotame nusikalstamame susivienijime. Tačiau dviejuose nusikaltimuose - sprogdinant parduotuvę "Šiaulių baldai" ir Valstybinę mokesčių inspekciją jo vaidmuo įrodytas visiškai. Tiek vienu, tiek ir kitu atveju V.Bernotas gavo sprogmenis, žinojo, kad jie priklauso A.Kibildžiui. A.Bernotas sprogmenis gamino savo bute, pats nustatydavo pagamintų sprogmenų sprogimo laiką, apie jų pagaminimą informuodavo A.Kibildį.

Taigi galima teigti, kad N.Preibys ir V.Bernotas žinojo, kad jiems vadovauja A.Kibildis, o vykdydami A.Kibildžio tiesiogiai ar per kitus asmenis nurodymus, sąmoningai dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje.

---

[458] *Pavilonis V.* Nusikaltimai viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. - V., 2000. P. 146.
[459] *Гришаев П.И., Кригер Г.А.* Соучастие по уголовному праву. - Москва, 1959. P. 63.
[460] *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1. P. 39.
[461] Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/12-25 2000.

Anot dr. *K.Jovaišos*, dalyvavimas turėtų būti ne bet koks, o aktyvus.[462] Akivaizdu, jog tų susivienijimo dalyvių, kurie atlieka organizatoriaus ar vadovo funkcijas, veiklą galime pavadinti aktyvia.

Šiaulių apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr.1/12-25 2000 m. A.Kibildis ne tik organizavo, vadovavo, bet ir pats dalyvavo darant sunkius nusikaltimus. Jis pats nuveždavo susivienijimo narius į nusikaltimo vietą, nurodydavo nusikaltimo objektą, pats asmeniškai dalyvavo prievartaujant turtą.[463]

Tačiau apskritai dalyvavimo sąvoka lieka neapibrėžta, o iš susivienijimo sudėties pašalinus vadovo buvimą susivienijimo dalyvio samprata iš viso lieka neaiški. Todėl dalyvavimą apibūdinančius požymius reikėtų vertinti kartu su visa nusikalstama susivienijimo veikla. Priešingu atveju jie neleistų identifikuoti asmenį kaip nusikalstamo susivienijimo narį.

Štai kaip vaizdžiai dalyvavimą apibūdina tarpukario Lietuvos teisininkas *P.Mikalauskas*, nagrinėdamas Klaipėdos krašto baudžiamojo statuto nuostatas:[464] "Dalyvavimas gali pasireikšti bet kokia dalyvio darbuote, kad būtų pasiektas tikslas. Dalyviu reikėtų pripažinti tą, kuris prisidėjo prie veiksmo įvykdymo, kokio jis pats siekė bet kuriuo nors būdu fiziškai arba nefiziškai. Dalyvavimo nusikalstamame susivienijime esmė yra ta, kad jo dalyvis bendrai veikia su kitais bendrininkais ir siekia bendro tikslo. Pakanka, kad jis bet kaip iš savo pusės prisideda, nebūtinai pats tiesiogiai dalyvaudamas ir nebūtinai pats atskirus veiksmus atlikdamas. Kiekvieno dalyvio veiksmas, aktyvus ar pasyvus, įgyja tik tuomet baudžiamosios teisės atžvilgiu svarbos ir tik tuomet tegali būti vertinamas, ar jis neteisėtas, kaltas ir t.t., kai savo pradu sutampa su neteisėtai įvykdyta pasekme. T.y. svarbus momentas-nusikalstamo darbo priežastingumo su jo pasekme santykis. Kiekvienas žmogaus veiksmas yra pagrįstinas kuriuo nors priežastingumu, kuris vėl yra pagrįstas kuria nors priežastimi ir t.t."[465]

Netgi, to meto Vyriausiojo teismo šiuo klausimu paskelbti sprendimai yra labai naudingi vertinant dabartinį dalyvavimą nusikalstamame susivienijime. Anot šio teismo, "dalyvis yra tas, kuris svetimojo veiklą paremia savąja. Jis prisideda prie kito žmogaus veiklos darbu ir svetimos valios parama. Dalyvavimo esmė glūdi tame, kad kiekvienas dalyvių siekia pasekmių ne svetimųjų naudai, o savo, tačiau pagal bendrą pasiryžimą ir suvienytomis pajėgomis. Pakanka jeigu susivienijimo dalyvis išvysto tokią veiklą, kurios siekis yra nusikalstamąjį darbą įvykdyti arba jį primesti, paremti, sudaryti palankias jo įgyvendinimo sąlygas. Nereikalinga, kad toji dalyvio veikla būtų pasiekusi didelės reikšmės

---

[462] *Jovaišas K.* Bendrininkavimo formos: reglamentavimo ir įrodinėjimo problemos // Teisės problemos. 1998. Nr. 3-4. P. 59.
[463] Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/ 12-25 2000.
[464] *Mikalauskas P.* Nusikaltimas ir bendrininkystė. - Kaunas, 1937. P. 51.
[465] Žr. Ten pat. P. 71.

arba didelio masto, arba ypatingo stropumo. Užtenka bet kokios veiklos, kuria siekia įvykdyti nusikalstamą darbą."[466] Patikslinant tuo metu priimtus Vyriausiojo teismo sprendimus, reikėtų pasakyti, jog šiuo atveju veiklą negalima sieti su neveikimu.

Jau minėtas teisininkas *P.Mikalauskas* patvirtina, kad norint įvertinti asmenį kaip nusikalstamojo darbo dalyvį baudžiamojo statuto prasme, reikalinga prieiti išvadą, kad jis prisidėjo iš pasiryžimo. Tačiau kokio laipsnio yra tas prisidėjimas, tirti nesvarbu, nes visiškai pakanka nustatymo, jog asmuo prisidėjo prie nusikalstamojo darbo įvykdymo siekdamas pasekmių kaip savo darbo vaisių[467]. Taigi priežastinis ryšys nusikalstamame susivienijime įgauna naują kokybę.

Be abejo, visi nusikalstamo susivienijimo nariai jau vien už dalyvavimą jame turėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn, nes tai rodo jų pasiryžimą daryti nusikaltimus, o tai kelia pavojų visuomenei. Dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje - tai buvimas grupės nariu. Jis laikomas baigtu nuo to momento, kai kaltininkas tampa grupės nariu. Nusikalstamo susivienijimo dalyviai, kurie nedaro nusikaltimų, gali atlikti kitus veiksmus, kuriais užtikrintų nusikalstamo susivienijimo egzistavimą ar funkcionavimą. Jeigu nusikalstamo susivienijimo nariai padaro konkrečius nusikaltimus, be LR BK 227-1 str., jiems turi būti inkriminuojami ir atitinkami kiti Baudžiamojo kodekso straipsniai.[468] Tačiau teisinėje literatūroje šiuo klausimu pasitaiko ir kitokių nuomonių, kurios prieštarauja minėtam Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimui.[469]

Dalyvavimo padarant nusikaltimą laipsnis ir pobūdis - objektyvios kategorijos, apibūdinančios specifinius bendrininkavimo ypatumus. Didesnis ar mažesnis dalyvavimo laipsnis priklauso nuo bendrininko veiksmų reikšmės nusikalstamam rezultatui pasiekti. Anot *A.Klimkos*, dalyvavimo pobūdis - tai kokybinė bendrininko įnašo į bendrą nusikaltimo padarymą charakteristika. Dalyvavimo pobūdį nusako tiek dalyvavimo laipsnis, tiek ir nemaža kitų aplinkybių: atkaklumas, atliekant savo nusikalstamą vaidmenį, ypatingi bendrininkų tarpusavio santykiai ir pan.[470] Todėl įvertinti kiekvieno bendrininko dalyvavimo padarant nusikaltimą laipsnį ir pobūdį yra būtina individualizuojant jo atsakomybę esant bet kokiai bendrininkavimo formai. Tais atvejais, kai nusikalstamos organizacijos nariai padaro

---

[466] Lietuvos Vyriausiojo teismo sprendimai: RG. 55,61; RG. 58, 279; RG 26, 346; RG 28, 306.

[467] *Mikalauskas P.*Nusikaltimas ir bendrininkystė. - Kaunas, 1937. P. 77.

[468] Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas "Dėl teismų praktikos nagrinėjant nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2.

[469] Štai baudžiamosios teisės bendrosios dalies vadovėlyje teigiama, kad tais atvejais, kai nusikalstamo susivienijimo dalyviai padaro nusikaltimus, numatytus BK 8-1 str., tačiau jų sankcija yra švelnesnė, negu numatytų BK 227-1 str., tikslingiau būtų laikytis bendros taisyklės, jog pavojingesnis nusikaltimas apima lengvesnį (mažiau pavojingą) ir nereikalauja savarankiško kvalifikavimo. Žr. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. V., 1998. P. 149.

[470] *Klimka A.* Bendrininkų atsakomybės principai // Socialistinė teisė. 1971. Nr. 1. P. 16-17.

nusikaltimus, neatsižvelgiant į jų vaidmenis padarant tuos nusikaltimus, jie laikomi vykdytojais ir jų veiksmai kvalifikuojami be nuorodos į BK 18 str.

Baudžiamojo kodekso ypatingojoje (specialiojoje) dalyje siūlyčiau numatyti baudžiamąją atsakomybę už susivienijimo organizavimą ir dalyvavimą jame. Taip pat atskirame straipsnyje, be nusikalstamo susivienijimo organizavimo bei vadovavimo, pateikti ir dalyvavimo nusikalstamame susivienijime sąvoką:

Dalyvavimas - tai buvimas nusikalstamo susivienijimo nariu arba (ir) nusikaltimų darymas kartu su juo.

Įrodyti nusikalstamo susivienijimo kūrimą bei dalyvavimą jame remiantis vien tik asmenų parodymais, manau, nepakanka. Todėl sunku nustatyti ir įrodyti nusikalstamos grupuotės narių nusikalstamus tarpusavio ryšius. Visiškai pritarčiau mokslininko *K.Šimkaus* pozicijai, kuris siūlo tokius įrodymus surinkti išankstiniame periode iki baudžiamosios bylos iškėlimo, t.y. operatyvinio tyrimo metu turi būti ne vien mechaniškai kaupiama informacija, bet lygiagrečiai sprendžiami klausimai apie jos legalizavimo galimybes.[471]

[471] *Šimkus K.* Operatyvinės veiklos panaudojimo kovoje su organizuotu nusikalstamumu problemos ir perspektyvos // Mokslo darbai. LTA. 1994. Nr. 2. P. 105.

* * * * *

*

Siūlau ypatingojoje (specialiojoje) Baudžiamojo kodekso dalyje numatyti atskirą straipsnį, numatantį baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamo susivienijimo organizavimą ir dalyvavimą jo veikloje:

Nusikalstamo susivienijimo organizavimas ir dalyvavimas jame.

1. Tas, kas dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje,
baudžiama...
2. Tas, kas organizavo nusikalstamo susivienijimo veiklą arba jai vadovavo,
baudžiama...
3. Tas, kas organizavo, vadovavo arba kitaip dalyvavo šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje,
baudžiama...

Taip pat siūlyčiau ypatingojoje (specialiojoje) Baudžiamojo kodekso dalyje numatyti atskirą straipsnį, kuriame būtų išaiškintos dalyvavimo, organizavimo ir vadovavimo sąvokos.

Sąvokų išaiškinimas.

1. ***Dalyvavimas - tai buvimas nusikalstamo susivienijimo nariu arba (ir) nusikaltimų darymas kartu su juo.***
2. ***Organizavimas - tai toks dalyvavimas, kai atliekami veiksmai, susiję su nusikalstamo susivienijimo subūrimu.***
3. ***Vadovavimas - tai toks dalyvavimas, kai atliekami veiksmai, susiję su vadovavimu nusikalstamam susivienijimui.***

Išvados ir pasiūlymai.

1. Šiuolaikinį organizuotą nusikalstamumą galima drąsiai pavadinti šiuolaikinio pasaulio problema. Tai ne kartą pabrėžė tarptautinės organizacijos: Jungtinių Tautų Organizacija, Europos Taryba, grupė G7/P8, Europos Sąjunga ir kitos. savo konvencijose, rekomendacijose, rezoliucijose ar kituose tarptautiniuose dokumentuose. Socialinių ir ekonominių procesų globalizacija sudarė prielaidas ir nusikalstamumo globalizacijai, darančiai ją vis labiau organizuotą, transnacionalinę. Pasaulis vienijasi ekonomikos, transporto, kultūros, politikos ir kitų sričių klausimais. Tačiau ši tendencija būdinga ir kriminaliniams procesams. Nusikalstami susivienijimai kur kas greičiau negu įvairių šalių valstybinės sistemos reaguoja į visų tipų komunikacijų plėtrą, į pasienio kontrolės lengvatas ir palengvintą judėjimą. Nusikalstamumas vis labiau tampa tarptautinis, keičiasi jo strategija.

Svarbesni tarptautiniai dokumentai, susiję su organizuotu nusikalstamumu, yra: 1988 m. Vienos konvencija "Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių bei psichotropinių medžiagų apyvarta," JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr.45/123 "Dėl tarptautinio bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu"; Neapolio politinė deklaracija ir Globalinio veiksmo planas prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą; 1990 m. konvencija "Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo"; Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr.R(96)8 "Dėl baudžiamosios politikos besikeičiančioje Europoje," Europos Tarybos rekomendacija Nr.R(97)13 "Dėl liudytojų apsaugos," Finansų komisijos (FATF) rekomendacijos, skirtos kovai su pinigų plovimu; 2000 m. konvencija "Prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą" ir kt.

Išanalizavus tarptautinių organizacijų veiklą galima teigti, kad įtakojant organizuotą nusikalstamumą jos daugiausia: 1. teikia pasiūlymus kaip tobulinti nacionalinius įstatymus (siūlo kriminalizuoti dalyvavimą organizuotose nusikalstamose grupuotėse, užtikrinti nusikalstamu būdu įgyto turto konfiskavimą, užtikrinti liudytojų apsaugą, valstybių bendradarbiavimą kovojant su organizuotu nusikalstamumu ir kt.). 2. numato atitinkamas priemones kovojant su tokiomis organizuoto nusikalstamumo veiklos sritimis kaip neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta; pinigų plovimu; korupcija; nelegali migracija.

2. Visame pasaulyje veikia atskiros nusikalstamos grupuotės, besiskiriančios dydžiu, geografine padėtimi, giminystės ryšiais, veiklos sferomis tiek savo šalies viduje, tiek ir už jos ribų, vidaus struktūra, veiksmų kombinacijomis ir pan. Atskiros šalies organizuotas nusikalstamumas išsiplėtoja tam tikromis tos šalies istorinėmis sąlygomis, todėl negali būti

vienodas. Visi be išimties mokslininkai pripažįsta, kad šiuolaikinis organizuotas nusikalstamumas yra tarptautinio pobūdžio, tačiau formuojantis jo struktūriniam modeliui, ypač didelę reikšmę turi šalies ekonominės, socialinės, kultūrinės ir kitos sąlygos. Konkrečios organizuoto nusikalstamumo formos, pasireiškiančios atskiroje valstybėje, yra nulemtos specifinių veiksnių, kuriems įtakos turi socialinės, ekonominės sąlygos ir toje valstybėje nusistovėję nuosavybės santykiai. Todėl organizuoto nusikalstamumo samprata turi būti pagrįsta tos valstybės nusikalstamumo realijomis.

Kriminologinės literatūros, tarptautinių aktų analizė leidžia teigti, jog šiuo metu nėra vieno visuotinai pripažinto organizuoto nusikalstamumo apibrėžimo. Tai galima paaiškinti skirtingu traktavimu ir skirtingose valstybėse esančiais šio reiškinio savitumais.

3. Bandydamas apibrėžti organizuoto nusikalstamumo sampratą, autorius siūlo atsisakyti griežtos ir dogmatiškos definicijos. Autoriaus siūloma tokia šio reiškinio samprata:

Organizuotas nusikalstamumas - tai specifinė struktūrizuota kriminalinė veikla, glaudžiai susijusi su ekonomika ir profesionaliu nusikalstamumu, naudojanti įvairias smurto formas, korupciją ir protekcionizmą bei siekianti nepagrįstos ekonominės naudos.

Pagrindiniais organizuoto nusikalstamumo požymiais autorius laiko:

1. ***bendrininkavimą iš anksto susitarus;***
2. ***tam tikro tipo nusikalstamą veiklą;***
3. ***ekonominės naudos siekimą;***
4. ***prievartos naudojimą (ar pasiryžimą ją naudoti);***
5. ***hierarchinę struktūrą ir pasiskirstymą funkcijomis;***
6. ***korupcijos ar protekcionizmo naudojimą savo veikloje;***
7. ***siekimą monopolijos*;**

4. Organizuoto nusikalstamumo sąvoka yra ir kriminologinė, ir baudžiamoji teisinė. Tad kriminologiniu aspektu kriminologija atlieka didžiulį vaidmenį apibrėžiant organizuoto nusikalstamumo reiškinį ir išskiriant jo požymius, kadangi šios sąvokos pagrindu konstruojami baudžiamieji įstatymai, kurie numato baudžiamąją atsakomybę už įvairias organizuoto nusikalstamumo formas.

5. Lietuvoje organizuoto nusikalstamumo užuomazgos susiformavo dar tuometinėje TSRS iki atkuriant nepriklausomybę Lietuvoje.

Analizuodamas organizuoto nusikalstamumo plėtrą Lietuvoje, autorius daro išvadą, jog organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje išgyveno du savo raidos etapus. Pirmasis etapas siejamas su 1990 m. pradžia iki 1995 m., o po 1995 m. prasidėjo naujas organizuoto nusikalstamumo etapas.

Pirmame organizuoto nusikalstamumo plėtros etape nusikalstamumas keitėsi ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai. Išaugo turtinių nusikaltimų skaičius, ypač turto prievartavimų, vagysčių iš butų, automobilių vagysčių, plėšimų. Žymiai padidėjo sunkių smurtinių nusikaltimų skaičius, jie dažnai padaromi panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogmenis. Buitinius nužudymus pakeitė iš anksto suplanuoti nužudymai, nužudymai iš savanaudiškų paskatų, nužudymai kaip sąskaitų suvedimo priemonė. Atsirado nužudymai pagal užsakymą. Be abejo, atsirado ir naujų, laisvos ekonomikos rinkai būdingų nusikalstamumo formų bei rūšių: ekonominiai nusikaltimai, turto prievartavimai, organizuoti profesionalūs nusikaltimai, kontrabanda, spalvotųjų metalų grobimai. Aišku, kad greta to, egzistavo ir grynai kriminalinės grupuotės, užsiimančios vagystėmis iš butų, automobilių vagystėmis, plėšimais ir pan.

Sukaupusios didesnį kapitalą organizuotos nusikalstamos grupuotės buvo suinteresuotos legalizuoti nusikalstamu būdu įgytas lėšas. Tad, priėmus Turto privatizacijos įstatymą, prasidėjo visuotinis valstybinės nuosavybės privatizavimas.

Antrojo organizuoto nusikalstamumo plėtros etapo analizė leidžia teigti, jog šiame etape nusikalstamos grupuotės atsisako reketo kaip pagrindinio pelno šaltinio ir imasi perspektyvesnės ir pelningesnės, kartu ir mažiau rizikingos prostitucijos organizavimo, narkotikų platinimo, nelegalių lošimo namų laikymo veiklos ir pan.

Pasikeitė organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklos metodai. Nuo smurtinių veiksmų jos pereina prie taikaus bendradarbiavimo ir kriminalinės rinkos pasidalijimo. Pasikeitė daromų nusikaltimų struktūra, organizuotos grupuotės tapo profesionalesnės. Jų profesionalumą rodo tai, kad nusikaltėliai stengiasi palikti kuo mažiau nusikalstamos veiklos pėdsakų, grupuotės sėkmingai gali persiorientuoti iš vienos nusikalstamos veiklos į kitą. Taip pat stengiasi nusikalstamu būdu įgytas lėšas vis plačiau investuoti į legalų verslą.

6. Analizuodamas dabartinę organizuoto nusikalstamumo padėtį Lietuvoje, autorius daro išvadą, kad šiuo metu išlieka aktuali organizuoto nusikalstamumo ir kovos su juo problema. Statistikos duomenys rodo, jog baudžiamųjų bylų, iškeltų pagal BK 227-1 str., beveik nėra, realiai nuteistų asmenų taip pat, ir todėl gali atrodyti, kad organizuotas nusikalstamumas jau pažabotas. Tačiau autorius mano, kad statistikos duomenys nerodo tikrosios organizuoto nusikalstamumo padėties Lietuvoje, nes aprėpti visas organizuoto nusikalstamumo struktūras, tiek tas, kurios atsispindi statistikoje, tiek ir tas, kurių veikla yra latentinė, yra be galo sudėtinga. Be to, statistikos duomenys apie organizuotą nusikalstamumą gali atsispindėti ne tik per grupinį nusikalstamumą, bet ir per pavienių asmenų padarytus nusikaltimus.

7. Galiojančiame Baudžiamajame kodekse nėra išsamiai ir vienareikšmiškai apibrėžtos bendrininkavimo formos ir jų įtaka baudžiamajai atsakomybei. Baudžiamojo kodekso

bendroje dalyje nėra nei bendrininkavimo formos sampratos, nei atskirų bendrininkavimo formų išvardijimo. Bendrininkavimo formos išskiriamos tik specialiojoje Baudžiamojo kodekso dalyje. Tai - grupė asmenų, grupė iš anksto susitarusių asmenų, gauja, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas. Kyla klausimas, kokios iš baudžiamajame kodekse minimų bendrininkavimo formų atspindi organizuoto nusikalstamumo reiškinį? Autorius daro išvadą, kad galiojančiame Baudžiamajame kodekse dabar yra dvi bendrininkavimo formos, kurias galima laikyti organizuoto nusikalstamumo baudžiamosiomis teisinėmis išraiškomis. Tai - organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas. Būtent šias dvi bendrininkavimo formas vienija požymiai, kurie yra būdingi organizuoto nusikalstamumo reiškiniui.

8. Baudžiamosios teisės teorija taip pat išskiria bendrininkavimo formas, tačiau baudžiamosios teisės specialistai iki šiol negali prieiti prie vienos nuomonės ir nurodo skirtingas bendrininkavimo formas, išskiria skirtingus jų klasifikavimo kriterijus. Kartu kyla sunkumų atribojant vieną bendrininkavimo formą nuo kitos.

Autorius daro išvadą, jog bendrininkavimo formų klasifikacija, pasirenkant vieną ar kitą klasifikavimo kriterijų, yra labai įvairi, tačiau neišbaigta. Galima drąsiai teigti, jog bendrininkavimo formų klasifikavimo objektas yra bendra nusikalstama bendrininkų veikla, o kartu ir jų organizuotumo lygis. Juk akivaizdu, kad kuo glaudesni ryšiai tarp bendrininkų, tuo jų veiksmai yra organizuotesni, taip pat didėja jų daromų nusikaltimų pavojingumas.

Autorius laikosi pozicijos, kad klasifikuojant bendrininkavimo formas atskirai, remiantis tik objektyviais arba tik subjektyviais kriterijais, nebus jokios praktinės naudos. Todėl, vertinant bendrininkų veiksmus, juose reikia įžvelgti tiek bendrininkavimo formą pagal objektyvius kriterijus, tiek ir pagal subjektyvius kriterijus, o tai leistų teisingai įvertinti bendrininkų padarytą nusikalstamą veiklą.

9. Naujas Baudžiamasis kodeksas pateikia bendrininkavimo formas. Autorius pritaria tam, nes įstatymo lygiu nustatomas bendrininkavimo formų turinys bei požymiai. Tačiau autorius nepritaria pasirinktiems objektyviems ir subjektyviems bendrininkavimo formų kriterijams, kurie neleidžia aiškiai identifikuoti atitinkamas bendrininkavimo rūšis (pvz., kai kuriais atvejais organizuota grupė pagal savo požymius gali atitikti tiek bendrininkų grupę, tiek ir nusikalstamą susivienijimą). Bendrininkavimo forma turi atspindėti bendrininkų veiksmų organizuotumo lygį ruošiantis padaryti ar darant konkretų nusikaltimą. Būtent pagal minėtą organizuotumo lygį, kuris priklauso nuo bendrininkų susitarimo ir jo turinio, galima būtų spręsti apie bendrininkų suvienytų pastangų efektyvumą.

Taip pat autorius siūlo įstatyme įtvirtinti pačios bendrininkavimo formos sampratą: ***bendrininkavimo forma - tai vidinė bendrininkavimo pusė, charakterizuojama objektyviais ir subjektyviais požymiais.***

10. Naujame Baudžiamajame kodekse pateikiamos šios bendrininkavimo formos: bendrininkų grupė, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas (jam prilyginama antikonstitucinė grupė (ginkluota grupė) ar organizacija). Tačiau šiame Baudžiamajame kodekse pateikiama labai supaprastinta organizuotos grupės sąvoka. Išnyko tokie požymiai kaip didesnis organizuotumo ir susitelkimo laipsnis, pastovumas, susitarimas dėl nusikalstamos veiklos.

Tuo tarpu nusikalstamam susivienijimui pagal naują Baudžiamąjį kodeksą keliami žymiai didesni reikalavimai. Jam būdingi tokie požymiai kaip trijų ar daugiau asmenų susivienijimas bendrai nusikalstamai veiklai - vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti, pastovūs tarpusavio ryšiai, užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas darant nusikaltimus. Tad susidaro įspūdis, jog aiškinant naująjį baudžiamąjį įstatymą, esant tokiems organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo požymiams, organizuoto nusikalstamumo reiškinį žymės tik nusikalstamo susivienijimo sąvoka.

Autorius daro išvadą, jog jeigu įstatymų leidėjas vartoja terminą "organizuota grupė", tai logiška, kad ją taip pat reikėtų sieti su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu. Tad ir naujame Baudžiamajame kodekse, autoriaus nuomone, organizuoto nusikalstamumo reiškinį turėtų žymėti dvi bendrininkavimo formos - organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas.

11. Istorinė baudžiamųjų įstatymų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, raidos analizė leido autoriui padaryti išvadą, kad jau XIX a. pabaigoje XX a. pradžioje baudžiamuosiuose įstatymuose aptinkama bendrininkavimo forma gauja, kuri savo teisiniais požymiais labai panaši į dabartinę bendrininkavimo formą - nusikalstamą susivienijimą. Šiuo laikmečiu galioję baudžiamieji įstatymai taip pat numatė baudžiamosios atsakomybės sąlygas už gaujos subūrimą bei dalyvavimą gaujoje, kuri susibūrusi konkretiems nusikaltimams daryti.

Darytina išvada, jog įstatymų leidėjas į organizuoto nusikalstamumo problemą dėmesį atkreipė 1989 m., kai LTSR Aukščiausioji Taryba balandžio 21 d. įsaku papildė Baudžiamajame kodekse apibrėžtas turto prievartavimo sudėtis - valstybinio ir visuomeninio turto prievartavimas (BK 96 str.) ir asmeninio piliečių turto prievartavimas (BK 150 str.) padarytas organizuotos grupės. Organizuota grupė tapo šių nusikaltimų kvalifikuojančiu požymiu.

12. Organizuoto nusikalstamumo problemos aktualumas vertė įstatymų leidėją imtis radikalių priemonių stengiantis sulaikyti šį reiškinį. Taip 1993 m. sausio 28 d. įstatymu Nr.1-57 Baudžiamasis kodeksas buvo papildytas nauju straipsniu, kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamo susivienijimo organizavimą, vadovavimą ar dalyvavimą jame.

Pirmą kartą Baudžiamajame kodekse pats susivienijimo kūrimas ir dalyvavimas jo veikloje kriminalizuotas kaip atskiras nusikaltimas. Ši nusikaltimo sudėtis vėliau ne kartą buvo keista. Reikšmingais pakeitimais autorius laiko atsiradusią kvalifikuotą nusikalstamo susivienijimo sudėtį - nusikalstamas susivienijimas ginkluotas šaunamuoju ginklu ir sprogstamosiomis medžiagomis. Taip pat atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės asmenų, kurie dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje, bet suteikė teisėsaugos institucijoms vertingos informacijos, kuria pasinaudojus buvo užkirstas kelias nusikalstamo susivienijimo veiklai arba jo nariai patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

13. Užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų, priimtų norint užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui, analizė leidžia daryti išvadą, jog nevienareikšmiškai sprendžiamos organizuoto nusikalstamumo įvertinimo baudžiamajame įstatyme problemos. Vienų šalių (Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos, Šveicarijos, Italijos, Portugalijos, Slovėnijos, Čekijos, Makedonijos Respublikos, Moldovos, Estijos, Latvijos, Baltarusijos, Lenkijos, Rusijos, JAV, Čilės, Argentinos, Kinijos) baudžiamieji įstatymai tiesiogiai numato baudžiamąją atsakomybę už atskiras organizuoto nusikalstamumo reiškinį atspindinčias bendrininkavimo formas. Beje, reikėtų paminėti, kad šių valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose yra bent po dvi bendrininkavimo formas, kurios siejamos su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu. Visų minėtų valstybių baudžiamieji įstatymai taip pat numato baudžiamosios atsakomybės sąlygas už nusikalstamų susivienijimų (organizacijų) įkūrimą bei dalyvavimą jų veikloje.

Kitų valstybių (Anglijos, Olandijos, Suomijos, Danijos, Vengrijos, Kanados, Kolumbijos) baudžiamuosiuose įstatymuose yra atskiros nuorodos į organizuotą nusikalstamumą. Dažniausiai kaip viena iš priežasčių sugriežtinti bausmę yra numatyta ta, kad nusikaltimą padaro organizuota grupė (Suomijos, Vengrijos). Arba organizuota nusikalstama veikla siejama su atskirų nusikaltimų darymu - nusikaltimus valstybei (Anglijos), nusikaltimus, susijusius su narkotikais (Suomijos), nusikaltimus, susijusius su kyšininkavimu, pinigų plovimą (Kanados). Dar vien ypatybė yra ta, jog kai kurių valstybių baudžiamieji įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę tik už dalyvavimą nusikalstamoje organizacijoje, kurios tikslas daryti sunkius nusikaltimus (Olandijoje, Danijoje).

Analizuodamas užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, susijusius su organizuotu nusikalstamumu, autorius prieina dar vieną išvadą, kad užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų analizė yra labai naudinga vertinant mūsų pačių įstatymus ir sudaro realias prielaidas juos tobulinti.

14. Organizuota grupė kaip bendrininkavimo forma yra viena iš organizuoto nusikalstamumo atspindžių baudžiamajame įstatyme. Galiojantis Baudžiamasis kodeksas

nepateikia organizuotos grupės sampratos, o tai sunkina jos atribojimą nuo jai gretimų bendrininkavimo formų - bendrininkavimo iš anksto susitarus ir nusikalstamo susivienijimo. Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vienos nuomonės dėl organizuotos grupės sampratos: pateikiami įvairūs organizuotos grupės apibrėžimai, išskiriami skirtingi jai būdingi požymiai.

Naujas Baudžiamasis kodeksas jau pateikia organizuotos grupės sampratą.

Organizuota grupe laikoma, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti .kelis nusikaltimus arba vieną sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį (BK 25 str. 3 d.).

Teismai gavo gana aiškų apibrėžimą, kurį galima nesunkiai nustatyti ir taikyti. Tačiau autorius daro išvadą, kad organizuotos grupės apibrėžimas yra tobulintinas. Organizuotos grupės apibrėžimas faktiškai pateiktas be tvirto teorinio pagrindo. Štai apibrėžime teigiama, kad susitarimas galimas bet kokioje nusikalstamos veiklos stadijoje. Tačiau logiška, kad netikslinga nurodyti, jog galima susitarti bet kokioje nusikalstamos veiklos stadijoje, nes tai sumenkina organizuotos grupės pavojingumą. Sunku įsivaizduoti, kad asmenys, susitardami bendrai daryti nusikaltimą, pasikėsinimo stadijoje sugebės pasiekti tokį organizuotumo lygį, kuris leis juos pripažinti veikiant organizuotoje grupėje. Kam tada organizuotos grupės sampratoje reikalingas požymis - pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis? Dar viena problema, kad asmenys susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tačiau tai reiškia, kad asmenys negali veikti organizuotoje grupėje, jeigu iš anksto susitaria daryti vieną nesunkų nusikaltimą, o tai taip pat nelogiška.

Naujame Baudžiamajame kodekse ši bendrininkavimo forma vadinama organizuota grupe, vadinasi, ją taip pat reikėtų sieti su organizuotu nusikalstamumu. Tačiau pateikta jos samprata visiškai neatspindi tų požymių, kurie turėtų būti būdingi šiai bendrininkavimo formai. Tad autorius kelia retorinį klausimą - gal geriau baudžiamajame įstatyme neturėti tokios organizuotos grupės sampratos ir remtis organizuotos grupės požymiais, kuriuos išskiria baudžiamosios teisės teorija ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas?

Atsižvelgdamas į pateiktus organizuotos grupės apibrėžimus baudžiamosios teisės teorijoje bei į naujame Baudžiamajame kodekse įtvirtintą organizuotos grupės sampratą, autorius siūlo savo apibrėžimą:

Organizuota grupė yra tada, kai du ar daugiau asmenų iš anksto susitaria daryti vieną ar kelis nusikaltimus ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.

15. Organizuotą grupę gali charakterizuoti daugybė pačių įvairiausių požymių. Tačiau pateikdamas organizuotos grupės sampratą, autorius pabrėžia trijų požymių svarbą: išankstinį

susitarimą; susitarimą padaryti vieną ar kelis nusikaltimus; pasiskirstymą vaidmenimis ar užduotimis tarp bendrininkų.

16. Įstatyme nėra organizuotos grupės išaiškinimo. Įstatymų leidėjas tiksliai neatriboja organizuotos grupės nuo nusikalstamo susivienijimo. Dėl to praktikoje kyla problemų dėl šio atribojimo. Jokios visiems priimtinos ir aiškios koncepcijos Lietuvos baudžiamojoje teisėje iki šiol nėra, kaip nėra ir vienodos praktikos. Galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą skiria tik formalūs kriterijai, t.y. narių skaičius ir tikslai. Kai tokia padėtis, suprantama ir teismų pozicija - atmetus kaltinimus nusikalstamu susivienijimu, dažniausiai atmetamas ir kvalifikuojantis organizuotos grupės požymis. Arba organizuotos grupės požymis inkriminuojamas kartu su nusikalstamo susivienijimo sudėtimi.

Autorius siūlo atsisakyti šių dviejų bendrininkavimo formų tapatinimo tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek ir pačių teisininkų mąstysenoje. Be abejo, galima į organizuotos grupės apibrėžimą įtraukti ir daugiau požymių, bet padėtį tik apsunkinsime. Juolab, kad visi šie požymiai bus tik fakultatyviniai. Autorius laikosi pozicijos, kad galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuoto nusikalstamumo reiškinį žymi būtent šios dvi bendrininkavimo formos. Tačiau organizuotai grupei nereikėtų kelti pernelyg didelių reikalavimų, kas dabar ją sutapatina su nusikalstamu susivienijimu. Juk Baudžiamajame kodekse yra nusikalstamo susivienijimo sudėtis, kurią pripažįstam aukščiausio organizuotumo lygio bendrininkavimo forma. Taigi, mes ją siejame su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu ir visais jį atspindinčiais požymiais. Tuo tarpu asmenų, kurie padaro nusikaltimus organizuotoje grupėje, mes neturėtume sieti su tuo, jog jie būtinai priklauso mafinėms grupuotėms. Organizuota grupė galėtų būti tiesiog kaip tarpinė grandis tarp grupės iš anksto susitarusių asmenų ir nusikalstamo susivienijimo. Organizuota grupė apimtų visus organizuotus nusikaltimus iki tos ribos, už kurios juos apima nusikalstamas susivienijimas. Jeigu organizuotą nusikalstamumą siesime tik su nusikalstamu susivienijimu, tai Lietuvoje greitai galėsime kalbėti apie "mafinę" valstybę, nes visus organizuotus nusikaltimus vertinsime tik pagal BK 227-1 str. (naujo Baudžiamojo kodekso 249 str.). Kitose pasaulio valstybėse per metus, aukščiausio lygio organizuotoms nusikalstamoms gruputėms, iškeliama vos po keletą baudžiamųjų bylų.

17. Dėl to, kad įstatymų leidėjas nepateikia nei organizuotos grupės, nei grupės iš anksto susitarusių asmenų apibrėžimų, praktikoje iškyla šių bendrininkavimo formų atribojimo problema. Analizuodamas organizuotos grupės ir grupės iš anksto susitarusių asmenų atribojimo problemą, autorius priėjo prie išvados, jog nevienodai suprantami šių dviejų bendrininkavimo formų požymiai. Ypač atkreiptinas dėmesys į išankstinio susitarimo

pobūdį. Organizuotos grupės atveju šis susitarimas yra ypatingas tuo, jog jis parodo organizacinį tokios grupuotės pobūdį, suteikia organizuotai grupei naują kokybę. Tuo tarpu bendrininkavime iš anksto susitarus išankstinio susitarimo pobūdis yra kitoks ir dažniausiai susijęs su pagrindiniais nusikaltimo požymiais.

Kitas momentas yra tas, kad organizuotai grupei būdingas vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas darant nusikaltimus, o grupei iš anksto susitarusių asmenų būdingas bendravykdymas. Tačiau vykdymas nebūtinai turi reikšti tiesioginį veiksmų atlikimą, o gali pasireikšti ir pagalbinių techninių funkcijų atlikimu, buvimu šalia bendrininko, kai šis tiesiogiai realizuoja veiksmus, įeinančius į nusikaltimo objektyviąją pusę.

Autorius daro išvadą, jog šios dvi bendrininkavimo formos skiriasi: 1. savo požymiais ir 2. teisine kvalifikacija.

18. Organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio problema išlieka ir turto prievartavimo sudėtyje. Autorius, apibendrinęs baudžiamąsias bylas ir išanalizavęs teismų praktiką šiuo klausimu, daro išvadą, kad teismai labai dažnai konstatuoja, jog kaltininkų veikla nesudaro organizuotos grupės ir nepatvirtina kaltinimo. Nors kaltinimas pateikiamas dėl organizuotos grupės, tačiau apsiribojama tuo, jog veika padaryta grupėje iš anksto susitarusių asmenų. Taip atsitinka dėl to, kad organizuota grupė kaip kvalifikuojantis požymis numatytas tik trijuose Baudžiamojo kodekso straipsniuose. Todėl, kai nusikaltimų sudėtyse yra kvalifikuojantis požymis - grupė iš anksto susitarusių asmenų, suprantama, jog teismas nesuinteresuotas inkriminuoti sunkesnę bendrininkavimo formą - organizuotą grupę, nes pats įrodinėjimo procesas pasunkėja. Kitas momentas susijęs su tuo, kad teismai organizuotai grupei kelia pernelyg didelius reikalavimus.

Naujame Baudžiamajame kodekse organizuota grupė numatyta tik kaip sunkinanti baudžiamąją atsakomybę aplinkybė. Jos nebelieka turto prievartavimo kvalifikuotoje sudėtyje. Todėl darytina išvada, kad, vertinant grupinio nusikaltimo požymių turinčią veiką, nebus stengiamasi įrodinėti organizuotos grupės požymių. Jei organizuota grupė yra tik kaip sunkinanti atsakomybę aplinkybė, tai ar bus dedamos didelės pastangos rinkti įrodymus dėl organizuotos grupės požymių, siejant ją tik su sunkinančia aplinkybe? Manau, kad ne.

Todėl autorius siūlo įvesti tokį kvalifikuojantį požymį kai kuriose nusikaltimų sudėtyse: vagystės; plėšimo; turto prievartavimo; sukčiavimo; kontrabandos; prekybos žmonėmis; vaiko pirkimo arba pardavimo; netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo; neteisėto disponavimo šaunamaisiais ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis; neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėto disponavimo labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu; neteisėto žmonių

gabenimo per valstybės sieną; pelnymosi iš kito asmens prostitucijos; įtraukimo į prostituciją. Juk turint omenyje, kad organizuota grupė yra viena iš organizuoto nusikalstamumo formų, o organizuoto nusikalstamumo vienas iš požymių - siekimas ekonominės naudos, tai tokio kvalifikuojančio požymio įvedimas minėtose nusikaltimų sudėtyse būtų pateisinamas.

19. Nusikalstamas susivienijimas dabar galiojančiame Baudžiamajame kodekse yra kaip atskira bendrininkavimo forma ir kaip atskiras nusikaltimas, numatytas BK 227-1 str.

Tiek galiojančiame, tiek naujame Baudžiamuosiuose kodeksuose pateikiamas nusikalstamo susivienijimo apibrėžimas, tačiau pateikiamų požymių nepakanka. Autoriaus nuomone, pastebima akivaizdi nereikalinga požymių ekonomija (ji būdinga ir naujam BK), kuria buvo siekiama ne išsamiai ir tiksliai apibrėžti nusikalstamo susivienijimo sudėtį, bet maksimaliai palengvinti šio nusikaltimo įrodinėjimą.

Tačiau požymių "taupymas" davė atvirkštinį rezultatą. Buvo pradėta ieškoti nusikalstamo susivienijimo sudėties požymių, nenurodytų aptariamo straipsnio dispozicijoje. Netgi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas savo pirmame 1995 m. spalio 10 d. nutarime, aiškindamas nusikalstamo susivienijimo požymius, mini grupės pastovumą, ilgalaikius glaudžius jos narių ryšius, vidinę tvarką, palaikomą autoritetu, bauginimu ir kitomis priemonėmis, vaidmenų bei užduočių paskirstymą, apsirūpinimą ryšio ir kitomis techninėmis priemonėmis, ginkluotumą ir kt.[472] Visi šie išvardyti požymiai nėra nurodyti nusikalstamo susivienijimo sudėtyje, tačiau senatas netiesiogiai paragino teismus remtis šiomis aplinkybėmis, kurios "paryškina ir patikslina" būtinus nusikaltimo sudėties požymius.[473] Tad tiek nusikalstamo susivienijimo požymių, tiek teismų praktikos analizė leidžia padaryti išvadą, jog šio nusikaltimo sudėtis yra koreguotina ir būtina atsižvelgti į kitus požymius, būdingus nusikalstamam susivienijimui.

Autorius siūlo būtinais (privalomais) nusikalstamo susivienijimo požymiais laikyti:

1. ***Bendrininkų skaičių - 3 ar daugiau asmenų susivienijimą;***
2. ***Išankstinį susitarimą užsiimti bendra nusikalstama veikla;***
3. ***Tikslą - turtinės ekonominės naudos siekimą;***
4. ***Vaidmenų bei užduočių pasiskirstymą tarp grupės narių darant nusikaltimus;***
5. ***Vadovavimą grupei - vadovo (ar vadovų) buvimą;***
6. ***Smurto naudojimą ar rengimąsi jį naudoti;.***

---

[472] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 151.

[473] Baudžiamųjų bylų dėl nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų apžvalga // Teismų praktika. 1995. Nr. 2. P. 155.

Autoriaus nuomone, šie požymiai yra gana informatyvūs ir identifikuojantys nusikalstamą susivienijimą, t.y. turintys įrodomąją reikšmę. Remiantis jais, galima atskirti nusikalstamą susivienijimą nuo organizuotos grupės. Papildomų požymių įtraukimas į nusikalstamo susivienijimo sudėtį, be abejo, apsunkins jo įrodinėjimą, tačiau praktinėje veikloje teismai ir dabar orientuojasi į minėtus požymius. Pagaliau, jei grupuotė dėl įrodymų stokos išvengs kaltinimo nusikalstamu susivienijimu, jos nariai bus patraukti atsakomybėn už atskirus nusikaltimus.

20. Atsižvelgdamas į išskirtus nusikalstamo susivienijimo požymius, autorius siūlo tokį nusikalstamo susivienijimo apibrėžimą:

Nusikalstamas susivienijimas tokia - sudėtinga bendrininkavimo forma, kai trys ar daugiau asmenų susivienija bendrai nusikalstamai veiklai - gauti turtinės ekonominės naudos, jie turi vadovą (ar vadovus), kiekvienas susivienijimo bendrininkas, darant nusikaltimą, atlieka atskirą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį ir siekdami savo tikslų susivienijimo nariai naudoja smurtą ar pasirengę jį naudoti.

21. Nusikalstamo susivienijimo kaip bendrininkavimo formos pavojingumas visuomenei lemia dar vieną jo būdingą bruožą. Nusikalstamo susivienijimo kūrimas jau yra laikomas baigtu nusikaltimu. Autorius pritaria naujame Baudžiamajame kodekse vartojamam terminui - ***nusikalstamo susivienijimo organizavimas***. Susivienijimo organizavimas, o ne kūrimas yra tikslesnis terminas. Terminas "organizavimas" galėtų būti siejamas su nusikalstamo susivienijimo organizacine veikla ir yra priimtinesnis įrodinėjimo požiūriu nei susivienijimo kūrimas. Būtent organizacinė veikla parodo sąlygas, be kurių negali būti vykdomas nusikalstamos veiklos procesas. Ne tik organizatorius ir vadovas atlieka šias funkcijas. Jas atlieka visi grupės dalyviai, kurių veikla objektyviai nukreipta palaikyti ir stiprinti jos dalyvių tarpusavio ryšius.

Teismų praktikos analizė ir baudžiamųjų bylų apibendrinimas leidžia padaryti išvadą, jog nusikalstamo susivienijimo kūrimą (organizavimą) sunku įrodyti, jeigu nenustatytas visas kompleksas kūrimą (organizavimą) apibūdinančių veiksmų. Tad nenuostabu, jeigu praktikoje teismai atmeta kaltinimus nusikalstamo susivienijimo kūrimu (organizavimu), nurodydami, kad nepakanka įrodymų. Kita vertus, autorius mano, kad ir vieno veiksmo atlikimas galėtų būti siejamas su nusikalstamo susivienijimo organizavimu. Pvz., nusikalstamos grupės ginklavimasis galėtų atitikti susivienijimo organizavimo požymį. Didžiulis arsenalas įsigytų šaunamųjų ginklų, šaudmenų bei sprogstamųjų medžiagų gali rodyti šio susivienijimo ketinimus.

Darytina išvada, jog teismai visiškai pagrįstai reikalauja ne tik nurodyti tinkamą nusikalstamo susivienijimo kūrimo (organizavimo) būdą, bet ir tai patvirtinančius konkrečius veiksmus, pagrįstus įrodymais, surinktais byloje. Kita vertus, teismai dažnai aplenkia nusikalstamo susivienijimo kūrimą ir įrodinėja patį jo egzistavimą.

22. Nors vadovo požymio nusikalstamo susivienijimo sudėtyje įrodinėti nereikia, tačiau jo nustatymas, autoriaus nuomone, tik dar labiau išryškina nusikalstamą susivienijimą kaip bendrininkavimo formą. Apibendrinus teismų nuosprendžius, susijusius su pateiktais kaltinimais pagal BK 227-1 str., darytina išvada, jog daugumoje atvejų vadovo buvimas tampa lemiamu požymiu atribojant organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo. Todėl vadovavimą nusikalstamam susivienijimui autorius siūlo laikyti būtinu nusikalstamo susivienijimo požymiu. Tik kyla klausimas, ar vadovavimą nusikalstamam susivienijimui laikyti jo kūrimu, ar dalyvavimu jo veikloje? Autorius daro išvadą, jog vadovavimą nusikalstamam susivienijimui gali apimti ir susivienijimo kūrimo, ir dalyvavimo susivienijimo veikloje požymiai. Įsivaizduokime situaciją, jog susivienijimo vadovas darant nusikaltimą žūsta, tačiau juk susivienijimo veikla nenutrūksta, nes pati grupuotė jau yra sukurta. Atsiranda naujas vadovas arba vadovu tampa asmuo, kuris kūrė nusikalstamą susivienijimą.

23. Baudžiamoji atsakomybė greta kitų veiksmų numatyta ir už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime. Tačiau praktikoje kyla problemų aiškinant žodžio *dalyvavimas* prasmę. Neaišku, kokias veiksmais gali pasireikšti dalyvavimas ir kokios turi būti nustatytos bei įrodinėtinos aplinkybės, kurios identifikuoja asmenį kaip nusikalstamo susivienijimo narį. Išanalizavęs teisinę literatūrą bei teisminę praktiką šiuo klausimu, autorius daro išvadą, jog ***dalyvavimas nusikalstamame susivienijime galėtų būti traktuojamas kaip buvimas nusikalstamo susivienijimo nariu arba (ir) nusikaltimų darymas kartu su juo.***

Darbe daroma išvada, jog teismų nuosprendžiuose paprastai analizuojama ir atsispindi atskirų nusikalstamo susivienijimo asmenų veikla, tačiau užmirštama, o dažnai iš viso nesistengiama parodyti nusikalstamo susivienijimo veiklos apskritai. Tai, be abejo, neleidžia visapusiškai atskleisti bendrininkavimo formos. Autorius akcentuoja subjektyvų faktorių, kuris leidžia nustatyti priklausomybės nusikalstamam susivienijimui suvokimą. Asmuo gali net ir neįsivaizduoti, kad tokia grupė teisiškai vertinama kaip nusikalstamas susivienijimas. Todėl pakanka bendro pobūdžio suvokimo, kad jis priklauso apskritai pastoviai nusikaltėlių grupei. Šis teiginys visiškai atitinka bendrą nuostatą, kad esant tyčinei kaltei kaltininkas turi suprasti savo veikos pavojingumą, bet ne neteisėtą jos pobūdį. Tad subjektyvus faktorius pasireiškia supratimu, kad asmuo priklauso pastoviai, nusikaltimais užsiimančiai grupei ir

nori dalyvauti jos veikloje. Taigi, bendrininkas turi suprasti savo priklausomybę nusikaltėlių grupei. Autorius teigia, kad iš subjektyviosios pusės to pakanka.

24. Autorius siūlo Baudžiamojo kodekso ypatingojoje (specialiojoje) dalyje numatyti atskirą straipsnį, numatantį baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamo susivienijimo organizavimą ir dalyvavimą jo veikloje. Siūloma tokia jo dispozicija:

Nusikalstamo susivienijimo organizavimas ir dalyvavimas jame

1. ***Tas, kas dalyvavo nusikalstamo susivienijimo veikloje, baudžiamas...***
2. ***Tas, kas organizavo nusikalstamo susivienijimo veiklą arba jai vadovavo, baudžiamas...***
3. ***Tas, kas organizavo, vadovavo arba kitaip dalyvavo šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje, baudžiamas...***

25. Taip pat autorius siūlo ypatingojoje (specialiojoje) dalyje numatyti atskirą straipsnį, kuriame būtų pateiktas dalyvavimo, organizavimo ir vadovavimo nusikalstamam susivienijimui sąvokų išaiškinimas:

Sąvokų išaiškinimas

1. ***Dalyvavimas - tai buvimas nusikalstamo susivienijimo nariu arba (ir) nusikaltimų darymas kartu su juo.***
2. ***Organizavimas - tai toks dalyvavimas, kai atliekami veiksmai, susiję su nusikalstamo susivienijimo subūrimu.***
3. ***Vadovavimas - tai toks dalyvavimas, kai atliekami veiksmai, susiję su vadovavimu nusikalstamam susivienijimui.***

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių įstatymai ir kiti norminiai aktai.

1. 1988 metų JTO konvencija "Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta." Skelbta: Valstybės Žinios, 1998 04 22, Nr.:38, Publikacijos Nr.:1004.
2. Anti Drug Strategy in Hemisphere, resolution adopted by the OAS General Assembly at the sixth plenary session, held on 4 June 1997. AG/ RES.1458 (XXVII-0/97).
3. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais / Sudarė *M.Kavolis* ir *S. Bieliackinas*. - Kaunas, 1934.
4. Baudžiamieji įstatymai. Teisingumo ministerijos Antrojo departamento leidinys. - Kaunas, 1919.
5. Codice Penale. - Napoli, 1999.
6. Darbo grupės pateiktas Baudžiamojo kodekso projektas.[474]
7. Inter-American Convention against Corruption, resolution adopted by the OAS General Assembly at the eight session, held on 7 June 1996. AG/RES.1398 (XXVII-0/96).
8. Intimidation of witnesses and rights of the defense No. R(97)13. Council of Europe.
9. Įstatymų dėl baudžiamosios atsakomybės už turto prievartavimą taikymo teismų praktikos apibendrinimas // Teismų praktika. 1996. Nr. 3-4.
10. IX JTO kongreso "Dėl nusikalstamumo prevencijos ir elgesio su teisės pažeidėjais" diskusijų instrukcija A/CONF.169/PM.1 Corr. 1.
11. JTO Konvencija prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą, priimta 2000 m. gruodžio 12-15 d. Palerme (Italija).
12. Jungtinių Tautų konvencijos dėl tarpvalstybinio organizuoto nusikalstamumo pataisytas projektas. A/AC.254/4/Rev.8.
13. Laikinosios Vyriausybės žinios. 1919 m. Nr. 2-3.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr.1. "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose"// Teismų praktika. 1998. Nr. 9.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr.1 "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose" // Teismų praktika. 1996. Nr. 5-6.

[474] Darbo grupę Baudžiamajam kodeksui rengti Teisingumo ministerijos įsakymu sudarė: Vilniaus universiteto, Lietuvos policijos akademijos, Vidaus reikalų ministerijos, Generalinės prokuratūros, Aukščiausiojo Teismo, Teisės instituto ir Lietuvos mokslų akademijos atstovai. Darbo grupei iki 1993 m. vadovavo doc. *V.Pavilonis*, vėliau prof. *V.Piesliakas*.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr.2 "Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimo Nr.1 "Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose" pakeitimo ir papildymo // Teismų praktika. 1998. Nr. 9.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr.23 "Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis" // Teismų praktika. 1999. Nr. 12.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimas Nr.16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų" // Teismų praktika. 1995. Nr. 2.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr.43 "Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas" // Teismų praktika. 1996. Nr.3-4.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr.8 "Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba išvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 str.)" // Teismų praktika. 1998. Nr. 10.
21. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijų nutartys // Teismų praktika. 1999. Nr.11.
22. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr.15 "Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų senato 1995 m. spalio 10 d. nutarimo Nr.16 "Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227-1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose" pakeitimo ir papildymo // Teismų praktika. 1997. Nr. 8.
23. Lietuvos Respublikos Baudžiamais kodeksas (projektas) // Valstybės Žinios. 1996. Nr.117.
24. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. V., 1961 m. (1999 m. redakcija).
25. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. Skelbta: Valstybės žinios, 1990 05 20, Nr.: 14, Publikacijos Nr.: 395.
26. Lietuvos Respublikos Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas. Skelbta: Valstybės Žinios, 1997 07 23, Nr.: 69, Publikacijos Nr.: 1731, Valstybės Žinios, 2001 07 11, Nr.: 60. Publikacijos Nr.: 2138.
27. Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymas. Skelbta: Valstybės žinios, 1991 04 10, Nr.:10, Publikacijos Nr.: 261.

28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimas Nr.62 "Dėl organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programos" // Valstybės žinios. 1999. Nr.10.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei kitais sunkiais nusikaltimais sutartis. Valstybės Žinios, 2001 08 31, Nr.75.
30. Lietuvos TSR Baudžiamasis kodeksas. - V., 1961. (1978 m. redakcija).
31. Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso komentaras. - V., 1989.
32. Lietuvos Vyriausiojo Teismo sprendimai: RG.55,61; RG. 58, 279; RG 26, 346; RG 28, 306.
33. LTSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989. Nr.13.
34. Naujas Lietuvos Respublikos Baudžiamais kodeksas. - V., 2000. (2000 m. rugsėjo 26 d.).
35. Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa, patvirtinta 1999 m. vyriausybės nutarimu Nr.62. Skelbta: Valstybės Žinios, 1999 01 22, Nr.:10, Publikacijos Nr.:220.
36. Teisingumo ministerijos Baudžiamojo kodekso projektas.
37. The Penal Code of Finland (19 December 1889/39). - Helsinki, 1995.
38. UN Economic and Social Council resolution 1997/22, Follow-up the Nnaples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime.
39. UN Economic and Social Council, "Draft Resolution. Neaples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime".- Neaples, Italy, 21-23 November 1994. UN doc. E/Conf.88/L.4.
40. Verons Tehas Codes Annotated. Penal Code. - St. Paul., 1978. Vol.4.
41. Итальянский уголовный кодекс 1930 г. - Москва, 1941.
42. Сборник постановлений Верховного суда СССР за 1946. Выпуск IV (XXX). - Москва, 1947.
43. Сборник постановлений Пленума Верховного Суда РФ 1961-1993 г. - Москва, 1994.
44. Уголовный закон. Сопоставление уголовного кодекса Латвии и уголовного закона. - Рига, 1998.
45. Уголовный кодекс Голандии. - Санкт-Петербург, 2001.
46. Уголовный кодекс Дании. - Москва, 2001.
47. Уголовный кодекс Испании. - Москва, 1998.
48. Уголовный кодекс Китайсой Народной Республики. - Санкт-Петербург, 2001.

49. Уголовный кодекс Республики Беларусь. - Минск, 1998.
50. Уголовный кодекс Республики Польша. - Минск, 1998.
51. Уголовный кодекс ФРГ. - Москва, 2000.
52. Уголовный кодекс Швейцарии. - Москва, 2000.
53. Уголовный кодекс Эстонской Республики. - Таллинн, 1998.
54. Французкий уголовный кодекс 1810 г. с изменениями и дополнениями по 1 июня 1940 г. - Москва, 1947.

55. *Abadinsky H.* Organized crime in Chikago. - New York, 1994.
56. *Abadinsky H.* The Mafia in America: An Oral History. - New York, 1981.
57. *Adamoli S., Di Nicola A., Savona E.U., Zoffi P.* Organised crime around the world. - Helsinki, 1998.
58. *Albanese J.* Organized crime in America, 2 nd ed. - Cincinati, Ohio, 1989.
59. *Albanese J.* Organized crime in America. - Cincinati, 1985.
60. *Albini J.* The American Mafia. Genesis of Legend. Irvington Publisers Inc. - New York, 1970.
61. *Anderson A.G.* The Business of Organized Crime, Stanford, Hoover Institution Press,1979.
62. *Arlacchi P.* Mafija ir verslas. Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia. - V., 1998.
63. *Babachinaitė G.* Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje problemos // Baltijos šalių kriminologų simpoziumas. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. - V., 1995.
64. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. - V., 1996.
65. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. - V., 1998.
66. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antra knyga. - V., 2000.
67. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas. 1knyga. - V., 2001.
68. *Bazylevas I.* Organizuotas nusikalstamumas. Kriminologija / atsak. redak. prof. *J.Bluvšteinas.* - V., 1994.
69. *Bičkauskas E.*. Organizuoti nusikaltėliai įsisiautėja. Kitaip juos tramdome? // Pozicija. 1999. Nr.1.
70. *Blok Alan A.* Perspectives on Organizing Crime. Essays in Opposition. - Dordrecht, 1991.
71. *Blok Alan A.* The Business of Crime. A Documentary Study of Organized Crime in the American Economy. - Oxford, 1991.
72. *Bluvšteinas J.* Organizuotas nusikalstamumas: esmė ir struktūra // Lietuvos Respublikos Baudžiamųjų įstatymų reforma. Respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės (1990 m. spalio 30-31 d.). - V., 1990.
73. *Civiletti B.R.* FBI: organized crime presentation. General review of implementation of FBI ORGANIZED CRIME NATIONAL STRATEGY and terms and definitions related to FBI organized crime investigations. 1980.

74. Council of Europe "The Fight against Organised Crime: Corruption and Money Laundering", Second Summit of the Council of Europe.- Strasbourg, 10-11 October 1997.
75. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / vyr. red. *K. Ulvydas*. - V., 1993.
76. *Dapšys A*. Kriminoliginės nusikalstamumo situacijos Lietuvoje vertinimas. Prognozės ir prevencijos galimybės // Teisės problemos. 1998. Nr.3-4.
77. *Dapšys A*. Nusikalstamumas Lietuvoje. Kriminologinis aspektas. // Teisės problemos. 1994. Nr. 1.
78. *Dapšys A*. Organizuotas nusikalstamumas ir korupcija: prevencijos ir kontrolės sistemos kūrimo Lietuvoje prielaidos ir perspektyvos // Teisės problemos. 1997. Nr.4.
79. *Dapšys A., Čepas A*. Nusikalstamumas: kontrolė ir prevencijos perspektyvos. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 1998 m. - V., 1998.
80. *De Ruyver B*. Corruption and organised crime. Council of Europe. Strasbourg, 1997.
81. *Di Nicola*. Trafficking in immigrants: a European perspective, paper prepared for the Colloquium on Cross-border Crime in Europe, Prague, Sept. 1992.
82. Economic and Social Council, Implementation of the Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime, report of the Secretary-General, UN doc. E/CN. 15/1996/2.
83. *Einstein S. and Amir M*. Organized Crime: Uncertainties and Dilemmas. - Chicago, Illinois, 1999.
84. Europe in A Time of Change: Crime Policy and Criminal Law. Recommendation No.R(96)8 and explanatory memorandum and report on responses to developments in the volume and structure of crime in Europe in a time of change. Council of Europe. 1999.
85. European Committee on Crime Problems. Committee of experts on criminal law and criminological aspects of organised crime.
86. European heroin scene. Balkans - the focus 1996-1997. international Criminal Police Organization Interpol, Lyons, 1997.
87. *Fedosiuk O*. Atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo kūrimą bei dalyvavimą jo veikloje (BK 227-1 str.) // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. LTA. 1998. Nr.7,8.
88. *Fedosiuk O*. Turto prievartavimas: reiškinio raida ir teisinio vertinimo problemos. Daktaro disertacija. - Vilnius, 2000.
89. Financial Action Task Forse on Money Laundering: Report. Paris 7 Febr. 1990.
90. *Fiorentini G*., Peltzman S. The Economics of Organised Crime. - Ambridge, 1995.

91. *Galinis A.* Apie prokurorinę ir teisminę praktiką bylose dėl nusikalstamų susivienijimų (gaujų) organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jose (BK 227-1 str.) // Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros informacinis-publicistinis biuletenis "LEX". 1994. Nr.2.

92. *Gary W. Potter.* Criminal Organisations: Vice, Racketteering Polities in an American City. Prospect Heights, Illinois, Waverland Press, 1994.

93. *Goda G.* Baudžiamasis procesas teisinėje valstybėje // Teisės problemos. 1994. Nr.3.

94. *Goda G.* Baudžiamojo proceso raidos tendencijos Europoje // Teisės problemos. 1999. Nr.3.

95. *Gutauskas A.* Baudžiamosios teisinės kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonės kitų valstybių įstatymuose // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 2000. Nr.17(9).

96. *Gutauskas A.* Organizuotas nusikalstamumas ir jo teisinio apibrėžimo problema // Jurisprudencija: Mokslo darbai. LTA. 1999. T.13(5).

97. *Gutauskas A.* Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. Mokslinis mokomasis leidinys parengtas pagal Tempus Phare projektą 'Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai Lietuvoje". – V., 2000.

98. *Heijden Toon vander*: Assessing the nature and extent of organised crime in the European Union. Paper presented at the UN expert meeting on national capabilities for the collection of criminal justice information and statistics, Veldhoven, the Netherlands, 17-20 March, 1998.

99. *Ignotas M.* Turto prievartavimas: kvalifikavimo ir bausmės skyrimo problemos // Teisės problemos. 1994. Nr.2.

100. *James, Philip S.* Introduction to English Law. Twelfth Edition. - London, 1989.

101. *Jamieson A.* The Antimafia Italy's Fight against organized crime. - London, 2000.

102. *Johnson Eerl.* Organized Crime: Challenge to the American Regal System in: Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science. Vol.53. No.4, December 1962.

103. *Jovaišas K.* Bendrininkavimo formos: reglamentavimo ir įrodinėjimo problemos // Teisės problemos. 1998. Nr.3-4.

104. *Jovaišas K.* Nusikaltimai nuosavybei // Teisės problemos. 1995. Nr.3.

105. *Jovaišas K.* Nusikaltimai nuosavybei // Verslo ir komercinė teisė. 1999. Nr.4-5.

106. *Justickis V.* Kriminologija. 1 dalis. - V., 2001.

107. *Justickis V.* Organizuotas nusikalstamumas. Ekonominiai pagrindai // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 2001.T.20(12).

108. *Kelly Robert J.* Organized Crime. A Global Perspective. - New Jersey, 1986.

109. *Kelly Robert J., Cook William J.Jr.* Criminal Organizations // Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior. Vol. II. - USA, 2001.
110. *Kenney Dennis & Finckenauer James O.* Organized Crime in America. - Belmont, 1995.
111. *Klimka A.* Bendrininkų atsakomybės principai // Socialistinė teisė. 1971. Nr.1.
112. Konsultacijos teisėjams // Teismų praktika. - V., 1995. Nr.2.
113. Kriminalistik. 1998. Nr.12.
114. Kryminologiczne I Prawne Aspekty przestępczności zorganizowanej. Studia I materialy. Pod red. A.Marka, W.Plywaczewskiego. - Szczytno, 1992.
115. *Kuklianskis S.* Nusikalstamumo kontrolės Lietuvoje mokslinė koncepcija. - V., 1995.
116. *Legowicz E.* Operatyvinis darbas nusikalstamumo profilaktikoje // Teisės problemos. 1995. Nr.1.
117. *Lichanovas D.* Klanas. Mūsų dienų studija. - V., 1989.
118. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. - V., 1983. T.10.
119. *Lieven A.* The Baltic revoliution. Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence. Yale University Press, 1994.
120. *Lindesmith H.* Organized crime // The Annals of American Academy of Political and Social Science. September. 1941. Vol.217.
121. LR VRM ataskaita apie nusikaltimus, padarytus Lietuvos Respublikoje per 2000 m. 12 mėn. ir 2001 m. 6 mėn.
122. *Mačianskas A., Šimkus K.* Mafija - globalinis reiškinys // Pozicija. 1997. Nr. 3.
123. *Mikalauskas P.* Nusikaltimas ir bendrininkystė. - Kaunas, 1937.
124. *Mitsilegas V.* Defining organised crime in European Union: the limits of European criminal law in an area of "freedom", security and justice" // European Law Review. 2001. Volume 26. No.26.
125. *Nocius J.* Nusikaltimai Lietuvos valstybei. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. - V., 2000.
126. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2000 m. - V., 2001.
127. Organized Crime in the Federal Republic of Germany: The Situation in 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998.
128. Organized crime in United States. Council of Europe. - Strasbourg, 1997.
129. Organized crime. Definitions and Laws. Council of Europe. - Strasbourg, 1998.
130. Organized Crime. Rreport of the Task Force on Organized Crime. - Washington, 1976.
131. *Paulauskas A.* Bendru frontu prieš organizuotą nusikalstamumą // LEX. 1993.Nr.1.

132. *Paulauskas A.* Ryžtingiau kovokime su nusikalstamumu // LEX. 1996. Nr. 2.

133. Pavilonis V. BK 18 str. "Bendrininkavimas." Komentaras // Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. - V., 1989.

134. *Pavilonis V.* Nusikaltimai viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. - V., 2000. P.146.

135. *Pavilonis V., Abramavičius A.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso novelos // Teisė. 1994. Nr.1.

136. *Pečkaitis J.* Dėl baudžiamųjų įstatymų tobulinimo, kovojant su organizuotu nusikalstamumu // Lietuvos Respublikos Baudžiamųjų įstatymų reforma. Respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės (1990 m. spalio 30-31 d.). - V., 1990.

137. *Piesliakas V.* Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 1999. Nr.13(5).

138. *Piesliakas V.* Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją Baudžiamojo kodekso dalį // Socialistinė teisė. 1982. Nr.4.

139. *Piesliakas V.* Naujojo Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTA. 1998. Nr.10(2).

140. *Piesliakas V.* Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993.Nr.1

141. Police Chief. 1982. Nr. 9.

142. *Pradel J.* Lyginamoji baudžiamoji teisė. - V., 2001.

143. *Prapiestis J.* Bendrininkavimas padarant nusikaltimą // Baudžiamoji teisė. Antrasis papildytas leidimas. - V., 1998.

144. *Prapiestis J.* Nusikaltimai viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui // Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas. - V., 2001.

145. *Rebscher E., Vahlenkamp W.* Organisierte Kriminalität in dre Bundesrepublik Deutshland. BKA-Forschungsreibe. 1998.

146. *Reckless W.* The crime problem. - N.Y., 1950.

147. Report on the Orgaised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998.

148. Report on the Organised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1998. Council of Europe. - Strasbourg. 1999.

149. *Ryan P.J., Rush E.G.* Understanding Organized Crime in Global Perspective. - London, 1997.

150. *Riepšas J.* Baudžiamoji atsakomybė už prievartavimą (reketą) // Teisės apžvalga. 1990. Nr.1.

151. Rreport on the Organised Crime Situation in Council of Europe Member States - 1996. Council of Europe. - Strasbourg, 1998.

152. *Ruggiero V.* Organized and Corporate Crime in Europe. - Ipswich, 1996.

153. *Rupprecht R.* Polizeilehikon. - Heidelberg, 1986.

154. Russian Organized Crime. Global Organized Crime Project. - Washington, 1997.

155. *Sakalauskas G.* Nusikalstamumas. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 1999 m. - V., 1999.

156. *Savona E.U., Adamoli S.* The impact of organised crime in central and Eastern Europe // Council of Europe Multilateral Seminar on Organised Crime, Minsk (Belarus) 16-18 September, 1996.

157. *Selevaggi* E.Bordeless crimes and criminal organizations. Guidelines for an intervention. Council of Europe. - Srasbourg, 1997.

158. *Smaliukas J, Urbienė J.* Nusikalstamumo raida Lietuvoje 1918-1993 m. - V., 1994.

159. *Stankevičius V.* Baudžiamoji teisė. Paskaitos. - Kaunas, 1925.

160. *Šimkus K.* Nusikalstamų organizacijų savisaugos sistema // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. LTA. 1996. Nr.5.

161. *Šimkus K.* Operatyvinė veikla kovoje su organizuotu nusikalstamumu. Daktaro disertacija. Vilnius, 1998.

162. *Šimkus K.* Operatyvinės veiklos panaudojimo kovoje su organizuotu nusikalstamumu problemos ir perspektyvos // Mokslo darbai. LTA. 1994. Nr.2.

163. *Šimkus K.* Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui //Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTU. 2000. Nr.15(7).

164. *Šumskas A.* Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. - V., 2000.

165. *Tupman W.A.*Fraud. The search for supra-national solutions: Investigating fraud against the European budget. Journal of Financial Crime, Vol.5. No. 2.

166. *Turone G.* Mafia- type criminality: the special features of Italian criminal law and procedure to combat it. Council of Europe. - Strasbourg, 1996.

167. UAB "Centrionio" atvejis. Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos nuosprendis // Teisės problemos. 1994. Nr.3.

168. UN Economic and Social Council, International cooperation in combating transnational crime: smuggling of illegal migrants. Report of the Secretary-General, UN doc. E/CN.15/1997/8.

169. United Nations, Departament of Public Information, “Drug trafficking and world economy” Jan. 1990.

170. V.Lingio nužudymo byla. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos nuosprendis // Teisės problemos. 1995. Nr.1.

171. *Van der Heijden T.* Defining organised crime. Council of Europe. - Strasbourg, 1997.

172. *Van Duyne P.C.* Organised crime, corruption and power. Council of Europe. - Srasbourg, 1997.

173. *Vansevičius S.* Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. - V., 1996.

174. *Venckutė J.* Lietuviai - automobilių vagių kurjeriai / Lietuvos rytas 2000 kovo 27 d. Nr. 72(2817).

175. VII JTO kongreso “Dėl nusikalstamumo prevencijos ir elgesio su teisės pažeidėjais,”. 1985 m. sekretoriato pranešimas, IV-a dalis, A skyrius,. vykusio Milane, Italijoje rugpjūčio 21 - rugsėjo 6 d.

176. VIII JTO kongreso “Dėl nusikalstamumo prevencijos ir elgesio su teisės pažeidėjais,” 1990 m. sekretoriato pranešimas, vykusio Havanoje.

177. *Алексеев В.* Понятие организованной группы // Социалистическая законность. 1989. No. 11.

178. *Андреева Г.М.* Социальная психология. - Москва, 1980.

179. *Андреева Г.М.* Социальная психология. - Москва, 1989

180. *Басецкий И.И., Безлюдов О.А., Легеченко Н.А.* Организованная преступность. - Минск, 1997.

181. *Бастрыкин А.* Организованная преступность в СССР (к определению понятия источников и средств борьбы) // Lietuvos Respublikos Baudžiamųjų įstatymų reforma. Respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės (1990 m. spalio 30-31 d.). - V., 1990.

182. *Бойцов Л.Н., Гантарь И.Я.* Уголовно-правовая борьба с организованной преступностью: илюзии, реальность и возможная альтернатива // Государство и право. 2000. No.11.

183. *Бурчак Ф.Г.* Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. - Киев, 1986.

184. *Быков В.М.* Признаки организованной группы в постановлениях Пленума Верховного Суда РФ // Уголовное право. 2001. No.3.

185. *Быков В.М.* Обвинительное заключение по уголовному делу о групповых и организованных преступлениях // Следователь. 1997. No. 6.

186. *Быков В.М.* Обвинительное заключение по уголовному делу о групповых и организованных преступлениях // Следователь. 1997. No.6(9).

187. *Винья П.Л.* (главный прокурор Итальянской Республики по борьбе с мафией). Организованная преступность и законадательные меры по борьбе с ней // Проблемы борьбы с организованной преступносью. Материалы международной научно-практической конференции 23-25 апреля 1997. - Москва.

188. *Водько Н.П.* Уголовно правовая борьба с организоваанной преступностью. - Москва, 2000.

189. *Галиакбаров Р.Р.* Групповое преступление. - Свердловск, 1973.

190. *Галиакбаров Р.Р.* Квалификация групповых преступлений. - Москва, 1980.

191. *Гаухман Л. Д.* Уловное право. Общая часть. - Москва, 1997.

192. *Гаухман Л.Д.* Организованная преступность: понятие, виды, тенденции, проблемы уголовно - правовой борьбы. - Москва, 1993.

193. *Гаухман Л.Д., Максимов С.В.* Уголовная ответсвенность за организацию преступного сообщества (преступной организации). Коментарий. - Москва, 1997.

194. *Геворгян В.М., Никифоров Б.С.* Организованная преступность в США. - Москва, 1980.

195. *Герцензон А.А.* Уголовное право. Часть общая. - Москва, 1948.

196. *Герцензон А.А., Меньшиков В.Д., Ошерович А.Л., Пионтковский А.А.* Государственные преступления. - Москва, 1938.

197. *Гриб В.Г., Ларичев В.Д., Федотов А.И.* Организованная преступность - различные подходы к ее пониманию // Государство и право. 2000. No.1.

198. *Гришаев П.И., Кригер Г.А.* Соучастие по уголовному праву. - Москва, 1959.

199. *Гузин В.У.* Формы соучастия в преступлении. Автореф. канд. дисс. - Москва, 1975.

200. *Гуров А.И.* О некотарых воросах изучение криминального професионализма // Советское государство и право. 1987. No.5.

201. *Гуров А.И.* Професиональная преступность. Прошлое и современность. - Москва, 1990.

202. *Даль В.И.* Толковый словарь живого великорусского языка (репринтное воспроизведение издания 1903-1909 г. осуществленного под руководством проф *И.А. Бодэна дэ Куртенэ*). Т.4. - Москва, 1994.

203. *Иванов Г. А.* Организованная преступность и совершенствование уголовного законадательства о соучастии // Советское государство и право. 1990. No. 7.

204. *Иванов Н.Г.* Групповая преступность содержание и вопросы законодательного регулирования // Государство и право. 1996. No.9.

205. *Иванов Н.Г.* К вопросу о понятии группы в российском уголовном праве // Государсво и право. 2000. No. 11.

206. *Иванов Э.А.* Отмывание денег и правовое регулирование борьбы с ним. Москва, 1999.

207. *Карпец И.И.* Отягчающие и смягчающие обстоятельства в уголовном праве. - Москва, 1959.

208. *Карпец И.И.* Преступность: илюзии и реальность. - Москва, 1992.

209. *Килин А.З., Первухина Л.Ф.* Вымогательство: криминалистический анализ способов и организованных форм // Криминалистические проблемы расследования преступлений. - Красноярск, 1992.

210. *Ковалев М. И.* Соучастие в преступлении. Ч.2. - Свердловск, 1961.

211. *Ковалев М.И.* Виды соучастников и формы соучастия в преступной деятельности. Часть вторая. - Свердловск, 1982.

212. *Комисаров В.С.* Понятие бандитизма в уголовном праве // Вестник МГУ. Серия 11.Право. 1994. No.4.

213. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / под общ. ред. *Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева.* - Москва, 1997.

214. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. - Москва, 1999.

215. *Коновалов В.* Что такое организованная группа? // Законность. 1993. No. 8.

216. *Красиков Ю.А.* Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. - Москва, 1999.

217. Криминология / Под. ред. *Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского*. Москва, 1998.

218. *Крылов А.С.* Организованная преступность и переход к рыночным отношениям // Советское государство и право. 1992. No.2.

219. *Крылова Н.Е., Серебренникова А.В.* Уголовное право зарубежных стран. - Москва, 2000.

220. *Крылова Н.Е., Серебренникова А.В.* Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии). - Москва, 1988.

221. *Кудрявцев В.Н.* Общая теория квалификации преступлений. - Москва, 1972.

222. Курс советского уголовного права. Часть общая. Т. 1. - Ленинград, 1978.

223. *Лунеев В.* Паталогическая анатомия организованной преступности // Уголовное право. 1999. No.2.

224. *Лунеев В.В.* География организованной преступности и корупции в России (1997-1999 г.) // Государство и право. 2000. No.11.

225. *Лунеев В.В.* Преступность XX века. Мировой криминологический анализ. - Москва, 1999.

226. *Магомедов А.А., Гаджиев С.Н.* О некоторых уголовно - правовых аспектах организованной преступности // Проблемы повышения эффективности борьбы с организованной преступностью. - Москва, 1998.

227. *Мак Махон. М.* Преступность, юстиция и права человека в Балтийских странах. - Хельсинки, 1995.

228. *Малахов И.П.* Некоторые вопросы учения о соучастии по советскому уголовному праву // Труды ВПА. 1957. No.17.

229. *Малков В.Д.* Органтзованная преступность как обьект криминологического изучение // Проблемы повышения эфективности борьбы с организованной преступностью. - Москва, 1998.

230. *Меньшикова Ю.Б., Устинова Т.Д.* Уголовная ответственность за бандитизм. - Москва, 1995.

231. *Наумов А.В.* Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций. - Москва, 1996.

232. Начала уголовнаго права. Сочинение *С.Будзинскаго*. - Варшава, 1870.

233. *Никифоров А.* Что делать с организованной преступностью? // Следователь. 1996. No.1.

234. *Никифоров А.С.* Об организованной преступности на Западе и в СССР // Советское государство и право. - Москва, 1991. No.4.

235. *Нургалиев Б.М.* Организованная преступная деятельность (уголовно- правовые, процессуальные и криминологичесие аспекты). - Караганда, 1997.

236. Организованная преступность. Проблемы, дискуссии, предложения. - Москва, 1989.

237. Организованная преступность: криминализация функций участников преступных формированиий // Советское государство и право. 1991. No .10.

238. Основания уголовно - правового запрета. - Москва, 1982.

239. Основы борьбы с организованной преступностью / под ред. *В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова.* - Москва, 1996.

240. *Пионтковский А.А.* Учение о преступлении по советскому уголовному праву. - Москва, 1961.

241. *Побегайло Э.Ф.* Тенденции современной преступности и совершенствования уголовно - правовой борьбы с ней. Москва, 1990.

242. *Познышевь С.В.* Основиыя начала науки угаловнаго права. - Москва, 1912.

243. *Порохов Ю.Н., Шеслер А.В.* Организованная группа как форма соучастия в преступлении // Актуальные проблемы правоведения в современный период: Сборник статей. Ч.3. - Томск, 1998.

244. Проблемы преступности за рубежом. Организованная преступность // Сборник публикаций. - Москва, 1988, 1989.

245. *Прохоров В.С.* Соучастие в преступлении // Курс советского уголовиого права. Часть общая. - Ленинград, 1968. Т. 1.

246. *Розин Л.М.* Общественый порядок как обьект правового регулирования // Сборник научных трудов. КВШ МВД. - Киев, 1982.

247. Русское уголовное право. Пособие к лекциям *Н.Д. Сергеевского*. Часть общая. Изд. 11. - Петроград, 1915.

248. Словарь иностранных слов / Глав. ред. *Ф.Н. Петрова*. - Москва, 1987

249. *Смирнов В.Г.* Понятие прикосновенности по советскому уголовиому праву. - Ленинград, ЛГУ, 1957.

250. США: преступность и политика. - Москва, 1986.

251. *Таганцев Н.С.* Уголовное уложение 22 марта 1903 г. СПб, 1904.

252. *Тельнев П.Ф.* Ответственность за соучастия в преступлении. - Москва, 1974.

253. *Тепляшин П.В.* Устойчивость и сплоченность как признаки организованной группы и преступного сообщества: уголовио - правовой аспект // Следователь. 2000. No. 2.

254. *Топильская Е.В.* Орианизованная преступность. - Санкт - Петербург, 1999.

255. *Трайнин А.Н.* Учение о соучастии. - Москва, 1941.

256. Уголовная ответственность за организацию преступного сообщества (преступной организации). Комментарий. - Москва, 1997.

257. Уголовное право России .Т.2. Особенная часть. - Москва, 1999.

258. Уголовное право России. Общая часть: Учебник для вузов. В 2-ух т. Т. 1. / под. ред. *А.Н. Игнатова* и *Ю.А. Красикова*. - Москва, 1998.

259. Уголовное право США. - Москва, 1986.

260. Уголовное право. Часть особенная. Учебник / под общ. ред. проф. *Л.Д. Гаухмана, проф. Л.М. Колодкина, проф. С.В. Максимова*. - Москва, 1999.

261. *Угрехелидзе Н.Г.* Криминологическая характеристика соучастия в преступлении. - Тбилиси, 1975.

262. *Устинов В.С.* Понятие и криминологгическая характеристика организованной преступности. - Нижний Новгород, 1993.

263. *Фунтиков В.Л.* Организованная преступность и некоторые вопросы борьбы с ней // Следователь. 1997. No. 5.

264. *Цыплакова О.Г.* Организованная преступность в России: факторы развития и меры социального контроля // Организованная преступность в России: теория и реальность. Труды Санкт- Петербурского филиала Института социологии РАН. Серия III, Но. 9. СПб, 1996.

265. Что такое организованная преступность? // Социалистическая законность 1988. No. 9.

266. *Шаргородский М.Д.* Некоторые вопросы общего учения о соучастии // Правоведение. 1960. No.1.

267. *Шаронов С.* Основные проблемы борьбы с организованными преступными посягательствами на государственное и общественное имущество в условиях формирования многоукладной экономики. Афтореферат. - Москва, 1995.

268. *Шнейдер М.А.* Соучастие в преступлении по советскому уголовному праву. - Москва, 1958.

269. *Щекочихин Ю., Гуров А.* Процесы : гласность и мафия противостояние. - Москва, 1989.

270. *Яблоков Н.П.* Проблемы методики расследования преступлений, совершонных организованными преступными сообществами // Вестник Московского УН - та. Сер. 11. Право. 1993. No. 5.

271. *Ярочкин В.И.* Организованная преступность. Откуда исходит угроза. - Москва, 1995.

PRIEDAI

1 priedas

Nusikalstamo susivienijimo organizavimas, vadovavimas ar dalyvavimas jame (BK 227-1str.).
Užregistruota ir išaiškinta nusikaltimų:

1995 m. užregistruota / išaiškinta	1996 m. užregistruota / išaiškinta	1997 m. užregistruota / išaiškinta	1998 m. užregistruota / išaiškinta	1999 m. užregistruota / išaiškinta	2000 m. užregistruota / išaiškinta
13 / 15	11 / 9	4 / 5	1 / 1	7 / 6	6 / 8

2 priedas

Įdomesni teisminės praktikos atvejai, kuriuose užfiksuoti teismo reikalaujami įrodinėtini nusikalstamo susivienijimo požymiai:

Bylos Nr.	Kaltinimas pagal BK	Narių skaičius	Teismo reikalaujami įrodinėtini požymiai	Nuosprendis
1. Lietuvos apeliacinio teismo baudž. b. Nr.1A-130/ 2000.	227-1 str. 271 str. 4 d. 16 str. 2 d. ir 271 str. 281 str. 2 d. 272 str. 2 d. 206 str. 208 str. 207 str.	32	a) neįrodytas susivienijimo kūrimas b) nebuvo bendros kasos c) nenustatytas vadovas d) nenustatyta susivienijimo hierarchija	pagal BK 227-1 str. išteisinti
2. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-8 1996.	227-1 str. 272 str. 3 d. 206 str. 204 str. 234 str. 1 d.	8	a) neįrodytas susivienijimo kūrimas b) nenustatyti asmenų glaudūs tarpusavio ryšiai c) nebuvo priemonių narių tarpusavio tvarkai palaikyti d) nenustatyta, kad susivienijimas kurtas bauginimo būdu e) nenustatyta, kad grupuotėje būtų autoritetas f) nebuvo bendros kasos	pagal BK 227-1 str. išteisinti Pripažinta organizuota grupe: a) suplanuotas ir paruoštas nusikaltimų vykdymas b) pasiskirstymas vaidmenimis c) specialių priemonių, palengvinančių nusikaltimų darymą, turėjimas
3. Vilniaus	227-1 str.	4	a) neįrodytas	Pagal BK 227-1 str.

apygardos teismo baudž. b. Nr.1-160 1997.	273 str. 3 d. 234 str.		susivienijimo kūrimas b) nenustatytas vadovas c) nebuvo bendros kasos d) nėra nusikalstamų veiksmų suderinamumo e) nenustatyta "narystė" f) nenustatytas vienas tikslas g) nenustatytas susivienijimo sukūrimo būdas h) nenustatytas asmenų sutelkimas	išteisinti Pripažinta organizuota grupe: a) glaudūs grupuotės narių tarpusavio santykiai b) nusikalstamos veiklos ilgalaikiškumas c) nusikalstamos veiklos pastovumas d) susitarimas dėl nusikaltimų objekto
4. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-92 1995.	227-1 str. 146 str. 2 ir 3 d. 90 str. 4 d. 250 str. 2 d. 241 str.	7	a) neįrodytas susivienijimo kūrimas b) neįrodytas dalyvavimas susivienijimo veikloje c) nenustatytas vaidmenų pasiskirstymas d) nenustatyti susivienijimo veiklos tikslai	pagal BK 227-1 str. išteisinti
5. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-112 1995.	227-1 str. 150 str. 3 .d.	3	a) nenustatytas bendros nusikalstamos veiklos buvimas b) nenustatytas vadovas	pagal BK 227-1 str. išteisinti
6. Vilniaus apygardos teismo baudž.b. Nr.1-158 1996.	227-1 str. 147 str. 3 d. 273 str. 3 d. 241 str. 1 d.	3	a) nenustatyti pastovūs ryšiai tarp asmenų b) nenustatyta, kad asmenys buvo ginkluoti c) nenustatyta, kad asmenys turėjo ryšio ar kitų techninių priemonių	pagal BK 227-1 str. išteisinti
7. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-295	227-1 str. 150 str. 3 d. 131 str. 214 str. 227-2 str.	4	a) nenustatytas vieningas vadovavimas b) buvo vaidmenų pasiskirstymas	pagal BK 227-1 str. išteisinti Pripažinta organizuota grupe: a) buvo vaidmenų

1996.				pasiskirstymas b) veiklos pastovumas c) grupuotės susirinkimai d) veiklos ilgalaikiškumas e) veiklos sistematiškumas f) iš anksto apgalvoti nusikalstamos veiklos tikslai, motyvai g) grupuotės struktūra
8. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-109 1998.	227-1 str. 234 str. 232-1 str. 5 d. 207 str. 1 d. 208 str. 312 str. 82 str. 2 d.	6	a) nenustatytas susivienijimo kūrimas b) nenustatytas vaidmenų pasiskirstymas c) nenustatytas asmenų parinkimas d) nenustatyta bendra nusikalstama veikla e) nenustatyta, kad susivienijimas turėtų nusikalstamos veiklos planus f) nenustatytos susivienijimo tvarkos palaikymo priemonės	pagal BK 227-1 str. išteisinti
9. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-82 1995.	227-1 str. 273 str. 3 .d. 241 str. 1 d. 271 str. 1 . 272 str. 2 d.	3	a) nenustatytas nė vienas nusikalstamo susivienijimo požymis	pagal BK 227-1 str. išteisinti
10. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-290 1996.	227-1 str. 312 str. 2 d. 82 str. 1 d. 306 str. 2 d. 329 str.	8	a) nenustatyta, kad susivienijimas sukurtas bauginimo būdu b) nenustatytas autoritetas c) nenustatytas griežtas pavaldumas d) nebuvo hierarchijos	pagal BK 227-1 str. išteisinti

			e) nenustatytas vadovas f) nenustatyta ilgalaikė nusikalstama veikla	
11.Panevėžio apygardos teismo baudž. b. Nr.2-2/ 1999.	227-1 str. 272 str. 2 .d. 234 str. 1 d. 16 str. ir 272 str. 2 d .	6	a) neįrodytas grupuotės pastovumas b) nenustatyta bendra nusikalstama veikla c) nenustatyti ilgalaikiai ir glaudūs ryšiai tarp asmenų d) nenustatyta, kad grupė turėjo specialių priemonių, palengvinančių nusikaltimų darymą e) nenustatyti išankstiniai planai f) nenustatytas vadovas g) nebuvo vaidmenų paskirstymo	pagal BK 227-1 str. išteisinti
12. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-33 1997.	227-1 str. 274 str. 2,3 d. 205 str. 2 d. 208 str. 207 str. 2d.	4	a) neįrodytas susivienijimo kūrimas sunkiems nusikaltimams daryti	pagal BK 227-1 str. išteisinti
13.Panevėžio apygardos teismo baudž. b. Nr.2-4-47/ 1999.	227-1 str. 148 str. 2 .d.	5	a) nenustatytas išankstinis susitarimas užsiimti ilgalaike nusikalstama veikla b) nenustatyti glaudūs asmenų tarpusavio ryšiai c) nenustatytas vadovas d) nebuvo autoriteto e) nenustatytas bauginimas f) nebuvo hierarchijos,	pagal BK 227-1 str. išteisinti

			pareigų pasiskirstymo	
14. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-3 1997.	227-1 str. 271 str. 2,3 d. 272 str. 3 d. 204 str. 153 str. 1 d.	14	a) neįrodytas susivienijimo kūrimas b) nenustatytas vadovavimas susivienijimui c) nebuvo hierarchijos d) nebuvo glaudžių tarpusavio ryšių tarp asmenų e) neįrodytas dalyvavimas susivienijimo veikloje	pagal BK 227-1 str. išteisinti
15. Panevėžio apygardos teismo baudž. b. Nr.2-30/ 2000.	227-1 str. 272 str. 3 d. 112 str. 1 d. 207 str. 2 d. 208 str. 212 str. 2 .d. 234 str. 1 d. 241 str. 225 str. 3 .d,.	19	a) neįrodytas susivienijimo kūrimas b) nenustatytas asmenų parinkimas c) nenustatyti bendri grupuotės tikslai d) nenustatyti ilgalaikiai, glaudūs ryšiai tarp grupuotės narių e) nenustatytas susivienijimo kūrimas daryti sunkius nusikaltimus f) neįrodytas dalyvavimas susivienijimo veikloje	pagal BK 227-1 str. išteisinti
16. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-31 1998.	227-1 str. 2 .d. 272 str. 2 .d. 273 str. 3 d. 206 str. 234 str. 1 d.	6	a) įrodytas susivienijimo kūrimas b) nustatytas vadovas c) susivienijimas sukurtas bauginimo būdu d) nustatytas ginkluotumo požymis e) ryšio ir transporto priemonių naudojimas susivienijimo veikloje f) įrodytas	pagal BK 227-1 str. nuteisti

			dalyvavimas susivienijimo veikloje	
17. Vilniaus m. prokuratūros organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus baudž. b. Nr.10-2-388-1993	227-1 str. 234 str. 1 d. 105 str. 6,8,10 p. 150 str. 3 d..	4	a) įrodytas susivienijimo kūrimas b) nustatytas vadovas c) nustatytas vadovo autoritetas d) stabili susivienijimo sudėtis e) hierarchinė struktūra f) pavaldumas vadovui g) susivienijimo susirinkimai h) ryšio priemonių naudojimas susivienijimo veikloje	pagal BK 227-1 str. nuteisti
18. Šiaulių apygardos teismo baudž. b. Nr.1/12-25 2000.	227-1 str. 2 .d. 271 str. 4 d. 234 str. 2 d. 273 str. 3 d. 279 str. 278 str. 2 .d.	10	a) nustatytas vadovas b) nusikalstamos veiklos planavimas c) ryšio priemonių naudojimas susivienijimo veikloje d) šaunamųjų ginklų turėjimas e) hierarchinė struktūra f) nusikalstamos veiklos sistematiškumas g) glaudūs asmenų tarpusavio ryšiai	pagal BK 227-1 str. nuteisti
19. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-106 1995 .	227-1 str. 146 str. 3 d. 148 str. 2 d . 271 str. 2 .d. 153 str. 1 d.	7	a) nustatyti nusikalstamos veiklos planai b) nusikaltimų padarymo įrankiai c) nusikalstamų veiksmų bendrumas d) susivienijimo organizuotumas e) susivienijimo pastovumas f) vaidmenų pasiskirstymas	pagal BK 227-1 str. nuteisti

			g) nustatytas vadovas h) nustatytas nusikaltimų darymo braižas	

3 priedas

Įdomesni teisminės praktikos atvejai, kuriuose užfiksuoti teismo reikalaujami įrodinėtini organizuotos grupės požymiai.

Bylos Nr.	Kaltinimas pagal BK	Narių skaičius	Teismo reikalaujami įrodinėtini požymiai	Nuosprendis
1. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-290 1996.	227-1 str. 312 str. 3 d.	10	a) parengtas nusikaltimo planas b) vaidmenų pasiskirstymas c) glaudūs tarpusavio ryšiai d) naudojimasis radijo ryšio priemonėmis	Nuteisti pagal BK 312 str. 3 d. ir pripažinta organizuota grupe
2. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-8 – 1996.	227-1 str. 272 str. 3 d. 206 str. 204 str. 234 str. 1 d.	8	a) paruošti nusikaltimai b) suplanuota nusikalstama veikla c) pasiskirstymas vaidmenimis d) nusikaltimams daryti naudojo specialiai paruoštas ir pritaikytas priemones	Nuteisti pagal atskirus BK straipsnius ir pripažinta organizuota grupe
3. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-160-1997.	227-1 str. 273 str. 3 d. 234 str.	4	a) veiklos trukmė b) veiklos pobūdis c) susitarimas dėl nusikaltimo objektų pasidalinimo d) tam tikras pastovumas	Nuteisti pagal BK 273 str. 3 d. kaip organizuota grupė.
4. Vilniaus apygardos teismo baudž. b. Nr.1-295-1996.	BK 227-1 str. 150 str. 3 d. 131 str. 241 str. 227-2 str.	4	Buvo vaidmenų pasiskirstymas	Nuteisti pagal 150 str. 3 d. kaip organizuota grupė
5. Joniškio apylinkės teismo baudž. b. Nr.1-56 1996.	271 str. 2 d.	4	a) pastovūs ilgalaikiai, glaudūs ryšiai b) teritorijos žvalgyba c) nusikaltimų planavimas d) pavogto turto slėpimas	Nuteisti pagl BK 271 str. 2 d. ir pripažinta organizuota grupe
6. Kasacinė baudž.	273 str. 3 d.	12	a) nuolatiniai	Nuteisti pagal

b. Nr.2K-348/ 2000			reikalavimai ir grasinimai b) reikalavimų ilgalaikiškumas, dažnumas c) grupuotės struktūra d) siekimas bendro tikslo	273 str. 3 d. kaip organizuota grupė

Autoriaus moksliniai straipsniai disertacijos tema

1. Gutauskas A. Organizuotas nusikalstamumas ir jo teisinio apibrėžimo problema // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTA. - Vilnius, 1999. Nr.13(5).
2. Gutauskas A. Baudžiamosios teisinės kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonės kitų valstybių įstatymuose // Jurisprudencija. Mokslo darbai. LTA. - Vilnius, 2000. Nr.17(9).
3. Gutauskas A. Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. Mokslinis mokomasis leidinys parengtas pagal Tempus Phare projektą "Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai Lietuvoje". - Vilnius: LTA, 2000.